

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ ТА ТЕОРІЇ ПРАВА І ДЕРЖАВИ

ДИДАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ ПРАВознавство
РІВНІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ «БАКАЛАВР» ТА «СПЕЦІАЛІСТ»
З ДИСЦИПЛІН КАФЕДРИ ІСТОРІЇ ТА ТЕОРІЇ
ПРАВА І ДЕРЖАВИ

Херсон-2015

Програми розроблені:

1. *Задорожньою Н.О.* – завідувачем кафедри історії та теорії права і держави, кандидатом філософських наук, доцентом;
2. *Новіковою М.М.* – кандидатом юридичних наук, доцентом кафедри історії та теорії права і держави;
3. *Зубенком В.В.* - кандидатом юридичних наук, доцентом кафедри історії та теорії права і держави;
4. *Захаровою С.І.* – доцентом кафедри історії та теорії права і держави;
5. *Томіліною Ю.Є.* – старшим викладачем кафедри історії та теорії права і держави;
6. *Задорожньою О.В.* – старшим викладачем кафедри історії та теорії права і держави;
7. *Родік Л.М.* – старшим викладачем кафедри історії та теорії права і держави.
8. *Пінькас Л.В.* – викладачем кафедри історії та теорії права і держави.

Рецензент:

Стратонов В.М. – доктор юридичних наук, професор.

Затверджено

Вченою радою ХДУ
протокол № 5 від 25.11.2013 р.

Погоджено

НМР ХДУ
протокол № 2 від 20.11.2014 р.

Схвалено

НМР юридичного факультету
протокол № 1 від 12.09.2013 р.

Розглянуто

на засіданні кафедри історії
та теорії права і держави
Протокол № 1 від 02.09.2013 р.

ЗМІСТ

1. Історія України (Томіліна Ю.Є.)
2. Логіка (Задорожня Н.О.)
3. Теорія держави і права (Задорожня Н.О., Родік Л.М.)
4. Конституційне право України (для студентів I курсу) (Задорожня Н.О.,
Задорожня О.В.)
5. Конституційне право України (для студентів II курсу) (Задорожня Н.О.,
Задорожня О.В.)
6. Історія держави і права: Історія держави і права України, Історія держави
і права зарубіжних країн (Томіліна Ю.Є.)
7. Історія вчень про державу і право (Задорожня Н.О., Задорожня О.В.)
8. Римське право (Томіліна Ю.Є.)
9. Основи конституційного права (для неюридичних спеціальностей)
(Новікова М.М., Пінькас Л.В.)
10. Нотаріат та адвокатура України (Захарова С.І.)
11. Державне право зарубіжних країн (Томіліна Ю.Є.)
12. Державне будівництво та самоврядування в Україні. Муніципальне
право (Зубенко В.В.)
13. Філософія (філософія, релігієзнавство, етика, естетика)
(Задорожня Н.О.)
14. Соціологія (Задорожня О.В.)
15. Основи громадянського суспільства (Задорожня О.В.)
16. Права людини в сучасному світі (Задорожня Н.О.)
17. Міжнародне право (публічне, приватне) (Новікова М.М.)
18. Політологія (Задорожня Н.О.)
19. Етика бізнесу та міжнародного спілкування (для спеціальності
6.030601 «Менеджмент») (Томіліна Ю.Є.)
20. Етика бізнесу та міжнародного спілкування (для спеціальностей
6.030504 «Економіка підприємства», 6.030501 «Економічна теорія»)
(Томіліна Ю.Є.)

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Мета та завдання навчальної дисципліни.

Мета курсу:

Вища освіта України переживає оновлення, її розвиток йде в напрямку гуманізації, поліпшення змісту та структури курсів гуманітарних наук. Ще донедавна історії України приділялося дуже мало уваги, тільки останнім часом історична наука приступила до системного вивчення великої історії українського народу з усіма її героїчними і драматичними сторінками.

Вузівський курс історії України має донести до студентів усвідомлення того, що український народ сформувався історично, що він створив самобутню матеріальну і духовну культуру, суспільно-політичну думку, виробляв і виробив свою державність, що його складний і героїчний шлях гідний великого європейського народу.

Мета курсу:

- створення цілісного уявлення про історичний розвиток українського народу на основі нової концепції історії України;
- розвиток національної самосвідомості майбутніх спеціалістів;
- виховання патріотичних і морально-етичних переконань спеціаліста, причетності до тисячолітньої історії українського народу.

Завдання курсу:

теоретичні:

забезпечити формування навичок критичного осмислення джерел та літератури, спрямованих на самостійне осмислення закономірностей історичного розвитку, вироблення власного ставлення до подій минулого і сучасності.

практичні:

виробити вміння застосовувати набуті знання з історії у повсякденній діяльності, для орієнтації в суспільно-політичному житті, для оцінки явищ і подій сучасності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- історичні факти, події, явища, які відбувалися на українських землях протягом основних періодів становлення та розвитку України;
- знати обумовленість, причинно-наслідкові зв'язки, хронологію подій;
- орієнтуватися в політичних, економічних, культурних явищах і процесах, що відбувалися на території України від давнини до сьогодення.

вміти:

- користуватися історичними джерелами, довідниками;
- розкрити причинно-наслідкові зв'язки історичних подій;
- давати логічну відповідь на дискусійні питання національної історії.

Міждисциплінарні зв'язки:

Нормативна навчальна дисципліна «Історія України» є складовою циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». Знання отримані студентами в рамках даної навчальної дисципліни в процесі навчання будуть використані при вивченні певних тем таких навчальних дисциплін як «Філософія», «Культурологія», «Політологія», «Соціологія», «Історія держави і права України».

Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. УКРАЇНА У СТАРОДАВНІ ЧАСИ

Тема 1. Вступ до курсу «Історія України».

Історія як наука: предмет і завдання курсу історія України. Методологія та функції історичної науки. Історичні джерела та історіографія з історії України. Періодизація історії України. Аналіз навчальної літератури з історії України.

Тема 2. Середньовічна держава Київська Русь.

Теорії походження державності у східних слов'ян. Передумови та утворення Київської Русі. Становлення Давньоруської держави (кінець IX- кінець X ст.). Піднесення та розквіт Київської Русі (кінець X- середина XI ст.). Прийняття християнства та його історичне значення. Політична роздробленість Київської Русі (кінець XI- сер. XIII ст.). Боротьба проти татаро-монгольських завойовників.

Тема 3. Українські землі під владою Литви та Польщі (друга половина XIV-XVI ст.).

Приєднання українських земель до Литви. Польська експансія на українські землі наприкінці XIV- в середині XVI ст. Люблінська унія. Соціально-економічний розвиток України в XIV-XVI ст. Церковне життя. Берестейська унія.

Тема 4. Виникнення українського козацтва. Запорозька Січ.

Причини появи та джерела формування українського козацтва. Запорізька Січ: спроба самоорганізації козацтва. Козацько-селянські повстання наприкінці XVI - на початку XVII ст. Козацтво в боротьбі з татаро-турецькою агресією.

Тема 5. Україна наприкінці XVII- XVIII ст.

Гетьманування Івана Мазепи. Північна війна. Пилип Орлик та його “Конституція прав і вольностей Війська Запорозького”. Гетьман І.Скоропадський. Українська політика Петра I. Останні мазепинці П. Полуботок та Д. Апостол. “Правління гетьманського уряду”. К. Розумовський. Ліквідація гетьманства та Запорозької Січі.

Тема 6. Модернізаційні процеси в Російській імперії у другій половині XIX ст. та Україна.

Становище в Російській імперії у другій половині XIX ст. Скасування кріпосного права. Реформи 60-х рр. XIX ст. в Росії та їх значення. Соціально-економічний розвиток в пореформений період.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. УКРАЇНА НОВОГО І НОВІТНЬОГО ЧАСІВ.

Тема 1. Національно-демократична революція в Україні (1917 – 1920 рр..)

Лютнева революція в Петрограді і утворення Центральної Ради в Києві. Соціально-економічна та політична діяльність Центральної Ради. Перший та другий Універсали. Проголошення УНР та відносини з Радянською Росією. Четвертий Універсал. Брестський мир і окупація України. Поразка Центральної Ради. Українська держава гетьмана П. Скоропадського. Директорія УНР.

Тема 2. Україна в міжвоєнну добу (1921-1939 рр..)

Нова економічна політика в Радянській Україні. Утворення СРСР і Україна. Дерусифікація в УСРР та її особливості. Індустріалізація: завдання, труднощі,

особливості та характерні риси. Колективізація сільського господарства. Голод 1932-1933 рр. Масові репресії 30-х рр.

Тема 3. Хрущовська «відлига» і її характер в Україні (1953-1964 рр.).

Лібералізація суспільно-політичного життя. Соціально-економічний розвиток. Духовне життя в Україні.

Тема 4. Шляхи становлення незалежної України.

Становлення владних структур. Конституційний процес в Україні. Соціально-економічний розвиток України. Формування багатопартійності в Україні. Концепція зовнішньої політики України.

Змістові модулі навчальної дисципліни

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

1. Середньовічна держава Київська Русь (1 год.).
2. Україна наприкінці XVII- XVIII ст (1 год.).
3. Національно-демократична революція в Україні (1917 – 1920 рр.) (1 год.).
4. Шляхи становлення незалежної України (1 год.).

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

1. Українські землі під владою Литви та Польщі (друга половина XIV-XVI ст.) (1 год.).
2. Модернізаційні процеси в Російській імперії у другій половині XIX ст. та Україна. (1 год.).
3. Україна в міжвоєнну добу (1921-1939 рр.) (1 год.).
4. Хрущовська «відлига!» і її характер в Україні (1953-1964 рр.) (1 год.).

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Вступ до курсу «Історія України» (4 год.).
2. Середньовічна держава Київська Русь (10 год.).
3. Українські землі під владою Литви та Польщі (друга половина XIV-XVI ст) (12 год.).
4. Виникнення українського козацтва. Запорозька Січ (12 год.).
5. Україна наприкінці XVII- XVIII ст (10 год.).
6. Модернізаційні процеси в Російській імперії у другій половині XIX ст. та Україна (10 год.).
7. Національно-демократична революція в Україні (1917 – 1920 рр.) (8 год.).
8. Україна в міжвоєнну добу (1921-1939 рр.) (12 год.).
9. Хрущовська «відлига» і її характер в Україні (1953-1964 рр.) (10 год.).
10. Шляхи становлення незалежної України (12 год.).

Підсумкова тека: письмовий підсумковий тестовий контроль, екзамен.

Методи навчання

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця з правознавства з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного

педагогічного процесу. Це, наприклад, робота в малих групах, опрацювання дискусійних питань, творчі завдання).

Методи контролю.

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань та умінь студентів

Відмінно А 90-100 б.

Студент має глибокі міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, може чітко сформулювати дефініції, використовуючи відповідну термінологію, вільно володіє понятійним апаратом, знає основні проблеми загальних основ історичної науки, її мету, структуру та завдання.

Студент вільно володіє отриманими знаннями і використовує їх для вирішення поставленої проблеми., виявляє розуміння історичних процесів, будує аргументовані висновки, дає характеристику історичних подій і процесів при використанні різних джерел інформації.

Студент володіє глибокими та міцними знаннями, може вільно висловлювати власні судження і впевнено їх аргументує, може не лише розкрити процеси і явища певного періоду але і дослідити їх у ретроспективі. Демонструє навички використання знань, здобутих при вивченні інших дисциплін. Чітко розуміє актуальність використання історичного досвіду минулого.

Добре В82-89 б.

Студент в достатній мірі оперує учбовим матеріалом, узагальнює окремі факти і формулює нескладні висновки, обґрунтовуючи їх конкретними фактами з історії України. Студент має міцні ґрунтовні знання, але може допустити неточності в формулюванні, незначні понятійні неточності у визначеннях, хронології та класифікації. Може дати порівняльну характеристику однорідних історичних подій, встановлює синхронність подій в межах однієї теми, вміє узагальнювати отримані знання.

Добре С74-81 б.

Студент знає програмний матеріал повністю, в цілому послідовно і логічно, самостійно відтворює учбовий матеріал теми, демонструє розуміння історичної термінології, надає загальну характеристику явища (причини, значення, наслідки), виділяє окремі ознаки подій і процесів. Студент може допустити незначні помилки у визначенні дати певних подій. Використовує наведені у літературі документи як джерело знань, в цілому правильно використовує історичні поняття і може дослідити їх логіку у сучасному контексті.

Задовільно D64-73 б.

Студент знає основні проблеми курсу, перебіг історико-політичних подій, але його знання мають загальний характер. Замість чіткого володіння понятійним апаратом пояснює

теоретичні проблеми на побутовому рівні і прикладах. Має прогалини в знаннях першоджерел та вміннях аналізувати політичні процеси і явища.

Задовільно Е60-63 б.

Студент знає основні теми курсу, має уявлення про перебіг історичних подій, але його знання мають фрагментарний характер, іноді невідкріплені прикладами. Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Має прогалини в теоретичному курсі. Не здатен самостійно провести аналіз історичних подій, не розуміє актуальності при використанні історичного досвіду минулого.

Незадовільно FX35-59 б.

Студент має фрагментарні знання з усього курсу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невиразна, обмежена, розкриття основних процесів та понять відбувається на побутовому рівні. Практичні навички на рівні розпізнавання.

Незадовільно F1-34 б.

Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно.

Рекомендована література

Базова

1. Аркас М. Історія України-Русі. - К., 1990; Одеса - 1994.
2. Бойко О.Д. Історія Укураїни. – К.,2005.
3. Брайчевський М. Вступ до історичної науки. Навч. посібник. -К , 1990.
4. Брайчевський М. Конспект історії України. - К., 1993.
5. Брайчевский М. Утверждение христианства на Руси. — К., 1989.
6. Верстюк В., Дзюба О., Репринцев В. Україна від найдавніших часів до сьогодення. Хронологічний довідник. - К., 1995.
7. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. -К., 1994.
8. Голод 1921-1923 років в Україні. Збірн. докум. і матеріалів. -К., 1993.
9. Грушевський М. Історія України-Руси. В II т. 12 кн. -К., 1991-1997.
10. Грушевський М. Ілюстрована історія України. - К., 1992.
11. Дорошенко. Д. Нарис історії України. - К., 1991. - Т. 1-2.
12. Давня історія України. - К., 1994-1995. - Кн.1,2.
13. Жуковський Л., Субтельний О. Нарис історії України. — Львів 1993.
14. Етнографія України. —Львів, 1994.
15. Єфименко А. История украинского народа. - К., 1990.
16. Історія України. —Львів, 1996.
17. Історія України /За ред. В.А.Смолія. – К.,1997.
18. Історія України: нове бачення. — К., 1995-1996. Т.1-2.
19. Історія української культури. — К., 1994.
20. Колективізація і голод на Україні (1922-1933) Зб. докум. і матеріалів. - К., 1993.
21. Котляр М., Кульчицький С. Довідник з історії України. -К., 1996.
22. Крип'якевич І. Історія України - Львів, 1992.
23. Культура і побут населення України. Навчальний посібник. -К., 1993.
24. Конституція України. – К.,1996.
25. Моця О., Ричка В. Київська Русь: від язичництва до християнства. - К., 1996.
26. Нагаєвський І. Історія української держави ХХ ст. — К., 1994.
27. Новітня історія України (1900-2000 рр.). – К.,2002.
28. Підкова І., Шуст Р. Довідник з історії України. - К., 1994.

29. Сергієнко Г., Смолії В. Історія України. Для 7-8 кл. серед, школи. — К., 1995.
30. Слюсаренко А., Томенко М. Історія української конституції. -К., 1993.
31. Субтельний О. Україна: історія. - К., 1991-1993.
32. Турченко Ф. Новітня історія України. Для 10 кл. серед, школи. К., 1995.
33. Турченко Ф., Панченко П., Тимченко В. Новітня історія України. Для 11 кл. серед, школи. - К., 1994.

Допоміжна

1. Апанович О. Гетьмани України і кошові отамани Запорозької Січі. - К., 1993.
2. Багалій Д. Нарис історії України. Доба натурального господарства.-К., 1994.
3. Бантиш-Каменський Д. История Малой России. - К., 1993.
4. Баран В., Козак Д., Терпиловський Р. Походження слов'ян. -К., 1991.
5. Баран В. Україна після Сталіна: нарис історії 1953-1985 рр. -Львів, 1992.
6. Боплан Г. Опис України. Меріме П. Українські козаки та їхні останні гетьмани. Богдан Хмельницький. — Львів, 1990.
7. Борщак І. Мазепа, Орлик, Войнаровський -Львів, 1991.
8. Величко С. Літопис. -К., 1991. - Т.1 -2.
9. Володарі гетьманської булави. Історичні портрети.- К., 1994.
10. Волковинський В. Нестор Махно. Легенди і реальність. - К., 1994.
11. Верстюк В. Махновщина. - К., 1992.
12. Вивід прав України. - Львів, 1991.
13. Винниченко В. Відродження нації. -К., 1990. -4.1,2,3.
14. Винокур О., Трубочанінов С. Давня і середньовічна історія України.-К., 1996.
15. Голод в Україні 1946-1947: документи і матеріали. - К., Нью-Йорк, 1996.
16. Грушевський М. Очерк истории украинского народа. - К., 1991.
17. Гуржій О. Українська козацька держава в другій половині XVIII ст.: кордони, населення, право. - К., 1996.
18. Донцов Д. Історія розвитку української державної ідеї. — К., 1991.
19. Даниленко В., Касьянов Г., Кульчицький С. Сталінізм на Україні (20-30-ті роки) - К.; Едмонтон, 1991.
20. Дорошенко Д. Огляд української історіографії. - К., 1996.
21. Залізняк Л. Нариси стародавньої історії України. — К., 1994.
22. Заставний Ф. Українська діаспора. Розселення українців у зарубіжних країнах. — Львів, 1991.
23. Євтух В., Ковальчук О. Українці в Канаді. - К., 1993.
24. Єфименко О. Історія України та її народу. — К., 1992.
25. Іванченко Р. Україна від Кия до Кравчука. Короткий нарис історії української державності. — К., 1992.
26. Історія України в особах. - IX—XVIII ст. - К., 1993.
27. Історія України в особах. — XIX-XX ст. - К., 1995.
28. Витоки. Від найдавніших часів до першої половини IX ст. -ІС, 1995.
29. Відома і чути у всіх кінцях землі. Друга половина IX - перша половина XII ст. — К., 1993.
30. Темні віки. XIV - перша половина XV ст. — К., 1993.
31. Руїна. Друга половина XVII ст. - К., 1996.
32. Коваль М. Україна: 1939-1945. Маловідомі і непрочитані сторінки історії. - К., 1995.
33. Кравчук Л. Останні дні імперії. Перші роки надії. - К. 1994.
34. Касьянов Г. Українська інтелігенція на рубежі XIX—XX ст.
35. Соціально—політичний портрет. — К., 1993. Портрет та історична доля. - К.; Едмонтон, 1992.
36. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі Опору 1960-1980.
37. Касьянов Г. Українська інтелігенція 20—30-х років: соціальний роки. - К., 1995.

38. Котляр М. Історія України в особах. Давньоруської держава. — К., 1996.
39. Котляр М.Ф. Галицько-Волинська Русь. — К., 1998.
40. Котляр М. Русь язичницька. Біля витоків східнослов'янської цивілізації. - К., 1995.
41. Кульчицький С. Ціна «великого перелому» — К., 1993.
42. Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919-1928).-К., 1996.
43. Косик В. Україна і Німеччина в другій світовій війні. - Париж; Нью-Йорк; Львів, 1993.
44. Літопис Самовидця. — К., 1971.
45. Липа Ю. Призначення України. -Львів, 1992.
46. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Київ; Філадельфія, 1995.
47. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. - К., 1994. - Т. 1-2.
48. Мицик Ю. Джерела з історії національно-визвольної війни українського народу середини XVII ст. -Дніпропетровськ, 1991.
49. Петлюра С. Спомин. — К., 1993. Нариси з історії українського національного руху.— К., 1994 Т.1-2.
50. Полонська-Василенко Н. Історія України. У 2-х томах. - К., 1992.
51. Семчишин М. Тисяча років української культури. Історичний огляд культурного процесу. - К., 1993.
52. Січинський В.Чужинці про Україну. Вибір з описів подорожей по Україні та інших писань чужинців про Україну за десять століть. - К., 1992.
53. Терещенко Ю. Україна і європейський світ. - К., 1996.
54. Толочко П. Князь в Древней Руси: власть, собственность, и идеология. — К., 1992.
55. Толочко П. Літописи Київської Русі. - К., 1994.
56. Толочко О., Толочко П. Київська Русь. — К., 1998.
57. Українська державність у ХХ ст. - К., 1996.
58. Україна у сучасному світі. — К., 2003.
59. Шаповал Ю. Україна 20-50-х років: сторінки ненаписаної історії.-К, 1993.
60. Шаповал Ю. Людина і система (Штрихи до портрету з тоталітарної доби в Україні). - К., 1994.
61. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків. У 3-х томах. -Львів, 1990-Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). - К, 1994.
62. Шип Н.А. Интеллигенция на Украине (XIX в.) Историко-социологический очерк. - К., 1991.

Інформаційні ресурси

1. Історія України - Гарін В.Б
http://pidruchniki.ws/18380625/istoriya/istoriya_ukrayini_-_garin_vb
2. Історія України - Коваль М.В.
http://pidruchniki.ws/19991130/istoriya/istoriya_ukrayini_-_koval_m_v
3. Історія України - Кормич Л.І.
http://pidruchniki.ws/15840720/istoriya/istoriya_ukrayini_-_kormich_li
4. Історія України - Лазарович М.В.
http://pidruchniki.ws/15840720/istoriya/istoriya_ukrayini_-_lazarevich_mv

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ дисципліни «Історія України» для студентів заочної форми навчання

Модуль самостійної роботи

Мета самостійного опрацювання тем курсу:

1. Знаходити серед великої кількості джерел потрібну інформацію.
2. Працювати з декількома джерелами, аналізувати одне і те ж явище з точки зору різних авторів і підходів.
3. Аналізувати матеріал з метою виділити головне або суть питання, яке розглядається.

Ефективним і цікавим елементом організації навчального процесу у вищих навчальних закладах є дискусія – вид самостійної роботи студентів, під час якої відбувається колективне обговорення певного суперечливого питання або проблеми з метою виявлення їх сутності, протиріч, наукової трактовки, шляхів подолання.

Модель навчання у дискусії сприяє формуванню таких важливих навичок, як аргументація, аналіз, виявлення причинно-наслідкових і міжпредметних зв'язків, комунікативних здібностей. Крім того, регулярна участь у диспутах виховує культуру публічних виступів.

Для проведення академічної дискусії на належному рівні необхідна ретельна попередня підготовка студентів і контроль за опануванням ними навчального матеріалу з боку викладача.

Дискусії проходять успішно, якщо студенти-учасники розуміють і дотримуються чітко встановлених правил проведення дискусії, які допомагають їм вчитися користуватися своїми правами і відчувати відповідальність за слова та думки. Найбільш суттєвими є наступні правила проведення дискусій:

1. Зацікавленість темою, що обговорюється.
2. Досконале володіння всіма її аспектами за рахунок самостійно здобутої навчальної інформації.
3. Уважне вислуховування опонента.
4. Уникання одночасного висловлювання кількох учасників.
5. Ясне і стисле формулювання тверджень.
6. Чітке дотримання теми обговорення.
7. Обмін думками.
8. Залучення до диспуту всієї аудиторії.
9. Висловлювання поваги до всіх точок зору.
10. Дотримання регламенту, чіткий контроль за тривалістю і кількістю виступів.

Теми для дискусій

1. Роль і місце особистості та народу в історії.
2. Норманська теорія походження Давньоруської держави: «за» і «проти».
3. Створення уніатської церкви: поразка або перемога політики окатоличення українського народу.
4. Визначте і прокоментуйте можливі альтернативні шляхи суспільно-політичного розвитку України у 1917–1920 рр.
5. Жовтневі події 1917 р. в Російській імперії: революція чи державний переворот?
6. Поразка українських урядів 1917–1918 рр.: причини, наслідки, уроки.
7. Політика «українізації» 20-х – початку 30-х рр. ХХ ст. : чи можна констатувати її абсолютний крах?
8. Культ особи Сталіна: історична закономірність, випадковість чи парадокс?
9. Воєнний талант Г.К.Жукова: міфи і реальність.
10. Радянський партизанський рух у період Великої Вітчизняної війни: досягнення, прорахунки, протиріччя.
11. Вояки ОУН – УПА: зрадники чи герої?

Завдання до самостійної роботи

Завдання 1. Вступ до курсу «Історія України». (XIV-XVI ст.).

- Завдання 2.** Середньовічна держава Київська Русь.
- Завдання 3.** Українські землі під владою Литви та Польщі (друга половина XIV-XVI ст.).
- Завдання 4.** Виникнення українського козацтва. Запорозька Січ.
- Завдання 5.** Україна наприкінці XVII- XVIII ст.
- Завдання 6.** Модернізаційні процеси в Російській імперії у другій половині XIX ст. та Україна.
- Завдання 7.** Національно-демократична революція в Україні (1917 – 1920 рр.).
- Завдання 8.** Україна в міжвоєнну добу (1921-1939 рр.).
- Завдання 9.** Хрущовська “відлига» і її характер в Україні (1953-1964 рр.).
- Завдання 10.** Шляхи становлення незалежної України.

Рекомендована література

Базова

1. Аркас М. Історія України-Русі. - К., 1990; Одеса - 1994.
2. Бойко О.Д. Історія України. – К., 2005.
3. Брайчевський М. Вступ до історичної науки. Навч. посібник. -К , 1990.
4. Брайчевський М. Конспект історії України. - К., 1993.
5. Брайчевський М. Утверждение христианства на Руси. — К., 1989.
6. Верстюк В., Дзюба О., Репринцев В. Україна від найдавніших часів до сьогодення. Хронологічний довідник. - К., 1995.
7. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. -К., 1994.
8. Голод 1921-1923 років в Україні. Збірн. докум. і матеріалів. -К., 1993.
9. Грушевський М. Історія України-Руси. В II т. 12 кн. -К., 1991-1997.
10. Грушевський М. Ілюстрована історія України. - К., 1992.
11. Дорошенко. Д. Нарис історії України. - К., 1991. - Т. 1-2.
12. Давня історія України. - К., 1994-1995. - Кн.1,2.
13. Жуковський Л., Субтельний О. Нарис історії України. — Львів 1993.
14. Етнографія України. —Львів, 1994.
15. Єфименко А. История украинского народа. - К., 1990.
16. Історія України. —Львів, 1996.
17. Історія України /За ред. В.А.Смолія. – К.,1997.
18. Історія України: нове бачення. — К., 1995-1996. Т.1-2.
19. Історія української культури. — К., 1994.
20. Колективізація і голод на Україні (1922-1933) Зб. докум. і матеріалів. - К., 1993.
21. Котляр М., Кульчицький С. Довідник з історії України. -К., 1996.
22. Крип'якевич І. Історія України - Львів, 1992.
23. Культура і побут населення України. Навчальний посібник. -К., 1993.
24. Конституція України. – К.,1996.
25. Моця О., Ричка В. Київська Русь: від язичництва до християнства. -К., 1996.
26. Нагаєвський І. Історія української держави ХХ ст. — К., 1994.
27. Новітня історія України (1900-2000 рр.). – К.,2002.
28. Підкова І., Шуст Р. Довідник з історії України. - К., 1994.
29. Сергієнко Г., Смолії В. Історія України. Для 7-8 кл. серед, школи. — К., 1995.
30. Слюсаренко А., Томенко М. Історія української конституції. -К., 1993.
31. Субтельний О. Україна: історія. - К., 1991-1993.
32. Турченко Ф. Новітня історія України. Для 10 кл. серед, школи. К., 1995.
33. Турченко Ф., Панченко П., Тимченко В. Новітня історія України. Для 11 кл. серед. школи. - К., 1994.

Допоміжна

1. Апанович О. Гетьмани України і кошові отамани Запорозької Січі. - К., 1993.
2. Багалій Д. Нарис історії України. Доба натурального господарства.-К., 1994.
3. Бантиш-Каменський.Д. История Малой России. - К., 1993.
4. Баран В., Козак Д., Терпиловський Р. Походження слов'ян. -К., 1991.
5. Баран В. Україна після Сталіна: нарис історії 1953-1985 рр. -Львів, 1992.
6. Боплан Г. Опис України. Меріме П. Українські козаки та їхні останні гетьмани. Богдан Хмельницький. — Львів, 1990.
7. Борщак І. Мазепа, Орлик, Войнаровський -Львів, 1991.
8. Величко С. Літопис. -К., 1991. - Т.1 -2.
9. Володарі гетьманської булави. Історичні портрети.- К., 1994.
10. Волковинський В. Нестор Махно. Легенди і реальність. - К., 1994.
11. Верстюк В. Махновщина. - К., 1992.
12. Вивід прав України. - Львів, 1991.
13. Винниченко В. Відродження нації. -К., 1990. -4.1,2,3.
14. Винокур О., Трубочанінов С. Давня і середньовічна історія України.-К., 1996.
15. Голод в Україні 1946-1947: документи і матеріали. - К., Нью-Йорк, 1996.
16. Грушевський М. Очерк истории украинского народа. - К., 1991.
17. Гуржій О. Українська козацька держава в другій половині XVIII ст.: кордони, населення, право. - К., 1996.
18. Донцов Д. Історія розвитку української державної ідеї. — К., 1991.
19. Даниленко В., Касьянов Г., Кульчицький С. Сталінізм на Україні (20-30-ті роки) - К.; Едмонтон, 1991.
20. Дорошенко Д. Огляд української історіографії. - К., 1996.
21. Залізник Л. Нариси стародавньої історії України. — К., 1994.
22. Заставний Ф. Українська діаспора. Розселення українців у зарубіжних країнах. — Львів, 1991.
23. Євтух В., Ковальчук О. Українці в Канаді. - К., 1993.
24. Єфименко О. Історія України та її народу. — К., 1992.
25. Іванченко Р. Україна від Кия до Кравчука. Короткий нарис історії української державності. — К., 1992.
26. Історія України в особах. - IX—XVIII ст. - К., 1993.
27. Історія України в особах. — XIX-XX ст. - К., 1995.
28. Витоки. Від найдавніших часів до першої половини IX ст. -К., 1995.
29. Відома і чута у всіх кінцях землі. Друга половина IX - перша половина XII ст. — К., 1993.
30. Темні віки. XIV - перша половина XV ст. — К., 1993.
31. Руїна. Друга половина XVII ст. - К., 1996.
32. Коваль М. Україна: 1939-1945. Маловідомі і непрочитані сторінки історії. - К., 1995.
33. Кравчук Л. Останні дні імперії. Перші роки надії. - К. 1994.
34. Касьянов Г. Українська інтелігенція на рубежі XIX—XX ст.
35. Соціально—політичний портрет. — К., 1993. Портрет та історична доля. - К.; Едмонтон, 1992.
36. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі Опору 1960-1980.
37. Касьянов Г. Українська інтелігенція 20—30-х років: соціальний роки. - К., 1995.
38. Котляр М. Історія України в особах. Давньоруської держава. — К., 1996.
39. Котляр М.Ф. Галицько-Волинська Русь. — К.,1998.
40. Котляр М. Русь язичницька. Біля витоків східнослов'янської цивілізації. - К., 1995.
41. Кульчицький С. Ціна «великого перелому» — К., 1993.
42. Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919-1928).-К., 1996.
43. Косик В. Україна і Німеччина в другій світовій війні. - Париж; Нью-Йорк; Львів, 1993.

44. Літопис Самовидця. — К., 1971.
45. Липа Ю. Призначення України. - Львів, 1992.
46. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Київ; Філадельфія, 1995.
47. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. - К., 1994. - Т. 1-2.
48. Мицик Ю. Джерела з історії національно-визвольної війни українського народу середини XVII ст. - Дніпропетровськ, 1991.
49. Петлюра С. Спомин. — К., 1993. Нариси з історії українського національного руху.— К., 1994 Т.1-2.
50. Полонська-Василенко Н. Історія України. У 2-х томах. - К., 1992.
51. Семчишин М. Тисяча років української культури. Історичний огляд культурного процесу. - К., 1993.
52. Січинський В. Чужинці про Україну. Вибір з описів подорожей по Україні та інших писань чужинців про Україну за десять століть. - К., 1992.
53. Терещенко Ю. Україна і європейський світ. - К., 1996.
54. Толочко П. Князь в Древней Руси: власть, собственность, и идеология. — К., 1992.
55. Толочко П. Літописи Київської Русі. - К., 1994.
56. Толочко О., Толочко П. Київська Русь. – К., 1998.
57. Українська державність у ХХ ст. - К., 1996.
58. Україна у сучасному світі. – К., 2003.
59. Шаповал Ю. Україна 20-50-х років: сторінки ненаписаної історії.-К, 1993.
60. Шаповал Ю. Людина і система (Штрихи до портрету з тоталітарної доби в Україні). - К., 1994.
61. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків. У 3-х томах. - Львів, 1990-Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). - К, 1994.
62. Шип Н.А. Интеллигенция на Украине (XIX в.) Историко-социологический очерк. - К., 1991.

Інформаційні ресурси

1. Історія України - Гарін В.Б
http://pidruchniki.ws/18380625/istoriya/istoriya_ukrayini_-_garin_vb
2. Історія України - Коваль М.В.
http://pidruchniki.ws/19991130/istoriya/istoriya_ukrayini_-_koval_m_v
3. Історія України - Кормич Л.І.
http://pidruchniki.ws/15840720/istoriya/istoriya_ukrayini_-_kormich_li
4. Історія України - Лазарович М.В.
http://pidruchniki.ws/15840720/istoriya/istoriya_ukrayini_-_lazarevich_mv

ЛОГІКА

Мета та завдання навчальної дисципліни.

Мета курсу:

Дати студентам основи знань про логічність міркувань, висловлювань, питань і відповідей, аргументації, навчити логічно мислити, міркувати і висловлюватись.

Завдання курсу:

теоретичні:

- визначення і структура міркування;
- суть і види логічних помилок;
- суть і типи висловлювань;

- основні закони логіки висловлювань;
- суть логіки висловлювань і схеми правильних міркувань;
- суть і визначення дедукції й індукції;
- схеми умовиводу за аналогією;
- суть логічного аналізу питань і відповідей;
- суть і види аргументації і спростувань;

практичні:

- здійснювати логічні операції з обсягами і змістом понять;
- використовувати методи таблиць істинності й аналітичних таблиць для доведення істинності висловлювань і правильності міркувань;
- здійснювати переклад висловлювань природної мови на мову логіки предикатів;
- робити умовиводи за аналогією, проводити аналіз питань і відповідей, аналізувати міркування з точки.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- предмет дисципліни, її структуру та понятійний апарат;
- основні логічні форми та закони правильного мислення;
- логічні операції над поняттям та судженням⁴
- основні види умовиводів;
- основи логічної теорії доведення та спростування.

вміти:

- давати правильні визначення поняттям та термінам;
- аналізувати та формалізувати вербальні висловлювання та системи висловлювань;
- робити безпосередні та опосередковані умовиводи;
- логічно обґрунтовувати правильні твердження та спростовувати неправильні;
- знаходити логічні помилки у визначеннях, умовиводах та доведеннях.

Міждисциплінарні зв'язки:

Міждисциплінарні зв'язки ю логіки використовуються більшістю гуманітарних і юридичних дисциплін, а її дослідження є базовими для юридичної науки і правової практики. Закони правильного мислення, логічність міркувань і висловлювань та принципи аргументації застосовуються у кримінальному праві та процесі, криміналістиці, теорії доказів, порівняльному правознавстві.

Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЛОГІЧНА ПРОПЕДЕВТИКА.

Тема 1. Логіка як наука: основні поняття.

Поняття логіки. Логіка формальна і неформальна. Результативність логіки. Форми мислення. Форми пізнання. Етапи розвитку логіки.

Тема 2. Основні формально-логічні закони.

Закон тотожності і типові його порушення. Закон несуперечності і його порушення. Закон виключеного третього і його порушення. Закон достатньої підстави і типові його порушення.

Тема 3. Поняття як форма мислення.

Поняття як форма мислення. Зміст і об'єм поняття. Види поняття. Відносини між поняттями. Логічні операції з поняттями: узагальнення та обмеження, визначення, розподіл, класифікація.

Тема 4. Судження як форма мислення.

Судження як форма мислення. Види і состав простих суджень. Класифікація категорических суджень. Побудова складних суджень. Алгоритм визначення логічного значення складного судження.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ЛОГІКА В ПРАКТИЧНОМУ ПІЗНАННІ.

Тема 1. Класична логіка предикатів (загальна характеристика)

Пізнавальне значення і взаємозв'язок запитання і відповіді. Види запитань. Умови правильної постановки запитань.. Види відповідей. Неправильні відповіді.

Тема 2. Правдоподібні міркування.

Структура гипотетико-дедуктивного методу. Види умовиводів. Висування гіпотез (версія). Індуктивні умовиводи. Умовиводи за аналогією.

Тема 3. Дедуктивні умовиводи.

Поняття дедукції. Простий категоричний сілогізм. Скорочений сілогізм Поняття про логіку висловлювань і логіку предикатів.

Тема 4. Основи теорії аргументації. Основні форми розвитку знання.

Теоретичні і практичні міркування. Дія й практичне міркування. Поняття про логіку дії. Поняття про дію. Зовнішні і внутрішні аспекти дії. Структура дії.

Змістові модулі навчальної дисципліни

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

1. Основні формально-логічні закони (1 год.)
2. Поняття як форма мислення (1 год.)
3. Правдоподібні міркування (1 год.)
4. Основи теорії аргументації. Основні форми розвитку знання (1 год.)

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

1. Судження як форма мислення (1 год.)
2. Правдоподібні міркування (1 год.)

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Етапи розвитку логіки. (4 год.)
2. Логіка як наука: основні поняття (3 год.)
3. Логічні операції з поняттями (8 год.)
4. Логічні операції з судженнями (6 год.)
5. Класична логіка предикатів (загальна характеристика) (7 год.)
6. Висування гіпотез (версій). (6 год.)
7. Простий категоричний сілогізм (7 год.)
8. Основи теорії аргументації. Основні форми розвитку знання (7 год.)

Підсумкова тека: письмовий підсумковий тестовий контроль, диф. залік.

Методи навчання.

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця з правознавства з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного педагогічного процесу. Це, наприклад, Case-study (аналіз конкретних ситуацій, ситуаційний аналіз), роботи в малих групах.

Методи контролю.

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається практичному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань та умінь студентів

Відмінно А 90-100 б.

Студент має глибокі і системні знання основних законів логіки висловлювань, схеми правильних міркувань, суті логічного питань і відповідей, види аргументацій і спростувань. Вміє здійснювати логічні операції з обсягами і змістом понять, доведення істинності висловлювань і міркувань, вміє здійснювати переклад висловлювань природної мови на мову логіки предикатів. Аналізує міркування з точки зору теорії аргументацій.

Добре В82-89 б.

Студент має ґрунтовні і системні знання основних проблем усього курсу, але може допустити окремі помилки у формуванні понятійно-категоріального апарату логіки. Вміє аналізувати базову термінологію, володіє знаннями логічного аналізу питань і відповідей, здійснює логічні операції зі змістом понять.

Добре С74-81 б.

Студент достатньо повно знає основний програмний матеріал, має певні навички роботи умовиводи, проводити аналіз питань і відповідей, володіє базовою термінологією, але допускає порушення логіки відповідей, може допускати окремі неточності в практиці аргументацій.

Задовільно D64-73 б.

Студент знає основні проблеми курсу, але його знання мають загальний характер. Замість чіткого володіння понятійним апаратом логіки пояснює категорії на прикладах. Має прогалини в знанні суті та видів аргументації і спростувань.

Задовільно E60-63 б.

Студент має суттєві прогалини в знанні теоретичного змісту, основних термінів і понять, системно курс не засвоєно, навички аргументації спростувань засвоєні чітко.

Незадовільно FX35-59 б.

Студент має фрагментарні знання з теоретичного змісту курсу. Не вміє викласти програмний матеріал, понятійно-категоріальний апарат не сформований. Не вміє здійснювати логічні операції.

Незадовільно F1-34 б.

Студент повністю не знає програмного матеріалу

Рекомендована література.

Базова.

1. Бандурка О.М., Тягло О.В. Курс логіки. Підручник.-К.:Літера ЛТД, 2000.-160с.
2. Бочаров В. А., Маркин В. И. Основы логики. - М.: Космополис, 1994.
3. Войшвилло Е.К., Дехтярев М.Г. Логика.- М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1998.- 528с.
4. Гетманова А. Д. Логика. - М.: Высшая школа, 1986. - 288 с.
5. Гришанов И.В. Логика. – Херсон,2005-215с.
6. Гришанов И.В. Практикум по логике. – Херсон,2002 –152с.
7. Гришанов И.В. Логика. – Херсон,2000-148с.
8. Жеребкін В.Є. Логіка.- Х.: Основа, 1995. - 256 с.
9. Ивлев Ю. В. Курс лекций по логике. - М.: Высшая школа, 1988. - 159с.
10. Кириллов В. И., Старченко А. А. Логика.- М.: Высшая школа, 1987. 272 с.
11. Кнапп В., Герлох А. Логика в правовом сознании. М.:Прогресс,1987.-312 с.
12. Конверський А.Є. Логіка: Підручник для студентів вищих навчальних закладів.- К.: Четверта хвиля, 1998. -272 с.
13. Костюк В. Н. Логика. - Киев-Одесса.: Высшая школа, 1975. - 112 с.
14. Логика. - Минск.: БГУ, 1974. - 336 с.
15. Мельников В.Н. Логические задачи.- Киев-Одесса.: Выща школа, 1989. - 344 с.
16. Павлов В.І. логіка у запитаннях, відповідях і аргументаціях. Навчальний посібник. К.,Центр учбова література, 2008.-408с.
17. Светлов В.А. Практическая логика. - С.-Петербург: Изд-во РХГИ, 1995. - 472с.
18. Свинцов В.И. Логика. - М.: Высшая школа, 1987. - 288 с.
19. Уёмов А.И. Основы практической логики с задачами и упражнениями.- Одесса: ОГУ, 1997. 388.
20. Уемов А. И. Задачи и упражнения по логике. - М., 1961.
21. Упражнения по логике. - М.: Высшая школа, 1990. - 160 с.
22. Формальная логика. - Ленинград.: ЛГУ, 1977. - 258 с.
23. Хоменко І.В. Логіка - юристам: Підручник. - К.: Четверта хвиля, 1997. - 392 с.
24. Хоменко І.В. Логіка - в задачах: Підручник. - К.: Четверта хвиля, 1998. - 284 с.

Допоміжна.

1. Асмус В.Ф. Учение логики о доказательстве и опровержении. М.:1954.
2. Войшвилло Е.К. - Понятие. М.:1989. - 239 с.
3. Зега В. Элементарная логика. - М.: Высшая школа, 1985.
4. Логика и компьютер. Моделирование рассуждений и проверка правильности программ. - М.: Наука, 1990. - 240 с.
5. Костюк В. Н. Методология научного исследования. - Киев-Одесса.: Вища Школа, 1976. - 180 с.
7. Петров Ю.А. Азбука логического мышления. - М.: МГУ, 1991. - 104 с.

8. Горский Д. П., Ивин А.А., Никифоров А. Л. Краткий словарь по логике.
9. М.: Просвещение, 1991. - 208 с.
10. Логический словарь: ДЕФОРТ / Под ред. А.А. Ивина, В.Н.Переверзева, В.В.Петрова. - М.:Мысль, 1994. - 268 с.
11. Краткий словарь по логике. - М.: Просвещение, 1991.
12. Кондаков Н. И. Логический словарь-справочник. - М.; Наука, 1975.
13. Философская энциклопедия. - ТТ. 1-5. - М.: Сов. энциклопедия, 1960 - 1970.
14. Философский энциклопедический словарь. - М.; Сов. энциклопедия, 1983.
- 15.

Інформаційні ресурси.

1. Логіка - Дуцяк І.З. <http://pidruchniki.ws/1584072037631/logika/logika - dutsyak i3>
2. Логіка - Жеребкін В.Є. <http://pidruchniki.ws/15840720/logika/logika - zherebkin vye>
3. Логіка - Мозгова Н.Г. <http://pidruchniki.ws/1584072040433/logika/logika - mozgova ng>

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ дисципліни «Логіка» для студентів заочної форми навчання

Мета самостійного опрацювання тем курсу:

1. Знаходити серед великої кількості джерел потрібну інформацію.
2. Працювати з декількома джерелами, аналізувати одне і те ж явище з точки зору різних авторів і підходів.
3. Аналізувати матеріал з метою виділити головне або суть питання, яке розглядається.

Завдання 1.

Логічний аналіз діяльності.

1. Теоретичні і практичні міркування. Дія й практичне міркування. Поняття про логіку дії. Зовнішні і внутрішні аспекти дії. Структура дії.
2. Взаємодія і практичне міркування. Типи взаємодії. Поняття про логіку взаємодії. Логіка норм, заснована на теорії взаємодії.
3. Поняття про соціальну дію. Загальна характеристика соціальних норм. Логіка санкцій.
4. Мовленнєва комунікація як різновид соціальної дії.
5. Логіка риторики.

Завдання 2.

Основні форми розвитку знання.

1. Проблема. Теорія.
2. Загальна характеристика гіпотези і її структура. Умови формування гіпотези. Види гіпотез.
3. Доведення істинності гіпотези (верифікація). Спростування гіпотези (фальсифікація).
4. Гіпотико-дедуктивний метод в пізнанні.
5. Версія.
6. Управлінські рішення.

Завдання 3.

Логічний аналіз запитань і відповідей.

1. Поняття про імператив.
2. Визначення запитання. Запитання як різновид імперативів. 3. Види запитань. Види відповідей.

Завдання 4.

1. Визначення відносин між поняттями і зображення їх за допомогою кругових схем:
  2. Рішення задач методом "здорового міркування".
- Порівняйте цей спосіб рішення з відомим Вам логічним методом рішення задачі.

Рекомендована література.

Базова.

1. Бандурка О.М., Тягло О.В. Курс логіки. Підручник.-К.:Літера ЛТД, 2000.-160с.
2. Бочаров В. А., Маркин В. И. Основы логики. - М.: Космополис, 1994.
3. Войшвилло Е.К., Дехтярев М.Г. Логика.-М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1998.-528с.
4. Гетманова А. Д. Логика. - М.: Высшая школа, 1986. - 288 с.
5. Гришанов И.В. Логика. – Херсон,2005-215с.
6. Гришанов И.В. Практикум по логике. – Херсон,2002 –152с.
7. Гришанов И.В. Логика. – Херсон,2000-148с.
8. Жеребкін В.Є. Логіка.- Х.: Основа, 1995. - 256 с.
9. Ивлев Ю. В. Курс лекций по логике. - М.: Высшая школа, 1988. - 159с.
10. Кириллов В. И., Старченко А. А. Логика.- М.: Высшая школа, 1987. 272 с.
11. Кнапп В., Герлох А. Логика в правовом сознании. М.:Прогресс,1987.-312 с.
12. Конверський А.Є. Логіка: Підручник для студентів вищих навчальних закладів.- К.: Четверта хвиля, 1998. -272 с.
13. Костюк В. Н. Логика. - Киев-Одесса.: Высшая школа, 1975. - 112 с.
14. Логика. - Минск.: БГУ, 1974. - 336 с.
15. Мельников В.Н. Логические задачи.- Киев-Одесса.: Выща школа, 1989. - 344 с.
16. Павлов В.І. логіка у запитаннях, відповідях і аргументаціях. Навчальний посібник. К.,Центр учбова література, 2008.-408с.
17. Светлов В.А. Практическая логика. - С.-Петербург: Изд-во РХГИ, 1995. - 472с.
18. Свинцов В.И. Логика. - М.: Высшая школа, 1987. - 288 с.
19. Уёмов А.И. Основы практической логики с задачами и упражнениями.- Одесса: ОГУ, 1997. 388.
20. Уемов А. И. Задачи и упражнения по логике. - М., 1961.
21. Упражнения по логике. - М.: Высшая школа, 1990. - 160 с.
22. Формальная логика. - Ленинград.: ЛГУ, 1977. - 258 с.
23. Хоменко І.В. Логіка - юристам: Підручник. - К.: Четверта хвиля, 1997. - 392 с.
24. Хоменко І.В. Логіка - в задачах: Підручник. - К.: Четверта хвиля, 1998. - 284 с.

Допоміжна.

1. Асмус В.Ф. Учение логики о доказательстве и опровержении. М.:1954.
2. Войшвилло Е.К. - Понятие. М.:1989. - 239 с.
3. Зебет В. Элементарная логика. - М.: Высшая школа, 1985.
4. Логика и компьютер. Моделирование рассуждений и проверка правильности программ. - М.: Наука, 1990. - 240 с.
5. Костюк В. Н. Методология научного исследования. - Киев-Одесса.: Вища Школа, 1976. - 180 с.
7. Петров Ю.А. Азбука логичного мышления. - М.: МГУ, 1991. - 104 с.
8. Горский Д. П., Ивин А.А., Никифоров А. Л. Краткий словарь по логике. М.: Просвещение,1991. - 208 с.
10. Логический словарь: ДЕФОРТ / Под ред. А.А. Ивина, В.Н.Переверзева, В.В.Петрова. - М.:Мысль, 1994. - 268 с.
11. Краткий словарь по логике. - М.: Просвещение,1991.
12. Кондаков Н. И. Логический словарь-справочник. - М.; Наука, 1975.

13. Философская энциклопедия. - ТТ. 1-5. - М.: Сов. энциклопедия, 1960 - 1970.
14. Философский энциклопедический словарь. - М.; Сов. энциклопедия, 1983.

Інформаційні ресурси.

1. Логіка - Дуцяк І.З. <http://pidruchniki.ws/1584072037631/logika/logika - dutsyak i3>
2. Логіка - Жеребкін В.Є. <http://pidruchniki.ws/15840720/logika/logika - zherebkin vye>
3. Логіка - Мозгова Н.Г. <http://pidruchniki.ws/1584072040433/logika/logika - mozgova ng>

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу:

Теорія держави і права – це фундаментальна загальнотеоретична юридична наука, що досліджує головні закономірності виникнення, розвитку і функціонування держави і права, розробляє методологію, головні наукові поняття, категорії і теоретичні конструкції юриспруденції, здійснює методологічне забезпечення юриспруденції, її взаємозв'язок з іншими науками. Теорія держави і права складається з теорії держави, теорії права та конкретно-наукових теорій (теорія правових норм, теорія правовідносин, теорія механізму правового регулювання і т.д.).

Курс “Теорія держави і права” є основою підготовки юристів, має на меті допомогти набуті основ фундаментальних знань, що стануть підґрунтям як у вивченні галузевих і прикладних юридичних дисциплін, так і у правильному розумінні принципів чинного законодавства та державно-правової практики.

Завдання курсу:

Теоретичні:

- засвоєння основних питань та термінів курсу “Теорія держави і права” як базової юридичної дисципліни;
- формування комплексного юридичного мислення;
- підготувати теоретичне підґрунтя для засвоєння галузевих юридичних дисциплін.

Практичні:

- застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу та моделювання політико-правових явищ та ситуацій

Перелік знань та умінь студентів

Студент повинен знати:

- системні знання з усього теоретичного курсу,
- проблеми історико-теоретичного характеру
- зміст основних понять та категорій,
- основні проблеми державотворення, теорії демократії,
- питання статусу людини і громадянина,
- структуру та елементи системи права
- особливості національних правових систем

Студент повинен вміти:

- застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу та моделювання політико-правових явищ та ситуацій

- знаходити подібне та відмінне, логічно та послідовно характеризувати правові поняття та категорії
- порівнювати правові явища, визначати актуальні здобутки юридичного досвіду,
- розуміти процеси трансформації у державотворенні, принципи,
- аналізувати форми та методи діяльності правотворчих, правозастосовчих та правоохоронних органів

Міждисциплінарні зв'язки:

Теорія держави і права безпосередньо пов'язана з гуманітарними науками (філософією, політологією, соціологією, психологією, історією), іншими юридичними теоретичними та історичними дисциплінами (історією вчень про державу і право, історією держави і права, філософією і соціологією права, порівняльним правознавством), більшістю нормативних і прикладних юридичних дисциплін, що використовують її теоретичні і методологічні висновки, а наукові результати останніх використовуються у загальнотеоретичних дослідженнях.

Наукові дослідження, проведені в межах теорії держави і права, мають теоретичний, методологічний, прогностичний і міждисциплінарний характер, їх результати призначені для використання іншими юридичними дисциплінами, а також як основні положення удосконалення правотворчості, правової практики і практики розбудови державності.

Програма навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1.СУТНІСТЬ ТА ПОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ

Тема 1. Поняття, предмет, метод теорії держави і права

Загальна характеристика методології теорії держави і права. Місце філософії в методології теорії держави і права. Загальнонаукові методи пізнання держави і права: діалектико-матеріалістичний метод, системний метод, функціональний метод, структурний метод. Конкретнонаукові методи пізнання держави і права. Зміст предмета теорії держави і права. Основні принципи пізнання держави і права. Співвідношення теорії держави і права з іншими юридичними науками. Теорія держави і права як наука і навчальна дисципліна

Тема 2. Сутність та призначення держави. Поняття та ознаки держави

Поняття держави: плюралізм підходів. Ознаки держави. Сутність держави. Соціальне призначення держави. Функції держави: поняття і основні ознаки. Класифікація функцій держави. Принципи взаємозв'язку держави і права

Тема 3. Походження держави і права

Необхідність аналізу проблем походження держави і права. Причини різноманітності теорій походження держави і права. Договірна теорія. Теорія насильства. Інші теорії походження держави і права. Загальні закономірності виникнення державно-організованого суспільства

Тема 4. Форми держави

Форма держави: поняття та елементи. Зв'язок форми держави з державною владою. Особливості форм правління та їх види. Особливості форм державного устрою та їх види. Політичний режим та його види

Тема 5. Механізм держави

Поняття механізму держави, його структура, принципи організації і діяльності. Поняття державного апарату. Структура державного апарату. Відмінність державного апарату від механізму держави. Орган держави: поняття, ознаки, критерії класифікації. Поділ влади в державному апараті.

Тема 6. Типологія держав і правових систем

Необхідність типології держави і права. Історико-культурні особливості становлення державності. Рабовласницька держава і право. Соціально-економічна основа і сутність рабовласницької держави. Феодальна держава і право. Капіталістична держава і право. Соціалістична держава і право. Держава і право перехідного типу. Основні критерії типології держави і права. Типологія права і держави на основі формаційного підходу. Сучасні типології права і держави. Цивілізаційний підхід.

МОДУЛЬ 2. ДЕРЖАВА ТА ПРАВА ЛЮДИНИ У КОНТЕКСТІ ДЕМОКРАТІЇ

Тема 7. Держава в політичній системі суспільства

Поняття політичної системи. Критерії типології політичних систем. Структура і функції політичної системи. Місце і роль держави в політичній системі суспільства. Співвідношення держави з іншими елементами політичної системи суспільства. Держава й політичні партії. Держава і громадські організації. Державна і політична влада

Тема 8. Громадянське суспільство та правова держава

Зміст ідеї громадянського суспільства. Ознаки громадянського суспільства. Зміст і розвиток ідеї правової держави. Основні ознаки правової держави. Проблеми формування і розвитку громадянського суспільства і правової держави в Україні

Тема 9. Теорія демократії

Поняття демократії. Історичні форми демократії: антична демократія і демократія Нового часу. Принципи ліберальної демократії: конституціоналізм, народний суверенітет, парламентаризм, політичний плюралізм. Класичні і сучасні моделі демократії. Принципи поліархічного режиму. Переходи до демократії

Тема 10. Держава, право, особа

Поняття «людина», «громадянин», «особа». Правовий статус особи. Конституційні права і обов'язки – зміст загального правового статусу особи. Політико-юридичний інститут свободи особи. Роль держави у визначенні правового становища особи. Відповідальність держави перед особою

МОДУЛЬ 3. ЗАГАЛЬНЕ ВЧЕННЯ ПРО ПРАВО

Тема 11. Сутність, призначення і функції права

Зміст і сутність права. Соціальна цінність права. Об'єктивне і суб'єктивне право. Функції права: поняття і система. Регулятивна функція права. Охоронна функція права. Соціальні функції права. Право в системі нормативного регулювання. Взаємозв'язок права і моралі. Взаємозв'язок права і політики. Норма права: поняття і структура. Види правових норм. Система права: поняття і структура

Тема 12. Джерела права

Поняття джерела (форми) права. Види джерел права. Нормативно-правовий акт. Судовий прецедент. Нормативний договір. Правовий звичай. Релігійний текст. Правова доктрина

Тема 13. Правовідносини. Юридичні факти

Поняття правовідносин. Ознаки правових відносин. Елементи правовідносин і структура. Загальні і конкретні правові відносини. Регулятивні правовідносини. Охоронні правовідносини. Суб'єкт правовідносин. Юридичні факти як підстави правовідносин

Тема 14. Реалізація права

Поняття реалізації права. Форми реалізації права: дотримання, використання, виконання. Особливості застосування права як форми реалізації права. Стадії процесу застосування права. Умови правильної реалізації норм права. «Юридичні колізії» і способи їх усунення

Тема 15. Тлумачення норм права і закону

Поняття тлумачення норм права і закону та їх цілі. Значення тлумачення норм права. Суб'єкти тлумачення права. Способи тлумачення права. Відмінність тлумачення права в залежності від його об'єму. Роз'яснення норм права

Тема 16. Правопорушення і правомірна поведінка

Правомірна поведінка: поняття, суспільна значущість. Критерії правомірної поведінки. Види правомірної поведінки. Неправомірна поведінка: види і форми. Ознаки правопорушення. Види правопорушень

Тема 17. Юридична відповідальність

Сутність юридичної відповідальності. Принципи юридичної відповідальності. Функції юридичної відповідальності. Види юридичної відповідальності. Співвідношення юридичної відповідальності з іншими видами державного примусу. Підстави звільнення від юридичної відповідальності

МОДУЛЬ 4. ПРАВОСВІДОМІСТЬ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ. ЗАГАЛЬНЕ ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО

Тема 18. Правосвідомість та правова культура

Сутність і зміст правосвідомості. Структура правосвідомості. Функції правосвідомості. Правовий нігілізм. Правова культура: поняття, структура. Функції правової культури. Правова культура і законність. Правове виховання

Тема 19. Правове регулювання

Поняття правового регулювання. Основні елементи системи правового регулювання. Види і способи правового регулювання. Правове регулювання і правовий вплив. Механізм правового регулювання. Основні стадії процесу праворегулювання. Предмет правового регулювання

Тема 20. Законність та правопорядок

Поняття і сутність законності. Аспекти законності. Основні принципи законності, їх взаємозв'язок з гарантіями законності. Зміст правового порядку. Елементи структури правопорядку. Взаємозв'язок правопорядку з законністю. Внутрішньодержавний і міжнародний правопорядок. Задачі по укріпленню законності і правопорядку

Тема 21. Основні правові системи світу

Поняття порівняльного правознавства. Значення порівняльного правознавства для юридичної науки і практики. Класифікація сучасних правових систем. Романо-

германська правова система. Англосаксонська правова сім'я: основні риси і особливості. Релігійно-традиційний тип правової системи.

Змістові модулі навчального курсу

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

1. Поняття, предмет, метод теорії держави і права. (1 год.).
2. Сутність та призначення держави. Поняття та ознаки держави. (1 год.).
3. Походження держави і права. (1 год.).
4. Форми держави. (1 год.).
5. Механізм держави. (1 год.).
6. Типологія держав і правових сист. (1 год.).
7. Громадянське суспільство та правова держава. (1 год.).
8. Теорія демократії. (1 год.).
9. Джерела права. (1 год.).
10. Реалізація права. . (1 год.).
11. Правосвідомість та правова культура.(1 год.).
12. Основні правові системи світу. (1 год.).

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

1. Сутність та призначення держави. Поняття та ознаки держави (1 год.).
2. Походження держави і права (1 год.).
3. Форми держави (1 год.).
4. Механізм держави (1 год.).
5. Громадянське суспільство та правова держава(1 год.).
6. Теорія демократії. (1 год.).
7. Сутність, призначення і функції права (1 год.).
8. Правопорушення і правомірна поведінка (1 год.).
9. Юридична відповідальність (1 год.).
10. Основні правові системи світу (1 год.).

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Поняття, предмет, метод теорії держави і права. (7 год.).
2. Сутність та призначення держави. Поняття та ознаки держави. (6 год.).
3. Походження держави і права. (6 год.).
4. Форми держави. (12 год.).
5. Механізм держави(12 год.).
6. Типологія держав і правових систем. (7 год.).
7. Держава в політичній системі суспільства. (10 год.).
8. Громадянське суспільство та правова держава. (12 год.).
9. Теорія демократії (10 год.).
10. Держава, право, особа. (12 год.).
11. Сутність, призначення і функції права. (9 год.).
12. Джерела права (7 год.).
13. Правовідносини. Юридичні факти. (10 год.).
14. Реалізація права. (7 год.).
15. Тлумачення норм права і закону. (8 год.).
16. Правопорушення і правомірна поведінка. (9 год.).
17. Юридична відповідальність. (9 год.).
18. Правосвідомість та правова культура (9 год.).
19. Правове регулювання. (10 год.).

20. Законність та правопорядок. (10 год.).

21. Основні правові системи світу. (12 год.).

Підсумкова тека: термінологічний диктант, контрольна робота, тестова робота, екзамен.

Методи навчання

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця з правознавства з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного педагогічного процесу. Це, наприклад, робота в малих групах, ділові та рольові ігри, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань, практичні справи.

Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів - майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

відмінно (A) (90-100 б.)

Відповідь характеризується чіткою логікою і знанням матеріалу далеко за межами обов'язкового курсу. Точне розуміння меж кожного питання. Даються посилання на першоджерела – монографії і статті. Обґрунтована власна позиція з окремих проблем теорії держави і права. Відповідь відрізняє бездоганне знання базової термінології, вміння «розгорнути» термін у повноцінну відповідь з теми.

добре (B) (82-89 б.)

На всі питання дані достатньо правильні і точні відповіді. Студент демонструє ознайомлення з актуальними проблемами теорії держави і права, знання базової термінології, вміння розкрити і прокоментувати зміст терміну.

добре (C) (74-81 б.)

Питання розкриті достатньо повно і правильно. Активна участь у дискусії з даного питання. Стосовно знання базової термінології зауважень немає, однак окремі суттєві дефекти логіки і змісту питань не дають змогу оцінити відповідь на «відмінно».

задовільно (D) (64-73 б.)

Відповіді на питання в цілому дані правильно, однак неповно. Логіка відповідей побудована недостатньо чітко. Пропущено ряд важливих деталей або навпаки під час відповіді затрунулись сторонні питання. Базова термінологія в цілому засвоєна.

задовільно (Е) (60-63 б.)

Окремі фрагментарні правильні думки все ж не дозволяють поставити оцінку «добре», оскільки наявні суттєві прогалини і курс в цілому системно не засвоєно.

незадовільно (Х) (0-62 б.)

Студент не знає до кінця жодного питання, плутається в основних базових питаннях теорії держави і права, не в змозі розкрити зміст основних загальнотеоретичних термінів.

Рекомендована література.

Базова

1. Алексеев С. С. Государство и право: Начальный курс. М., 1993.
2. Алексеев С. С. Теория права. М., 1994.
3. Атаян С.В. Основы государства и права в вопросах и ответах. – Ростов-на-Дону: Феникс 1998.
4. Венгеров А. Б. Теория государства и права. М., 1998.
5. Дмитрук В.Н. Теория государства и права: учебное пособие. – Минск: «Амалфея»; 1999.
6. Жеругов Р. Т. Теория государства и права. М.; Нальчик, 1995.
7. Загальна теорія держави і права: навчальний посібник. За ред. проф. В.В. Копейчикова. – к.: Юрінком, 1997. – 320 с.
8. Клименко С.В., Чичерин А.Л. Основы государства и права. – М.: «Зерцало», 1999. – 354 с.
9. Комаров С. А. Общая теория государства и права. М., 1995.
10. Комаров С.А., Малько А.В. Теория государства и права. Учебно-методическое пособие. Краткий учебник для вузов. – М.: Норма, 2000. – 448с.
11. Корельский В.М., Перевалов В.Д. Теория государства и права. М. 2002
12. Курс лекций по теории государства и права: В 2 ч. Саратов, 1993.
13. Курс теории права и государства. Тюмень, 1994.
14. Лазарев В. В. Теория государства и права. М., 1992.
15. Лазарев В. В., Липень С. В. Теория государства и права. М., 1998.
16. Лившиц Р. З. Теория права. М., 1994.
17. Нерсесянц В.С. Общая теория права и государства: Учебник для вузов. – М.: Норма. – М., 2000. – 552с.
18. Общая теория права: Курс лекций. Нижний Новгород, 1993.
19. Общая теория права и государства /Под ред. В. В. Лазарева. М., 1998.
20. Спиридонов Л. И. Теория государства и права. М., 1995.
21. Теория государства и права /Под ред. М. Я. Марченко. М., 1995.
22. Теория государства и права. Саратов, 1995.
23. Теория государства и права: Учеб. пособие. Ч. 1, 2. Екатеринбург, 1994.
24. Теория государства и права. Ч. 1: Теория государства / Под ред. А. Б. Венгерова. М., 1995.
25. Теория права и государства (курс лекций). Уфа, 1994. Теория права и государства /Под ред. Г. Н. Макова. М., 1995.
26. Хропанюк В. Н. Теория государства и права. М., 1995.

Допоміжна

27. Алексеев Н. Н. Основы философии права. СПб., 1999. Бердяев Н. А. Истоки и смысл русского коммунизма. М., 1990.
28. Кистьяковский Б. А. Социальные науки и право. М., 1916.
29. Коркунов Н. М. Лекции по общей теории права. СПб., 1914.
30. Котляревский С. А. Власть и право. Проблема правового государства. М., 1945.

31. Муромцев С. Определение и основное разделение права. М., 1879.
32. Петражицкий Л. И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности. СПб., 1914.
33. Покровский И. А. Основные проблемы гражданского права. М., 1998.
34. Грубецкий Е. Н. Энциклопедия права. СПб., 1998.
35. Шершеневич Г. Ф. Общая теория права. М., 1910.
36. Шершеневич Г. Ф. Общая теория права. Т. 1, 2. М., 1995.
37. Денисов Ю. Д., Спиридонов Л. И. Абстрактное и конкретное в советском правоведении. Л., 1987.
38. Историческое и логическое в познании государства и права. Л., 1988.
39. Керимов Д. А. Философские основания политико-правовых исследований. М., 1986.
40. Козлов В. А. Проблемы предмета и методологии общей теории права. Л., 1989.
41. Молинова И. П. Философия права. Екатеринбург, 1995.
42. Сырых В. М. Метод правовой науки. М., 1980.
43. Черданцев А. Ф. Логико-языковые феномены в праве, юридической науке и практике. Екатеринбург, 1993.
44. Хутыз М. Х., Сергейко П. Н. Энциклопедия права. М., 1995.
45. Андреев И. Л. Происхождение человека и общества. М., 1988. История первобытного общества. М., 1988.
46. Омельченко О. Я. Идея правового государства: истоки, перспективы, причины. М., 1994.
47. Першиц А. И., Алексеев В. П. История первобытного общества. М., 1990.
48. Раянов Ф. М. Введение в правовое государство. Уфа, 1994.
49. Феномен восточного деспотизма. М., 1993.
50. Гулиев В. Е. Российская государственность: состояние и тенденции // Политические проблемы теории государства. М., 1993.
51. Каменский В. Г. Государство как объект социологического анализа. М., 1977.
52. Манов Г. И. Признаки государства: Новые прочтения. М., 1993.
53. Морозова Л. А. Проблемы современной российской государственности. М., 1998.
54. Политические проблемы теории государства. М., 1993.
55. Рожкова Л. П. Принципы и методы типологии государства и права. Саратов, 1984.
56. Сахаров Н. А. Институт президентства в современном мире. М., 1994.
57. Синюков В. Н. О форме федерации в России // Государство и право. 1993. № 5.
58. Тихомиров Л. А. Монархическая государственность. СПб., 1992.
59. Федерация в зарубежных странах. М., 1993.
60. Четвернин В. А. Демократическое конституционное государство. М., 1993.
61. Чиркин В. Е. Основы сравнительного государствоведения. М., 1997.
62. Чиркин В. Е., Тихонов А. А., Рябов С. В. Формы государства в буржуазных странах Латинской Америки. М., 1982.
63. Агешин Ю. А. Политика. Право. Мораль. М., 1982. Аграновская Е. В. Правовая культура и обеспечение прав личности. М., 1988.
64. Алексеев С. С. Общие дозволения и общие запреты в советском праве. М., 1989.
65. Алексеев С. С. Право и перестройка. М., 1987.
66. Алексеев С. С. Право: азбука-теория-философия. Опыт комплексного исследования. М., 1999.
67. Алексеев С. С. Самое святое, что есть у Бога на земле. Иммануил Кант и проблемы права в современную эпоху. М., 1998.
68. Алексеев С. С. Частное право. М., 1999.
69. Бойко Л. М. Совершенствование законодательной техники в условиях ускорения социально-экономического развития советского общества. Ташкент, 1988.

70. Боннер А. Законность и справедливость в правоприменительной практике. М., 1992.
71. Братусь С. Н. Юридическая ответственность и законность. М., 1978.
72. Бро Ю. Применение права. Иркутск, 1980.
73. Васильев А. М. Правовые категории. М., 1976.
74. Власенко Н. А. Коллизионные нормы в советском праве. Иркутск, 1984.
75. Вопленко И. Н. Официальное толкование норм права. М., 1976.
76. Гревцов Ю. И. Правовые отношения и осуществление права. Л., 1987.
77. Денисов Ю. А. Общая теория правонарушения и ответственности. Л., 1983.
78. Дудин А. И. Диалектика правоотношения. Саратов, 1983.
79. Зивс С. А. Источники права. М., 1981.
80. Исаков В. Б. Юридические факты в советском праве. М., 1984.
81. Карпец И. И. Уголовное право и этика. М., 1985.
82. Карташов В. Н. Применение права. Ярославль, 1990.
83. Керимов Д. А. Культура и техника законотворчества. М. 1991.
84. Корельский В. М. Все начинается с дисциплины. М., 1985.
85. Кудрявцев В. Н. Закон. Поступок. Ответственность. М., 1986.
86. Кудрявцев В. Н. Право и поведение. М., 1978.
87. Кудрявцев В. Н. Правовое поведение: норма и патология. М., 1982.
88. Кулапов В. Л. Рекомендательные нормы советского права. Саратов, 1987.
89. Леушин В. И. Юридическая практика в системе общественных отношений. Красноярск, 1987.
90. Лукашева Е. А. Социалистическое правосознание и законность. М., 1973.
91. Лукашева Е. А. Право. Мораль. Личность. М., 1986.
92. Лукашук И. И. Нормы международного права в международной нормативной системе. М., 1997.
93. Лукашук И. И. Нормы международного права в правовой системе России. М., 1997.
94. Малаков М. К. Проблемы реализации права. Иркутск, 1988.
95. Малейн Н. С. Правонарушение: понятие, причины, ответственность. М., 1985.
96. Малейн Н. С. Юридическая ответственность и справедливость. М., 1992.
97. Марочкин С. Ю. Действие норм международного права в правовой системе Российской Федерации. Тюмень, 1998.
98. Матузов Н. И. Правовая система и личность. Саратов, 1987.
99. Международное право. Учебник /Отв. ред. Г. В. Игнатенко, О. И. Тиунов. М., 1999.
100. Насырова Т. А. Телеологическое (целевое) толкование советского закона. Казань, 1988.
101. Нерсесянц В. С. Право и закон. М., 1983.
102. Нормы советского права. Саратов, 1987.
103. Перевалов В. Д., Югов А. А. Проблемы теории и практики законотворческого процесса в Российской Федерации // Российский юридический журнал. 1993. № 2.
104. Правовая реформа в России: проблемы теории и практики // Материалы Всероссийской научно-практической конференции. Екатеринбург, 1996.
105. Правовая система социализма: В 2 т. М., 1987.
106. Правоприменение в Советском государстве. М., 1985.
107. Протасов В. Н. Правоотношение как система. М., 1991.
108. Публичное и частное право: проблемы развития и взаимодействия, законодательного выражения и юридической практики // Материалы Всероссийской научно-практической конференции / Отв. ред. В. Д. Перевалов. Екатеринбург, 1999.

111. Рабинович П. М. Проблемы теории законности развитого социализма. Львов, 1979.
112. Решетов Ю. С. Реализация норм советского права М. 1983.
113. Российская правовая система и международное право: современные проблемы взаимодействия /Отв. ред. В. М. Баранов. Н. Новгород, 1996.
114. Российская Федерация в Совете Европы: проблемы применения норм о защите прав человека /Отв. ред. В. Д. Перевалов. Екатеринбург, 1998.
115. Рыбушкин Н. Н. Запрещающие нормы в советском праве. Казань, 1990.
116. Семитко А. П. Правовая культура социалистического общества: сущность, противоречия, прогресс. Свердловск, 1990.
117. Сенякин И. Н. Специальные нормы советского права. Саратов, 1987.
118. Советское законодательство: пути перестройки. М., 1989.
119. Соколов А. Я. Профессиональное правосознание юристов. М., 1988.
120. Социальные отклонения. М., 1989.
121. Суворова В. Я. Реализация норм международного права. Екатеринбург, 1992.
122. Татаринцева Е. В. Правовое воспитание. М., 1990.
123. Тихомиров Ю. А. Теория закона. М., 1982.
124. Ткаченко А. И. Методологические вопросы теории правоотношений. М., 1990.
125. Тункин Г. И. Теория международного права. М., 1970.
126. Халфина Р. О. Право как средство социального управления. М., 1988.
127. Черданцев А. Ф. Толкование советского права. М, 1979.
128. Черниченко С. В. Международное право: современные теоретические проблемы. М., 1993.
129. Шабуров А. С. Социальная ответственность личности в условиях перестройки. Свердловск, 1990.
130. Явич Л. С. Сущность права. Л., 1985.
131. Матузов Н. И. Правовая система и личность. Саратов, 1987.
132. Правовая система социализма: В 2 кн. М., 1986, 1987.
133. Правовые системы мира. Екатеринбург, 1995.
134. Решетников Ф. М. Правовые системы мира: Справочник. М., 1993.
135. Решетникова И. В. Доказательственное право Англии и США. М., 1999.
136. Саидов А. Х. Введение в основные правовые системы современности. Ташкент, 1988.
137. Синюков В. Н. Российская правовая система. Саратов, 1994.
138. Супатаев М. А. Обычное право в странах Восточной Африки. М., 1984.
139. Сюкияйнен Л. Р. Мусульманское право. Вопросы теории и практики. М., 1986.

Праці зарубіжних авторів

140. Аристотель Политика // Соч. Т. 4. М., 1988. Гегель Г. В. Философия права. М., 1990. Гоббс Т. О гражданине // Избр. филос. произв.: В 2 т. М., 1960.
141. Гроций Г. О праве войны и мира. М., 1956.
142. Кант И. Критика чистого разума // Соч. Т. 3. М., 1964.
143. Ленин В. И. Государство и революция // Поли. собр. соч. Т. 33.
144. Локк-Д. О политическом или гражданском обществе // Соч. Т. 3. М., 1988.
145. Маркс К. Критика Готской программы // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. Т. 19.
146. Монтескье Ш. Избранные произведения. М., 1955.
147. Платон. Государство // Соч. Т. 3. Ч. 1. М., 1972.
148. Руссо Ж. Ж. Об общественном договоре, или Принципы политического права. М., 1969.
149. Цицерон. Диалоги. М., 1966.
150. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства // Маркс К, Энгельс Ф. Соч. Т. 21.

151. Аннерс Э. История европейского права. М., 1994.
152. Давид Р. Основные правовые системы современности. М., 1988.
153. Еллинек Г. Общее учение о государстве. СПб., 1908.
154. Карбонье Ж. Юридическая социология. М., 1986.
155. Кленнер Г. От права природы к природе права. М., 1988.
156. Кнапп В., Герлох А. Логика в правовом сознании. М., 1987.
157. Лукич Р. Методология права. М., 1981.
158. Люшер Ф. Конституционная защита прав и свобод личности. М., 1993.
159. Неиовски Н. Единство и взаимодействие государства и права. М., 1982.
160. Нвновски Н. Право и ценности. М., 1987.
161. Сабо И. Идеологическая борьба и права человека. М., 1981.
162. Сабо И. Основы теории права. М., 1974.
163. Токвиль А. Демократия в Америке. М., 1992.
164. Фридмэн Лоуренс. Введение в американское право. М., 1992.
165. Хартли Т. К. Основы права Европейского Сообщества. Москва-Будапешт, 1998.
166. Цвайгерт Кетх. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права. Т. 1. М., 1998.
167. Цунэо Инако. Современное право Японии. М., 1981.

Інформаційні ресурси

Електронні ресурси

1. Основы права: Учебное пособие. – Донецк: ДонНУ, 2001. – 254 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://apelyasia.org.ua/content/osnovy-prava-pod-red-vd-volkova-2001>
2. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. — Харків: Консум, 2001. — 656 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://apelyasia.org.ua/content/teoriya-derzhavi-i-prava-skakun-2001>
3. Теорія держави і права. Академічний курс [Текст] : підручник / О. В. Зайчук [та ін.] ; ред. О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. - 2-ге вид., переробл. і доп. - К. : Юрінком Інтер, 2008. - 688 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/zmist.htm

Електронні видання, доступні з <http://www.nbuv.gov.ua/>

1. Загальна теорія держави і права: підручник / за ред.: М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. - Харків : Право, 2002. - 432 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radnuk.info/pidrychnuku/teoriua-prava.html>
2. [Алексеев, С. С.](#) Тайна права [Електронний ресурс] : его понимание, назначение, социальная ценность / С. С. Алексеев. - М. : Норма, 2001. - 176 с.
3. [Анисимов, П. В.](#) Метод правозащитного регулирования [Електронний ресурс] / П. В. Анисимов, В. М. Лазарев. - Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2005. - 202 с.
4. [Бабкіна, О. В.](#) Теорія держави і права у схемах і визначеннях [Електронний ресурс] / О. В. Бабкіна, К. Г. Волинка. - К. : МАУП, 2004. - 144 с.
5. [Беляева, О. М.](#) Теория государства и права в схемах [Електронний ресурс] : учебное пособие / О. М. Беляева. - М. : Эксмо, 2008. - 96 с.
6. [Венгеров, А. Б.](#) Теория государства и права [Електронний ресурс] / А. Б. Венгеров. - 3-е изд.. - М. : Юриспруденция, 2000. - 528 с.
7. [Волинка, К. Г.](#) Теорія держави і права [Електронний ресурс] / К. Г. Волинка. - К. : МАУП, 2003. - 240 с.
8. [Вопленко, Н. Н.](#) Источники и формы права [Електронний ресурс] : учебное пособие / Н. Н. Вопленко. - Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2004. - 102 с.

9. [Вопленко, Н. Н.](#) Правоприменительная практика: понятие, основные черты и функции [Электронный ресурс] : монография / Н. Н. Вопленко, А. П. Рожнов. - Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2004. - 205 с.
10. [Вопленко, Н. Н.](#) Правосознание и правовая культура [Электронный ресурс] : учебное пособие / Н. Н. Вопленко. - Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2000. - 52 с.
11. [Вопленко, Н. Н.](#) Теория государства и права [Электронный ресурс] : учебно-методическое пособие / Н. Н. Вопленко, А. А. Шанин, М. Л. Давыдова. - Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2001. - 68 с.
12. [Доржиев, Ж. Б.](#) Теория государства и права [Электронный ресурс] : учебно-методическое пособие / Ж. Б. Доржиев. - Улан-Удэ : Изд-во ВСГТУ, 2005. - 345 с.
13. [Кириченко, В. М.](#) Теорія держави і права [Електронний ресурс] : модульний курс / В. М. Кириченко, О. М. Куракін. - К. : Центр учбової літератури, 2010. - 264 с.
14. [Лазарев, В. М.](#) Принцип правового равенства и юридическая ответственность (проблемы методологии и теории взаимосвязи) [Электронный ресурс] / В. М. Лазарев, В. Г. Федорова. - Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2005. - 132 с.
15. [Лушников, А. М.](#) Теория государства и права [Электронный ресурс] / А. М. Лушников. - М. : Эксмо, 2009. - 272 с.
16. [Мальков, Б. Н.](#) Основы философии права [Электронный ресурс] : альбом схем / Б. Н. Мальков. - М. : Эксмо, 2008. - 125 с.
17. [Морозова, Л. А.](#) Теория государства и права в вопросах и ответах [Электронный ресурс] / Л. А. Морозова. - 2-е изд., перераб. и доп. - М. : Эксмо, 2009. - 288 с.
18. Общая теория права и государства [Электронный ресурс] : учебник / под ред. В. В. Лазарева. - 3-е изд., перераб. и доп.. - М. : Юристъ, 2001. - 520 с.
19. [Пиголкин, А. С.](#) Теория государства и права [Электронный ресурс] : учебник / А. С. Пиголкин. - М. : Городец, 2003. - 544 с.
20. [Протасов, В. Н.](#) Теория права и государства. Проблемы теории права и государства [Электронный ресурс] : вопросы и ответы / В. Н. Протасов. - М. : Новый Юрист, 1999. - 240 с.
21. [Субботін, В. М.](#) Теорія держави і права [Електронний ресурс] : навч. посіб. / В. М. Субботін, О. В. Філонов, Л. М. Князькова, І. Я. Тодоров. - К. : Знання, 2005. - 327 с.
22. Теория государства и права [Электронный ресурс] : учебник / В. А. Мелехин. - М. : Маркет ДС, 2007. - 640 с.
23. Теория и история государства и права. Гражданское право и процесс. Адвокатура [Электронный ресурс] : методические указания по выполнению курсовой работы / сост. О. С. Неверова. - Тамбов : Изд-во ТГТУ, 2007. - 36 с.
24. [Толстой, Ю. К.](#) К теории правоотношения [Электронный ресурс] / Ю. К. Толстой. - СПб. : Изд-во Ленинградского ун-та, 1959. - 281 с.
25. [Чирков, А. П.](#) Ответственность в системе права [Электронный ресурс] : учебное пособие / А. П. Чирков. - Калининград : Изд-во Калининград. ун-та, 1996. - 77 с.
26. [Шевчук, Д. А.](#) Теория государства и права [Электронный ресурс] / Д. А. Шевчук. - М. : Эксмо, 2009. - 299 с.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ
дисципліни «Теорія держави і права»
для студентів заочної форми навчання

Модуль самостійної роботи

Мета самостійного опрацювання тем курсу:

1. Знаходити серед великої кількості джерел потрібну інформацію.

2. Працювати з декількома джерелами, аналізувати одне і те ж явище з точки зору різних авторів і підходів.
3. Аналізувати матеріал з метою виділити головне або суть питання, яке розглядається.

Тема 1. Поняття, предмет, метод теорії держави і права

Теоретичні питання

1. Поняття юридичної науки.
2. Предмет теорії держави і права та його структура.
3. Характеристика методів пізнання теорії держави і права.
4. Функція теорії держави і права.
5. Взаємозв'язок теорії держави і права з іншими науками.

Термінологічне завдання

Засвойте визначення поняття: наука, енциклопедія права, теорія держави і права, метод, методологія.

Методичне завдання

Складіть у зошиті схему методів теорії держави і права.
Складіть у зошиті схему функцій теорії держави і права.

Практичне завдання

Проаналізуйте систему загальнонаукових методів юридичної науки.
Наведіть приклади загальнотеоретичних понять і закономірностей, що охоплюються предметом теорії держави і права.

Тема 2. Поняття та виникнення держави. Сутність та призначення держави. Історико-культурні особливості становлення державності

Теоретичні питання

1. Основні причини виникнення первісних (“архаїчних”) і сучасних держав. Теорії походження держави.
2. Історичний розвиток держави:
  - а) держави античного світу;
  - б) держави феодального середньовіччя;
  - в) станова держава;
  - г) сучасна держава.
3. Загальне поняття та ознаки держави, її основне призначення в суспільстві. Плюралізм державорозуміння (основні концепції держави).
4. Поняття та види функцій держави держави як прояв її сутності і призначення.

Термінологічне завдання.

Засвойте визначення понять: держава, державний суверенітет, тип держави, функції держави.

Методичне завдання.

Складіть у зошиті схему ознак держави.
Складіть у зошиті схему видів функцій держави за різними критеріями.

Практичне завдання.

Проаналізуйте праці представників політико-правової думки і дайте визначення держави за кожним з них.

Ознайомтесь з такими основними концепціями держави: «соціологічна», «легістська», «юридична». Висловіть свої міркування щодо основних положень названих теорій.

Тематика рефератів

- Поняття і класифікації функцій держави.
- Теорія держави і права: історія становлення науки та зв'язок з іншими науками
- Характеристика концепцій про соціальне призначення держави
- Характеристика концепцій про сутність держави
- Школи праворозуміння: характеристика та їх значення для утвердження демократичної правової системи України

Тема 3. Форми держави

Теоретичні питання.

1. Загальне поняття і елементи форми держави. Основні види форм держави (монократична, сегментарна, полікратична).
2. Поняття та види форм державного правління, їх характерні риси. Форма правління сучасної української держави.
3. Поняття та види державного устрою, їх характерні риси. Державний устрій сучасної української держави.
4. Поняття та види державного режиму. Характерні риси демократичного і тоталітарного режимів. Державний режим сучасної української держави.

Термінологічне завдання.

Засвойте визначення понять: форма держави, форма державного правління, форма державного устрою, державний режим.

Методичне завдання.

Складіть у зошиті схему видів форм держави за її елементами.

Практичне завдання.

1. Підготуйте мультимедійну презентацію форм держави за її елементами.
2. Використовуючи конституції зарубіжних держав складіть задачі на з'ясування форм сучасних розвинутих держав.

Тематика рефератів

- Форма сучасних розвинених держав
- Форма української держави на сучасному етапі
- Проблеми класифікації форм правління
- Республіка як форма правління в сучасному світі
- Система органів державної влади у федеративній державі
- Становлення та розвиток парламентаризму в Україні
- Форма правління держави
- Характеристика концепцій про соціальне призначення держави
- Характеристика концепцій про сутність держави
- Характеристика форм адміністративно-територіального устрою
- Юридичний статус суб'єктів федерації

Тема 4. Механізм, апарат держави. Орган держави. Особливості механізму сучасної України

Теоретичні питання.

1. Поняття і значення механізму держави. Його склад (елементи).
2. Поняття і призначення апарату держави. Основні види апарату держави.
3. Поняття та ознаки органу держави. Класифікація державних органів.
4. Державні органи сучасної України.
5. Поняття та види державних службовців.

Термінологічне завдання.

Засвойте визначення понять: механізм держави, апарат держави, орган держави, державний службовець.

Методичне завдання.

Складіть у зошиті схему класифікації органів держави за різним критеріями.

Практичне завдання.

Проаналізуйте відповідні розділи Конституції України і, використовуючи загальну класифікацію органів держави, визначіть видову належність (за різними критеріями) таких України, Конституційний Суд України, Верховний Суд України, державних органів України: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів

Тематика рефератів

- Механізм держави і його структура
- Механізм та форма сучасних розвинених держав
- Механізм та форма української держави на сучасному етапі
- Міжнародний захист прав людини
- Поділ влади у правовій державі: історико-теоретичний аспект
- Реалізація поділу державної влади в сучасній правовій системі України

Тема 5. Державна влада: поняття, суб'єкти, легітимність

Теоретичні питання

1. Поняття та елементи державної влади.
2. Сутність та характерні ознаки політичної влади.
3. Легітимність політичної влади. Взаємодія влади і права.

Термінологічне завдання

Засвойте визначення поняття: влада, легітимність, легальність.

Практичне завдання

Проаналізуйте, як співвідносяться поняття «легітимність» і «легальність державної влади».

Проаналізуйте виконання соціальної функції політичної влади в сучасній Україні.

Напишіть есе на тему: «Як співвідносяться функції підтримання правопорядку за допомогою примушування і насилля влади з її легітимністю?»

Тема 6. Типологія держав

Теоретичні питання

1. Типологія держав. Поняття про історичний тип держави.
2. Характеристика держав за формаційним підходом.
3. Типи держав за цивілізаційним підходом.

Термінологічне завдання

Засвойте визначення понять: тип, типологія, суспільно-економічна формація, цивілізація.

Методичне завдання

Складіть у зошиті схему типів держав за різними критеріями.

Тема 7. Держава і право перехідного періоду

Теоретичні питання

1. Держава і права перехідного періоду: поняття, особливості становлення.
2. Характеристика влади та її роль за умов становлення державності перехідного періоду.
3. Особливості становлення державності у постсоціалістичних країнах.

Термінологічне завдання

Засвойте визначення понять: перехідний період, трансформаційна система, революційний режим.

Методичне завдання

Складіть у зошиті схему ознак держави перехідного типу.

Практичне завдання

Проаналізуйте основні шляхи становлення та розвитку державності у постсоціалістичних країнах.

Тема 8. Політична система: поняття, елементи, види

Теоретичні питання.

1. Поняття та елементи політичної системи суспільства.
2. Поняття та елементи політичної організації суспільства. Механізм політичної влади і механізм політичної опозиції: поняття та склад.
3. Держава головний суб'єкт політичної системи. Форми взаємодії держави з громадськими об'єднаннями.
4. Поняття та види громадських об'єднань.
5. Поняття, види та функції політичних партій.
6. Поняття політики та її суть.

Термінологічне завдання.

Засвойте визначення понять: політична система, політична організація суспільства, механізм політичної влади, механізм політичної опозиції, громадське об'єднання, політична партія, політика.

Методичне завдання.

Складіть у зошиті схему видів громадських об'єднань за різними критеріями.

Практичне завдання.

Наведіть приклади політичних партій, які зараз функціонують в Україні і використовуючи критерії класифікації політичних партій, визначіть видову належність цих партій.

Тематика рефератів

- Громадянське суспільство і держава
- Держава і громадянське суспільство
- Поділ влади у правовій державі

- Політична система сучасної України
- Реалізація поділу державної влади в сучасній правовій системі України
- Розвиток громадянського суспільства в незалежній Україні
- Соціальна правова держава
- Теорія демократії

Тема 9. Роль політичних партій в політичній системі суспільства

Теоретичні питання

1. Походження і сутність політичних партій.
2. Функції політичних партій
3. Типи політичних партій.

Термінологічне завдання

Засвойте визначення понять: політична партія, партійна система, електорат, багатопартійність.

Методичне завдання

Складіть у зошиті схему типів політичних партій.

Практичне завдання

Порівняйте умови виникнення та еволюції партійної системи у Великобританії та в Україні.

Визначте етапи становлення багатопартійної системи в новітній історії України.

Проаналізуйте функції політичних партій і визначте, які з них є домінуючими в діяльності українського партійного спектра.

Тематика рефератів

- Соціальні та економічні основи багатопартійності.
- Багатопартійність як необхідна умова становлення демократичного процесу.
- Електоральна стратегія сучасних партій і рухів України.

Тема 10. Виникнення і розвиток концепції громадянського суспільства

Теоретичні питання

1. Історичні уявлення про громадянське суспільство.
2. Ідейно-теоретичне осмислення і практичне становлення громадянського суспільства.

Термінологічне завдання

Засвойте визначення поняття громадянське суспільство.

Практичне завдання

Проаналізуйте літературу про громадянське суспільство і визначте перспективні проблеми його подальшого дослідження.

Тематика рефератів

- Держава і громадянське суспільство.
- «Масове суспільство» як альтернатива громадянському суспільству.
- Особливості формування громадянського суспільства в Україні.
- Конституція України і формування громадянського суспільства.

Тема 11. Правова держава

Теоретичні питання

1. Виникнення і розвиток вчення про правову державу в політико-правовій світовій думці. Поняття правової держави.
2. Загальні соціально-змістовні ознаки правової держави.
3. Загальні формальні ознаки правової держави.
4. Правова держава, громадянське суспільство і держава соціальної демократії.
5. Стан і перспективи формування правової держави в Україні.

Термінологічне завдання

Засвойте визначення понять: громадянське суспільство, держава соціальної демократії, правова держава.

Методичне завдання

Складіть у зошиті схему ознак правової держави.

Практичне завдання

Проаналізуйте I, II і III розділи Конституції України і визначіть, які ознаки правової держави знайшли відображення в її статтях. Відповіді запишіть у зошиті.

Проаналізуйте поняття «правова держава», визначте ступінь її залежності від рівня розвитку громадянського суспільства.

Тематика рефератів

- Поділ влади у правовій державі
- Правова держава та правова культура: взаємодія та співвідношення
- Правова держава: історія ідеї і сучасне теоретичне розуміння

Тема 12. Теорія демократії

Теоретичні питання

1. Демократія та її роль у політичному процесі.
2. Основні критерії, принципи та ознаки демократичної організації суспільства.

Термінологічне завдання

Засвойте визначення понять: демократія, представницька демократія, пряма (безпосередня) демократія.

Практичне завдання

Проаналізуйте соціальну базу і правові основи існування античної, класичної (XIX ст.) і сучасної форми демократії.

Визначте відмінності процесів демократизації у Східній Європі і на пострадянському просторі.

Тематика рефератів

- Демократія як форма реалізації народовладдя.
- Демократія і самоврядування

Тема 13. Права людини

Теоретичні питання

1. Основні права людини: поняття, сутність, класифікація. Тенденції розвитку прав людини у сучасний період.
2. Поняття та види соціальних обов'язків людини, їх зв'язок з правами людини.

3. Юридичні гарантії прав людини: поняття та види.
4. Міжнародно-правові гарантії прав людини (поняття, види). Всесвітні та регіональні (зокрема, європейські) міжнародні юридичні гарантії прав людини.
5. Імплементация міжнародно-правових принципів і норм щодо прав людини у державно-юридичну практику: поняття, стадії, механізм. Впровадження міжнародних норм з цього питання в юридичну практику України.

Термінологічне завдання

Засвойте визначення понять: основні права людини, соціальний обов'язок людини, юридичні гарантії прав людини, міжнародно-правові гарантії прав людини, імплементация міжнародно-правових принципів і норм щодо прав людини.

Методичне завдання

Складіть у зошиті схему видів прав людини та схему юридичних гарантій прав людини.

Практичне завдання

Визначіть письмово, до якого виду належить кожне з основних прав людини, закріплених у:

- 1) Загальній декларації прав людини (ООН, 1948 р.);
- 2) II розділі Конституції України.

Тематика рефератів

- Забезпечення прав і свобод людини: міжнародні стандарти
- Забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні
- Історія ідеї прав людини
- Міжнародний захист прав людини
- Система прав дитини
- Система прав і свобод людини і громадянина
- Статус і моделі інституту омбудсмена

Тема 14. Держава, право, особистість

Теоретичні питання

1. Людина, особа, громадянин: співвідношення понять.
2. Правовий статус: поняття, структура.
3. Правовий статус особи і правовий статус громадянина..

Термінологічне завдання

Засвойте визначення понять: політична соціалізація, особа, людина, громадянин, громадянство, підданство.

Практичне завдання

Сформулюйте переваги і недоліки подвійного громадянства.

Визначте способи впливу політичної соціалізації на політичне лідерство.

Тематика рефератів

- Подолання відчуження особистості від влади: теорія і практика.
- Політичні концепції взаємовідносин особи і влади.
- Права людини як критерій гуманізму в політиці.
- Міжнародні документи про права людини і практика їх реалізації в Україні.

Тема 15. Право в системі соціальних норм

Теоретичні питання.

1. Право як загальносоціальне явище і як волевиявлення держави. Основні концепції про сутність права.
2. Поняття, сутність та елементи загальносоціального права.
3. Поняття, сутність та елементи юридичного (позитивного) права, його співвідношення з загальносоціальним правом.
4. Поняття, сутність та призначення об'єктивного юридичного права, його ознаки.
5. Типологія юридичного права. Поняття та види типів права. Поняття та сутність перехідного типу демократичного соціально орієнтованого юридичного права.
6. Поняття та види принципів юридичного права. Принципи (тенденції) сучасного права України.
7. Поняття та види функцій об'єктивного юридичного права.

Термінологічне завдання.

Засвойте визначення понять: загальносоціальне право, об'єктивне юридичне право, суб'єктивне юридичне право, юридичний обов'язок, тип права, принципи права.

Методичне завдання.

Складіть схеми:

- а) елементів загальносоціального і юридичного права;
- б) видів принципів права.

Практичні завдання.

1. Проаналізуйте всі випадки застосування терміну право“ у розділі I, II Конституції України і визначіть, яке поняття цим терміном позначено (загальносоціальне право, об'єктивне юридичне право). Відповіді із зазначенням статей Конституції України запишіть у зошит.
2. Проаналізуйте розділ I, II Конституції України та выпишіть номери статей, які закріплюють принципи права України.
3. Виписати з Конституції України п'ять суб'єктивних прав, провести аналіз і розписати по елементах (право на свої дії, право на чужі дії, право на дії держави).
4. Виписати з додаткових джерел критерії поділу правових норм на приватне і публічне право.

Тема 16. Система права і система законодавства

Теоретичні питання

1. Поняття і структура системи права.
2. Публічне і приватне право.
3. Загальна характеристика галузей та інститутів права.
4. Норма права: поняття, види, структура.
5. Співвідношення норм міжнародного і національного права.
6. Поняття про систему законодавства.
7. Поняття та необхідність систематизації нормативно-правових актів.

Термінологічне завдання

Засвойте визначення понять: система права, інститут права, галузь права, норма права, гіпотеза, диспозиція, санкція, приватне право, публічне право, міжнародне право, національне право, система законодавства, кодифікація, інкорпорація, консолідація.

Методичне завдання

Складіть у зошиті схему а) структури системи права за різними критеріями; б) схему системи законодавства; в) структури норми права та видів її елементів.

Практичне завдання

Визначте відмінності між системою права і системою законодавства.

Назвіть принципи побудови системи права.

Визначте, які структурні елементи юридичної норми містяться у:

1. Ст.ст. 48-53, 67-68 ЦК України;
2. Ст.ст. 10, 126, 182 КК України;
3. Ст.ст. 97, 158, 174-175 ЦПК України;
4. Ст.ст. 36-40 КЗпП України.

Тема 17. Правотворчість. Джерела права

Теоретичні питання

1. Поняття, основні риси та види правотворчості.
2. Форми (джерела) об'єктивного юридичного права: поняття та види.
3. Поняття та юридичні властивості нормативно-правових актів, їх основні види.

Термінологічне завдання

Засвойте визначення понять: правотворчість, форма права; правовий звичай, правовий прецедент, нормативно-правовий договір, нормативно-правовий акт, юридична сила нормативно-правового акта, систематизація нормативно-правових актів, інкорпорація, кодифікація.

Методичне завдання

Складіть схему: а) видів форм права; б) видів інкорпорації та кодифікації нормативно-правових актів.

Практичне завдання

Використовуючи матеріали місцевої преси, знайдіть приклади правотворчості місцевих органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Приклади запишіть у зошиті.

Тема 18. Правовідносини. Юридичні факти. Суб'єктивне право та суб'єктивний обов'язок як основний юридичний зміст правових відносин

Теоретичні питання.

1. Поняття, ознаки, елементи та види правовідносин.
2. Поняття суб'єктів правовідносин: їх юридичні властивості (правоздатність та дієздатність). Види суб'єктів правовідносин. Поняття правового статусу суб'єкта.
3. Поняття, елементи та види суб'єктивного юридичного права та суб'єктивного обов'язку.
4. Об'єкти правовідносин: поняття, види та значення.
5. Поняття, значення та класифікація юридичних фактів.

Термінологічне завдання.

Повторіть визначення понять: суб'єктивне юридичне право, суб'єктивний юридичний обов'язок.

Засвойте визначення понять:

правовідносини, суб'єкт, правовідносин, правоздатність, дієздатність, об'єкт правовідносин, юридичні факти, презумпція, деліктоздатність, правосуб'єктність, суб'єктивне право, юридичний обов'язок, юридичні вчинки.

Методичне завдання.

Складіть у зошиті схеми: а) видів правовідносин; б) видію юридичних фактів; в) елементів правовідносин.

Практичне завдання

Виходячи із загальної класифікації юридичних фактів, визначіть за різними критеріями види таких юридичних фактів: рішення суду про розподіл майна; написання літературного твору; вчинення правопорушення; укладення договору купівлі-продажу будинку; вирок суду; досягнення людиною певного віку.

Тема 19. Реалізація права. Застосування права як особлива форма реалізації права. Тлумачення права

Теоретичні питання

1. Поняття, види та значення правомірної поведінки.
2. Поняття та форми реалізації норм права.
3. Поняття застосування юридичних норм. Основні стадії правозастосувальної діяльності.
4. Акти застосування юридичних норм: поняття, юридичні властивості та основні види.
5. Поняття та значення тлумачення юридичних норм. Поняття тлумачення – з'ясування та тлумачення-роз'яснення юридичних норм.
6. Поняття та види офіційного тлумачення. Інтерпретаційно-правові акти: поняття та юридичні властивості.

Термінологічне завдання

Засвойте визначення понять: правомірна поведінка, реалізація юридичних норм, застосування юридичних норм, акт застосування юридичних норм, тлумачення юридичних норм, інтерпретаційно-правовий акт.

Методичне завдання

Складіть у зошиті схему основних стадій правозастосувальної діяльності.

Практичні завдання

Виходячи із класифікації тлумачення юридичних норм. Визначіть (за різними критеріями тлумачення, яке здійснюється: 1) Конституційним Судом України; 2) суддею місцевого суду під час судового розгляду конкретної юридичної справи; 3) адвокатом; 4) вченим-юристом у статті, надрукованій в журналі "Право України".

Тема 20. Правопорушення і правомірна поведінка. Юридична відповідальність

Теоретичні питання

1. Поняття, ознаки та склад правопорушення. Види правопорушення.
2. Поняття та види причин правопорушень. Причини правопорушень в сучасних умовах України та шляхи їх усунення.
3. Поняття, основні риси та види юридичної відповідальності, її співвідношення з іншими заходами державного примусу.
4. Підстави, принципи та функції юридичної відповідальності.

Термінологічне завдання

Засвойте визначення понять: правопорушення, вина, причини правопорушень, юридична відповідальність.

Методичне завдання

Складіть у зошиті схеми: а) складу правопорушення; б) видів правопорушень; в) видів юридичної відповідальності.

Практичне завдання

Визначте, чи є правопорушеннями такі вчинки студентів: а) невиконання учбових завдань, передбачених навчальним планом вузу; б) невиконання термінологічного завдання, передбаченого планом семінарського заняття; в) невідвідування семінарських занять без поважних причин; г) незадовільні відповіді на іспиті.

Якщо такі вчинки (або якийсь з них) є правопорушенням, то до якого виду вони належать. Охарактеризуйте їх об'єктивну та суб'єктивну сторони.

Тема 21. Правосвідомість та правова культура. Правове виховання. Правовий нігілізм

Теоретичні питання

1. Правосвідомість: поняття і роль у суспільному житті.
2. Структура і функції правосвідомості.
3. Поняття та види деформації правосвідомості. Правовий нігілізм.
4. Поняття та загальна характеристика правової культури.
5. Види і функції правової культури.
6. Правова субкультура і правова контркультура.
7. Правове виховання в сучасному українському суспільстві.

Термінологічне завдання

Засвойте визначення понять: правосвідомість, правова ідеологія, правова психологія, правова культура, правова субкультура, правова контркультура, правовий нігілізм

Практичне завдання

Проаналізуйте, які фактори і як впливають на процес формування сучасної правової культури України.

Тематика рефератів

- Правовий нігілізм: причини і шляхи подолання.
- Шляхи підвищення правової культури в українському суспільстві.

Тема 22. Механізм правового регулювання. Поняття про юридичну техніку

Теоретичні питання

1. Поняття, предмет правового регулювання.
2. Способи і типи правового регулювання.
3. Елементи і стадії правового регулювання.
4. Місце і роль держави у функціонуванні механізму правового регулювання.
5. Ефективність правового регулювання.
6. Поняття про юридичну техніку.

Термінологічне завдання

Засвойте визначення понять: юридична техніка, правове регулювання, правовий вплив.

Методичне завдання

Виділіть критерії розмежування правового регулювання і правового впливу.

Тема 23. Процесуальне право та його характеристика

Теоретичні питання

1. Юридичний процес як елемент процесуально-правового механізму.
2. Система процесуального права і процесуального законодавства.
3. Особливості норми процесуального права.

Термінологічне завдання

Засвойте визначення понять: юридичний процес, юридична справа, процесуальне право, процесуальне законодавство.

Методичне завдання

Зобразіть схематично стадії юридичного процесу.

Тема 24. Законність та правопорядок

Теоретичні питання

1. Категорія законність: поняття і зміст.
2. Принципи та гарантії законності.
3. Правопорядок: поняття, ознаки, функції.
4. Принципи і структура правопорядку.

Термінологічне завдання

Засвойте визначення понять: законність, правопорядок, принципи законності, суспільний порядок, дисципліна.

Методичне завдання

Складіть у зошиті схему відмінностей між правом, законністю і правопорядком за різними критеріями.

Практичне завдання

Оцініть стан законності в сучасній Україні.

В чому полягає відмінність між поняттями «правопорядок» і «суспільний порядок»?

Тема 25. Правові системи світу

Теоретичні питання

1. Поняття та елементи правової системи. Основні типи сучасних правових систем світу.
2. Особливості романо-германської правової системи:
  - структура права;
  - форми (джерела) права.
3. Основні риси англосаксонської правової системи:
  - структура і джерела англійського права;
  - розвиток і функціонування права США;
  - право інших країн англосаксонської правової сім'ї.
4. Загальна характеристика релігійно-ідеологічної та звичаєво-общинної правових систем:
  - особливості виникнення та загальна характеристика мусульманського права;
  - джерела та особливості структури мусульманського права;
  - загальна характеристика сім'ї традиційного права;

- звичаєве право Африки:
- далекосхідне право.
- 5. Змішані типи правових систем:
  - поняття змішаного типу правової системи;
  - загальна характеристика скандинавської групи правових систем;
  - характеристика латиноамериканської групи правових систем.
- 5. Правова система сучасної України.

Термінологічне завдання

Засвойте визначення понять: правова система, правова сім'я, делегована правотворчість, прецедент, загальне право, право справедливості.

Методичне завдання

Складіть у зошиті схему ознак романо-германської та англосаксонської систем. Зобразіть схематично правову систему Англії.

Практичне завдання

Проаналізуйте основні елементи сучасної правової системи України і визначте її типову належність.

Тематика рефератів

- Англосаксонська правова система
- Правова система України: загальна характеристика сучасного етапу формування
- Правові сім'ї сучасного світу
- Релігійно-традиційний тип правової сім'ї
- Романо-германська правова сім'я
- Сім'я мусульманського права
- Юридична діяльність: характеристика основних видів та їх значення для реформування правової системи України

Рекомендована література.

Базова

1. Алексеев С. С. Государство и право: Начальный курс. М., 1993.
2. Алексеев С. С. Теория права. М., 1994.
3. Атаян С.В. Основы государства и права в вопросах и ответах. – Ростов-на-Дону: Феникс 1998.
4. Венгеров А. Б. Теория государства и права. М., 1998.
5. Дмитрук В.Н. Теория государства и права: учебное пособие. – Минск: «Амалфея»; 1999.
6. Жеругов Р. Т. Теория государства и права. М.; Нальчик, 1995.
7. Загальна теорія держави і права: навчальний посібник. За ред. проф. В.В. Копейчикова. – к.: Юрінком, 1997. – 320 с.
8. Клименко С.В., Чичерин А.Л. Основы государства и права. – М.: «Зерцало», 1999. – 354 с.
9. Комаров С. А. Общая теория государства и права. М., 1995.
10. Комаров С.А., Малько А.В. Теория государства и права. Учебно-методическое пособие. Краткий учебник для вузов. – М.: Норма, 2000. – 448с.
11. Корельский В.М., Перевалов В.Д. Теория государства и права. М. 2002
12. Курс лекций по теории государства и права: В 2 ч. Саратов, 1993.
13. Курс теории права и государства. Тюмень, 1994.
14. Лазарев В. В. Теория государства и права. М., 1992.

15. Лазарев В. В., Липень С. В. Теория государства и права. М., 1998.
16. Лившиц Р. З. Теория права. М., 1994.
17. Нерсесянц В.С. Общая теория права и государства: Учебник для вузов. – М.: Норма. – М., 2000. – 552с.
18. Общая теория права: Курс лекций. Нижний Новгород, 1993.
19. Общая теория права и государства /Под ред. В. В. Лазарева. М., 1998.
20. Спиридонов Л. И. Теория государства и права. М., 1995.
21. Теория государства и права /Под ред. М. Я. Марченко. М., 1995.
22. Теория государства и права. Саратов, 1995.
23. Теория государства и права: Учеб. пособие. Ч. 1, 2. Екатеринбург, 1994.
24. Теория государства и права. Ч. 1: Теория государства / Под ред. А. Б. Венгерова. М., 1995.
25. Теория права и государства (курс лекций). Уфа, 1994. Теория права и государства /Под ред. Г. Н. Макова. М., 1995.
26. Хропанюк В. Н. Теория государства и права. М., 1995.

Допоміжна

1. Алексеев Н. Н. Основы философии права. СПб., 1999. Бердяев Н. А. Истоки и смысл русского коммунизма. М., 1990.
2. Кистяковский Б. А. Социальные науки и право. М., 1916.
3. Коркунов Н. М. Лекции по общей теории права. СПб., 1914.
4. Котляревский С. А. Власть и право. Проблема правового государства. М., 1945.
5. Муромцев С. Определение и основное разделение права. М., 1879.
6. Петражицкий Л. И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности. СПб., 1914.
7. Покровский И. А. Основные проблемы гражданского права. М., 1998.
8. Трубецкий Е. Н. Энциклопедия права. СПб., 1998.
9. Шершеневич Г. Ф. Общая теория права. М., 1910.
10. Шершеневич Г. Ф. Общая теория права. Т. 1, 2. М., 1995.
11. Денисов Ю. Д., Спиридонов Л. И. Абстрактное и конкретное в советском правоведении. Л., 1987.
12. Историческое и логическое в познании государства и права. Л., 1988.
13. Керимов Д. А. Философские основания политико-правовых исследований. М., 1986.
14. Козлов В. А. Проблемы предмета и методологии общей теории права. Л., 1989.
15. Молинова И. П. Философия права. Екатеринбург, 1995.
16. Сырых В. М. Метод правовой науки. М., 1980.
17. Черданцев А. Ф. Логико-языковые феномены в праве, юридической науке и практике. Екатеринбург, 1993.
18. Хутыз М. Х., Сергейко П. Н. Энциклопедия права. М., 1995.
19. Андреев И. Л. Происхождение человека и общества. М., 1988. История первобытного общества. М., 1988.
20. Омельченко О. Я. Идея правового государства: истоки, перспективы, причины. М., 1994.
21. Першиц А. И., Алексеев В. П. История первобытного общества. М., 1990.
22. Раянов Ф. М. Введение в правовое государство. Уфа, 1994.
23. Феномен восточного деспотизма. М., 1993.
24. Гулиев В. Е. Российская государственность: состояние и тенденции // Политические проблемы теории государства. М., 1993.
25. Каменский В. Г. Государство как объект социологического анализа. М., 1977.
26. Манов Г. И. Признаки государства: Новые прочтения. М., 1993.
27. Морозова Л. А. Проблемы современной российской государственности. М., 1998.

28. Политические проблемы теории государства. М., 1993.
29. Рожкова Л. П. Принципы и методы типологии государства и права. Саратов, 1984.
30. Сахаров Н. А. Институт президентства в современном мире. М., 1994.
31. Синюков В. Н. О форме федерации в России //Государство и право. 1993. № 5.
32. Тихомиров Л. А. Монархическая государственность. СПб., 1992.
33. Федерация в зарубежных странах. М., 1993.
34. Четвернин В. А. Демократическое конституционное государство. М., 1993.
35. Чиркин В. Е. Основы сравнительного государственного права. М., 1997.
36. Чиркин В. Е., Тихонов А. А., Рябов С. В. Формы государства в буржуазных странах Латинской Америки. М., 1982.
37. Агешин Ю. А. Политика. Право. Мораль. М., 1982. Аграновская Е. В. Правовая культура и обеспечение прав личности. М., 1988.
38. Алексеев С. С. Общие дозволения и общие запреты в советском праве. М., 1989.
39. Алексеев С. С. Право и перестройка. М., 1987.
40. Алексеев С. С. Право: азбука-теория-философия. Опыт комплексного исследования. М., 1999.
41. Алексеев С. С. Самое святое, что есть у Бога на земле. Иммануил Кант и проблемы права в современную эпоху. М., 1998.
42. Алексеев С. С. Частное право. М., 1999.
43. Бойко Л. М. Совершенствование законодательной техники в условиях ускорения социально-экономического развития советского общества. Ташкент, 1988.
44. Боннер А. Законность и справедливость в правоприменительной практике. М., 1992.
45. Братусь С. Н. Юридическая ответственность и законность. М., 1978.
46. Бро Ю. Применение права. Иркутск, 1980.
47. Васильев А. М. Правовые категории. М., 1976.
48. Власенко Н. А. Коллизионные нормы в советском праве. Иркутск, 1984.
49. Вопленко И. Н. Официальное толкование норм права. М., 1976.
50. Гревцов Ю. И. Правовые отношения и осуществление права. Л., 1987.
51. Денисов Ю. А. Общая теория правонарушения и ответственности. Л., 1983.
52. Дудин А. И. Диалектика правоотношения. Саратов, 1983.
53. Зивс С. А. Источники права. М., 1981.
54. Исаков В. Б. Юридические факты в советском праве. М., 1984.
55. Карпец И. И. Уголовное право и этика. М., 1985.
56. Карташов В. Н. Применение права. Ярославль, 1990.
57. Керимов Д. А. Культура и техника законодательства. М. 1991.
58. Корельский В. М. Все начинается с дисциплины. М., 1985.
59. Кудрявцев В. Н. Закон. Поступок. Ответственность. М., 1986.
60. Кудрявцев В. Н. Право и поведение. М., 1978.
61. Кудрявцев В. Н. Правовое поведение: норма и патология. М., 1982.
62. Кулапов В. Л. Рекомендательные нормы советского права. Саратов, 1987.
63. Леушин В. И. Юридическая практика в системе общественных отношений. Красноярск, 1987.
64. Лукашева Е. А. Социалистическое правосознание и законность. М., 1973.
65. Лукашева Е. А. Право. Мораль. Личность. М., 1986.
66. Лукашук И. И. Нормы международного права в международной нормативной системе. М., 1997.
67. Лукашук И. И. Нормы международного права в правовой системе России. М., 1997.
68. Малаков М. К. Проблемы реализации права. Иркутск, 1988.
69. Малеин Н. С. Правонарушение: понятие, причины, ответственность. М., 1985.

70. Малеин Н. С. Юридическая ответственность и справедливость. М., 1992.
71. Марочкин С. Ю. Действие норм международного права в правовой системе Российской Федерации. Тюмень, 1998.
72. Матузов Н. И. Правовая система и личность. Саратов, 1987.
73. Международное право. Учебник /Отв. ред. Г. В. Игна-тенко, О. И. Тиунов. М., 1999.
74. Насырова Т. А. Телеологическое (целевое) толкование советского закона. Казань, 1988.
75. Нерсисянц В. С. Право и закон. М., 1983.
76. Нормы советского права. Саратов, 1987.
77. Перевалов В. Д., Югов А. А. Проблемы теории и практики законотворческого процесса в Российской Федерации //Российский юридический журнал. 1993. № 2.
78. Правовая реформа в России: проблемы теории и практики // Материалы Всероссийской научно-практической конференции. Екатеринбург, 1996.
79. Правовая система социализма: В 2 т. М., 1987.
80. Правоприменение в Советском государстве. М., 1985.
81. Протасов В. Н. Правоотношение как система. М., 1991.
82. Публичное и частное право: проблемы развития и взаимодействия, законодательного выражения и юридической практики // Материалы Всероссийской научно-практической конференции / Отв. ред. В. Д. Перевалов. Екатеринбург, 1999.
83. Рабинович П. М. Проблемы теории законности развитого социализма. Львов, 1979.
84. Решетов Ю. С. Реализация норм советского права М. 1983.
85. Российская правовая система и международное право: современные проблемы взаимодействия /Отв. ред. В. М. Баранов. Н. Новгород, 1996.
86. Российская Федерация в Совете Европы: проблемы применения норм о защите прав человека /Отв. ред. В. Д. Перевалов. Екатеринбург, 1998.
87. Рыбушкин Н. Н. Запрещающие нормы в советском праве. Казань, 1990.
88. Семитко А. П. Правовая культура социалистического общества: сущность, противоречия, прогресс. Свердловск, 1990.
89. Сенякин И. Н. Специальные нормы советского права. Саратов, 1987.
90. Советское законодательство: пути перестройки. М., 1989.
91. Соколов А. Я. Профессиональное правосознание юристов. М., 1988.
92. Социальные отклонения. М., 1989.
93. Суворова В. Я. Реализация норм международного права. Екатеринбург, 1992.
94. Татаринцева Е. В. Правовое воспитание. М., 1990.
95. Тихомиров Ю. А. Теория закона. М., 1982.
96. Ткаченко А. И. Методологические вопросы теории правоотношений. М., 1990.
97. Тункин Г. И. Теория международного права. М., 1970.
98. Халфина Р. О. Право как средство социального управления. М., 1988.
99. Черданцев А. Ф. Толкование советского права. М, 1979.
100. Черниченко С. В. Международное право: современные теоретические проблемы. М., 1993.
101. Шабуров А. С. Социальная ответственность личности в условиях перестройки. Свердловск, 1990.
102. Явич Л. С. Сущность права. Л., 1985.
103. Матузов Н. И. Правовая система и личность. Саратов, 1987.
104. Правовая система социализма: В 2 кн. М., 1986, 1987.
105. Правовые системы мира. Екатеринбург, 1995.
106. Решетников Ф. М. Правовые системы мира: Справочник. М., 1993.

109. Решетникова И. В. Доказательственное право Англии и США. М., 1999.
110. Саидов А. Х. Введение в основные правовые системы современности. Ташкент, 1988.
111. Синюков В. Н. Российская правовая система. Саратов, 1994.
112. Супатаев М. А. Обычное право в странах Восточной Африки. М., 1984.
113. Сюкияйнен Л. Р. Мусульманское право. Вопросы теории и практики. М., 1986.

Праці зарубіжних авторів

1. Аристотель Политика // Соч. Т. 4. М., 1988. Гегель Г. В. Философия права. М., 1990. Гоббс Т. О гражданине // Избр. филос. произв.: В 2 т. М., 1960.
2. Гроций Г. О праве войны и мира. М., 1956.
3. Кант И. Критика чистого разума // Соч. Т. 3. М., 1964.
4. Ленин В. И. Государство и революция // Поли. собр. соч. Т. 33.
5. Локк-Д. О политическом или гражданском обществе // Соч. Т. 3. М., 1988.
6. Маркс К. Критика Готской программы // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. Т. 19.
7. Монтескье Ш. Избранные произведения. М., 1955.
8. Платон. Государство // Соч. Т. 3. Ч. 1. М., 1972.
9. Руссо Ж. Ж. Об общественном договоре, или Принципы политического права. М., 1969.
10. Цицерон. Диалоги. М., 1966.
11. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства // Маркс К, Энгельс Ф. Соч. Т. 21.
12. Аннерс Э. История европейского права. М., 1994.
13. Давид Р. Основные правовые системы современности. М., 1988.
14. Еллинек Г. Общее учение о государстве. СПб., 1908.
15. Карбонье Ж. Юридическая социология. М., 1986.
16. Кленнер Г. От права природы к природе права. М., 1988.
17. Кнапп В., Герлох А. Логика в правовом сознании. М., 1987.
18. Лукич Р. Методология права. М., 1981.
19. Люшер Ф. Конституционная защита прав и свобод личности. М., 1993.
20. Неиовски Н. Единство и взаимодействие государства и права. М., 1982.
21. Нвновски Н. Право и ценности. М., 1987.
22. Сабо И. Идеологическая борьба и права человека. М., 1981.
23. Сабо И. Основы теории права. М., 1974.
24. Токвиль А. Демократия в Америке. М., 1992.
25. Фридмэн Лоуренс. Введение в американское право. М., 1992.
26. Хартли Т. К. Основы права Европейского Сообщества. Москва-Будапешт, 1998.
27. Цвайгерт Кетх. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права. Т. 1. М., 1998.
28. Цунэо Инако. Современное право Японии. М., 1981.

Інформаційні ресурси

Електронні ресурси

1. Основы права: Учебное пособие. – Донецк: ДонНУ, 2001. – 254 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://apelyacia.org.ua/content/osnovy-prava-pod-red-vd-volkova-2001>
2. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. — Харків: Консум, 2001. — 656 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://apelyacia.org.ua/content/teoriya-derzhavi-i-prava-skakun-2001>
3. Теорія держави і права. Академічний курс [Текст] : підручник / О. В. Зайчук [та ін.] ; ред. О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. - 2-ге вид., переробл. і доп. - К. : Юрінком Інтер,

2008. - 688 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://www.ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/zmist.htm

Електронні видання, доступні з <http://www.nbuv.gov.ua/>

1. Загальна теорія держави і права: підручник / за ред.: М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. - Харків : Право, 2002. - 432 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radnuk.info/pidrychnuku/teoriua-prava.html>
2. [Алексеев, С. С.](#) Тайна права [Електронний ресурс] : его понимание, назначение, социальная ценность / С. С. Алексеев. - М. : Норма, 2001. - 176 с.
3. [Анисимов, П. В.](#) Метод правозащитного регулирования [Електронний ресурс] / П. В. Анисимов, В. М. Лазарев. - Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2005. - 202 с.
4. [Бабкіна, О. В.](#) Теорія держави і права у схемах і визначеннях [Електронний ресурс] / О. В. Бабкіна, К. Г. Волинка. - К. : МАУП, 2004. - 144 с.
5. [Беляева, О. М.](#) Теория государства и права в схемах [Електронний ресурс] : учебное пособие / О. М. Беляева. - М. : Эксмо, 2008. - 96 с.
6. [Венгеров, А. Б.](#) Теория государства и права [Електронний ресурс] / А. Б. Венгеров. - 3-е изд.. - М. : Юриспруденция, 2000. - 528 с.
7. [Волинка, К. Г.](#) Теорія держави і права [Електронний ресурс] / К. Г. Волинка. - К. : МАУП, 2003. - 240 с.
8. [Вопленко, Н. Н.](#) Источники и формы права [Електронний ресурс] : учебное пособие / Н. Н. Вопленко. - Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2004. - 102 с.
9. [Вопленко, Н. Н.](#) Правоприменительная практика: понятие, основные черты и функции [Електронний ресурс] : монография / Н. Н. Вопленко, А. П. Рожнов. - Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2004. - 205 с.
10. [Вопленко, Н. Н.](#) Правосознание и правовая культура [Електронний ресурс] : учебное пособие / Н. Н. Вопленко. - Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2000. - 52 с.
11. [Вопленко, Н. Н.](#) Теория государства и права [Електронний ресурс] : учебно-методическое пособие / Н. Н. Вопленко, А. А. Шанин, М. Л. Давыдова. - Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2001. - 68 с.
12. [Доржиев, Ж. Б.](#) Теория государства и права [Електронний ресурс] : учебно-методическое пособие / Ж. Б. Доржиев. - Улан-Удэ : Изд-во ВСГТУ, 2005. - 345 с.
13. [Кириченко, В. М.](#) Теорія держави і права [Електронний ресурс] : модульний курс / В. М. Кириченко, О. М. Куракін. - К. : Центр учбової літератури, 2010. - 264 с.
14. [Лазарев, В. М.](#) Принцип правового равенства и юридическая ответственность (проблемы методологии и теории взаимосвязи) [Електронний ресурс] / В. М. Лазарев, В. Г. Федорова. - Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2005. - 132 с.
15. [Лушников, А. М.](#) Теория государства и права [Електронний ресурс] / А. М. Лушников. - М. : Эксмо, 2009. - 272 с.
16. [Мальков, Б. Н.](#) Основы философии права [Електронний ресурс] : альбом схем / Б. Н. Мальков. - М. : Эксмо, 2008. - 125 с.
17. [Морозова, Л. А.](#) Теория государства и права в вопросах и ответах [Електронний ресурс] / Л. А. Морозова. - 2-е изд., перераб. и доп.. - М. : Эксмо, 2009. - 288 с.
18. Общая теория права и государства [Електронний ресурс] : учебник / под ред. В. В. Лазарева. - 3-е изд., перераб. и доп.. - М. : Юристъ, 2001. - 520 с.
19. [Пиголкин, А. С.](#) Теория государства и права [Електронний ресурс] : учебник / А. С. Пиголкин. - М. : Городец, 2003. - 544 с.
20. [Протасов, В. Н.](#) Теория права и государства. Проблемы теории права и государства [Електронний ресурс] : вопросы и ответы / В. Н. Протасов. - М. : Новый Юрист, 1999. - 240 с.
21. [Субботін, В. М.](#) Теорія держави і права [Електронний ресурс] : навч. посіб. / В. М. Субботін, О. В. Філонов, Л. М. Князькова, І. Я. Тодоров. - К. : Знання, 2005. - 327 с.

22. Теория государства и права [Электронный ресурс] : учебник / В. А. Мелехин. - М. : Маркет ДС, 2007. - 640 с.
23. Теория и история государства и права. Гражданское право и процесс. Адвокатура [Электронный ресурс] : методические указания по выполнению курсовой работы / сост. О. С. Неверова. - Тамбов : Изд-во ТГТУ, 2007. - 36 с.
24. [Толстой, Ю. К.](#) К теории правоотношения [Электронный ресурс] / Ю. К. Толстой. - СПб. : Изд-во Ленинградского ун-та, 1959. - 281 с.
25. [Чирков, А. П.](#) Ответственность в системе права [Электронный ресурс] : учебное пособие / А. П. Чирков. - Калининград : Изд-во Калининград. ун-та, 1996. - 77 с.
26. [Шевчук, Д. А.](#) Теория государства и права [Электронный ресурс] / Д. А. Шевчук. - М. : Эксмо, 2009. - 299 с.

Теми контрольних робіт

Варіант 1

Громадянське суспільство: визначення, структура, ознаки.
Правопорушення: поняття, ознаки та види.

Варіант 2

Основні правові системи сучасності.
Джерела права: поняття та види.

Варіант 3

Форми територіального устрою: поняття та види.
Тлумачення права: поняття, стадії та причини необхідності.

Варіант 4

Принцип поділу влади.
Чинність нормативно – правових актів. Дія закону у часі, просторі, за колом осіб.

Варіант 5

Теорія правової держави.
Структура норми права та способи викладу елементів у статті нормативно-правового акту.

Варіант 6

Форми правління: поняття та види.
Нормативно – правовий акт як джерело права. Види нормативно правових актів.

Варіант 7

Державний орган: поняття, ознаки та види.
Правові відносини: поняття, ознаки, та види.

Варіант 8

Механізм держави: поняття, структура та призначення.
Юридична відповідальність: поняття та види.

Варіант 9

Політичний режим: поняття та види.
Реалізація права: поняття, форми, особливості.

Варіант 10

Поняття та основні ознаки держави.
Поняття юридичного процесу та юридичної справи. суб'єкти юридичного процесу.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

(для студентів I курсу)

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу:

Метою курсу “Конституційне право України” є висвітлення значення конституційного права як провідної галузі національної правової системи України, роль якої суттєво зростає на сучасному етапі суспільних перетворень, показати тенденції державотворчого процесу в сучасній Україні.

Завдання курсу:

теоретичні:

- засвоєння основних категорій та термінів курсу “Конституційне право України” як базової юридичної дисципліни;
- формування системи знань про механізм та апарат держави;
- засвоєння нормативно-правової бази для вивчення галузевих юридичних дисциплін.

практичні:

- формування навиків аналізу норм Основного закону держави;
- формування вмінь класифікації норм та інститутів конституційного права;
- застосування здобутих теоретичних знань у процесі захисту основних прав та свобод людини та громадянина, та участі громадян в формуванні органів державної влади;
- формування вмінь визначити проблеми імплементації міжнародно-правових норм до національного законодавства України.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- предмет, джерела і систему конституційного права;
- основи конституційного ладу та його гарантії;
- форми безпосередньої демократії;
- систему органів державної влади;
- проблеми конституційно-правової реформи в Україні;

вміти:

- аналізувати теоретичні положення курсу конституційного права України в органічному зв'язку з практики державного будівництва;
- охарактеризувати актуальні проблеми розвитку сучасного державотворчого процесу в Україні;
- розкрити основні закономірності та особливості розвитку і функціонування інститутів конституційного права;
- аналізувати основні нормативно-правові акти в галузі конституційного права.

Міждисциплінарні зв'язки:

Конституційне право України – юридична наукова дисципліна, що досліджує закономірності й особливості державно-правових процесів, єдності і взаємозв'язку механізму держави, її апарату, державних органів та правових інститутів України. Визначає місце та правовий статус людини і громадянина, розкриває форми прямої демократії, компетенцію та повноваження учасників суб'єктів конституційно-правових відносин.

Використовує понятійний апарат теорії держави і права, використовує зміст та проблематику державотворчого процесу в сучасній Україні з історії держави і права. Предмет конституційного права пов'язаний з питаннями адміністративного та муніципального права.

Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ, ПРЕДМЕТ, СИСТЕМА І ДЖЕРЕЛА

Тема 1. Конституційне право як галузь права і навчальна дисципліна.

Поняття конституційного права. Особливості конституційного права. Предмет конституційного права. Методи конституційного права. Принципи конституційного права України : загальні, спеціальні. Конституційне право як наука і навчальна дисципліна.

Тема 2. Система конституційного права України.

Поняття системи конституційного права України, її складові елементи. Поняття, ознаки та види норм конституційного права. Реалізація норм конституційного права. Тлумачення конституційного права. Інститути конституційного права України. Конституційно-правові відносини : поняття, види, суб'єкти, об'єкти, зміст.

Тема 3. Конституція як основний закон держави.

Поняття джерел конституційного права України. Види джерел конституційного права. Поняття Конституції України. Структура та ознаки конституцій. Класифікація конституцій. Прийняття та зміни конституцій. Функції Конституції України. Правова охорона Конституції України.

Тема 4. Основи конституційного ладу України.

Загальні засади державного ладу України. Принципи державного ладу України. Конституційно-правовий механізм Української держави. Поняття і принципи суспільного ладу України. Гарантії конституційного ладу України.

Тема 5. Конституційно-правова відповідальність

Поняття конституційно-правової відповідальності. Види конституційно-правової відповідальності. Суб'єкти і об'єкти конституційно-правової відповідальності. Санкції конституційної відповідальності.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСОБИСТОСТІ ТА ФОРМИ ПРЯМОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Тема 1. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні.

Поняття структури та види конституційно-правового статусу людини і громадянина. Громадянство України, принцип громадянства. Порядок набуття та припинення громадянства України. Конституційно-правовий статус іноземців, осіб без громадянства, біженців. Право примусу в Україні.

Тема 2. Конституційні права та обов'язки людини і громадянина в Україні.

Поняття і види прав і свобод людини і громадянина в Україні. Громадянські права і свободи людини і громадянина в Україні. Політичні права і свободи громадян

України. Соціальні, економічні та культурні права та свободи людини і громадянина в Україні. Механізм реалізації і гарантії прав ці свобод людини і громадянина. Обов'язки людини і громадянина в Україні. Міжнародні стандарти прав та свобод людини і громадянина та їх співвідношення з національним законодавством.

Тема 3. *Форми безпосередньої демократії в Україні.*

Поняття прямого народовладдя. Форми безпосередньої демократії. Поняття та види виборчих систем. Виборча система України. Поняття і принцип виборчого права України. Види виборів. Виборчий процес та його стани. Відповідальність за порушення виборчого законодавства України. Поняття та види референдумів. Принципи та порядок проведення референдумів. Конституційно-правові основи референдної демократії в Україні.

Тема 4. *Конституційно-правові основи організації і здійснення державної влади в Україні*

Державна влада як інститут конституційного права. Конституційні загальні засади закріплення, організації і здійснення державної влади в Україні. Принципи формування органів державної влади. Поняття, система, види та особливості органів державної влади. Система стримувань і противаг.

Змістові модулі навчальної дисципліни

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

1. Конституційне право як галузь права і навчальна дисциплін (1 год.).
2. Основи конституційного ладу України. (1 год.).
3. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні. (1 год.)
4. Форми безпосередньої демократії в Україні. (1 год.)

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

1. Основи конституційного ладу України. (1 год.).
2. Конституційно-правова відповідальність (1 год.).
3. Конституційні права та обов'язки людини і громадянина в Україні. (1 год.)
4. Форми безпосередньої демократії. (1 год.)

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Конституційне право як галузь права і навчальна дисциплін. (12 год.).
2. Система конституційного права України. (12 год.).
3. Конституція як основний закон держави. (10 год.).
4. Основи конституційного ладу України. (12 год.).
5. Конституційно-правова відповідальність. (10 год.).
6. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні(10 год.).
7. Конституційні права та обов'язки людини і громадянина в Україні(12 год.).
8. Форми безпосередньої демократії в Україні(10 год.).
9. Конституційно-правові основи організації і здійснення державної влади в Україні(12 год.).

Підсумкова тека: контрольна робота, залік.

Методи навчання

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного педагогічного процесу. Це, наприклад, робота в малих групах, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань, кейс-метод, рольові та ділові ігри, метод «Займи позицію».

Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань та умінь студентів

Зараховано - Студент вміє аналізувати як теоретичні так і практичні, матеріальні і процесуальні питання конституційного права і застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу та моделювання практичних ситуацій. Володіє умінням визначати актуальні проблеми конституційної реформи, розуміє процеси трансформації системи «стримувань та противаг», використовує основні правові активи галузі конституційного права.

На всі питання дані достатньо правильні і точні відповіді. Студент вміє застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі порівняльного аналізу конституційно-правових явищ та моделювання практичних ситуацій. Володіє умінням визначати актуальні проблеми конституційної реформи,

Розуміє процеси трансформації системи «стримувань та противаг», використовує основні правові акти в галузі конституційного права. демонструє знання базової термінології, вміння розкрити і прокоментувати зміст терміну.

Незараховано - Студент не знає до кінця жодного питання, плутається в основних базових питаннях, не в змозі розкрити зміст основних загальнотеоретичних термінів.

Пропущено ряд важливих деталей або навпаки під час відповіді розкриті сторонні питання. Базова термінологія в цілому не засвоєна.

Рекомендована література

Базова

1. А.Г.Слісаренко,М.В.Томенко. Історія української конституції. К.,1993
2. В.Ф.Погорілко, В.Л.Федоренко. Конституційне право України: Підручник. К.:Наукова думка,2006.
3. Коментар до Конституції України. – К.,1996.
- Конституционное(государственное)право. Справочник. М., 1995.
4. Конституційне право України \ за ред. проф. Погорілка В.Ф.-К., 1999.
5. Конституційне право України. - К.,2002.

6. Конституція України. К., 1996.
7. Органи державної влади України/ за ред.В.Ф.Погорілка : Монографія.-К.,2002.
8. Основи конституційного права України. Підручник \ за ред.В.В.Копейчикова.1998
9. Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика / Відп.ред.В.Ф.Погорілко.- К.,2003.
10. Тацій В., Тодика Ю. Проблеми становлення сучасного конституціоналізму в Україні// Право України.-2001.-№-6.
11. Фрицький О.Ф. Конституційне право України: Підручник.- К.: Юрінком Інтер,2002.
12. Совгіря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України: Навч. посібник. – К: Юрінком Інтер, 2008

Допоміжна

1. Декларація про державний суверенітет України // Відомості Верховної Ради УРСР.- 1990.- № 31. Ст. 429.
2. Акт проголошення незалежності України // Відомості Верховної Ради України - 1991.- № 38.- Ст. 502.
3. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. - К.: Право, 1996. - 36 с.
4. Закон України. Про внесення змін до Конституції України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2005, N 2, ст.44.
5. Закон України. Про міліцію // Відомості Верховної Ради України. -1991.- № 4.- Ст.20 (Із численним змінами і доповненнями за 1991-2004 рр.).
6. Закон Української РСР. Про мови в Українській РСР // Відомості Верховної Ради (ВВР) 1989, N 45, ст.631 (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 75/95-ВР від 28.02.95, ВВР 1995, N 13, ст.85 N 594-IV (594-15) від 06.03.2003, ВВР, 2003, N 24, ст.159).
7. Закон Української РСР Про свободу совісті та релігійні організації // Відомості Верховної Ради УРСР. - 1991. - № 25. - Ст.283. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 2140-XII (2140-12) від 19.02.92, ВВР, 1992, N 20, ст.277 N 2295-XII (2295-12) від 23.04.92, ВВР, 1992, N 30, ст.418 Декретом N 12-92 від 26.12.92, ВВР, 1993, N 10, ст. 76 Законами N 3180-XII (3180-12) від 05.05.93, ВВР, 1993, N 26, ст.277 N 3795-XII (3795-12) від 23.12.93, ВВР, 1994, N 13, ст. 66 N 498/95-ВР від 22.12.95, ВВР, 1996, N 3, ст. 11 N 608/96-ВР від 17.12.96, ВВР, 1997, N 8, ст. 62 N 429-IV (429-15) від 16.01.2003, ВВР, 2003, N 10-11, ст. 87).
- Закон України. Про правонаступництво України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, N 46, ст.61.
8. Закон України. Про освіту. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, N 34, ст.451. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 608/96-ВР від 17.12.96, ВВР, 1997, N 8, ст. 62 N 178-XIV (178-14) від 14.10.98, ВВР, 1998, N 48, ст.294)(Із змінами, внесеними згідно із Законами N 2628-III (2628-14) від 11.07.2001, ВВР, 2001, N 49, ст.259 N 2887-III (2887-14) від 13.12.2001, ВВР, 2002, N 11, ст. 80 N 2905-III (2905-14) від 20.12.2001, ВВР, 2002, N 12-13, ст.92 N 380-IV (380-15) від 26.12.2002, ВВР, 2003, N 10-11, ст.86 N 1158-IV (1158-15) від 11.09.2003 N 1344-IV (1344-15) від 27.11.2003 N 1377-IV (1377-15) від 11.12.2003).
9. Закон України. Про всеукраїнський та місцеві референдуми // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, N 33, ст.443.
10. Закон України. Про державний кордон України. // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 2. - Ст.5. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 245/96-ВР від 18.06.96, ВВР, 1996, N 37, ст.167 N 662-IV (662-15) від 03.04.2003, ВВР, 2003).
11. Закон України. Про об'єднання громадян // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 34. - Ст.504. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 3582-XII (3582-12) від 11.11.93, ВВР, 1993, N 46, ст.427 N 642/97-ВР від 18.11.97, ВВР, 1998, N 10, ст. 36 N 655-XIV (655-14) від 13.05.99, ВВР, 1999, N 26, ст.220 N 2171-III (2171-14) від 21.12.2000, ВВР, 2001, N 9, ст.38 N 2651-III (2651-14) від 11.07.2001, ВВР, 2001, N 44, ст.232 N 762-

IV (762-15) від 15.05.2003.

12. Закон України. Про національні меншини в Україні. // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 36. - Ст.529.

13. Закон України. Про статус народного депутата України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1993, N 3, ст. 17(В редакції Закону від 22.03.2001, ВВР, 2001, 42, ст. 212, із змінами, внесеними згідно із Законами від 04.07.2002, ВВР, 2002, № 35, ст.264, від 12.09.2002, ВВР, 2002, №43, ст.314).

14. Закон України. Про комітети Верховної Ради України // Відомості Верховної Ради України. - 1995. - № 19. - Ст.134 (Із змінами, внесеними згідно Закону від 14.07.98 р., ВВР, 1998, № 40-41, ст.. 250, Закону від 10.02.2000 р., ВВР, 2000, № 12, ст..96, Закону від 22.02.2000 р., ВВР, 2000, № 13, ст.. 107).

15. Закон України. Про статус гірських населених пунктів в Україні // Відомості Верховної Ради.- 1995.- N 56.

16. Закон України. Про звернення громадян // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 47. - Ст.256. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 653-XIV (653-14) від 13.05.99, ВВР, 1999, N 26, ст.219) N 1294-IV (1294-15) від 20.11.2003)

Закон України. Про Рахункову палату // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1996, N 43, ст.212.

17. Закон України. Про Конституційний Суд України // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 49. - Ст.272

18. Закон України. Про місцеве самоврядування в Україні // Відомості Верховної Ради України. - 1997. - № 24. - Ст.170 (Із змінами, внесеними згідно із Законами від 06.10.98 р., ВВР, 1998, № 48, Ст.292, 06.10.98 р., ВВР, 1998, № 48, Ст.292, 06.10.98 р., ВВР, 1998, № 48, Ст.292, 16.07.99 р., ВВР, 1999, № 41, Ст.372, 11.01.00 р., ВВР, 2000, № 9, Ст.67, 22.06.2000 р., ВВР, 2000, № 46, Ст.393, 21.12.2000 р., ВВР, 2001, № 9, Ст.39, 17.05.01 р., ВВР, 2001, № 31, Ст.149, 29.05.2001р., ВВР, 2001, № 32, Ст.172, 07.06.018 р., ВВР, 2001, № 33, Ст.175, від 06.03.2203 р., ВВР, 2003, № 24, Ст.159, від 22.05.2003 р., Голос України, 2003, 19 чевня).

19. Закон України. Про Центральну Виборчу Комісію України // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 5. - Ст.17 (Із змінами, внесеними згідно із Законом від 15.05.2003 р.).

20. Закон України. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 20. - Ст.99

21. Закон України. Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 29. - Ст.191.

22. Закон України. Про Раду національної безпеки і оборони України // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 35. - Ст.237.

23. Закон України. Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим. // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 5-6. - Ст.43.

24. Закон України. Про столицю України – місто-герой Київ // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 11. - Ст.79.

25. Закон України. Про місцеві державні адміністрації // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 20-21 - Ст.190.

26. Закон України. Про внесення змін до Закону України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу» // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 33. - Ст.270. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 1325-XIV (1325-14) від 21.12.99, ВВР, 2000, ВВР, 2003, N 27, ст.209 N 744-IV (744-15) від 15.05.2003, ВВР, 2003, N 29, ст.234)

27. Закон України. Про представництво Президента України в Автономній Республіці Крим // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 21. - Ст.158.

28. Закон України. Про правовий режим надзвичайного стану. // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 23. - Ст.176. (із змінами, внесеними згідно із Законом від

- 15.05.2003 р., Офіційний вісник України, 2003, № 23, ст.1015).
29. Закон України. Про правовий режим воєнного стану // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 28. - Ст.224.
- Закон України. Про громадянство України. // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 13. - Ст.3.
30. Закон України. Про політичні партії в Україні // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 23. - Ст.118.
31. Закон України. Про службу в органах місцевого самоврядування // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 33. - Ст.175. (із змінами, внесеними згідно із Законом від 19.06.2003 р., Урядовий кур'єр, 2003, 11 липня).
32. Закон України. Про біженців. // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 47. - Ст.250.
33. Закон України. Про органи самоорганізації населення // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 48. - Ст.254.
34. Закон України. Про судоустрій України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2002, N 27-28, ст.180. (Із змінами, внесеними згідно з Рішенням Конституційного Суду N 20-рп/2003 від 11.12.2003).
35. Закон України. Про статус депутатів місцевих рад // Відомості Верховної Ради України. - 2002. - № 40. - Ст.290.
36. Закон України. Про правовий статус іноземців // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 16. - Ст.117.
37. Закон України. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні // Голос України, 2003, 26 квітня.
38. Закон України. Про захист суспільної моралі // Голос України, 2004, 13 січня.
39. Закон України. Про правовий статус закордонних українців // Голос України, 2004, 6 квітня.
40. Закон України. Про внесення змін до Закону України „Про вибори Президента України” // Голос України. – 2004, 16 квітня.
41. Закон України. Про вибори народних депутатів України // Голос України. – 2004, 20 квітня.
42. Закон України. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів // Голос України. – 2004, 23 квітня.
43. Конституційне законодавство України. Збірник нормативних актів. У двох книгах. Кн.1.- К.:Атіка, 2004.- 448 с.
44. Конституційне законодавство України. Збірник нормативних актів. У двох книгах. Кн. 2.- К.:Атіка, 2004.- 840 с.
45. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 1997-2001. Кн. 1 / Відповід. редакт. канд.юрид.наук. П.Є.Євграфов. – К.:Юрінком Інтер, 2001.- 512 с.
46. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 1997-2001. Кн. 2 / Відповід. редакт. канд.юрид.наук. П.Є.Євграфов. – К.:Юрінком Інтер, 2001.- 504 с.
- Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2001-2002. Кн.3 / Відповід. редакт. канд.юрид.наук. П.Є.Євграфов. – К.:Юрінком Інтер, 2002.- 384 с.
47. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2002-2203. Кн. 4 / Відповід. редакт. канд.юрид.наук. П.Є.Євграфов. – К.:Юрінком Інтер, 2004.- 584 с.
48. Регламент Конституційного Суду України. Затв. Рішенням Конституційного Суду України від 05.03.1997 // Вісник КСУ. – 1997. - № 7.
49. Умови проходження служби та соціальний захист працівників міліції: Збірник нормативно-правових документів/ Упоряд.: О.В.Терещук, О.Ф.Штанько, Н.Б.Болотіна. – К.: Кікар, 2003. – 341 с.
50. Європейська хартія місцевого самоврядування // Віче. – 2000.- № 3.- С. 43-50.
51. Конституція України. Науково-практичний коментар / В.Б.Авер'янов, О.В. Батанов, Ю.В.Баулін та ін.: ред. кол. В.Я. Тацій, Ю.П.Битяк, Ю.М. Грошевой та ін.- Харків:

Видавництво «Право»; К.:Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003.- 808 с.
52. Науково-практичний коментар Закону України „Про вибори Президента України” / За ред. Ю.Б.Ключковського. – К.: Парламентське видавництво, 2004. – 408 с.

Інформаційні ресурси

1. Конституційне (державне) право зарубіжних країн - Бесчастний В.М.
http://pidruchniki.ws/15840720/pravo/konstitutsiyne_derzhavne_pravo_zarubizhnih_krayin_-_beschastniy_vm
2. Конституційне право України - Погорілко В.Ф.
http://pidruchniki.ws/15840720/pravo/konstitutsiyne_pravo_ukrayini_-_pogorilko_vf
3. Конституційне право України - Совгіря О.В.
http://pidruchniki.ws/1584072046786/pravo/konstitutsiyne_pravo_ukrayini_-_sovgirya_ov
4. Конституційне право України - Шаптала Н.К.
http://pidruchniki.ws/1584072046851/pravo/konstitutsiyne_pravo_ukrayini_-_shaptala_nk
5. Референдне право України - Погорілко В.Ф.
http://pidruchniki.ws/15840720/pravo/referendne_pravo_ukrayini_-_pogorilko_vf

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ дисципліни «Конституційне право України І» для студентів заочної форми навчання

Модуль самостійної роботи

Мета самостійного опрацювання тем курсу:

1. Знаходити серед великої кількості джерел потрібну інформацію.
2. Працювати з декількома джерелами, аналізувати одне і те ж явище з точки зору різних авторів і підходів.
3. Аналізувати матеріал з метою виділити головне або суть питання, яке розглядається.

Завдання 1

Підготувати тему «Конституціоналізм як загальна теорія Конституції» за таким орієнтованим планом :

1. Конституціоналізм : поняття, зміст, форма.
2. Загальні принципи українського конституціоналізму :
  - верховенство Конституції у правовій системі;
  - верховенство права у суспільстві та державі;
  - розподіл та обмеженість держаної влади;
  - суверенітет українського народу;
  - загальна відповідальність держави і особи;
  - реальність і гарантованість прав і свобод;
3. Система українського конституціоналізму.

Завдання 2

Підготовка до термінологічного диктанту:

1. Конституційне право України – це...
2. Предмет Конституційного права України – це...
3. Конституційно-правові норми – це...
4. Види конституційно-правових норм – це ...
5. Конституційно-правовий інститут – це...
6. Особливості конституційно правових інститутів – це...

7. Особливості конституційно-правових відносин – це...
8. Суб'єкти конституційно-правових відносин – це ...
9. Види конституційно-правових відносин – це...
10. Джерела конституційного права України – це...

Завдання 3

Складіть у зошиті класифікацію української Конституції за такими критеріями :

- за часом дій;
- за політичним режимом;
- за формою правління;
- за формою політико-територіального устрою;
- за порядком прийняття;
- за порядком внесення змін;

Завдання 4

Підготуйтеся до тесту.

I рівень

1. Коли була прийнята Конституція України?

1. 1991 р.
2. 1990 р.
3. 1996 р.
4. 1998 р.
5. 1994 р.

2. Що не відноситься до ознак правової держави?

1. Поділ влади на законодавчу, виконавчу, судову
2. Верховенство права
3. Високий рівень правової культури
4. Гарантії прав і свобод людини і громадянина
5. Єдине громадянство

3. Конституція України не є:

1. Прийнята парламентом
2. Конституція федеративної держави
3. Постійна
4. Писана кодифікована
5. Жорстка

4. Закон України “Про внесення змін до Конституції України” був прийнятий у:

1. 2000 р
2. 2004 р
3. 2006 р
4. 1998 р
5. 2002 р

5. Які із зазначених особливостей не відносяться до Конституції України?

1. Має програмний характер
2. Підвищена стабільність
3. Є правовою базою чинного законодавства
4. Має установчий характер
5. Приймається Конституційним Судом України

6. Яке твердження не відповідає чинній Конституції України?

1. Верховна Рада є вищим органом законодавчої влади в Україні
2. Верховна Рада – однопалатний парламент
3. Верховна Рада – загальнонаціональний представницький орган державної влади
4. Верховна Рада формується шляхом виборів

5. Верховна Рада – колегіальний орган державної влади

II рівень

Що включає поняття «система конституційного права»?

Перерахуйте види джерел конституційного права:

Що таке норма конституційного права:

Дайте визначення поняття «конституція»?

Назвіть основні суб'єкти конституційно-правових відносин :

Конституційно-правові відносини – це

Предмет конституційного права – це

Завдання 5.

Дайте характеристику прав людини першого, другого і третього поколінь.

Завдання 6.

Засвойте визначення понять : «права людини», «права громадянина», «правовий статус особистості», «загальні гарантії прав і свобод», «гарантії правосуддя», «конституційні права і свободи», «конституційні обов'язки», «референдум», «вибори», «змішана виборча система», «пропорційна виборча система».

Завдання 7.

Підготовка до контрольної роботи.

I варіант

1. Конституційні права і свободи : поняття, особливості, класифікація.
2. Види виборів в Україні.

II варіант

1. Основні обов'язки громадян України.
2. Референдум і його види.

III варіант

1. Гарантії реалізації конституційних прав і свобод громадянина України.
2. Характеристика виборчої системи України.

Завдання 8.

Підготуйтеся до тесту.

1. До умов оголошення Всеукраїнського референдуму за народною ініціативою не відноситься:

1. Вимога 3 млн. громадян України
2. Підписи зібрані в 2/3 областей
3. 100000 підписів в кожній області
4. Проголошує Президент України
5. Проголошує Верховна Рада

2. Яка із зазначених вимог не є обов'язковою для кандидата до органів місцевого самоврядування?

1. Вища освіта
2. Громадянство України
3. Досягнення 18-річного віку
4. Право голосу

5. Дієздатність
- 3. «Пасивне» виборче право це:**
  1. Право знати свої права й обов'язки
  2. Право захищати свої права від порушень
  3. Право бути обраними до органів державної влади
  4. Право мирно проводити збори, мітинги
  5. Право на свободу об'єднання у політичні партії
- 4. Які конституційні обов'язки належать тільки громадянам України:**
  1. Не заподіювати шкоду природі
  2. Неухильно дотримуватися Конституції України
  3. Захист незалежності та територіальної цілісності України
  4. Сплачувати податки і збори
  5. Не заподіювати шкоду культурній спадщині
- 5. Які вимоги не відносяться до кандидата на посаду Президента України?**
  1. Повинен мати право голосу
  2. Повинен досягнути 35 років
  3. Повинен мати вищу освіту
  4. Повинен володіти державною мовою
  5. Повинен проживати в Україні протягом останніх 10 років перед днем виборів
- 6. Яке питання вирішується шляхом референдуму?**
  1. Питання податків
  2. Внесення змін до Конституції України
  3. Прийняття бюджету
  4. Оголошення амністії
  5. Державні свята
- 7. В якому разі не можуть бути достроково припинені повноваження народного депутата:**
  1. Складання повноважень за його особистою заявою
  2. Припинення його громадянства
  3. Невходження народного депутата, обраного від політичної партії, до складу депутатської фракції цієї партії
  4. Вїзд на постійне проживання за межі України
  5. За результатами голосування
- 8. Що не відноситься до конституційних вимог кандидату в народні депутати України?**
  1. Громадянин України
  2. Проживає в Україні протягом останніх 5 років
  3. Володіє державною мовою
  4. Має право голосу
  5. Досяг на день виборів 21 року
- 9. Грошова застава як умова реєстрації ЦВК для участі в виборах була введена:**
  1. У 1997 р
  2. У 1996 р
  3. У 2004 р
  4. У 2001 р
  5. У 2002 р
- 10. Яка із зазначених норм не зберігається в Законі України “Про вибори народних депутатів України” 2001 р?**
  1. 4 % бар'єр для політичних партій (блоків)
  2. Формування Верховної Ради у співвідношенні 50 % до 50 %
  3. Принцип позитивного голосування
  4. Строк виборчої кампанії – 180 днів

5. Змішана виборча система
- 11. Строк повноважень депутатів органів місцевого самоврядування складає::**
1. 5 років
  2. 4 роки
  3. 3 роки
  4. 10 років
  5. 9 років
- 12. Який прохідний бар'єр для політичних партій і блоків на парламентських виборах 2006 р.:**
1. 5%
  2. 4%
  3. 1%
  4. 7%
  5. 3%
- 13. Оберіть з наведених визначення сучасної виборчої системи України:**
1. Мажоритарна система відносної більшості
  2. Змішана
  3. Пропорційна
  4. Мажоритарна система абсолютної більшості
  5. Мажоритарно-пропорційна
- 14. Яка із зазначених норм відсутня в Законі України "Про вибори народних депутатів України" 1997 року?**
1. Змішана виборча система
  2. 4 % бар'єр для політичних партій (блоків)
  3. Принцип позитивного голосування
  4. Формування Верховної Ради у співвідношенні 50 % до 50 %
  5. Грошова застава

Рекомендована література

Базова

1. А.Г.Слісаренко,М.В.Томенко. Історія української конституції. К.,1993
2. В.Ф.Погорілко, В.Л.Федоренко. Конституційне право України: Підручник. К.:Наукова думка,2006.
3. Коментар до Конституції України. – К.,1996.
4. Конституционное(государственное)право. Справочник. М., 1995.
5. Конституційне право України \ за ред. проф. Погорілка В.Ф.-К., 1999.
6. Конституційне право України. - К.,2002.
7. Конституція України. К., 1996.
8. Органи державної влади України/ за ред.В.Ф.Погорілка : Монографія.-К.,2002.
9. Основи конституційного права України. Підручник \ за ред.В.В.Копейчикова.1998
10. Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика / Відп.ред.В.Ф.Погорілко.- К.,2003.
11. Тацій В., Тодика Ю. Проблеми становлення сучасного конституціоналізму в Україні// Право України.-2001.-№-6.
12. Фрицький О.Ф. Конституційне право України: Підручник.- К.: Юрінком Інтер,2002.
13. Совгиря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України: Навч. посібник. – К: Юрінком Інтер, 2008

Допоміжна

1. Декларація про державний суверенітет України // Відомості Верховної Ради УРСР.- 1990.- № 31. Ст. 429.

2. Акт проголошення незалежності України // Відомості Верховної Ради України - 1991.- № 38.- Ст. 502.
3. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. - К.: Право, 1996. - 36 с.
4. Закон України. Про внесення змін до Конституції України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2005, N 2, ст.44.
5. Закон України. Про міліцію // Відомості Верховної Ради України. -1991.- № 4.- Ст.20 (Із численним змінами і доповненнями за 1991-2004 рр.).
6. Закон Української РСР. Про мови в Українській РСР // Відомості Верховної Ради (ВВР) 1989, N 45, ст.631 (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 75/95-ВР від 28.02.95, ВВР 1995, N 13, ст.85 N 594-IV (594-15) від 06.03.2003, ВВР, 2003, N 24, ст.159).
7. Закон Української РСР Про свободу совісті та релігійні організації // Відомості Верховної Ради УРСР. - 1991. - № 25. - Ст.283. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 2140-XII (2140-12) від 19.02.92, ВВР, 1992, N 20, ст.277 N 2295-XII (2295-12) від 23.04.92, ВВР, 1992, N 30, ст.418 Декретом N 12-92 від 26.12.92, ВВР, 1993, N 10, ст. 76 Законами N 3180-XII (3180-12) від 05.05.93, ВВР, 1993, N 26, ст.277 N 3795-XII (3795-12) від 23.12.93, ВВР, 1994, N 13, ст. 66 N 498/95-ВР від 22.12.95, ВВР, 1996, N 3, ст. 11 N 608/96-ВР від 17.12.96, ВВР, 1997, N 8, ст. 62 N 429-IV (429-15) від 16.01.2003, ВВР, 2003, N 10-11, ст. 87).
8. Закон України. Про правонаступництво України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, N 46, ст.61.
9. Закон України. Про освіту. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, N 34, ст.451. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 608/96-ВР від 17.12.96, ВВР, 1997, N 8, ст. 62 N 178-XIV (178-14) від 14.10.98, ВВР, 1998, N 48, ст.294)(Із змінами, внесеними згідно із Законами N 2628-III (2628-14) від 11.07.2001, ВВР, 2001, N 49, ст.259 N 2887-III (2887-14) від 13.12.2001, ВВР, 2002, N 11, ст. 80 N 2905-III (2905-14) від 20.12.2001, ВВР, 2002, N 12-13, ст.92 N 380-IV (380-15) від 26.12.2002, ВВР, 2003, N 10-11, ст.86 N 1158-IV (1158-15) від 11.09.2003 N 1344-IV (1344-15) від 27.11.2003 N 1377-IV (1377-15) від 11.12.2003).
10. Закон України. Про всеукраїнський та місцеві референдуми // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, N 33, ст.443.
11. Закон України. Про державний кордон України. // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 2. - Ст.5. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 245/96-ВР від 18.06.96, ВВР, 1996, N 37, ст.167 N 662-IV (662-15) від 03.04.2003, ВВР, 2003).
12. Закон України. Про об'єднання громадян // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 34. - Ст.504. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 3582-XII (3582-12) від 11.11.93, ВВР, 1993, N 46, ст.427 N 642/97-ВР від 18.11.97, ВВР, 1998, N 10, ст. 36 N 655-XIV (655-14) від 13.05.99, ВВР, 1999, N 26, ст.220 N 2171-III (2171-14) від 21.12.2000, ВВР, 2001, N 9, ст.38 N 2651-III (2651-14) від 11.07.2001, ВВР, 2001, N 44, ст.232 N 762-IV (762-15) від 15.05.2003.
13. Закон України. Про національні меншини в Україні. // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 36. - Ст.529.
14. Закон України. Про статус народного депутата України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1993, N 3, ст. 17(В редакції Закону від 22.03.2001, ВВР, 2001, 42, ст. 212, із змінами, внесеними згідно із Законами від 04.07.2002, ВВР, 2002, № 35, ст.264, від 12.09.2002, ВВР, 2002, №43, ст.314).
15. Закон України. Про комітети Верховної Ради України // Відомості Верховної Ради України. - 1995. - № 19. - Ст.134 (Із змінами, внесеними згідно Закону від 14.07.98 р., ВВР, 1998, № 40-41, ст.. 250, Закону від 10.02.2000 р., ВВР, 2000, № 12, ст..96, Закону від 22.02.2000 р., ВВР, 2000, № 13, ст.. 107).
16. Закон України. Про статус гірських населених пунктів в Україні // Відомості Верховної Ради.- 1995.- N 56.

17. Закон України. Про звернення громадян // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 47. - Ст.256. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 653-XIV (653-14) від 13.05.99, ВВР, 1999, N 26, ст.219) N 1294-IV (1294-15) від 20.11.2003)
18. Закон України. Про Рахункову палату // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1996, N 43, ст.212.
19. Закон України. Про Конституційний Суд України // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 49. - Ст.272
20. Закон України. Про місцеве самоврядування в Україні // Відомості Верховної Ради України. - 1997. - № 24. - Ст.170 (Із змінами, внесеними згідно із Законами від 06.10.98 р., ВВР, 1998, № 48, Ст.292, 06.10.98 р., ВВР, 1998, № 48, Ст.292, 06.10.98 р., ВВР, 1998, № 48, Ст.292, 16.07.99 р., ВВР, 1999, № 41, Ст.372, 11.01.00 р., ВВР, 2000, № 9, Ст.67, 22.06.2000 р., ВВР, 2000, № 46, Ст.393, 21.12.2000 р., ВВР, 2001, № 9, Ст.39, 17.05.01 р., ВВР, 2001, № 31, Ст.149, 29.05.2001р., ВВР, 2001, № 32, Ст.172, 07.06.018 р., ВВР, 2001, № 33, Ст.175, від 06.03.2203 р., ВВР, 2003, № 24, Ст.159, від 22.05.2003 р., Голос України, 2003, 19 чевня).
21. Закон України. Про Центральну Виборчу Комісію України // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 5. - Ст.17 (Із змінами, внесеними згідно із Законом від 15.05.2003 р.).
22. Закон України. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 20. - Ст.99
23. Закон України. Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 29. - Ст.191.
24. Закон України. Про Раду національної безпеки і оборони України // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 35. - Ст.237.
25. Закон України. Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим. // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 5-6. - Ст.43.
26. Закон України. Про столицю України – місто-герой Київ // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 11. - Ст.79.
27. Закон України. Про місцеві державні адміністрації // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 20-21 - Ст.190.
28. Закон України. Про внесення змін до Закону України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу» // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 33. - Ст.270. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 1325-XIV (1325-14) від 21.12.99, ВВР, 2000, ВВР, 2003, N 27, ст.209 N 744-IV (744-15) від 15.05.2003, ВВР, 2003, N 29, ст.234)
29. Закон України. Про представництво Президента України в Автономній Республіці Крим // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 21. - Ст.158.
30. Закон України. Про правовий режим надзвичайного стану. // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 23. - Ст.176. (із змінами, внесеними згідно із Законом від 15.05.2003 р., Офіційний вісник України, 2003, № 23, ст..1015).
31. Закон України. Про правовий режим воєнного стану // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 28. - Ст.224.
32. Закон України. Про громадянство України. // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 13. - Ст.3.
33. Закон України. Про політичні партії в Україні // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 23. - Ст.118.
34. Закон України. Про службу в органах місцевого самоврядування // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 33. - Ст.175. (із змінами, внесеними згідно із Законом від 19.06.2003 р., Урядовий кур'єр, 2003, 11 липня).
35. Закон України. Про біженців. // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 47. - Ст.250.
36. Закон України. Про органи самоорганізації населення // Відомості Верховної Ради

- України. - 2001. - № 48. - Ст.254.
37. Закон України. Про судоустрій України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2002, N 27-28, ст.180. (Із змінами, внесеними згідно з Рішенням Конституційного Суду N 20-рп/2003 від 11.12.2003).
38. Закон України. Про статус депутатів місцевих рад // Відомості Верховної Ради України. - 2002. - № 40. - Ст.290.
39. Закон України. Про правовий статус іноземців // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 16. - Ст.117.
40. Закон України. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні // Голос України, 2003, 26 квітня.
41. Закон України. Про захист суспільної моралі // Голос України, 2004, 13 січня.
42. Закон України. Про правовий статус закордонних українців // Голос України, 2004, 6 квітня.
43. Закон України. Про внесення змін до Закону України „Про вибори Президента України” // Голос України. – 2004, 16 квітня.
44. Закон України. Про вибори народних депутатів України // Голос України. – 2004, 20 квітня.
45. Закон України. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів // Голос України. – 2004, 23 квітня.
46. Конституційне законодавство України. Збірник нормативних актів. У двох книгах. Кн.1.- К.:Атіка, 2004.- 448 с.
47. Конституційне законодавство України. Збірник нормативних актів. У двох книгах. Кн. 2.- К.:Атіка, 2004.- 840 с.
48. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 1997-2001. Кн. 1 / Відповід. редакт. канд.юрид.наук. П.Є.Євграфов. – К.:Юрінком Інтер, 2001.- 512 с.
49. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 1997-2001. Кн. 2 / Відповід. редакт. канд.юрид.наук. П.Є.Євграфов. – К.:Юрінком Інтер, 2001.- 504 с.
50. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2001-2002. Кн.3 / Відповід. редакт. канд.юрид.наук. П.Є.Євграфов. – К.:Юрінком Інтер, 2002.- 384 с.
51. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2002-2203. Кн. 4 / Відповід. редакт. канд.юрид.наук. П.Є.Євграфов. – К.:Юрінком Інтер, 2004.- 584 с.
52. Регламент Конституційного Суду України. Затв. Рішенням Конституційного Суду України від 05.03.1997 // Вісник КСУ. – 1997. - № 7.
53. Умови проходження служби та соціальний захист працівників міліції: Збірник нормативно-правових документів/ Упоряд.: О.В.Терещук, О.Ф.Штанько, Н.Б.Болотіна. – К.: Кікар, 2003. – 341 с.
54. Європейська хартія місцевого самоврядування // Віче. – 2000.- № 3.- С. 43-50.
55. Конституція України. Науково-практичний коментар / В.Б.Авер'янов, О.В. Батанов, Ю.В.Баулін та ін.: ред. кол. В.Я. Тацій, Ю.П.Битяк, Ю.М. Грошевой та ін.- Харків: Видавництво «Право»; К.:Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003.- 808 с.
56. Науково-практичний коментар Закону України „Про вибори Президента України” / За ред. Ю.Б.Ключковського. – К.: Парламентське видавництво, 2004. – 408 с.

Інформаційні ресурси

1. Конституційне (державне) право зарубіжних країн - Бесчастний В.М.
http://pidruchniki.ws/15840720/pravo/konstitutsiyne_derzhavne_pravo_zarubizhnih_krayin_-_beschastniy_vm
2. Конституційне право України - Погорілко В.Ф.
http://pidruchniki.ws/15840720/pravo/konstitutsiyne_pravo_ukrayini_-_pogorilko_vf
3. Конституційне право України - Совгіря О.В.
http://pidruchniki.ws/1584072046786/pravo/konstitutsiyne_pravo_ukrayini_-_sovgirya_ov

4. Конституційне право України - Шаптала Н.К.

http://pidruchniki.ws/1584072046851/pravo/konstitutsiyne_pravo_ukrayini_-_shaptala_nk

5. Референдне право України - Погорілко В.Ф.

http://pidruchniki.ws/15840720/pravo/referendne_pravo_ukrayini_-_pogorilko_vf

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ **(для студентів II курсу)**

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу:

Метою курсу “Конституційне право України” є висвітлення значення конституційного права як провідної галузі національної правової системи України, роль якої суттєво зростає на сучасному етапі суспільних перетворень, показати тенденції державотворчого процесу в сучасній Україні.

Завдання курсу:

теоретичні:

- засвоєння основних категорій та термінів курсу “Конституційне право України” як базової юридичної дисципліни;
- формування системи знань про механізм та апарат держави;
- засвоєння нормативно-правової бази для вивчення галузевих юридичних дисциплін.

практичні:

- формування навиків аналізу норм Основного закону держави;
- формування вмінь класифікації норм та інститутів конституційного права;
- застосування здобутих теоретичних знань у процесі захисту основних прав та свобод людини та громадянина, та участі громадян в формуванні органів державної влади;
- формування вмінь визначити проблеми імплементації міжнародно-правових норм до національного законодавства України.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- предмет, джерела і систему конституційного права;
- основи конституційного ладу та його гарантії;
- форми безпосередньої демократії;
- систему органів державної влади;
- проблеми конституційно-правової реформи в Україні;

вміти:

- аналізувати теоретичні положення курсу конституційного права України в органічному зв'язку з практики державного будівництва;
- охарактеризувати актуальні проблеми розвитку сучасного державотворчого процесу в Україні;
- розкрити основні закономірності та особливості розвитку і функціонування інститутів конституційного права;
- аналізувати основні нормативно-правові акти в галузі конституційного права.

Міждисциплінарні зв'язки:

Конституційне право України – юридична наукова дисципліна, що досліджує закономірності й особливості державно-правових процесів, єдності і взаємозв'язку

механізму держави, її апарату, державних органів та правових інститутів України. Визначає місце та правовий статус людини і громадянина, розкриває форми прямої демократії, компетенцію та повноваження учасників суб'єктів конституційно-правових відносин.

Використовує понятійний апарат теорії держави і права, використовує зміст та проблематику державотворчого процесу в сучасній Україні з історії держави і права. Предмет конституційного права пов'язаний з питаннями адміністративного та муніципального права.

Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ДЕРЖАВНИЙ МЕХАНІЗМ УКРАЇНИ

Тема 1. Законодавча влада в Україні.

Загальна теорія і практика парламентаризму. Місце парламентів у системі вищих органів державної влади. Конституційно-правовий статус парламенту України – Верховної Ради України. Склад і структура Верховної Ради України. Функції та повноваження Верховної Ради України. Організаційно-правові форми діяльності Верховної Ради України. Законодавчий процес та інші парламентські процедури. Юридична природа актів Верховної Ради України. Конституційно-правовий статус народного депутата України. Основні гарантії депутатської діяльності. Уповноважений Верховної Ради прав людини.

Тема 2. Правовий статус народного депутата України

Поняття статусу народного депутата України. Правова природа депутатського мандата. Підстави виникнення і припинення депутатських повноважень. Форми діяльності народного депутата України. Основи гарантії депутатської діяльності.

Тема 3. Конституційно-правовий статус Президента України.

Загальна характеристика статусу Президента України. Становлення інституту Президента в Україні. Порядок обрання Президента України та вступу його на пост. Функції і повноваження Президента України. Відповідальність Президента України. Підстава дострокового припинення повноважень Президента України. Правовий статус Ради національної безпеки і оборони України.

Тема 4. Виконавча влада в Україні.

Поняття виконавчої влади. Система органів виконавчої влади. Кабінет Міністрів України – вищий орган у системі органів виконавчої влади. Склад, основні функції та повноваження Кабінету Міністрів України. Конституційно-правовий статус міністрів та інших центральних органів виконавчої влади. Місцеві державні адміністрації.

Тема 5. Конституційний Суд України.

Модель конституційного контролю в Україні. Конституційний Суд – єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні. Склад та порядок формування Конституційного Суду України. Функції та повноваження Конституційного Суду України. Порядок діяльності Конституційного Суду України та процедура розгляду ним справ.

Тема 6. Загальні засади територіального устрою. Правовий статус Автономної Республіки Крим у складі України

Поняття територіального устрою України. Види територіального устрою. Система адміністративно-територіального устрою України. АРК - адміністративно-територіальна автономія у складі України. Особливості конституційно-правового устрою АРК.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. СИСТЕМА ПРАВОСУДДЯ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Тема 1. Органи правосуддя в Україні.

Судова влада в системі державної влади в Україні. Поняття судів загальної юрисдикції. Функції та повноваження судів загальної юрисдикції. Основні засади судочинства в Україні. Статус суддів України. Адвокатура.

Тема 2. Прокуратура України.

Поняття конституційно-правового статусу прокуратури України. Система прокуратури. Функції та повноваження прокуратури України. Порядок діяльності органів прокуратури. Акти прокуратури України.

Тема 3. Місцеве самоврядування в Україні.

Поняття місцевого самоврядування. Основні теорії походження місцевого самоврядування. Сучасна концепція місцевого самоврядування. Система та функції місцевого самоврядування в Україні. Організаційно-правова та матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування. Гарантії місцевого самоврядування в Україні.

Тема 4. Конституційно-правові основи національної безпеки України

Поняття і принципи національної безпеки. Об'єкти і суб'єкти національної безпеки. Законодавчі основи забезпечення національної безпеки. Система забезпечення національної безпеки України.

Тема 5. Конституційно-правові основи народовладдя і державної влади

Поняття прямого народовладдя. Механізм безпосереднього народовладдя. Загальні і спеціальні принципи народовладдя. Державна влада як інститут конституційного права. Ознаки державної влади в Україні. Зміст і форми діяльності держави державних органів і посадових осіб. Поняття, види і система органів державної влади.

Змістові модулі навчальної дисципліни

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

1. Законодавча влада в Україні (1 год.).
2. Конституційно-правовий статус Президента України (1 год.).
3. Органи правосуддя в Україні. (1 год.).
4. Місцеве самоврядування в Україні (1 год.).

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

1. Правовий статус народного депутата України (1 год.).
2. Виконавча влада в Україні (1 год.).
3. Місцеве самоврядування в Україні (1 год.).
4. Конституційні основи організації і здійснення державної влади в Україні (1 год.).

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Законодавча влада в Україні (18 год.)
2. Правовий статус народного депутата України (14 год.)
3. Конституційно-правовий статус Президента України (16 год.)
4. Виконавча влада в Україні (16 год.)
5. Конституційний Суд України (16 год.)
6. Загальні засади територіального устрою. Правовий статус Автономної Республіки Крим у складі України (16 год.)
7. Органи правосуддя в Україні. (16 год.)
8. Прокуратура України (14 год.)
9. Місцеве самоврядування в Україні (16 год.)
10. Правовий статус Конституційного Суду України (14 год.)
11. Конституційні основи організації і здійснення державної влади в Україні (16 год.)

Підсумкова тека: термінологічний диктант, екзамен.

Методи навчання

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного педагогічного процесу. Це, наприклад, робота в малих групах, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань, кейс-метод, рольові та ділові ігри, метод «Займи позицію».

Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань та умінь студентів

Відмінно А 90-100 б.

Відповідь характеризується чіткою логікою і знанням матеріалу далеко за межами обов'язкового курсу. Точне розуміння меж кожного питання. Даються посилання на першоджерела – монографії і статті.

Студент вміє аналізувати як теоретичні так і практичні, матеріальні і процесуальні питання конституційного права і застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу та моделювання практичних ситуацій. Володіє умінням визначати актуальні проблеми конституційної реформи, розуміє процеси трансформації системи «стримувань та противаг», використовує основні правові актив галузі конституційного права.

Добре В 82-89 б.

На всі питання дані достатньо правильні і точні відповіді. Студент вміє застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі порівняльного аналізу конституційно-правових явищ та моделювання практичних ситуацій. Володіє умінням визначати актуальні проблеми конституційної реформи,

Розуміє процеси трансформації системи «стримувань та противаг», використовує основні правові акти в галузі конституційного права. демонструє знання базової термінології, вміння розкрити і прокоментувати зміст терміну.

Добре С 74-81 б.

Питання розкриті достатньо повно і правильно. Активна участь у дискусії з даного питання. Стосовно знання базової термінології зауважень немає, однак окремі суттєві дефекти логіки і змісту питань не дають змогу оцінити відповідь на «відмінно».

Задовільно D 64-73 б.

Відповіді на питання в цілому дані правильно, однак неповно. Логіка відповідей побудована недостатньо чітко. Пропущено ряд важливих деталей або навпаки під час відповіді розкриті сторонні питання. Базова термінологія в цілому засвоєна.

Задовільно E 60-63 б.

Окремі фрагментарні правильні думки все ж не дозволяють поставити оцінку «добре», оскільки наявні суттєві прогалини і курс в цілому системно не засвоєно.

Незадовільно FX 35-59 б.

Студент не знає до кінця жодного питання, плутається в основних базових питаннях, не в змозі розкрити зміст основних загальнотеоретичних термінів.

Незадовільно F 1-34 б.

Знання з даної дисципліни повністю відсутні

Рекомендована література

Базова

13. А.Г.Слісаренко,М.В.Томенко. Історія української конституції. К.,1993
14. В.Ф.Погорілко, В.Л.Федоренко. Конституційне право України: Підручник. К.:Наукова думка,2006.
15. Коментар до Конституції України. – К.,1996.
- Конституционное(государственное)право. Справочник. М., 1995.
16. Конституційне право України \ за ред. проф. Погорілка В.Ф.-К., 1999.
17. Конституційне право України. - К.,2002.
18. Конституція України. К., 1996.
19. Органи державної влади України/ за ред.В.Ф.Погорілка : Монографія.-К.,2002.
20. Основи конституційного права України. Підручник \ за ред.В.В.Копейчикова.1998
21. Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика / Відп.ред.В.Ф.Погорілко.- К.,2003.
22. Тацій В., Тодика Ю. Проблеми становлення сучасного конституціоналізму в Україні// Право України.-2001.-№-6.
23. Фрицький О.Ф. Конституційне право України: Підручник.- К.: Юрінком Інтер,2002.
24. Совгіря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України: Навч. посібник. – К: Юрінком Інтер, 2008

53. Декларація про державний суверенітет України // Відомості Верховної Ради УРСР.- 1990.- № 31. Ст. 429.
54. Акт проголошення незалежності України // Відомості Верховної Ради України - 1991.- № 38.- Ст. 502.
55. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. - К.: Право, 1996. - 36 с.
56. Закон України. Про внесення змін до Конституції України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2005, N 2, ст.44.
57. Закон України. Про міліцію // Відомості Верховної Ради України. -1991.- № 4.- Ст.20 (Із численним змінами і доповненнями за 1991-2004 рр.).
58. Закон Української РСР. Про мови в Українській РСР // Відомості Верховної Ради (ВВР) 1989, N 45, ст.631 (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 75/95-ВР від 28.02.95, ВВР 1995, N 13, ст.85 N 594-IV (594-15) від 06.03.2003, ВВР, 2003, N 24, ст.159).
59. Закон Української РСР Про свободу совісті та релігійні організації // Відомості Верховної Ради УРСР. - 1991. - № 25. - Ст.283. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 2140-XII (2140-12) від 19.02.92, ВВР, 1992, N 20, ст.277 N 2295-XII (2295-12) від 23.04.92, ВВР, 1992, N 30, ст.418 Декретом N 12-92 від 26.12.92, ВВР, 1993, N 10, ст. 76 Законами N 3180-XII (3180-12) від 05.05.93, ВВР, 1993, N 26, ст.277 N 3795-XII (3795-12) від 23.12.93, ВВР, 1994, N 13, ст. 66 N 498/95-ВР від 22.12.95, ВВР, 1996, N 3, ст. 11 N 608/96-ВР від 17.12.96, ВВР, 1997, N 8, ст. 62 N 429-IV (429-15) від 16.01.2003, ВВР, 2003, N 10-11, ст. 87).
- Закон України. Про правонаступництво України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, N 46, ст.61.
60. Закон України. Про освіту. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, N 34, ст.451. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 608/96-ВР від 17.12.96, ВВР, 1997, N 8, ст. 62 N 178-XIV (178-14) від 14.10.98, ВВР, 1998, N 48, ст.294)(Із змінами, внесеними згідно із Законами N 2628-III (2628-14) від 11.07.2001, ВВР, 2001, N 49, ст.259 N 2887-III (2887-14) від 13.12.2001, ВВР, 2002, N 11, ст. 80 N 2905-III (2905-14) від 20.12.2001, ВВР, 2002, N 12-13, ст.92 N 380-IV (380-15) від 26.12.2002, ВВР, 2003, N 10-11, ст.86 N 1158-IV (1158-15) від 11.09.2003 N 1344-IV (1344-15) від 27.11.2003 N 1377-IV (1377-15) від 11.12.2003).
61. Закон України. Про всеукраїнський та місцеві референдуми // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, N 33, ст.443.
62. Закон України. Про державний кордон України. // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 2. - Ст.5. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 245/96-ВР від 18.06.96, ВВР, 1996, N 37, ст.167 N 662-IV (662-15) від 03.04.2003, ВВР, 2003).
63. Закон України. Про об'єднання громадян // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 34. - Ст.504. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 3582-XII (3582-12) від 11.11.93, ВВР, 1993, N 46, ст.427 N 642/97-ВР від 18.11.97, ВВР, 1998, N 10, ст. 36 N 655-XIV (655-14) від 13.05.99, ВВР, 1999, N 26, ст.220 N 2171-III (2171-14) від 21.12.2000, ВВР, 2001, N 9, ст.38 N 2651-III (2651-14) від 11.07.2001, ВВР, 2001, N 44, ст.232 N 762-IV (762-15) від 15.05.2003.
64. Закон України. Про національні меншини в Україні. // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 36. - Ст.529.
65. Закон України. Про статус народного депутата України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1993, N 3, ст. 17(В редакції Закону від 22.03.2001, ВВР, 2001, 42, ст. 212, із змінами, внесеними згідно із Законами від 04.07.2002, ВВР, 2002, № 35, ст.264, від 12.09.2002, ВВР, 2002, №43, ст.314).
66. Закон України. Про комітети Верховної Ради України // Відомості Верховної Ради України. - 1995. - № 19. - Ст.134 (Із змінами, внесеними згідно Закону від 14.07.98 р., ВВР, 1998, № 40-41, ст.. 250, Закону від 10.02.2000 р., ВВР, 2000, № 12, ст..96, Закону від 22.02.2000 р., ВВР, 2000, № 13, ст.. 107).

67. Закон України. Про статус гірських населених пунктів в Україні // Відомості Верховної Ради.- 1995.- N 56.
68. Закон України. Про звернення громадян // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 47. - Ст.256. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 653-XIV (653-14) від 13.05.99, ВВР, 1999, N 26, ст.219) N 1294-IV (1294-15) від 20.11.2003)
- Закон України. Про Рахункову палату // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1996, N 43, ст.212.
69. Закон України. Про Конституційний Суд України // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 49. - Ст.272
70. Закон України. Про місцеве самоврядування в Україні // Відомості Верховної Ради України. - 1997. - № 24. - Ст.170 (Із змінами, внесеними згідно із Законами від 06.10.98 р., ВВР, 1998, № 48, Ст.292, 06.10.98 р., ВВР, 1998, № 48, Ст.292, 06.10.98 р., ВВР, 1998, № 48, Ст.292, 16.07.99 р., ВВР, 1999, № 41, Ст.372, 11.01.00 р., ВВР, 2000, № 9, Ст.67, 22.06.2000 р., ВВР, 2000, № 46, Ст.393, 21.12.2000 р., ВВР, 2001, № 9, Ст.39, 17.05.01 р., ВВР, 2001, № 31, Ст.149, 29.05.2001р., ВВР, 2001, № 32, Ст.172, 07.06.018 р., ВВР, 2001, № 33, Ст.175, від 06.03.2203 р., ВВР, 2003, № 24, Ст.159, від 22.05.2003 р., Голос України, 2003, 19 чевня).
71. Закон України. Про Центральну Виборчу Комісію України // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 5. - Ст.17 (Із змінами, внесеними згідно із Законом від 15.05.2003 р.).
72. Закон України. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 20. - Ст.99
73. Закон України. Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 29. - Ст.191.
74. Закон України. Про Раду національної безпеки і оборони України // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 35. - Ст.237.
75. Закон України. Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим. // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 5-6. - Ст.43.
76. Закон України. Про столицю України – місто-герой Київ // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 11. - Ст.79.
77. Закон України. Про місцеві державні адміністрації // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 20-21 - Ст.190.
78. Закон України. Про внесення змін до Закону України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу» // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 33. - Ст.270. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 1325-XIV (1325-14) від 21.12.99, ВВР, 2000, ВВР, 2003, N 27, ст.209 N 744-IV (744-15) від 15.05.2003, ВВР, 2003, N 29, ст.234)
79. Закон України. Про представництво Президента України в Автономній Республіці Крим // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 21. - Ст.158.
80. Закон України. Про правовий режим надзвичайного стану. // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 23. - Ст.176. (із змінами, внесеними згідно із Законом від 15.05.2003 р., Офіційний вісник України, 2003, № 23, ст.1015).
81. Закон України. Про правовий режим воєнного стану // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 28. - Ст.224.
- Закон України. Про громадянство України. // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 13. - Ст.3.
82. Закон України. Про політичні партії в Україні // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 23. - Ст.118.
83. Закон України. Про службу в органах місцевого самоврядування // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 33. - Ст.175. (із змінами, внесеними згідно із Законом від 19.06.2003 р., Урядовий кур'єр, 2003, 11 липня).
84. Закон України. Про біженців. // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 47. -

Ст.250.

85. Закон України. Про органи самоорганізації населення // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 48. - Ст.254.

86. Закон України. Про судоустрій України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2002, N 27-28, ст.180. (Із змінами, внесеними згідно з Рішенням Конституційного Суду N 20-рп/2003 від 11.12.2003).

87. Закон України. Про статус депутатів місцевих рад // Відомості Верховної Ради України. - 2002. - № 40. - Ст.290.

88. Закон України. Про правовий статус іноземців // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 16. - Ст.117.

89. Закон України. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні // Голос України, 2003, 26 квітня.

90. Закон України. Про захист суспільної моралі // Голос України, 2004, 13 січня.

91. Закон України. Про правовий статус закордонних українців // Голос України, 2004, 6 квітня.

92. Закон України. Про внесення змін до Закону України „Про вибори Президента України” // Голос України. – 2004, 16 квітня.

93. Закон України. Про вибори народних депутатів України // Голос України. – 2004, 20 квітня.

94. Закон України. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів // Голос України. – 2004, 23 квітня.

95. Конституційне законодавство України. Збірник нормативних актів. У двох книгах. Кн.1.- К.:Атіка, 2004.- 448 с.

96. Конституційне законодавство України. Збірник нормативних актів. У двох книгах. Кн. 2.- К.:Атіка, 2004.- 840 с.

97. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 1997-2001. Кн. 1 / Відповід. редакт. канд..юрид.наук. П.Є.Євграфов. – К.:Юрінком Інтер, 2001.- 512 с.

98. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 1997-2001. Кн. 2 / Відповід. редакт. канд..юрид.наук. П.Є.Євграфов. – К.:Юрінком Інтер, 2001.- 504 с.

Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2001-2002. Кн.3 / Відповід. редакт. канд..юрид.наук. П.Є.Євграфов. – К.:Юрінком Інтер, 2002.- 384 с.

99. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2002-2203. Кн. 4 / Відповід. редакт. канд..юрид.наук. П.Є.Євграфов. – К.:Юрінком Інтер, 2004.- 584 с.

100. Регламент Конституційного Суду України. Затв. Рішенням Конституційного Суду України від 05.03.1997 // Вісник КСУ. – 1997. - № 7.

101. Умови проходження служби та соціальний захист працівників міліції: Збірник нормативно-правових документів/ Упоряд.: О.В.Терещук, О.Ф.Штанько, Н.Б.Болотіна. – К.: Кікар, 2003. – 341 с.

102. Європейська хартія місцевого самоврядування // Віче. – 2000.- № 3.- С. 43-50.

103. Конституція України. Науково-практичний коментар / В.Б.Авер'янов, О.В. Батанов, Ю.В.Баулін та ін.: ред. кол. В.Я. Тацій, Ю.П.Битяк, Ю.М. Грошевой та ін.- Харків: Видавництво «Право»; К.:Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003.- 808 с.

104. Науково-практичний коментар Закону України „Про вибори Президента України” / За ред. Ю.Б.Ключковського. – К.: Парламентське видавництво, 2004. – 408 с.

Інформаційні ресурси

1. Конституційне (державне) право зарубіжних країн - Бесчастний В.М.

http://pidruchniki.ws/15840720/pravo/konstitutsiyne_derzhavne_pravo_zarubizhnih_krayin_-_beschastniy_vm

2. Конституційне право України - Погорілко В.Ф.

http://pidruchniki.ws/15840720/pravo/konstitutsiyne_pravo_ukrayini_-_pogorilko_vf

3. Конституційне право України - Совгіря О.В.
http://pidruchniki.ws/1584072046786/pravo/konstitutsiyne_pravo_ukrayini_-_sovgirya_ov
4. Конституційне право України - Шаптала Н.К.
http://pidruchniki.ws/1584072046851/pravo/konstitutsiyne_pravo_ukrayini_-_shaptala_nk
5. Референдне право України - Погорілко В.Ф.
http://pidruchniki.ws/15840720/pravo/referendne_pravo_ukrayini_-_pogorilko_vf

**ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ
дисципліни «Конституційне право України II»
для студентів заочної форми навчання**

Мета самостійного опрацювання тем курсу:

1. Знаходити серед великої кількості джерел потрібну інформацію.
2. Працювати з декількома джерелами, аналізувати одне і те ж явище з точки зору різних авторів і підходів.
3. Аналізувати матеріал з метою виділити головне або суть питання, яке розглядається.

Завдання 1

Підготувати тему « Принципи організації і діяльності органів державної влади » за таким орієнтовним планом :

1. Принципи конституційно-правового регулювання державного механізму :
  - принципи народного суверенітету;
  - принцип представницької демократії;
  - принцип розподілу державної влади;
  - принцип законності;
  - принцип реалізації прав і свобод людини і громадянина;
  - принцип виборності;
  - принцип призначення.
2. Система стримувань та противаг:
  - різні терміни функціонування державних органів влади;
  - відкладальне право вето Президента;
  - запити депутата;
  - інститут імпичменту Президента;
  - конституційно-правова відповідальність вищих державних органів та посадових осіб.

Завдання 2

Засвойте визначення понять « механізм держави», «державний апарат», «державний орган», «державна організація», «державне підприємство», «державна установа».

Завдання 3

Складіть у зошиті класифікацію державних органів України за декількома критеріями, зокрема :

- за характером;
- за порядком утворення;
- за порядком прийняття рішень;
- за часом функціонування;
- за функціональною спрямованістю та ін.;

Завдання 4

Підготовка рефератів :

- Конституційні засади організації державної влади в Україні.
- Поняття і система органів державної влади в Україні.
- Види державних органів в Україні.
- Поділ влади як основа конституційного ладу України.

Завдання 5

Підготовка до підсумкового колоквиуму:

- Правовий статус Верховної Ради України в умовах конституційної реформи;
- Система виконавчої влади в Україні;
- Конституційно-правовий статус Президента України;
- Компетенція Верховної Ради України;
- Функції і повноваження Президента України;
- Правовий статус Конституційного Суду України.

Завдання 6

Підготувати тему « Система судів загальної юрисдикції та система органів прокуратури України» за таким орієнтовним планом :

- Судова влада в системі державної влади в Україні;
- Система судів загальної юрисдикції: функції, повноваження;
- Система і структура прокуратури;
- Функції та повноваження прокуратури;

Завдання 7

Охарактеризуйте систему судів загальної юрисдикції та систему органів прокуратури України.

Завдання 8

Охарактеризуйте компетенцію Конституційного Суду України.

Завдання 9

Засвойте визначення понять «місцеве самоврядування», «органи самоорганізації населення», «система місцевого самоврядування», «гарантії місцевого самоврядування», «представницькі органи місцевого самоврядування».

Завдання 10

Підготовка до термінологічного диктанту:

1. Конституційне право України – це ...
2. Предмет конституційного права України – це...
3. Конституційно-правові норми – це....
4. Види конституційних норм – це...
5. Конституційно-правовий інститут – це...
6. Особливості конституційно-правових інститутів –це...
7. Особливості конституційно-правових відносин – це...
8. Суб'єкти конституційно-правових відносин – це...
9. Види конституційно-правових відносин – це...
10. Джерела конституційного права України – це...
11. Особливості української моделі конституційного контролю – це .....
12. Ознаки муніципальної влади – це .....

Рекомендована література
Базова

1. А.Г.Слісаренко,М.В.Томенко. Історія української конституції. К.,1993
2. В.Ф.Погорілко, В.Л.Федоренко. Конституційне право України: Підручник. К.:Наукова думка,2006.
3. Коментар до Конституції України. – К.,1996.
4. Конституционное(государственное)право. Справочник. М., 1995.
5. Конституційне право України \ за ред. проф. Погорілка В.Ф.-К., 1999.
6. Конституційне право України. - К.,2002.
7. Конституція України. К., 1996.
8. Органи державної влади України/ за ред.В.Ф.Погорілка : Монографія.-К.,2002.
9. Основи конституційного права України. Підручник \ за ред.В.В.Копейчикова.1998
10. Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика / Відп.ред.В.Ф.Погорілко.- К.,2003.
11. Тацій В., Тодика Ю. Проблеми становлення сучасного конституціоналізму в Україні// Право України.-2001.-№-6.
12. Фрицький О.Ф. Конституційне право України: Підручник.- К.: Юрінком Інтер,2002.
13. Совгіря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України: Навч. посібник. – К: Юрінком Інтер, 2008

Допоміжна

1. Декларація про державний суверенітет України // Відомості Верховної Ради УРСР.- 1990.- № 31. Ст. 429.
2. Акт проголошення незалежності України // Відомості Верховної Ради України - 1991.- № 38.- Ст. 502.
3. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. - К.: Право, 1996. - 36 с.
4. Закон України. Про внесення змін до Конституції України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2005, N 2, ст.44.
5. Закон України. Про міліцію // Відомості Верховної Ради України. -1991.- № 4.- Ст.20 (Із численним змінами і доповненнями за 1991-2004 рр.).
6. Закон Української РСР. Про мови в Українській РСР // Відомості Верховної Ради (ВВР) 1989, N 45, ст.631 (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 75/95-ВР від 28.02.95, ВВР 1995, N 13, ст.85 N 594-IV (594-15) від 06.03.2003, ВВР, 2003, N 24, ст.159).
7. Закон Української РСР Про свободу совісті та релігійні організації // Відомості Верховної Ради УРСР. - 1991. - № 25. - Ст.283. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 2140-XII (2140-12) від 19.02.92, ВВР, 1992, N 20, ст.277 N 2295-XII (2295-12) від 23.04.92, ВВР, 1992, N 30, ст.418 Декретом N 12-92 від 26.12.92, ВВР, 1993, N 10, ст. 76 Законами N 3180-XII (3180-12) від 05.05.93, ВВР, 1993, N 26, ст.277 N 3795-XII (3795-12) від 23.12.93, ВВР, 1994, N 13, ст. 66 N 498/95-ВР від 22.12.95, ВВР, 1996, N 3, ст. 11 N 608/96-ВР від 17.12.96, ВВР, 1997, N 8, ст. 62 N 429-IV (429-15) від 16.01.2003, ВВР, 2003, N 10-11, ст. 87).
8. Закон України. Про правонаступництво України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, N 46, ст.61.
9. Закон України. Про освіту. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, N 34, ст.451. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 608/96-ВР від 17.12.96, ВВР, 1997, N 8, ст. 62 N 178-XIV (178-14) від 14.10.98, ВВР, 1998, N 48, ст.294)(Із змінами, внесеними згідно із Законами N 2628-III (2628-14) від 11.07.2001, ВВР, 2001, N 49, ст.259 N 2887-III (2887-14) від 13.12.2001, ВВР, 2002, N 11, ст. 80 N 2905-III (2905-14) від 20.12.2001, ВВР, 2002, N 12-13, ст.92 N 380-IV (380-15) від 26.12.2002, ВВР, 2003, N 10-11, ст.86 N 1158-IV (1158-15) від 11.09.2003 N 1344-IV (1344-15) від 27.11.2003 N 1377-IV (1377-15) від 11.12.2003).
10. Закон України. Про всеукраїнський та місцеві референдуми // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, N 33, ст.443.

11. Закон України. Про державний кордон України. // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 2. - Ст.5. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 245/96-ВР від 18.06.96, ВВР, 1996, N 37, ст.167 N 662-IV (662-15) від 03.04.2003, ВВР, 2003).
12. Закон України. Про об'єднання громадян // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 34. - Ст.504. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 3582-XII (3582-12) від 11.11.93, ВВР, 1993, N 46, ст.427 N 642/97-ВР від 18.11.97, ВВР, 1998, N 10, ст. 36 N 655-XIV (655-14) від 13.05.99, ВВР, 1999, N 26, ст.220 N 2171-III (2171-14) від 21.12.2000, ВВР, 2001, N 9, ст.38 N 2651-III (2651-14) від 11.07.2001, ВВР, 2001, N 44, ст.232 N 762-IV (762-15) від 15.05.2003.
13. Закон України. Про національні меншини в Україні. // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 36. - Ст.529.
14. Закон України. Про статус народного депутата України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1993, N 3, ст. 17(В редакції Закону від 22.03.2001, ВВР, 2001, 42, ст. 212, із змінами, внесеними згідно із Законами від 04.07.2002, ВВР, 2002, № 35, ст.264, від 12.09.2002, ВВР, 2002, №43, ст.314).
15. Закон України. Про комітети Верховної Ради України // Відомості Верховної Ради України. - 1995. - № 19. - Ст.134 (Із змінами, внесеними згідно Закону від 14.07.98 р., ВВР, 1998, № 40-41, ст.. 250, Закону від 10.02.2000 р., ВВР, 2000, № 12, ст..96, Закону від 22.02.2000 р., ВВР, 2000, № 13, ст.. 107).
16. Закон України. Про статус гірських населених пунктів в Україні // Відомості Верховної Ради.- 1995.- N 56.
17. Закон України. Про звернення громадян // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 47. - Ст.256. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 653-XIV (653-14) від 13.05.99, ВВР, 1999, N 26, ст.219) N 1294-IV (1294-15) від 20.11.2003)
18. Закон України. Про Рахункову палату // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1996, N 43, ст.212.
19. Закон України. Про Конституційний Суд України // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 49. - Ст.272
20. Закон України. Про місцеве самоврядування в Україні // Відомості Верховної Ради України. - 1997. - № 24. - Ст.170 (Із змінами, внесеними згідно із Законами від 06.10.98 р., ВВР, 1998, № 48, Ст.292, 06.10.98 р., ВВР, 1998, № 48, Ст.292, 06.10.98 р., ВВР, 1998, № 48, Ст.292, 16.07.99 р., ВВР, 1999, № 41, Ст.372, 11.01.00 р., ВВР, 2000, № 9, Ст.67, 22.06.2000 р., ВВР, 2000, № 46, Ст.393, 21.12.2000 р., ВВР, 2001, № 9, Ст.39, 17.05.01 р., ВВР, 2001, № 31, Ст.149, 29.05.2001р., ВВР, 2001, № 32, Ст.172, 07.06.018 р., ВВР, 2001, № 33, Ст.175, від 06.03.2203 р., ВВР, 2003, № 24, Ст.159, від 22.05.2003 р., Голос України, 2003, 19 чевня).
21. Закон України. Про Центральну Виборчу Комісію України // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 5. - Ст.17 (Із змінами, внесеними згідно із Законом від 15.05.2003 р.).
22. Закон України. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 20. - Ст.99
23. Закон України. Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 29. - Ст.191.
24. Закон України. Про Раду національної безпеки і оборони України // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 35. - Ст.237.
25. Закон України. Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим. // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 5-6. - Ст.43.
26. Закон України. Про столицю України – місто-герой Київ // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 11. - Ст.79.
27. Закон України. Про місцеві державні адміністрації // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 20-21 - Ст.190.
28. Закон України. Про внесення змін до Закону України «Про загальний військовий

- обов'язок і військову службу» // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 33. - Ст.270. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 1325-XIV (1325-14) від 21.12.99, ВВР, 2000, ВВР, 2003, N 27, ст.209 N 744-IV (744-15) від 15.05.2003, ВВР, 2003, N 29, ст.234)
29. Закон України. Про представництво Президента України в Автономній Республіці Крим // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 21. - Ст.158.
30. Закон України. Про правовий режим надзвичайного стану. // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 23. - Ст.176. (із змінами, внесеними згідно із Законом від 15.05.2003 р., Офіційний вісник України, 2003, № 23, ст..1015).
31. Закон України. Про правовий режим воєнного стану // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 28. - Ст.224.
32. Закон України. Про громадянство України. // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 13. - Ст.3.
33. Закон України. Про політичні партії в Україні // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 23. - Ст.118.
34. Закон України. Про службу в органах місцевого самоврядування // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 33. - Ст.175. (із змінами, внесеними згідно із Законом від 19.06.2003 р., Урядовий кур'єр, 2003, 11 липня).
35. Закон України. Про біженців. // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 47. - Ст.250.
36. Закон України. Про органи самоорганізації населення // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 48. - Ст.254.
37. Закон України. Про судоустрій України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2002, N 27-28, ст.180. (Із змінами, внесеними згідно з Рішенням Конституційного Суду N 20-рп/2003 від 11.12.2003).
38. Закон України. Про статус депутатів місцевих рад // Відомості Верховної Ради України. - 2002. - № 40. - Ст.290.
39. Закон України. Про правовий статус іноземців // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 16. - Ст.117.
40. Закон України. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні // Голос України, 2003, 26 квітня.
41. Закон України. Про захист суспільної моралі // Голос України, 2004, 13 січня.
42. Закон України. Про правовий статус закордонних українців // Голос України, 2004, 6 квітня.
43. Закон України. Про внесення змін до Закону України „Про вибори Президента України” // Голос України. – 2004, 16 квітня.
44. Закон України. Про вибори народних депутатів України // Голос України. – 2004, 20 квітня.
45. Закон України. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів // Голос України. – 2004, 23 квітня.
46. Конституційне законодавство України. Збірник нормативних актів. У двох книгах. Кн.1.- К.:Атіка, 2004.- 448 с.
47. Конституційне законодавство України. Збірник нормативних актів. У двох книгах. Кн. 2.- К.:Атіка, 2004.- 840 с.
48. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 1997-2001. Кн. 1 / Відповід. редакт. канд..юрид.наук. П.Є.Євграфов. – К.:Юрінком Інтер, 2001.- 512 с.
49. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 1997-2001. Кн. 2 / Відповід. редакт. канд..юрид.наук. П.Є.Євграфов. – К.:Юрінком Інтер, 2001.- 504 с.
50. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2001-2002. Кн.3 / Відповід. редакт. канд..юрид.наук. П.Є.Євграфов. – К.:Юрінком Інтер, 2002.- 384 с.
51. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2002-2203. Кн. 4 / Відповід. редакт. канд..юрид.наук. П.Є.Євграфов. – К.:Юрінком Інтер, 2004.- 584 с.

52. Регламент Конституційного Суду України. Затв. Рішенням Конституційного Суду України від 05.03.1997 // Вісник КСУ. – 1997. - № 7.
53. Умови проходження служби та соціальний захист працівників міліції: Збірник нормативно-правових документів/ Упоряд.: О.В.Терещук, О.Ф.Штанько, Н.Б.Болотіна. – К.: Кікар, 2003. – 341 с.
54. Європейська хартія місцевого самоврядування // Віче. – 2000.- № 3.- С. 43-50.
55. Конституція України. Науково-практичний коментар / В.Б.Авер'янов, О.В. Батанов, Ю.В.Баулін та ін.: ред. кол. В.Я. Тацій, Ю.П.Битяк, Ю.М. Грошевой та ін.- Харків: Видавництво «Право»; К.:Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003.- 808 с.
56. Науково-практичний коментар Закону України „Про вибори Президента України” / За ред. Ю.Б.Ключковського. – К.: Парламентське видавництво, 2004. – 408 с.

Інформаційні ресурси

1. Конституційне (державне) право зарубіжних країн - Бесчастний В.М.
http://pidruchniki.ws/15840720/pravo/konstitutsiyne_derzhavne_pravo_zarubizhnih_krayin_-_beschastniy_vm
2. Конституційне право України - Погорілко В.Ф.
http://pidruchniki.ws/15840720/pravo/konstitutsiyne_pravo_ukrayini_-_pogorilko_vf
3. Конституційне право України - Совгіря О.В.
http://pidruchniki.ws/1584072046786/pravo/konstitutsiyne_pravo_ukrayini_-_sovgirya_ov
4. Конституційне право України - Шаптала Н.К.
http://pidruchniki.ws/1584072046851/pravo/konstitutsiyne_pravo_ukrayini_-_shaptala_nk
5. Референдне право України - Погорілко В.Ф.
http://pidruchniki.ws/15840720/pravo/referendne_pravo_ukrayini_-_pogorilko_vf

Теми контрольних робіт

Варіант № 1

1. Референдум і його види.
2. Правовий статус політичних партій в Україні

Варіант № 2

1. Конституційно-правові відносини та норми
2. Інститут конституційного контролю в Україні

Варіант № 3

1. Джерела і система конституційного права.
2. Конституційно-правові принципи, їх визначення та реалізація

Варіант № 4

1. Поняття виборчого права і виборчої системи
2. Особливості правового статусу іноземців, осіб без громадянства в Україні

Варіант № 5

1. Поняття та види державної влади.
2. Реформа виборчого законодавства: завдання та зміст

Варіант № 6

- Визначення Конституції та її зміст
Поняття і принципи адміністративно-територіального устрою України

Варіант № 7

1. Конституція України – основний закон держави
2. Місцеве самоуправління: поняття, система, органи

Варіант № 8

1. Президент України – голова держави.
2. Конституція про вибори і референдум

Варіант № 9

1. Повноваження Президента України
2. Конституційні обов'язки людини і громадянина

Варіант № 10

1. Конституційні характеристики української держави.
2. Конституційні гарантії прав і свобод людини і громадянина

Варіант № 11

1. Верховна Рада України в системі державної влади
2. Безпосередня і представницька демократія в Україні

Варіант № 12

1. Повноваження Верховної Ради України
2. Конституційний суд в системі судової влади України

Варіант № 13

1. Види виборів та виборчих систем
2. Політичні права і свободи громадян України

Варіант № 14

1. Кабінет Міністрів України: порядок його формування і компетенція.
2. Класифікація прав і свобод громадян України

Варіант № 15

1. Поняття і основні ознаки правової держави
2. Принципи організації та діяльності органів державної влади.

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА: ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ, ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу:

Історія держави і права України історична юридична наукова дисципліна, що досліджує історію виникнення, розвитку держави і права, закономірності й особливості єдності і взаємозв'язку державних органів, правових інститутів конкретних держав у хронологічній послідовності.

Завдання курсу:

теоретичні:

- вивчення розвитку і змісту типів та форм держави та права;
- дослідити становлення та розвиток державних органів і правових інститутів;
- вивчити історію кодифікації права України та провідних країн світу;

практичні:

- використовувати досвід історії держави і права в практичній діяльності під час створення демократичної правової держави в Україні;
- використовувати в практичній діяльності знання основних принципів континентальної та англосаксонської систем права;
- навчити робити правильні прогнози в галузі суспільно-політичного життя України на основі історико-правових знань.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- знати предмет і метод історії держави і права сучасний стан проблем науки історії держави і права;
- розвиток суспільного ладу на різних етапах історії;
- систему органів влади й управління, суду в зі стародавніх часів до сьогодення;
- державно-правові інститути;
- головні типи держави, особливості, притаманні їхньому державному ладу та соціальному устрою, правовим системам;
- закономірності буржуазних революцій, засади і принципи розбудови буржуазної держави;
- головні буржуазні (континентальна та англосаксонська) системи права, їхні джерела та принципові положення;
- найважливіші правові кодифікації;
- зміни у державному ладі та правових інститутах у XX ст., тенденції до зближення правових систем та утворення великих міждержавних об'єднань;
- основні джерела рабовласницького, феодального та буржуазного і радянського права;
- структуру судових органів, поліцейської служби; перешкоди і проблеми, які виникали на шляху будівництва української державності;
- історію кодифікації права України та провідних країн світу;
- вільно орієнтуватися в системі основних джерел історії держави і права.

вміти:

- використовувати досвід історії держави і права в практичній діяльності під час створення демократичної правової держави в Україні;
- вільно орієнтуватися у системі основних джерел з історії держави і права зарубіжних країн;
- аналізувати правові акти та інші документи за допомогою різних наукових методів, перш за все, спираючись на принцип історизму;
- використовувати в практичній діяльності знання основних принципів континентальної та англосаксонської систем права;
- самостійно робити правильні прогнози в галузі суспільно-політичного життя України на основі історико-правових знань.

Міждисциплінарні зв'язки:

Дисципліна “Історія держави і права України” має тісний зв'язок з такими юридичними дисциплінами, як теорія держави і права, історія України, логіка. Курс історії держави і права є своєрідним вступом до спеціальних юридичних дисциплін (конституційне, цивільне, трудове, кримінальне, процесуальне право та ін.), і ґрунтовне їх вивчення, у тому числі глибокий аналіз важливих законодавчих актів, потрібно не лише для підвищення якості історико-правової підготовки студентів та їх загальної правової

культури, але й для всебічного глибокого усвідомлення специфіки галузей діючого права. А право, як відомо, зумовлене економічним ладом суспільства, його соціально-політичною структурою, зазнає впливу історичних традицій, пануючої ідеології, культури та інших факторів.

Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ З НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО XVII ст.

Тема 1. Перші державні утворення на території України (VII ст. до н.е. - IV ст. н.е.).

Письмові пам'ятки державності і права Північного Причорномор'я. Свідоцтва античних авторів. Археологічні дані. Виникнення і розвиток Скіфської держави (кінець VI - IV ст. до н.е.): влада, адміністративно-територіальний устрій, суспільно-політичний лад. Мала Скіфія. Право. Античні міста-поліси Ольвія і Херсонес. Їх законодавчі та виконавчі органи влади. Боспорське царство (VI ст. до н.е. - V ст. н.е.): влада, адміністративний устрій. Судочинство. Античне законодавство.

Тема 2. Давньоруська держава і право.

Русь в історіографії і джерелах. Східні слов'яни у I - IV ст. Експансія готів. Союзи племен. Антський союз. Наступ слов'ян на балканські володіння Візантії у VII ст. Союзи союзів - Куявія, Славія, Артанія у VII - IX ст. Соціальна диференціація. Київське князівство. Кій, Дір, Аскольд. Об'єднання Києва і Новгороду в єдину державу. Теорії про виникнення держави у східних слов'ян: норманська (Г.Байєр, Г.Міллер), пантюркська (М. Гумільов), торгівельна (О.Пріцак), полісна (І.Фроянов, О. Дворніченко), традиційна (Б.Рибаков, П.Толочко). Давньоруські та іноземні пам'ятники звичаїв східних слов'ян. Основні риси східнослов'янської державності і права. Утворення держави - Київська Русь. (IX ст.). Суспільне - політичний лад у другій половині IX - першій третині XII. Князі. Боярство і боярський васалітет. Двірцеві слуги. Духовенство. Купці. Рядовичі. Челядь. Холопи. Кабальні люди. Патроновані люди. Ремісники і молодші чорні люди міст. Общинники. Смерди. Ізгої. Правове становище соціальних груп населення. Державний лад. Ранньофеодальна монархія. Князь. Рада прями князі. Феодальні з'їзди. Народні збори (віче). Чисельна система управління. Двірцево-вотчина система управління. Удільні князі. Посадники. Волостелі. Тіуни. Судова організація. Пам'ятники історії Давньоруської держави і права. Встановлення давньоруського права. Звичаєве право. "Закон Руський". Церковні статuti. Договори Русі з Візантією. "Руська Правда" та її редакції. Князівське законодавство. Церковні статuti. Літописи. Основні риси давньоруського права. Право власності. Право зобов'язань. Сімейне і шлюбне право. Право спадщини. Поняття і види злочинів. Мета і система покарань. Судовий процес. Значення Давньоруської держави і права у світовій історії.

Тема 3. Держава і право Русі в період феодальної роздробленості (XII-XIV ст.).

Феодальна роздробленість: періодизація, фактори та наслідки. Основні тенденції розвитку і причини відокремлення князівств. Київське князівство. Переяславське князівство. Чернігово-Сіверське князівство. Галицьке князівство. Володимиро-Волинське князівство. Галицьке-Волинське князівство. Українські землі під владою татар (друга половина XIII - XIV вв.) Пам'ятники державності і права південно-західних князівств. Звичаї. Скорочена редакція "Руської правди". Князівські

грамоти. Міжкнязівські договори. Вплив польсько-литовського законодавства. Основні риси права. Суспільний лад. Зміни у соціальній структурі населення. Перетворення челяді і смердів у залежних селян. Міське населення. Державний лад. Влада князів. Рада бояр. Феодальні з'їзди. Центральні органи управління. Тисяцький. Сотський. Воєвода. Двірський. Двірцеві чини: отрок, детський, сідельник, стольник. Управління на місцях: тисяцькі, посадники, волостелі, воєводи. Боярське управління.

Тема 4. Українські землі у складі польщі та Литви (кінець XIV - перша пол. XVII ст.).

Литовсько-Руський період (кінець XIV - 1569р.)- Південно-Західно-українські землі у складі Польщі (кінець XIV - 1569р.). Польсько-Литовський період (1569-1648рр.) - Річ Посполита. Соціально-економічні і політичні передумови подолання феодальної роздрібненості. Зростання економічних, політичних і культурних зв'язків між окремими князівствами Південно-Західної Русі і утворення української народності. Виникнення і поширення назви "Україна". Суспільний лад. Князі, бояри, пани радні, пани хоругові, шляхтичі, духовенство, купці. Селянство і його розряди. Зростання панщини й інших форм залежності селян. Міське населення. Посилення феодального, політичного і релігійного гніту в кінці XVI першій половині XVII ст. Державний лад. Великий князь (господар). Рада. Великий вальний сейм. Адміністративно-територіальний поділ. Адміністративно-правові реформи 1425-1435рр. Ліквідація князівств. Загарбання татаро-турецькими феодалами території південноукраїнських земель. Приєднання Чернігово-Сіверської землі до Російської держави. Заселення Слобідської України. Люблінська унія 1569 та її політичні наслідки. Шляхетська республіка. Король. Сенатська рада. Вальний сейм. Посадові особи. Брестська церковна унія 1596 р. Князівства, землі, області, воєводства, староства і повіти. Міста і села. Ліквідація обласних привілеїв і поширення на Україну польської державно-правової системи. Воєводи і старости. Повітові сейми. Магістрати і ратуші. Місцеве самоврядування на українських землях. Руське, волошське та німецьке право. Українське козацтво і його історичне значення. Козацтво в кінці XV - середині XVII в.; воєнно-адміністративний поділ, законодавчі, виконавчі та судові органи влади, право. Запорізька Січ та її роль в історії України. Запорізька Січ - ядро майбутньої української державності. Реєстрове козацтво. Джерела права. Звичаї. Польсько-литовське законодавство. Городельський привілей 1413 р. Судебник князя Казимира 1468 р. Перший Литовський статут (1529р.) Статут про волоки (1557р.). Артикули Генріха Валуа (1573 р.). Литовський статут 1566 р. Литовський статут третьої редакції (1588 р). Королівські привілеї. Збірки магдебурзького і хелмінського права: М. Яскера (1535 р), П. Щербича, Б.Гроїцького ("Порядок"), П. Кушевича (1646р.) "Ординація війська Запорізького" (1638р.). Судова система. Станові суди. Сеймові, королівські, повітові, церковні, гродські, копні. Основні риси права. Право власності. Право володіння. Оренда. Право зобов'язань. Право спадщини. Сімейно-шлюбне право. Поняття і види злочинів. Мета і система покарань. Основні риси судового процесу.

Тема 5. Державність України в період Богдана Хмельницького (1648-1657 рр.)

Початок війни. Знищення польської адміністративно-політичної системи управління на Лівобережній Україні і в Запорізькій Січі. Зборовська угода 1649 р. і старшинсько-шляхетське самоуправління. Соціальні і політичні суперечності в ході національно-визвольної війни. Формування української держави, й політична форма. Органи центральної влади і управління. Загальновійськова Рада. Рада генеральних старшин. Гетьман. Уряд генеральних старшин. Полковий і сотенний адміністративно-територіальний поділ. Закріплення в органах воєнного управління адміністративно-політичних, фінансових, судових і поліцейських функцій.

Полковники. Полкові уряди. Сотенні уряди. Курені і курінні отамани. Міське управління: магістрати і ратуші. Зміни в суспільних відносинах. Ліквідація магнатського і польського шляхетського землеволодіння. Зміцнення старшинського, шляхетського і церковного землеволодіння. Козацтво, його розшарування і правове становище. Міське населення, його розшарування і правове становище. Початок переговорів Б.Хмельницького з Російською державою у 1648 р. Рішення Земського собору від 1 жовтня 1653 р. Рішення Переяславської Ради від 8 січня 1654 р. Україна під протекторатом Росії. "Березневі статті" 1654 р. Царська грамота від 27 березня 1654 р. Джерела і розвиток права. Гетьманські універсали. Посилення значення норм звичаєвого права. Збереження попередніх прав.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ ПІД ІНОЗЕМНОЮ ЗВЕРХНІСТЮ

Тема 1. Українська держава у часи Руїни (1657-1687)

Українська козацька державність після смерті Б. Хмельницького. Гетьманські статті. Іван Виговський. Чигиринська Рада. Гадяцький договір. Денонсація Переяславської угоди 1654р. Розкол України на Лівобережну і Правобережну ."Вічний" мир. Політичний і соціальний лад Лівобережної України. Гетьманські статті: другі Переяславські 1659р., Московські 1665 р., Глуховські 1669р., Конотопські 1674р., Коломацькі 1687 р. Обмеження прав України.

Тема 2. Україна-Гетьманщина в часи наступу царизму на її вольності (кінець XVII - 80-ті роки XVIII ст.).

Наступ на права України за Петра I. І.Мазепа. Розгром Запорізької Січі. "Пакти й Конституція законів та вольностей війська Запорозького" П.Орлика. Решетилівські статті 1709р., "Решительные (конформованые) пункти Д.Апостола" 1728 р. Суспільний лад. Зростання старшинсько-шляхетського і монастирського землеволодіння. Селянство і його розряди. Посилення залежності селян в кінці XVII - на початку XVIII ст. Гетьманські універсали 1760 і 1763 рр. Царський указ 1783 р. про остаточне закріпачення селянства Лівобережної і Слобідської України. Населення Південної України і закріпачення південноукраїнського селянства (1796 р.). Державний лад, Адміністративно - політичне становище України у складі Росії. Обмеження автономії України. Малоросійський приказ (1663 р.). Малоросійська колегія (1722 р.). Наказне гетьманство. Правління гетьманського уряду. Утворення Київської губернії. Запорізька (Нова) Січ. Відновлення гетьманства - 1750 р. Генеральна рахункова комісія. Полки, сотні, курені, слободи і села. Поділ міст. Полковники і полкові канцелярії. Рахункові канцелярії. Сотники й сотенні канцелярії. Курінні і городові отамани. Магістрати і ратуші. Судова реформа 1760-1763 рр. Посилення колонізаторської політики російського царизму. Реформа козацьких полків на Слобідській Україні. Утворення Слобідської і Новоросійської губерній (1765 р.). Губернатори і губернські канцелярії. Провінції і провінціальні канцелярії. Комісарства й комісари. Ратуші. Міські отамани. Десятники слобод. Повітові управління. Указ від 10 листопада 1764 р. про ліквідацію гетьманської влади на Україні. Утворення другої Малоросійської колегії. Створення на Україні Вотчинного департаменту (1765 р.). Реорганізація Генерального суду (1767 р.). Указ 1781 р. про поширення на Лівобережну Україну постанови 1775 р. про заснування губерній. Намісництва. Утворення малоросійської губернії. Ліквідація Малоросійської колегії (1781-1786 рр.). Утворення губернських органів управління. Губернське правління. Кримінальна, цивільна й казенна палати. Верхній земський суд. Верхня розправа. Губернський магістрат. Губернський прокурор і губернський фіскал. Утворення повітових органів управління. Повітовий суд. Нижній земський

суд. Нижня розправа. Дворянська опіка. Сирітський суд. Совісний суд. Повітове казначейство. Городовий магістрат. Правління городничого. Відновлення генерального суду, повітових земських і повітових підкоморських судів (1796 р.). Поширення на Україну Жалуваної грамоти містам 1785 р. Джерела права. Звичаї. Гетьманські універсали. "Статті", за які обирали гетьманів. Царське законодавство як джерело права на Україні. Третій Литовський статут нових редакцій. Збірники магдебурзького й хелмінського права. Кодифікація права на Україні. "Права, по яким судиться малоросійський народ" 1743 р. "Суд і розправа" 1750 р. "Екстракт Малоросійських прав" 1767 р., "Екстракт із указів, інструкцій і настанов" 1786 р. Основні риси права. Право власності. Право зобов'язань. Право спадщини. Сімейно-шлюбне право. Інститут опіки. Кримінальне право. Поняття і види злочинів. Мета й система покарань. Основні риси судового процесу. Соціально-економічний розвиток і політичне становище українських земель у складі Речі Посполитої, Росії, Угорщини. Розділи Польщі. Возз'єднання Правобережної України і Західної Волині з українськими землями в складі Російської держави. Приєднання Чорноморського узбережжя внаслідок російсько-турецьких війн. Галичина, Буковина і Закарпаття за австрійського.

Тема 3. Суспільно-політичний лад і право України у першій половині XIX ст.

Суспільно-політичне становище Галичини, Молдавії та Закарпаття, що входили до складу Австро-Угорщини. Суспільний лад. Дворянство. Духовенство. Буржуазія. Купці. Почесні громадяни. Польська шляхта. Селянство. Поміщицькі селяни. Державні селяни. Остаточне закріпачення всіх розрядів селян. Панщина. Місячина. Урочна панщина. Відхожі промисли. Селянські промисли. Чумацький промисел. Військові поселенці. Міщани. Цехові ремісники. Робочі люди. Вільнонаймані робітники. Правове становище окремих груп населення. Державний лад. Адміністративно-територіальний поділ. Реформа губерній. Утворення генерал-губернаторств (1801 -1823 рр.). Ліквідація особливостей у правовому становищі окремих губерній. Система органів самодержавного управління Україною. Комітет у справах західних губерній (1831-1848 рр.). Генерал-губернатори. Військові губернатори. Губернські правління, комітети й комісії. Повітовий апарат управління. Земський суд і земський справник. Повітові казначейства. Повітові зібрання дворян та їх предводителі (маршалки). Самоврядування державних селян. Сільська громада й сільський староста. Волосне правління і волосний старшина. Інвентарна реформа 1847-1848 рр. на Правобережжі. Козацьке волосне правління. Судова система. Сільська розправа. Волосна розправа. Повітовий суд. Совісний суд. Губернська палата цивільного суду. Губернська палата кримінального суду. Головний суд на Правобережжі. Генеральний суд на Лівобережжі. Магістратські і ратушні суди. Джерела права. Царське законодавство. Литовський статут редакції 1811 р. Збірники Магдебурзького права. Звичаї. Указна практика. Кодифікація законодавства. "Зібрання Малоросійських прав" 1807 р. "Звід законів Західних губерній" 1838 р. Сільський судовий статут. Скасування дії норм Магдебурзького права та Литовського статуту і введення в дію "Зводу законів Російської Імперії" редакції 1842р. Основні риси права. Цивільне право. Право власності. Право зобов'язань. Право спадщини. Сімейно-шлюбне право. Кримінальне право. Поняття і види злочинів. Мета й система покарань. Основні риси судового процесу з цивільних і кримінальних справ.

Тема 4. Суспільно-політичний лад і право України у другій половині XIX ст.

Суспільний лад на Україні після селянської реформи 1861 р. Дворяни, духовенство. Спадкові почесні громадяни. Розвиток буржуазії. Правове становище селян. Формування пролетаріату. Політичний лад. Система органів самодержавного

правління на • Україні. Генерал-губернатори. Губернатори і губернські управління. Казенні палати. Управління державного майна. Контрольні палати. Повітові земські суди. Повітові казначейства. Поліція і жандармерія. Сільські і волосні органи управління. Земська 1864 р. і міська 1870 р. реформи та особливості їх проведення на Україні. Контрреформи 80-90-х років, "Положення про земських дільничних начальників" 1889 р. Положення про заходи до охорони державного порядку і громадського спокою. Закон 1892 р. про воєнний стан. Специфіка застосування загальноімперського законодавства на Україні. Судові статuti 1864 р. Статут про покарання, що накладалися мировими суддями, 1865 р. Уложення про покарання кримінальні і поправні 1885 р. Фабричне законодавство. Звичаєве право України. Основні риси права. Право зобов'язань. Вексельне право. Охорона інтересів наймачів. Кримінально-правовий захист інтересів підприємців. Поняття й види злочинів. Мета й система покарань. Основні риси цивільного і кримінального процесу за судовими статутами 1864 р. і законом 1889 р. Суспільно-економічний розвиток, політичний і правовий режим Буковини, Галичини і Закарпаття, що входили до складу Австро-Угорщини.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. УКРАЇНА ПЕРІОДУ "ВІДНОВЛЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ"

Тема 1. Суспільно-політичний лад і право України на початку ХХ ст.

Революція 1905-1907 рр. Зміни в суспільних відносинах. Дворянство. Буржуазія. Робітники. Селянство. Столипінська аграрна реформа, й наслідки на Україні. Соціальна диференціація селян. Хутори й відруби. Переселення. Маніфест від 17 жовтня 1905р. Зміни в центральному апараті самодержавної влади й самодержавного управління. Склад депутатів I і II Державних дум від українських губерній. Діяльність української думської громади в I і II думах. Третьочервневий переворот 1907 р. Депутати III Державної думи від українських губерній. Українське питання у III Державній думі. Вибори до IV Державної думи від українських губерній. Перехід царизму до терористичних форм правління. Чорносотенний терор. Режим виняткового стану і надзвичайної охорони. Положення про військово-польові суди (1906 р.). Посилення терору і національного гніту на Україні. Зміцнення поліцейських і жандармських органів самодержавства на Україні.

Розвиток права. Кримінальне уложення 1903 р. Контрреволюційний характер поточного законодавства. Посилення кримінальної відповідальності за участь у революційних подіях. Посилення охорони приватної власності. I Світова війна. Загальна криза в країні. Мілітаризація державного апарату. Утворення особливих нарад. Організація військово-промислових комітетів. Утворення громадських організацій для допомоги царському уряду у війні. "Земгор" і його діяльність. "Прогресивний блок" у Державній думі. Надзвичайна військова юстиція. Розклад самодержавного апарату влади та управління. Лютнева революція 1917 р. та її розвиток на Україні. Повалення царської самодержавної влади 27 лютого 1917р. Утворення Ради робітничих і солдатських депутатів у Петрограді (27 лютого 1917р.). Створення Тимчасового уряду. Двовладдя. Ліквідація царської влади на Україні. Українська Центральна Рада. Призначення в губернії та у повіти комісарів Тимчасового уряду. Організація на Україні Рад робітничих і солдатських депутатів. Створення профспілок і фабрично-заводських комітетів. Утворення громадських комітетів.

Тема 2. Державотворчі шукання 1917-1920 рр.

Утворення місцевих органів влади. Виникнення Української Центральної Ради. Проголошення автономії України. I Універсал 10 червня 1917р. Перший український уряд - Генеральний секретаріат. II Універсал 3 липня 1917 р. Мала Рада. Центральна Рада - крайовий орган влади. III Універсал від 7 листопада 1917 р. IV Універсал від 9 (22) січня 1918 р. Проголошення незалежності України. "Закон про національно-персональну автономію". Конституція Української Народної Республіки 1918р. Введення інституту президентства. Початок формування власної судової системи. Законодавча діяльність. Ліквідація республіканського режиму на Україні 29 квітня 1918 р. Українська Держава. Інститут гетьманства. Грамота "До всього українського народу". "Закони про тимчасовий державний устрій України". Створення збройних сил. Аграрне і робоче законодавство. "Проект загальних основ земельної реформи" (1918 р). Відродження УНР. Трудовий Конгрес. "Універсал Трудового Конгресу". "Закон про форму української влади". Директорія. Всеукраїнська Національна Рада. Конституція УНР 1920 р. "Проект Конституції основ державних законів" О.Ейхельмана. "Закон про тимчасове верховне правління та порядок законодавств в Українській Народній Республіці" і "Закон про Державну Народну Раду" від 12 листопада 1920 р. Аграрне і робоче законодавство. Воєнна диктатура.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. ДЕРЖАВА І ПРАВО УКРАЇНИ РАДЯНСЬКОГО ПЕРІОДУ ТА СТАНОВЛЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Тема 1. Радянська держава і право в Україні

Становлення радянської влади в Україні. Утворення Української РСР. Перший Всеукраїнський з'їзд Рад робітничих, солдатських та селянських депутатів. Резолюції та постанови Першого Всеукраїнського з'їзду Рад: зміст та юридичне значення. Внесення змін у державно-правовий статус України на II Всеукраїнському з'їзді Рад. Державно-правове будівництво в роки громадянської війни. Зміни в державному апараті в умовах війни. Надзвичайні органи влади. Конституція Української соціалістичної радянської республіки 1919 року: порядок прийняття, структура, зміст та історичне значення. Створення основ радянського права в перші роки становлення влади. Розвиток взаємовідносин УСРР з радянськими республіками. Поетапна підготовка до оформлення союзу: воєнно-політична угода 1919 року; господарсько-політичний союз 1920 року; дипломатична угода 1922 року. Створення Союзу РСР та роль Радянської України у цьому процесі. Суперечки у вирішенні національного питання. Розробка та прийняття Декларації та Договору про утворення СРСР 30 грудня 1922 року. Основні положення та значення договірних документів. Особливості державно-правового статусу України як союзної республіки. Перша кодифікація законодавства Радянської України: причини, основні етапи та наслідки. Характеристика окремих галузей права. Цивільний кодекс УСРР 1922 р. Земельний кодекс 1922 р. Кодекс законів про працю 1922 р. Кодекс законів про сім'ю, опіку, шлюб і акти громадянського стану УСРР 1926 р. Кримінальні кодекси 1922 р. та 1927р. Кримінально – процесуальний кодекс 1922 та 1927 рр. Цивільно-процесуальний кодекс 1924 та 1929 рр. Виправно-трудова кодекс 1925р. Адміністративний кодекс УСРР 1927 р. Нереалізовані законодавчі проекти: Житловий, Кооперативний). Судова реформа 1922 р. Положення про судоустрій УСРР 1925 р.: зміст та значення. Державно-правове будівництво 1930 – 1940 рр. Централізація влади і управління. Зрощення партійного і державного апарату. Конституційне та надзвичайне законодавство 30-х років. Конституція УСРР 1929 року: порядок прийняття та основні положення. Конституція УРСР 1937 року – остаточне підпорядкування загальносоюзним органам. Розвиток окремих галузей права: цивільного, сімейного, трудового, сімейного, колгоспного, кримінального та

кримінально-процесуального. Посилення ролі карально-репресивних органів. Закон про судоустрій СРСР, союзних і автономних республік від 16 серпня 1938 року: зміст та значення. Причини та юридичне оформлення приєднання Західної Волині, Східної Галичини, Північної Буковини та частини Бессарабії до складу УРСР. Зміни в державній системі та праві Радянської України в роки Великої Вітчизняної війни. Створення надзвичайних органів влади. Перебудова конституційних органів влади і управління. Реорганізація судових та прокурорських органів. Надзвичайне законодавство та зміни в праві України в умовах війни. Окупаційний режим. Спроби національно-державного будівництва. Рух опору. Боротьба ОУН та УПА. Зміни в суспільному та державному ладі України у повоєнні роки та у період десталінізації (1945 – перша половина 1960 рр.). Розвінчання культу особи Сталіна. Реформування судових і правоохоронних органів. Зміни в законодавстві. Хрущовська «відлига». Держава і право України в період «застою». Нова кодифікація загального і республіканського законодавства 60-х – 80-х років. Розробка та прийняття Конституції УРСР 1978 року. Правовий статус УРСР як союзної республіки. Державно-правовий розвиток України в період перебудови (1985 – 1991 рр.) Перебудова. Демократизація. Зміни у державному статусі Української РСР. Реконструкція державного апарату УРСР. Зміни в судочинстві та законодавстві.

Тема 2. Розбудова та розвиток сучасної української держави і права.

Розпад СРСР і угода про утворення СНД. Декларація про державний суверенітет 16 липня 1990 року. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. Реформування існуючих органів влади та створення нових, що відповідають принципам незалежної держави. Закон «Про громадянство України» та «Декларація прав національностей України». Закон «Про правонаступництво України». Конституційний процес. Чотири етапи конституційного процесу: Концепція нового Основного Закону; створення конституційної комісії 1995р.; Конституційний договір 1995 р.; робота спеціальної комісії; «конституційна ніч». Зміст та значення Конституції 1996 року. Конституційна реформа в Україні: проблеми та досягнення. Формування власної правової системи. Судова реформа в незалежній Україні. Закон «Про судоустрій України» 2002 р. Реформування правоохоронних органів. Створення Служби безпеки України. Реформування

Змістові модулі навчальної дисципліни

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

1. Давньоруська держава і право. (2 год.)
2. Державність України в період Богдана Хмельницького (1648-1657рр.) (1 год.)
3. Україна-гетьманщина в часи наступу царизму на її вольності (кінець XVII-80-ті роки XVII ст.) (1 год.)
4. Суспільно-політичний лад і право України на початку XX ст. (1 год.)
5. Державотворчі шукання 1917-1920 рр. (1 год.)
6. Радянська держава і право в Україні(1 год.)
7. Розбудова та розвиток сучасної української держави і права(1 год.)

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

1. Давньоруська держава і право. (1 год.)
2. Державність України в період Богдана Хмельницького (1648-1657рр.) (1 год.)
3. Україна-гетьманщина в часи наступу царизму на її вольності (кінець XVII-80-ті роки XVII ст.) (2 год.)

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Перші державні утворення на території України (4 год.).
2. Давньоруська держава і право. (4 год.).
3. Держава і право Русі в період феодальної роздробленості (XII-XIV ст.) (6 год.).
4. Українські землі у складі Польщі та Литви (кінець XIV-перша пол. XVII ст.) (4 год.).
5. Державність України в період Богдана Хмельницького (1648-1657рр.) (6 год.).
6. Українська держава у часи руїни (1657-1687 рр.). (6 год.).
7. Україна-гетьманщина в часи наступу царизму на її вольності (кінець XVII-80-ті роки XVII ст.) (4 год.).
8. Суспільно-політичний лад і право України у першій половині XIX ст. (6 год.).
9. Суспільно-політичний лад і право України у другій половині XIX ст. (6 год.).
10. Суспільно-політичний лад і право України на початку XX ст. (32 год.).
11. Державотворчі шукання 1917-1920 рр. (34 год.).
12. Радянська держава і право в Україні(36 год.).
13. Розбудова та розвиток сучасної української держави і права(34 год.).

Підсумкова тека: письмовий підсумковий тестовий контроль, екзамен.

Методи навчання

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця з правознавства з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного педагогічного процесу. Це, наприклад, робота в малих групах, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань, практичні та творчі справи.

Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Відмінно А, 90-100 б.

Студент має глибокі міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, може чітко сформулювати дефініції, використовуючи відповідну термінологію, вільно володіє понятійним апаратом, знає основні проблеми загальних основ зазначеної дисципліни, її мету, структуру та завдання.

Студент вільно володіє отриманими знаннями і використовує їх для вирішення поставленої проблеми., виявляє розуміння теоретичного матеріалу, будує аргументовані висновки, вміє наводити конкретні приклади, вільно проводить порівняння політичного та економіко-соціального становища різних країн.

Студент володіє глибокими та міцними знаннями, може вільно висловлювати власні судження і впевнено їх аргументує, може не лише розкрити сутність загальнотеоретичних питань але й проілюструвати їх конкретними фактами, вільно володіє інформацією про сучасний перебіг подій к різних країнах світу. Демонструє навички використання знань, здобутих при вивченні інших дисциплін. Чітко розуміє актуальність використання досвіду провідних країн світу в питаннях.

Добре B82-89 б.

Студент в достатній мірі оперує учбовим матеріалом, узагальнює окремі факти і формулює нескладні висновки, обґрунтовуючи їх конкретними фактами прикладів різних країн світу, вміє правильно застосовувати поняття і юридичну термінологію. Студент має в цілому міцні ґрунтовні знання, але може допустити неточності в формулюванні, незначні понятійні неточності у визначеннях та класифікації. Може дати порівняльну характеристику однорідних видів конституцій або форм держави, проаналізувати тотожні риси та відмінності, в цілому самостійно встановлює причинно-спадкові зв'язки, вміє узагальнювати і застосовувати отримані знання.

Добре C74-81 б.

Студент знає програмний матеріал повністю, в цілому послідовно і логічно, самостійно відтворює учбовий матеріал теми, демонструє розуміння юридичної термінології, підкріплює визначення кількома прикладами, виділяє окремі ознаки подій і процесів у різних країнах світу.

Студент може допустити незначні помилки у визначенні форми правління (форма республіки або монархії), територіально-адміністративного устрою (вид унітарного устрою або автономії), політичного режиму конкретної країни світу. Використовує наведені у літературі документи як джерело знань, в цілому правильно використовує юридичні поняття і може дослідити їх логіку у сучасному контексті розвитку провідних держав світу.

Задовільно D64-73 б.

Студент знає основні теми курсу, має основні уявлення про державний устрій і конституційні особливості країн світу, але його знання мають фрагментарний характер, іноді не підкріплені прикладами.

Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Має прогалини в теоретичному курсі. Не здатен самостійно провести порівняння державного устрою, правових систем, організації державного управління різних країн, не володіє або володіє не повністю поточною ситуацією в державах.

Задовільно (E) (60-63 б.)

Студент має суттєві прогалини в знанні теоретичного змісту, основних політологічних термінів і понять, курс системно не засвоєно, навички аналізу обмежені.

Незадовільно (X) (35-59 б.)

Студент, який не знає значної частини програмового матеріалу, допускає суттєві помилки, невпевнено, з труднощами викладає теоретичний матеріал. Має фрагментарні знання з усього курсу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невиразна, обмежена, не вміє самостійно мислити. Не має достатнього рівня в науково-дослідницькій роботі по вивченню та узагальненню юридичного матеріалу.

Незадовільно (F) (1-34 б.)

Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно.

Рекомендована література

Базова

1. Джужа О.М. Історія держави та права зарубіжних країн. - К.: Правові джерела, 2002.
2. Брецько Ф. Історія держави і права України в схемах і таблицях // Історія України. – 2005. – №29-32.
3. Історія держави і права України. У 2-х част. / За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка. – Київ, 2003.
4. Історія держави і права України: Підручник / За ред. А. С. Чайковського. – Київ, 2004.
5. Історія держави і права України: Акад. курс: У 2 т. / За ред.
6. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина. — К., 2000.
7. Іванов В. М. Історія держави та права України: Навч. посіб.: У 2 ч. — К., 2002–2004.
8. Іванов В. М. Історія держави і права України: Навч. посіб. — К., 2004.
9. Іванов В. М. Практикум з історії держави і права України: Навч. посіб. — К., 2006.
10. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія: Навч. посіб. / За ред. В.Д. Гончаренка; кол. упоряд.: В.Д. Гончаренко, О.Д. Святоцький, М.М. Страхов, С.І. Пирогова. – К.: Ін Юре, 2002.
11. Історія держави і права зарубіжних країн: середні віки та ранній новий час: навч. посібник/ за ред. Б.И. Тищика. – Л.: Світ, 2006.
12. Музиченко П.П. Історія держави і права України. – Київ, 2006.
13. Макаруч В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн.: Навчальний посібник. Вид. 4-те, доп. - К.: Атіка, 2004.
14. Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України. – Київ, 2007.
15. Лещенко И.И. История государства и права зарубежных стран: Учебное пособие. – Донецк: ООО «Юг-Восток, ЛТД», 2006.
16. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн: Підруч. – 2-е вид., перероб. та доп. – К.: Ін Юре, 2003.
17. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн: Підруч. – Х.: Право, 1999.
18. Терлюк І. Я. Історія держави і права України. – Київ, 2006.1.
19. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. Навч. посіб. для студентів юрид. вузів та факультетів. - К.: Олан, 2001.
20. Хрестоматія з історії держави і права України. У 2-х т. / За ред. В.Д. Гончаренка. – Київ, 2003.
21. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. – У 2 т. / За ред. В.Д. Гончаренка. – К.: Ін Юре, 1998.
22. Хрестоматія з історії держави і права України: Навч. Посіб. / Упоряд.: А. С. Чайковський (кер.) та ін. – Київ, 2003.
23. Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. - К.: Каравела, 2003

Допоміжна

1. . Історія української Конституції. Упорядники: А. Слюсаренко, М. Томенко. - Київ, 1997.
2. . Васильєв Л.С. История Востока. В 2-х т.: Учебник. - М.: Высш. шк., 2005.
3. . Коментар до Конституції України.- Київ, 1996.
4. . Конституція незалежної України. У 3-х томах. Документи, коментарі, статті. Упорядники: Головатий С., Юзьков Л.- Київ, 1995.
5. . Копиленко О.Л., Копиленко М.Л. Держава і право України. 1917-1920.- Київ, 1997.
6. . Кульчицький В. С., Бойко І. Й. Генезис та еволюція української конституції. Навчальний посібник для студентів юридичного факультету. - Львів, 2007.

7. . Полонська-Василенко Н. Історія України. 1990-1923 рр.- Київ, 1991.
8. . Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. - Львів, 1993.
9. . Субтельний О. Україна. Історія. - Київ, 1991.
10. . Страхов М.М. Основні закономірності становлення буржуазної держави і права у провідних країнах Європи і в Північній Америці. – К.: Навч. метод. каб. вищ. освіти, 1991.
11. Єрмолаєв В.М., Козаченко А.І. Органи влади і управління Української держави (друга пол. ХУП - ХVIII ст.). - Х.: Право. 2002.
12. Переяславська рада 1654 р. Історіографія та дослідження. - К.: Смолоскип, 2003.
13. Єрмолаєв В.М. Вищі представницькі органи влади в Україні (історико-правове дослідження). – Х.: Право, 2005. – 272 с.
14. Кривцун І.С. Організація Запорізького козацтва – формування основ самоврядування в Україні // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – Х., 2005.–Вип.29.– С.241-247.
15. Козаченко А. Державне право України другої половини XVII – початку ХVIII ст. // Вісник Академії правових наук України. – Х., 2004. – №4(39). – С. 47-53.
16. Гончаренко В.Д. Органи земського самоврядування в Україні у другій пол. XIX - на поч. XX ст. // Держ. буд-во та місц. самоврядування. - Х.: Право, 2003. - Вип. 6. - С. 132-152.
17. Мікула О. Апарат управління Галичиною і Буковиною за австрійською Конституцією 1867 року // Право України. - 2002. - № 5. - С. 140-142.
18. Гончаренко В.Д. Зміни в системі центральних органів влади Росії внаслідок буржуазно-демократичної революції 1905-1907 рр. // Вісник Академії правових наук. – Х., 2005. – № 2(41). – С. 51-64.
19. Тищик Б.Й. Західноукраїнська Народна Республіка (1918-1923). Історія держави і права. – Львів, 2004.
20. Шевчук В.Д., Тараненко М.Г. Історія української державності: курс лекцій. – К.: Либідь, 2004.
21. Закон України „Про голодомор 1932-1933 рр. в Україні” від 28.11.2007, № 376-V // ВВР. – 2006. - № 50. – Ст. 504.
22. Єфіменко Г.Г. Радянська модернізація 1920-1930-х рр. // Український історичний журнал. – 2002. – № 5. – С. 3-24.
23. Слюсаренко А.Г., Гусєв В.Т. Новітня історія держави і права України (1900-2000). – К., Просвіта. – 2000.
24. Мироненко О. Спроби обґрунтування засад захисту радянських конституцій 20-30-х років в офіційних колах СРСР та УРСР // Вісник Конституційного Суду України. – 2005. – № 5. – С. 105-118.
25. Тимцуник В. Своєрідність викриття культу особи як головного знаряддя у боротьбі за владу напередодні XX з'їзду КПРС // Вісник Української Академії державного управління при Президентіві України. – 2003. – № 1. – С. 50-58.
26. Корнеєв А. Створення Конституції України (етапи становлення) // Вісник Конституційного Суду України. – 2005. – № 3. – С. 53-62.

Інформаційні ресурси

1. Історія держави і права зарубіжних країн - Маймескулов Л.М.
http://pidruchniki.ws/1126062244400/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_zarubizhnih_krayin_-_maymeskulov_lm
2. Історія держави і права України - Музиченко П.П.
http://pidruchniki.ws/17390617/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_ukrayini_-_muzichenko_pp
3. Історія держави і права України - Терлюк І.Я.
http://pidruchniki.ws/1584072045407/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_ukrayini_-_terlyuk_iya

4. Історія держави та права України - Трофанчук Г.І.
http://pidruchniki.ws/1237042343223/pravo/istoriya_derzhavi_ta_prava_ukrayini_-_trofanchuk_gi
5. <http://homo-sapiens.com.ua/leksiyyi/istoriya-derzhavi-i-prava-zarubizhnih-krayin.html>
6. <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/671/>
7. http://kneuinforod.ru/storya_derzhavi_prava_zarubzhnih_kran
8. http://pravnyk.info/spb_idpu.html
9. http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/books/_book-682.htm
10. <http://ukrhistoria.at.ua/publ/37-1-0-202>
11. http://pravo.biz.ua/category/istoriya_derzhavy_i_prava_zarubignyh_krajn/
12. <http://www.student-lib.net/index.php?page=0-13>
13. <http://textbooks.net.ua/content/view/>

**ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ
дисципліни «Історія держави і права України»
для студентів заочної форми навчання**

Мета самостійного опрацювання тем курсу:

1. Знаходити серед великої кількості джерел потрібну інформацію.
2. Працювати з декількома джерелами, аналізувати одне і те ж явище з точки зору різних авторів і підходів.
3. Аналізувати матеріал з метою виділити головне або суть питання, яке розглядається.

Завдання № 1.

Підготувати теми для доповідей та рефератів.

1. Дискусійні питання утворення Руської держави.
2. Походження назв «Київська Русь» та «Русь Україна».
3. Запровадження християнства як державної релігії на Русі.
4. Способи спадкування влади: принцип «старшинства» та принцип «отчини».
5. Традиції української державності періоду феодальної роздробленості.
6. Відносини Данила Галицького з Папою Римським.
7. Створення Галицької митрополії.
8. Канонічне право к джерело права Середньовічного Львова
9. Збірник магдебурзького права як джерело до організації та функціонування судових інституцій.
10. Особливості застосування руського, польського, литовського та волосного права на українських землях (XIV-XV ст.).
11. Унії Великого князівства Литовського та Польської держави: їх зміст, значення та наслідки.
12. Ординація Війська Запорозького реєстрового, що перебувало на службі Речі Посполитої» 1638 р. Її зміст та значення.
13. Запорізька Січ – козацька республіка.
14. Козацьке звичаєве право.
15. Виникнення Запорізької Січі та її роль в історії державотворення українського народу.
16. Характерні риси «козацького права» Запорізької Січі.
17. Правовий статус Запорізької Січі. Причини ліквідації Запорізької Січі і створення Задунайської Січі.

Завдання №2.

Підготуйтеся до виконання тестових завдань.

Варіант А

І рівень.

1. Позначте категорію людей у Київській Русі, які через різні обставини втратили зв'язок зі своїм суспільним середовищем:

- А) холопи
- Б) закупи
- В) ізгої
- Г) рядовичи

2. До складу якої держави у другій половині XIV ст.. потрапили Київщина та Чернігово-Сіверщина:

- А) Королівство Польське
- Б) Велике князівство Литовське
- В) Велике князівство Московське
- Г) Князівство Молдавське

3. Позначте прізвище діяча, гетьманування якого розпочалось з підписання Коломацьких статей:

- А) І.Виговський
- Б) І.Мазепа
- В) І.Скоропадський
- Г) Д.Апостол

4. Віра – це:

- А) вид грошового стягнення, який стягувався на користь князя у Київській Русі
- Б) конфіскація майна злочинця
- В) вид грошового стягнення, який стягувався на користь родичів потерпілого
- Г) мито, яке йшло на сплату судовим агентам

5. Першим містом, яке отримало Магдебурзьке право у 1339 році стало:

- А) м. Санок
- Б) м. Львів
- В) м. Київ
- Г) м. Ніжин

6. Яка подія збігається у часі з підписанням Люблінської Унії у 1569р.:

- А) Остаточне закріпачення українських селян
- Б) Прийняття І Литовського статуту
- В) Приєднання до Польщі Київщини, Підляшшя, Волині, Брацлавщини
- Г) Полковий поділ України

7. «Пакти і Конституція прав і вольностей Запорізького війська» була складена

- А) 1782р.
- Б) 1712р.
- В) 1710р.
- Г) 1722р.

8. Останнім гетьманом України став:

- А) І. Виговський
- Б) К. Розумовський
- В) Д. Апостол
- Г) П. Орлик

9. Державний устрій Київської Русі визначається як:

- А) ранньфеодальна монархія
- Б) представницька республіка
- В) військова демократія
- Г) військова диктатура

10. У середині XVII століття Запорізька Січ:

- А) являла собою самостійну адміністративно-територіальну одиницю
- Б) була частиною Малоросійської губернії
- В) входила до складу Речі Посполитої
- Г) входила до складу Королівства Литовського

11. Позначте категорію населення, яка виникла при реалізації земельної реформи

1861 р.:

- А) удільні селяни
- Б) державні селяни
- В) тимчасовозобов'язані селяни
- Г) посесійні селяни

12. Одним з головних завдань судової реформи 1864р. було:

- А) ліквідація мирових суддів
- Б) відокремлення судової влади від адміністрації
- В) надання судовим органам надзвичайних повноважень
- Г) запровадження станових судів

13. Закони «Установа Державної думи» та «Положення про вибори до Державної думи», згідно з якими до державного механізму Російської імперії вводився новий представницький орган були прийняті:

- А) 6 серпня 1905р.
- Б) 29 грудня 1904р.
- В) 1 квітня 1906р.
- Г) 4 липня 1907р.

14. Українська фракція у I Державній думі отримала назву:

- А) Союз визволення України
- Б) Українська думська громада
- В) Головна Українська рада
- Г) Товариство українських поступовців

15. Позначте статус Генерального секретаріату, який закріплювався за ним «Тимчасовою інструкцією для Генерального секретаріату»:

- А) орган Центральної Ради
- Б) орган Української Народної Республіки
- В) орган Тимчасового уряду
- Г) орган Центральної Ради та Тимчасового уряду

16. Позначте дату оприлюднення Універсалу Директорії про злуку ЗУНР і УНР в єдину державу:

- А) 10 листопада 1918р.
- Б) 22 січня 1919р.
- В) 2 лютого 1919р.
- Г) 21 березня 1919р.

17. «Однині Українська Народна Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною, вільною, суверенною державою українського народу» - ці положення закріплені у:

- А) I Універсалі
- Б) II Універсалі
- В) III Універсалі
- Г) IV Універсалі

18. Морально-політична опозиція до існуючого державного (політичного) ладу, панівних у суспільстві ідей та цінностей - це:

- А) лібералізм
- Б) дисидентство
- В) консерватизм
- Г) популізм

19. Позначте, у складі якої структури було створене спеціальне «П'яте управління для боротьби з ідеологічними диверсіями»:

- А) НКВС
- Б) КДБ
- В) МВС
- Г) СБУ

20. Які органи не відносять до системи органів державної влади в Україні:

- А) Верховна Рада
- Б) Обласні ради народних депутатів
- В) Районні державні адміністрації
- Г) Кабінет міністрів України

II рівень.

- 21. Визначте статус та повноваження Боярської ради у Київській Русі.
- 22. Які особливості правового статусу смердів?
- 23. З яких органів складалась система управління Речі Посполитої?
- 24. Що таке фільварок?
- 25. Перерахуйте основні положення волочної реформи 1557 року.
- 26. За якими ознаками період 1928 – 1939 рр. визначають як тоталітаризм?
- 27. Назвіть основні положення I Універсалу.
- 28. Хто з діячів українського політикуму увійшов до складу Директорії?
- 29. Що передбачав Закон України «Про правонаступництво»?
- 30. Які «кваліфікації» повинен мати кандидат на пост президента України?

Варіант Б

I рівень

1. Позначте назву історичного документа, в якому вперше вживається назва «Україна»:

- А) Київський літопис
- Б) «Повість минулих літ»
- В) Києво-Печерський патерик
- Г) «Слово про закон і благодать»

2. Який правитель Київської Русі впорядкував стягнення данини з населення та встановив та встановив пункти її збирання:

- А) княгиня Ольга
- Б) князь Святослав
- В) князь Ігор
- Г) князь Володимир Великий

3. Позначте категорію людей у Київській Русі, які через різні обставини втратили зв'язок із своїм суспільним середовищем:

- А) холопи
- Б) рядовичі
- В) ізгої
- Г) закупи

4. Віра у Руській правді – це:

- А) грошовий штраф, який стягувався на користь князя за вбивство вільної людини
- Б) конфіскація майна
- В) грошове відшкодування родичам вбитого
- Г) грошове відшкодування потерпілому за майнові втрати

5. Виберіть назву країни, під владою якої перебували Галичина, Холмщина, Західне Поділля на початку XVI ст.:

- А) Литва

- Б) Польща
- В) Молдавія
- Г) Угорщина

6. Укажіть назву договору, згідно з яким Україна разом з Польщею та Литвою утворювала федерацію трьох самостійних держав:

- А) Гадяцький договір
- Б) Глухівські статті
- В) Московські статті
- Г) Слободищенський трактат

7. Територію, на якій було збудовано Київ, заселяли племена:

- А) сіверян
- Б) деревлян
- В) тиверців
- Г) полян

8. Люблінська унія 1569 року передбачала:

- А) надання самостійності Західноукраїнським землям
- Б) об'єднання Польщі і Литви
- В) перехід України під протекторат Москви
- Г) заборону Україні мати власне військо

9. Вищим органом влади у Запорізькій Січі були:

- А) загальні збори
- Б) військова рада
- В) козацька рада
- Г) генеральний уряд

10. За умовами Переяславської угоди Україна:

- А) приймала протекторат московського царя
- Б) утворювала власну незалежну державу
- В) відмовлялася від своїх північних територій
- Г) приєднувалась до Речі Посполитої

11. Руїною М Грушевський називає період:

- А) після смерті Б.Хмельницького
- Б) після підписання Гадяцької угоди
- В) правління Б.Хмельницького та П.Дорошенка
- Г) правління К.Розумовського

12. Утворення Малоросійського приказу у 1663 році означало:

- А) обмеження козацького самоврядування
- Б) введення нових прав для козацької старшини
- В) розширення повноважень православної церкви
- Г) ліквідацію гетьманства в Україні

13. У 1785 році була видана «Жалувана грамота» Катерини II дворянству відповідно до якої:

- А) українські дворяни отримували вільні землі на Уралі
- Б) українська старшина не мала право поселення у Москві
- В) українська старшина зрівнювалась в правах з російським дворянством
- Г) українські дворяни отримували виключне право обіймати вищі посади на території України

14. Позначте твердження, що не відповідає змісту судової реформи 1864 року:

- А) поява прокурора на судових засіданнях
- Б) впровадження станових судів
- В) відокремлення судів від адміністрації
- Г) впровадження суду присяжних у карному судочинстві

15. Позначте дату прийняття I Універсалу Центральної Ради:

- А) 4 березня 1917 року
- Б) 10 червня 1917 року
- В) 3 липня 1917 року
- Г) 7 листопада 1917 року

16. Вищим органом державної влади в Україні у період з березня 1917 по квітень 1918 року була:

- А) Директорія
- Б) Центральна Рада
- В) Генеральний секретаріат
- Г) Рада Міністрів

17. Можливість політичної системи постійно перебудовуватись в нових політичних умовах це - :

- А) соціальна трансформація
- Б) політика перебудови
- В) політична модернізація
- Г) послідовне реформування.

18. Зазначте реформу управління народним господарством, яка сприяла зміцненню економічної самостійності УРСР у період «відлиги»:

- А) ліквідація галузевих міністерств і введення раднаргоспів
- Б) ліквідація раднаргоспів і відновлення галузевої системи управління
- В) перехід підприємств на господарський розрахунок
- Г) створення фондів матеріального стимулювання працівників

19. Позначте з якого віку громадяни України отримують активне виборче право:

- А) 16 років
- Б) 14 років
- В) 21 рік
- Г) 18 років

20. Позначте дату Всеукраїнського референдуму, який підтвердив Акт проголошення незалежності України:

- А) 16 липня 1990 року
- Б) 17 березня 1991 року
- В) 24 серпня 1991 року
- Г) 1 грудня 1991 року

II рівень

21. Які особливості правового статусу закупів у Київській Русі?
22. Назвіть основні види судових доказів у Київській Русі.
23. З яких органів складалась система управління Галицько-Волинського князівства?
24. На які верстви розповсюджувалась компетенція домініальних судів?
25. Розкрийте зміст Магдебурзького права.
26. Визначте мету створення Малоросійської колегії.
27. Назвіть вищі органи державної влади ЗУНР.
28. Перерахуйте спроби відновлення української державності під час Другої світової війни.
29. Дайте визначення суверенітету.
30. Охарактеризуйте державний лад України за Конституцією України 1996 року.

Завдання № 3.

Підготувати теми для доповідей та рефератів.

1. Декабристський рух на Україні: таємні організації та їх програми.
2. Політичні партії кінця ХІХ – поч. ХХ ст.: їх діяльність та значення.
3. Збірник малоросійських прав 1807 р. , його зміст і значення.

4. Звід законів Російської імперії та його поширення в Україні.
5. Особливості Столипінської аграрної реформи в Україні.
6. Розпад Російської імперії і відродження Української державності.
7. Судова система та судочинство в УНР.
8. Дипломатична діяльність ЗУНР.
9. Українська делегація на Паризькій мирній конференції. Діяльність Андрея Шептицького.
10. Основні положення «Закону про земельну реформу» 14 квітня 1919 р.
11. Створення та діяльність УГА.
12. Утворення Української радянської держави: юридичне оформлення і оцінка.
13. Перебудова державного апарату і демократизація виборчої системи за Конституцією 1937 р.
14. Розпад СРСР і відродження Української незалежної держави.
15. Структура, основні положення і значення Конституції України 1996 року.
16. Рецепція римського права в Україні.

Завдання №4.

Підготуйтеся до виконання тестових завдань.

Варіант А

І рівень

1. Яку назву мала перша держава східних слов'ян:

- А) Руська земля
- Б) Князівство Київське
- В) Новгородська земля
- Г) Галицька земля

2. Позначте дату запровадження християнства на Русі як державної релігії:

- А) 988 рік
- Б) 899 рік
- В) 1013 рік
- Г) 998 рік

3. Яке рішення було прийнято на Любецькому з'їзді удільних князів у 1097 р.?

- А) було прийнято рішення про об'єднання всіх земель під владою великого князя Київського
- Б) запрошено на престол Володимира Мономаха
- В) князі спробували припинити чвари і об'єднались для боротьби із зовнішніми ворогами, та було узаконено владу кожного князя у його землі-вотчині.
- Г) було позбавлено князя Данила Ігоровича Володимир-Волинського князівства.

4. Хто такі ізгої?

- А) вільні общинники
- Б) люди, позбавлені свого попереднього стану і не перейшли до іншого
- В) міські низи
- Г) дрібні ремісники

5. Які хронологічні межі існування Галицько-Волинської держави?

- А) X – XII ст.
- Б) XI – XIV ст.
- В) IX – XIII ст.
- Г) XIV – XVI ст.

6. У 1434 р. Галичина була повністю інкорпорована до складу Польського королівства і отримала назву:

- А) Речі Посполитої
- Б) Руського воєводства

В) Галицького князівства

Г) коронного воєводства

7. Влада кошового отамана обмежувалась:

А) Радою військових начальників

Б) річним строком перебування на посаді

В) необхідністю звітування перед військовим суддею

Г) звітом перед Військовою Радою по завершенні строку повноважень

8. Організація козацького самоврядування Запорізької Січі побудована на засадах

А) військової демократії

Б) представницької демократії

В) демократизму і рівноправності

Г) козацької соборності

9. Назвіть головну умову “Ординації війська Запорізького реєстрового” 1638 року:

А) реєстр козаків скорочувався до 20 тис. осіб

Б) ліквідувалася виборність гетьмана

В) утворення у межах Речі Посполитої автономної території з Київського воєводства

Г) діяльність реєстрового козацького війська повністю підпорядковувалася кошовому отаману

10. Гетьман видавав загальнообов'язкові для усіх нормативні акти, які отримали назву:

А) конституцій

Б) статутів

В) законів

Г) універсалів

11. Головним розпорядчим, виконавчим і судовим органом Української держави Б. Хмельницького був:

А) Генеральний Суд

Б) Генеральний уряд

В) Гетьман

Г) полковий уряд

12. З 1808 року і в Росії, і в Україні вводяться нові суди. Перший такий суд було створено в Одесі. Це були:

А) ратушні суди

Б) совісні суди

В) комерційні суди

Г) полкові суди

13. В основоположних документах Центральної Ради декларувалось, що вона є тимчасовим органом, який має припинити свою діяльність після скликання:

А) Всеросійських установчих зборів

Б) Всеукраїнських установчих зборів

В) Українського Національного конгресу

Г) Всеукраїнського З'їзду Рад

14. Яку назву отримало державне утворення в українських землях з 29 квітня 1918 р. по грудень 1918 р.:

А) гетьманат «Українська держава»

Б) Директорія

В) імперія П.Скоропадського

Г) Українська земля

15. Закон про громадянство від 2-4 березня 1918 р., визнав громадянами УНР

А) усі без винятку піддані колишньої Російської імперії, що народились на території України

Б) всі російські піддані, які осіло перебували на Україні до 19 липня 1914 р.

- В) тих осіб, які постійно прожили 3 роки на території України і ніколи не займалися діяльністю, спрямованою проти Української державності
Г) визнавалися ті, хто народився на території України і пов'язаний з нею постійним перебуванням

16. Українська Національна Рада 9 листопада 1918 р. сформувала уряд ЗУНР:

- А) Генеральний Секретаріат
Б) Раду міністрів
В) Кабінет Міністрів
Г) Державний Секретаріат

17. 29 квітня 1918 року Центральна Рада ухвалила Конституцію УНР, яка проголошувала:

- А) залишалось чинним попереднє законодавство
Б) проведення політичної реформи
В) регламентувався порядок утворення, структура і функції місцевих органів влади і управління
Г) народ здійснюватиме конституційні засади через представницькі органи, обрані на основі загального, рівного, прямого і таємного голосування за пропорційною виборчою системою

18. Позначте дату проголошення автономії Карпатської України:

- А) 10 жовтня 1938 року
Б) 1 липня 1937 року
В) 9 січня 1945 року
Г) 31 грудня 1944 року

19. Закон «Про громадянство України», прийнятий 8 жовтня 1991 року встановив:

- А) недоторканість кордонів
Б) надання громадянства усім, хто проживав на території республіки
В) можливість набуття подвійного громадянства
Г) запровадження власної грошової одиниці

20. Президент України обирається:

- А) всенародно
Б) парламентом
В) колегією виборців
Г) урядом

II рівень

21. Об'єктами злочинного діяння за нормами «Руської Правди» були:
22. Що таке «гоніння сліду»?
23. Що стало основою правової системи Запорізької Січі?
24. Хто такі реєстрові козаки?
25. Назвіть правильно центральні органи влади Великого князівства Литовського.
26. Великий вальний сейм – це...
27. За яким принципом будувалась судова система Литви та Польщі?
28. Назвіть основні положення «Тимчасового основного закону», прийнятого Українською Національною Радою 13 листопада 1918 року.
29. За яким принципом формуються обласні ради народних депутатів України?
30. Який порядок формування Конституційного суду України?

Варіант Б

I рівень

1. Перша система управління у Київській Русі мала назву

- А) десяткової, яка впливала з військової організації
Б) система «кормління»

- В) двірцево-вотчинна система правління
- Г) співправління двох князів (дуумвірат)

2. Хто завершив об'єднання усіх східнослов'янських земель та частини фінських і литовських племен у складі Київської Русі:

- А). князь Ігор
- Б) князь Олег
- В) Ярослав Мудрий
- Г) Володимир Великий

3. Яку назву отримали приватні землеволодіння князів?

- А) вотчина
- Б) родове майно
- В) десятина
- Д) домен

4. Хто такі закупи:

- А) вільні общинники
- Б) люди, позбавлені свого попереднього стану і не перейшли до іншого
- В) особи, що потрапили у боргову кабалу
- Г) дрібні ремісники

5. Які хронологічні межі існування Галицько-Волинської держави?

- А) X – XII ст.
- Б) XI – XIV ст.
- В) IX – XIII ст.
- Г) XIV – XVI ст.

6. У 1385 р. литовський князь Ягайло та польська королева Ядвіга уклали унію, за якою Ягайло зобов'язувався прийняти католицизм як державну релігію, використовувати свої багатства в інтересах Польщі та приєднати до Польського королівства назавжди литовські, у т.ч. українські, землі. Ця унія отримала назву:

- А) Кревської унії 1385 р.
- Б) Люблінської унії 1569 р.
- В) Берестейської унії 1596 р.
- Г) Городельської унії 1413 р.

7. Що таке стани:

- А) суспільні класи, які мали протилежні економічні інтереси
- Б) суспільні групи, утворені за релігійною приналежністю
- В) групи людей, об'єднані за національною ознакою
- Г) суспільні групи, що виникали на підставі визначення законом прав, привілеїв та обов'язків кожної з них.

8. Серед вказаних привілеїв назвіть ті, які не характеризували правовий статус магнатів:

- А) імунітет від суду місцевої адміністрації
- Б) сплачували податки у вигляді «подорожнього збору»
- В) до них не застосовувались тілесні покарання
- Г) підлягали юрисдикції виключно Великого Литовського князя чи Польського короля

9. Яка модель суспільно-політичної організації (чи держави) була покладено в основу відродженої держави Б. Хмельницького:

- А) Речі Посполитої
- Б) Запорізької Січі
- В) Української козацької держави
- Г) Гетьманату

10. Гетьман видавав загальнообов'язкові для усіх нормативні акти, які отримали назву:

- А) конституцій

- Б) статутів
- В) законів
- Г) універсалів

11. Юридично поділ на Правобережну та Лівобережну Україну був оформлений:

- А) Договором про Вічний мир
- Б) Андрусівським перемир'ям
- В) Бучацьким договором
- Г) Кючук-Кайнарджійським договором

12. Статут Генерального Секретаріату визначав, що Генеральний Секретаріат є:

- А) центральним виконавчим органом
- Б) розпорядчим і охоронним органом
- В) найвищим виконавчим і законодавчим органом
- Г) вищим органом управління на Україні

13. IV Універсал закріпив як ще одну ланку місцевого самоврядування:

- А) Ради робітничо-селянських та солдатських депутатів
- Б) Ради народних депутатів
- В) Народні ради робітничо-селянських та солдатських депутатів
- Г) З'їзди робітничо-селянських та солдатських депутатів
- Д) Ради трудового народу

Австро-угорський імператор Карл I видав 18 жовтня 1918 р. Маніфест про перетворення країни у федеративну державу, і коронні землі отримали право створити свої представницькі органи –

- А) крайові сейми
- Б) національні ради
- В) національні громади
- Г) національні збори

15. 29 квітня 1918 року Центральна Рада ухвалила Конституцію УНР, яка проголошувала:

- А) залишалось чинним попереднє законодавство
- Б) проведення політичної реформи
- В) регламентувався порядок утворення, структура і функції місцевих органів влади і управління
- Г) народ здійснюватиме конституційні засади через представницькі органи, обрані на основі загального, рівного, прямого і таємного голосування за пропорційною виборчою системою

16. 13 листопада 1918 р. Українська Національна Рада прийняла:

- А) Конституцію ЗУНР
- Б) Закон про тимчасовий державний устрій
- В) Закон про форму влади на Україні
- Г) Закон про Державну Народну Раду

17. Які категорії справ розглядали церковні суди у Київській Русі?

- А) справи, про злочини проти князя
- Б) справи про вбивство
- В) справи про захоплення церковних земель
- Г) злочини проти сім'ї і моральності

18. Конституція України «Пакти і Конституція прав і вольностей Запорізького Війська» 1710 р. проголошувала:

- А) створення автономного Руського князівства в складі Речі Посполитої
- Б) незалежність України на засадах парламентського устрою
- Г) уся повнота законодавчої, виконавчої, судової влади належала гетьману
- Д) визнавала автономію України у складі Росії

19. Спільне правління двох найвищих службових осіб – це:

- А) дуумвірат
- Б) суверенітет
- В) лібералізм
- Г) компроміс

20. Прем'єр-міністр України:

- А) обирається всенародно
- Б) призначається президентом
- В) обирається парламентом
- Г) призначається лідером правлячої партії

ІІ рівень

- 21. За скоєння яких злочинів «Руська Правда» передбачає як міру покарання смертну кару ?
- 22. Що таке «потік» у Київській Русі?
- 23. Хто такі магнати?
- 24. На яких засадах побудована організація козацького самоврядування Запорізької Січі?
- 25. Назвіть правильно центральні органи влади Запорізької Січі.
- 26. Посольська ізба – це...
- 27. Які основні положення судової реформи 1864 року?
- 28. Назвіть основні положення ІІ Універсалу Центральної Ради.
- 29. Що стало основою правової системи Запорізької Січі?
- 30. За яким принципом формуються районні ради народних депутатів України?

**ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ
з історії держави і права України**

- 1. Оберіть одну із запропонованих тем та підготуйте доповідь.
- 2. Підготуйте до написання тестової роботи з проблем держави і права України феодальної доби.
- 3. Підготуйте до написання тестової роботи з проблем розвитку держави і права України періоду руїни.
- 4. Дайте розгорнуту відповідь на запропоновані питання з проблем становлення та розвитку держави і права України.
- 5. Оберіть одну із запропонованих тем та підготуйте реферат.
- 6. Підготуйте до написання тестової роботи з проблем історії держави і права України початку ХХ ст.
- 7. Підготуйте до написання тестової роботи з проблем історії держави і права України радянського періоду.

**Рекомендована література
Базова**

- 1. Брецко Ф. Історія держави і права України в схемах і таблицях // Історія України. – 2005. – №29-32.
- 2. Історія держави і права України. У 2-х част. / За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка. – Київ, 2003.
- 3. Історія держави і права України: Підручник / За ред. А. С. Чайковського. – Київ, 2004.
- 4. Історія держави і права України: Акад. курс: У 2 т. / За ред.
- 5. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина. — К., 2000.
- 6. Іванов В. М. Історія держави та права України: Навч. посіб.: У 2 ч. — К., 2002–2004.

7. Іванов В. М. Історія держави і права України: Навч. посіб. — К., 2004.
8. Іванов В. М. Практикум з історії держави і права України: Навч. посіб. — К., 2006.
9. Гончаренка; кол. упоряд.: В.Д. Гончаренко, О.Д. Святоцький, М.М. Страхов, С.І. Пирогова. — К.: Ін Юре, 2002.
10. Музиченко П.П. Історія держави і права України. — Київ, 2006.
11. Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України. — Київ, 2007.
12. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн: Підруч. — Х.: Право, 1999.
13. Терлюк І. Я. Історія держави і права України. — Київ, 2006.1.
14. Хрестоматія з історії держави і права України. У 2-х т. / За ред. В.Д. Гончаренка. — Київ, 2003.
15. Хрестоматія з історії держави і права України: Навч. Посіб. / Упоряд.: А. С. Чайковський (кер.) та ін. — Київ, 2003.

Допоміжна

1. Історія української Конституції. Упорядники: А. Слюсаренко, М. Томенко. - Київ, 1997.
2. Васильєв Л.С. История Востока. В 2-х т.: Учебник. - М.: Высш. шк., 2005.
3. Коментар до Конституції України.- Київ, 1996.
4. Конституція незалежної України. У 3-х томах. Документи, коментарі, статті. Упорядники: Головатий С., Юзьков Л.- Київ, 1995.
5. Копиленко О.Л., Копиленко М.Л. Держава і право України. 1917-1920.- Київ, 1997.
6. Кульчицький В. С., Бойко І. Й. Генезис та еволюція української конституції. Навчальний посібник для студентів юридичного факультету. - Львів, 2007.
7. Полонська-Василенко Н. Історія України. 1990-1923 рр.- Київ, 1991.
8. Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. - Львів, 1993.
9. Субтельний О. Україна. Історія. - Київ, 1991.
10. Єрмолаєв В.М., Козаченко А.І. Органи влади і управління Української держави (друга пол. ХУП - ХVІІІ ст.). - Х.: Право. 2002.
11. Переяславська рада 1654 р. Історіографія та дослідження. - К.: Смолоскип, 2003.
12. Єрмолаєв В.М. Вищі представницькі органи влади в Україні (історико-правове дослідження). — Х.: Право, 2005. — 272 с.
13. Кривцун І.С. Організація Запорізького козацтва — формування основ самоврядування в Україні // Вісник Національного університету внутрішніх справ. — Х., 2005.—Вип.29.— С.241-247.
14. Козаченко А. Державне право України другої половини ХVІІ — початку ХVІІІ ст. // Вісник Академії правових наук України. — Х., 2004. — №4(39). — С. 47-53.
15. Гончаренко В.Д. Органи земського самоврядування в Україні у другій пол. ХІХ - на поч. ХХ ст. // Держ. буд-во та місц. самоврядування. - Х.: Право, 2003. - Вип. 6. - С. 132-152.
16. Мікула О. Апарат управління Галичиною і Буковиною за австрійською Конституцією 1867 року // Право України. - 2002. - № 5. - С. 140-142.
17. Гончаренко В.Д. Зміни в системі центральних органів влади Росії внаслідок буржуазно-демократичної революції 1905-1907 рр. // Вісник Академії правових наук. — Х., 2005. — № 2(41). — С. 51-64.
18. Тищик Б.Й. Західноукраїнська Народна Республіка (1918-1923). Історія держави і права. — Львів, 2004.
19. Шевчук В.Д., Тараненко М.Г. Історія української державності: курс лекцій. — К.: Либідь, 2004.
20. Закон України „Про голодомор 1932-1933 рр. в Україні” від 28.11.2007, № 376-V // ВВР. — 2006. - № 50. — Ст. 504.
21. Єфіменко Г.Г. Радянська модернізація 1920-1930-х рр. // Український історичний журнал. — 2002. — № 5. — С. 3-24.

22. Слюсаренко А.Г., Гусєв В.Т. Новітня історія держави і права України (1900-2000). – К., Просвіта. – 2000.
23. Мироненко О. Спроби обґрунтування засад захисту радянських конституцій 20-30-х років в офіційних колах СРСР та УРСР // Вісник Конституційного Суду України. – 2005. – № 5. – С. 105-118.
24. Тимцуник В. Своєрідність викриття культу особи як головного знаряддя у боротьбі за владу напередодні XX з'їзду КПРС // Вісник Української Академії державного управління при Президентіві України. – 2003. – № 1. – С. 50-58.
25. Корнєєв А. Створення Конституції України (етапи становлення) // Вісник Конституційного Суду України. – 2005. – № 3. – С. 53-62.

Інформаційні ресурси

1. Історія держави і права України - Музиченко П.П.
http://pidruchniki.ws/17390617/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_ukrayini_-_muzichenko_pp
2. Історія держави і права України - Терлюк І.Я.
http://pidruchniki.ws/1584072045407/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_ukrayini_-_terlyuk_iya
3. Історія держави та права України - Трофанчук Г.І.
http://pidruchniki.ws/1237042343223/pravo/istoriya_derzhavi_ta_prava_ukrayini_-_trofanchuk_gi
4. <http://homo-sapiens.com.ua/leksiya/istoriya-derzhavi-i-prava-zarubizhnih-krayin.html>
5. <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/671/>
6. http://kneuinfo.narod.ru/storya_derzhavi_prava_zarubizhnih_kran
7. http://pravnyk.info/spb_idpu.html
8. <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/books/book-682.htm>
9. <http://ukrhist.at.ua/publ/37-1-0-202>
10. http://pravo.biz.ua/category/istoriya_derzhavi_i_prava_zarubizhnyh_krajiv/
11. <http://www.student-lib.net/index.php?page=0-13>
12. <http://textbooks.net.ua/content/view/>

Теми контрольних робіт

1. Державні реформи князів Володимира Великого та Ярослава Мудрого, їх зміст та значення
2. Військово-адміністративний устрій Запорізької Січі
3. Богдан Хмельницький: державний діяч та полководець
4. Конституція УНР: структура та основні положення
5. Виникнення та суспільно-політичний лад Скіфської держави
6. Грецькі міста –поліси Чорноморського узбережжя України: організація влади та суспільства
7. Судоустрій Київської Русі
8. Особливості політичного розвитку князівств Південно-Західної Русі (Україна) у період феодальної роздробленості
9. Роль церкви у структурі Київської держави
10. Суспільно-політичний устрій Галицько –Волинського князівства
11. Злочини і покарання за Руською правдою
12. Кревська (1385) та Городельська (1413) унії та їх вплив на суспільний та державний розвиток України
13. Судоустрій Речі Посполитої
14. Цивільне право за Литовськими статутами
15. Судова реформа 1760-1763 рр.
16. Ідеї української державності у Конституції Пилипа Орлика
17. Кодифікація українського права у другій половині ХУІІІ ст.

18. Державно-правовий устрій українських земель у складі австрійської імперії
19. Українська фракція у Державній Думі Російської імперії
20. Правовий статус Української РСР як союзної республіки
21. Формування державності у східних слов'ян. Виникнення Київської держави.
22. Формування української національної держави 1648-1654 р.р.
23. Програма розбудови української держави Б.Хмельницького. "Березневі статті".
24. Правовий статус Гетьманської України в складі Росії. Поступове обмеження самоврядування.
25. Державний та суспільний лад українських земель під владою Польщі та Литви.
26. Запровадження на Україні російської системи права у 1835 – 1845 р.р.
27. Земська 1864 р. та міська 1870 р. реформи в Україні та їх юридичне оформлення.
28. Суспільно-політична програма Кирило – Мефодіївського товариства.
29. Наслідки судової реформи 1864 р. і проведення контрреформ 70-80 р.р.
30. Аграрна реформа 1861р. та її наслідки для України.

ІСТОРИЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу:

Історія держави і права зарубіжних країн історична юридична наукова дисципліна, що досліджує історію виникнення, розвитку держави і права, закономірності й особливості єдності і взаємозв'язку державних органів, правових інститутів конкретних держав у хронологічній послідовності.

Завдання курсу:

теоретичні:

- вивчення розвитку і змісту типів та форм держави та права;
- дослідити становлення та розвиток державних органів і правових інститутів;
- вивчити історію кодифікації права України та провідних країн світу;

практичні:

- використовувати досвід історії держави і права в практичній діяльності під час створення демократичної правової держави в Україні;
- використовувати в практичній діяльності знання основних принципів континентальної та англосаксонської систем права;
- навчити робити правильні прогнози в галузі суспільно-політичного життя України на основі історико-правових знань.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- знати предмет і метод історії держави і права сучасний стан проблем науки історії держави і права;
- розвиток суспільного ладу на різних етапах історії;
- систему органів влади й управління, суду в зі стародавніх часів до сьогодення;
- державно-правові інститути;
- головні типи держави, особливості, притаманні їхньому державному ладу та соціальному устрою, правовим системам;
- закономірності буржуазних революцій, засади і принципи розбудови буржуазної держави;
- головні буржуазні (континентальна та англосаксонська) системи права, їхні джерела та принципові положення;
- найважливіші правові кодифікації;

- зміни у державному ладі та правових інститутах у XX ст., тенденції до зближення правових систем та утворення великих міждержавних об'єднань;
- основні джерела рабовласницького, феодального та буржуазного права;
- структуру судових органів, поліцейської служби; перешкоди і проблеми, які виникали на шляху будівництва української державності;
- вільно орієнтуватися в системі основних джерел історії держави і права.

вміти:

- використовувати досвід історії держави і права в практичній діяльності
- вільно орієнтуватися у системі основних джерел з історії держави і права зарубіжних країн;
- аналізувати правові акти та інші документи за допомогою різних наукових методів, перш за все, спираючись на принцип історизму;
- використовувати в практичній діяльності знання основних принципів континентальної та англосаксонської систем права;

Міждисциплінарні зв'язки:

Дисципліна “Історія держави і права зарубіжних країн” має тісний зв'язок з такими юридичними дисциплінами, як теорія держави і права, історія України, логіка. Курс історії держави і права є своєрідним вступом до спеціальних юридичних дисциплін (конституційне, цивільне, трудове, кримінальне, процесуальне право та ін.), і ґрунтовне їх вивчення, у тому числі глибокий аналіз важливих законодавчих актів, потрібно не лише для підвищення якості історико-правової підготовки студентів та їх загальної правової культури, але й для всебічного глибокого усвідомлення специфіки галузей діючого права. А право, як відомо, зумовлене економічним ладом суспільства, його соціально-політичною структурою, зазнає впливу історичних традицій, пануючої ідеології, культури та інших факторів.

Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. РАБОВЛАСНИЦЬКА ДЕРЖАВА ТА ПРАВО

Тема 1. Стародавня держава і право.

Предмет і завдання курсу історії держави і права зарубіжних країн. Історія вивчення історії права та держави зарубіжних країн у вищій школі. Значення історії держави і права як науки та її місце в системі юридичних дисциплін. Зв'язок між дисциплінами історико – правового циклу. Методологія, методи (загальні, загальнонаукові, міждисциплінарні, спеціальні) наукового дослідження і вивчення історії держави і права зарубіжних країн. Періодизація історії держави і права зарубіжних країн: формаційний підхід; періодизації А.Тойнбі, К.Ясперса, Дж. Коллінґвуда; погляди на тлумачення історії Ф. Фукуями. Дефініції понять, пов'язаних з розподілом історичного процесу на деякі хронологічні відрізки: ера, епоха, період, етап, стадія. Поняття держави та права. Виникнення держави і права. Поняття «Стародавній Схід». Спільні риси держав Стародавнього Сходу.

Тема 2. Держава і право Стародавнього Єгипту.

Виникнення єгипетської держави та її розвиток. Періодизація стародавнього Єгипту: династичний Єгипет; раннє царство; старе царство; середнє царство; нове царство; пізнє царство. Особливості розвитку кожного етапу. Державний устрій: фараон, чаті (візир), жерці, помархи. Канцелярії. Реформи Аменхотепа IV. Правління Рамзеса II. Основні риси права. Джерела права: звичаї та закони; перший

законодавець – Менес; законодавство Рамзеса II; кодифікація Бокхора; закони Хоремхеба. Характеристика основних галузей права. Судовий процес.

Тема 3. Держава і право Стародавнього Вавилону.

Особливості виникнення і розвитку держави і права Месопотамії. Вавілонія. Вавілон. Шумер. Утворення Вавилонської держави. Реформи Урукагіни. Основні риси Царства Шумеру і Аккаду. Правління Хаммурапі. Розквіт Вавилону. Вавилонська династія. Правління Навуходоносора II. Загарбання Вавилону перським царем Кіром II. Правове становище окремих груп населення: авелуми, мушкенуми, вардуми, тамкари, жерці, воїни. Особливості рабства у Вавілоні. Державний устрій: патесі – лугаль, нубанда, скарбник, радники, полководці. Місцеве управління: намісники царя, губернатори. Адміністративний поділ. Судова система: цар, жерці, асесори. Зміни у судовій системі. Збройні сили. Джерела права: Звичаї (писані та неписані); збірки законів (Урукагіни, Ешнунна, Ліпіт-Уштара). Закони царя Хаммурапі: мета складання, особливості збірки, характеристика основних галузей права.

Тема 4. Держава і право Стародавньої Індії.

Виникнення індійської держави та її розвиток. Об'єднання дрібних держав, розташованих між Гангом та Гімалаями, у імперію Маурі. Правління Ашоки. Особливості суспільного ладу. Вплив брахманізму. Веди. Варни у Стародавній Індії: брахмани, кшатрії, вайші, шудри. Державний устрій: царі (радкі) та князі (магараджі); фінансове, військове та громадських робіт відомства; матринарішад; радники царя; військова рада. Адміністративний поділ. Місцеві органи влади. Збройні сили. Джерела права: звичаї, закони Ману, Нарада, Артхашастра, Рігведа. Судочинство. Закони Ману: історія написання, особливості та регулювання основних галузей права.

Тема 5. Держава і право Стародавнього Китаю.

Виникнення держави та її розвиток. Держава Шан – Ін. Держава Чжоу. Соціальна нерівність – система спадкових рангів: ван (цар), чжухоу (знать), дафу, ші, шужень (прості люди). Реформи Шан Яна. Держава Цінь. Деспотія Цінь Шіхуана. Держава Хань. Конфуціанство – державна релігія. Реформи регента Ван Мана. Народні повстання. Розділення Китаю на три незалежних держави – Вей, Шу та У. Джерела права: звичаї; «Книга законів царства Вей»; розпорядження імператорів. Риси права Стародавнього Китаю. Судочинство.

Тема 6. Держава і право Стародавньої Греції.

Розклад родоплемінних відносин і зародження держави в Афінах. Гомерівська Греція: Буле, Агора (народні збори), вождь (Базилевс). Міста – поліси. Реформи Тезея. Реформи Солона. Реформи Клісфена. Їх оцінка, демократизація державного ладу. Правове становище населення: вільні та раби; громадяни та негромадяни; метеки; вільновідпущеники. Атімія. Рабовласницька демократія в Афінах. Реформи Перікла. Державний лад: народні збори, Рада – 500, службові особи, колегія архонтів, колегія стратегів, Геліея, Ареопаг. Судочинство. Джерела права: звичаї, закони Драконта, псефізми, законодавство міст-полісів. Основні риси афінського права. Виникнення держави у Спарті. Структура органів влади Спарті: два царі, Герусія (рада старійшин), Апела (народні збори), колегія ефорів. Суспільний лад: спартанці, ілоти, переіки. Судоустрій та основні риси право.

Тема 7. Держава і право Стародавнього Риму.

Періодизація держави і права Стародавнього Риму. Зародження римської державності. Суспільний лад додержавного Риму: квірити, клієнти, плебеї. Реформа

Сервія Туллія – остаточне оформлення держави. Утворення аристократичної республіки. Державний устрій: народні збори, Сенат, магістратура (ординарні та екстраординарні магістрати). Правове становище населення: вільні та раби; громадяни, латіни, перегріни. Управління провінціями. Збройні сили. Криза і падіння республіки. Реформи братів Гракхів. Зміни в суспільному ладі. Триумвірати. Перехід до монархії. Принципат – обмежена монархія. Зміни в економіці, суспільному ладі та державному устрої в період принципату. Християнство. Домінат – абсолютна монархія. Суспільний лад та державний устрій. Реформи Діоклетіана та Константина: зміст та наслідки. Судоустрій: органи судової влади та їх розвиток в різні періоди Римської держави. Джерела та основні риси римського права.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ФЕОДАЛЬНА ДЕРЖАВА І ПРАВО

Тема 1. Держава і право франків.

Дофеодальна держава. Загальна характеристика феодальної епохи: основні ознаки. ранньофеодальна держава; станово-представницька монархія; абсолютна монархія. Особливості виникнення держави у франків. Правління Хлодвіга I: згуртування франків в єдине королівство. Суспільний лад: вільні франки, галло-римляни, літи, вільновідпущеники, раби. Реформа Карла Мартелла. Розвиток Франкського королівства за Карла Великого. Зміни в суспільному ладі. Державний устрій: майордом, маршал, пфальцграф, референдарій, тезаурарій, служилі люди. Верденський договір 843 р. і розпад франкської держави. Джерела права: звичаї, постанови королів законодавчого характеру (капітулярії), Салічна правда.

Тема 2. Держава і право феодальної Франції.

Розвиток феодальних відносин. Період феодальної роздробленості: слабкість королівської влади, відсутність єдиної мови, культури, економічного простору. Правління Філіпа II Августа, Людовіка IX Святого та Філіпа IV Красивого. Станово-представницька монархія. Генеральні Штати: скликання та повноваження. Суспільні верстви у парламенті: дворянство, духовенство, міщани. Центральне і місцеве управління (XIV – XV ст.) «Великий березневий ордонанс». Абсолютна монархія. Правління Генріха IV Бурбона – укріплення абсолютизму, проведення політики протекціонізму. Державний устрій в період абсолютизму. Реформи Рішельє та Людовіка XIV. Джерела (кутьоми, капітулярії, «Кутьоми Бовезі», «Акт про відправлення правосуддя», «Звід канонічного права», міське право, практика Паризького парламенту) та характерні риси права. Судоустрій.

Тема 3. Держава і право феодальної Англії.

Розвиток феодальних відносин в Англії. Утворення англосаксонських держав. Державний лад Британії у англосаксонський період: село, сотня, графство, Вітенагемот, король. Нормандське завоювання та його вплив на суспільний і державний устрій Англії в XI – XII ст. Реформи Генріха II Плантагенета. Велика Хартія вольностей 1215 р. Утворення станово-представницької монархії. Парламент Англії: скликання, побудова та повноваження. Суспільні верстви у парламенті: дворянство, духовенство, міщани. Державний устрій: король, королівська Рада, шеріф, мери. Виникнення і особливості англійського абсолютизму. Зміни в суспільному ладі та державному устрої. Король, парламент, Таємна рада. Зоряна палата. Правління Генріха VIII – заснування англіканської церкви. Характерні особливості джерел права: звичаєве право, статuti англійського парламенту, ордонанси королів, розвиток права в роботах видатних юристів. Судовий прецедент. Судовий процес. Поява правозахисників: баристер та соліситор.

Тема 4. Держава і право феодальної Німеччини.

Утворення і розвиток феодальної держави в X – XII ст. Три етапи історії феодальної держави і права Німеччини. Реформи Генріха Птаколова. Розряди німецького феодального суспільства: військовий (лицарський) та податний (селянський). Оттон I та створення Священної Римської імперії німецької нації. Виникнення та особливості станово-представницької монархії. Рейхстаг – імперські збори світських та духовних осіб. «Золота Булла» Карла IV Люксембурга – закріплення порядку обрання німецького короля. Селянська війна та реформація. «Імперська ідея» Карла V Габсбурга. Вестфальський трактат. Становлення князівського абсолютизму. «Освічений абсолютизм» Австрії. Поліцейська держава в Пруссії. Особливості розвитку феодального права в Німеччині. Джерела права: збірники звичаєвого права («Саксонське зерцало», «Швабське зерцало»), кодекс «Кароліна», практика Берлінського Верховного суду.

Тема 5. Арабський Халіфат.

Особливості становлення класового суспільства і держави в арабів. Пророк Магомет. Омейядська та Аббасидська династії. Занепад Арабського Халіфату. Суспільний лад. Особливості правового статусу особи за шариатом. П'ять обов'язків мусульманина. Основні течії ісламу: суніти, шиїти. Організація держави і влади. Теократія. Органи влади: халіф, муджанхіри та ансари, везір. Суд за Кораном. Судовий процес та види покарань. Джерела мусульманського права (шаріату): Коран, Сунна, доктрина. Характеристика окремих галузей права.

Тема 6. Держава і право західних і південних слов'ян.

Виникнення і розвиток феодальної держави в Польщі. Княжіння Мешко – об'єднання польських земель. Прийняття християнства. Суспільний устрій: магнати, духовенство, закупи, ратаї, гості. Державний устрій: Великий князь, Сейм (сенат та посольська ізба). Ліберум-вето. Радомська конституція. Люблінська унія. Річ Посполита. Польська правда – писаний звод правових звичаїв. Виникнення і розвиток феодальної держави у Чехії. Князівство Само – об'єднання чесько-моравських племен. Велика Моравська держава. Виділення Чеського князівства. Дворянська демократія у Чехії. Станово – представницька монархія XV – поч. XVI ст. Приєднання Чехії до складу Австрії. Особливості права Чехії. Особливості виникнення і розвитку феодальної держави у Болгарії. Союз «Семи слов'янських племен». Розквіт Першого Болгарського царства при князі Симеоні. Період панування Візантії. Друге Болгарське царство: князь, рада знаті, збори «всього народу». Основні риси права. «Закон судний людям» - пам'ятка права IX ст. Виникнення і розвиток феодальної держави у Сербії. Об'єднання сербських регіонів у XI ст. Розквіт Сербської держави при Стефані Душані. Державна влада: король, присутственний собор. Суспільний лад: великі і малі властали і влателічі, меропхи (залежні селяни), серби (вільні селяни), отроки. Адміністративний поділ: округи, жупи, села. Законник сербського короля Стефана Душана.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. БУРЖУАЗНА ДЕРЖАВА І ПРАВО

Тема 1. Виникнення і розвиток буржуазної держави і права в Англії.

Передумови, етапи та особливості англійської буржуазної революції. Правління Карла I. «Петиція про права». «Велика ремонстрація». Політичні партії в парламенті Англії періоду революції. Проголошення республіки. Протекторат О. Кромвелля. «Інструмент управління». Державний устрій. Реставрація монархії. Карл II Стюарт.

Розвиток конституційної монархії і парламенту в XVII – XIX ст. Престолаоуспадкування та політична криза 1679 – 1681 рр. Безпарламентське правління. «Habeas Corpus Act». «Славетна революція». Формування двопартійної системи в Англії. Конституційні акти. «Білль про права».

Зміни в державному устрої в кінці XIX – на початку XX століття. Промислова революція. «Народна хартія». Вікторіанська епоха. Уряди консерваторів та лібералів. Колоніальна політика Великобританії. Боротьба за самоуправління Ірландії. Основні джерела права: загальне право, справедливість, статутне право. Риси права. Формування нових галузей права.

Тема 2. Виникнення і розвиток держави і права США.)

Економічне і політичне становище північно-американських колоній Англії. І Континентальний конгрес. «Декларація прав і потреб колоній». Революційна війна за незалежність. Декларація незалежності 1776 року. Створення конфедерації. «Статті Конфедерації». Конституція США 1787 року: історія прийняття та основні положення. Перший цикл поправок до Конституції. Білль про права 1791 року. Причини та хід громадянської війни 1861-1865 р.р. Відміна рабства. «Чорні кодекси». Другий цикл поправок до конституції. Реконструкція Півдня. Формування двопартійної системи США. Адміністративно-територіальний поділ і органи управління. Зміни в державному устрої США у другій половині XIX століття. Політика сегрегації.

Тема 3. Утворення і розвиток буржуазної держави і права у Франції.

Буржуазна революція 1789-1794 р.: причини та основні етапи. «Декларація прав людини і громадянина». Конституція 1791 р. – проголошення конституційної монархії. Проголошення першої республіки. Якобінська диктатура. Термідоріанський переворот. Конституція 1795 року. Конституція 1799 року. Державний переворот 1799 року. Проголошення імперії і її падіння. Особливості політики Наполеона. Віденський конгрес 1814 – 1815 рр. Реставрація монархії Бурбонів. Хартія 1814 року. «Сто днів» Наполеона. Революція 1848 року і проголошення Другої республіки. Друга французька імперія. Конституція 1870 року. Правління Наполеона III. Революція 1870 року та проголошення Третьої республіки. Паризька Комуна: проголошення, діяльність, державний лад та характеристика основних нормативних актів. Судові та правоохоронні органи Комуні. Конституційні закони 1875 року. Демократичні та реакційні тенденції суспільно-політичного розвитку Франції II половини XIX – початку XX ст. Джерела і основні риси права. Цивільний кодекс 1804 року. Кримінальний кодекс 1810 року.

Тема 4. Виникнення і розвиток буржуазної держави і права у Німеччині.

Виникнення буржуазної держави. Окупація Німеччини Наполеоном I. Німецька конфедерація. Рейнський Союз. Німеччина після Віденського конгресу. Створення Німецького Союзу 8 червня 1815 року. Революція 1848 року і її вплив на розвиток німецьких держав. Північно – німецький Союз – наступник Німецького Союзу. Органи управління: президент, союзний канцлер, Союзна Рада, Рейхстаг. О. Бісмарк. Утворення Німецької імперії 9 грудня 1870 року у складі 22 монархій, 11 герцогств, 7 князівств, 3 вільних міст. Конституція 1871 року. Джерела права: Німецьке Цивільне Уложення, Пруський кримінальний кодекс, Баварський кримінальний кодекс, Кримінальне Уложення. Характерні риси права: відсутність єдиного законодавства, використання рецептованого римського права, дія звичаєвого права.

Тема 1. Держава і право США Новітнього періоду.

Централізація державної влади. Новий курс президента Ф.Д. Рузвельта. Участь США у Другій світовій війні та післявоєнних перетвореннях у Європі. «Холодна війна». Зміни в конституції. Реакційне законодавство середини ХХ століття. Концепція «індустріального суспільства» Дж. Ф. Кеннеді. Економічні реформи Л. Джонсона. Президентство Р. Ніксона. Партийна система і її вплив на формування державних органів. Структура органів влади США. Система стримувань та противаг. Лоббі. Місцеве управління та взаємовідносини з федеральними органами влади. Суд: федеральні суди та суди окремих штатів. Поліція. ФСБ та ЦРУ. Характеристика основних джерел і галузей права.

Тема 2. Держава і право Німеччини Новітнього періоду.

Листопадова революція 1918 року. I з'їзд Рад Німеччини. Скликання Установчих зборів та прийняття Веймарської Конституції. Зміни в державному ладі, політичному режимі та партійній системі. Зародження нацизму. Встановлення фашистської диктатури. Зміни в державному ладі та праві. Режим третього Рейху. Підготовка до Другої світової війни. Берлінський пакт. Антигітлерівська коаліція. Крах фашистської диктатури. Потсдамські угоди. Нюрнберзький процес. Розділ Німеччини: проголошення Федеративної Республіки Німеччини та Німецької Демократичної Республіки. Конституція 1949 року. Державний лад ФРН та НДР. Проголошення Німецької демократичної республіки. Об'єднання Німеччини. Законодавство Німеччини після Другої світової війни. Структура органів правосуддя ФРН.

Тема 3. Держава і право Франції Новітнього періоду.

Зміни в державному устрої та політичному режимі між двома світовими війнами. Умови Версальського мирного договору для Франції. Велика депресія та політична нестабільність. Франція у Другій світовій війні. Режим «Віші». Падіння Третьої республіки. Державний устрій та політичний режим Четвертої республіки. Конституція 1946 року. Приєднання Франції до блоку НАТО. Державний устрій та політичний режим П'ятої республіки. Конституція 1958 року. Політика Ш. де Голля. Політичний курс Ф. Меттерана. Референдум 1992 року про приєднання до Маастрихтського договору. Основні джерела та риси права Франції новітнього періоду.

Тема 4. Держава і право Великобританії Новітнього періоду.

Розвиток Великобританії між двома світовими війнами. Посилення ролі уряду у здійсненні влади. Вибірчі реформи 1918 та 1928 років. Вестмінстерський статут 1931 року. Створення Британської співдружності націй. Принципи взаємовідносин між країнами-членами Співдружності. Великобританія у Другій світовій війні. Політичний курс В. Черчілля. Повоєнна урядова політика. Великобританія – член НАТО. Націоналізація промисловості та фінансової сфери. Реформи конституційного права. Ольстерське питання. Особливості парламентської виборчої кампанії 2001 року. «Третій шлях». Зміни у структурі та роботі парламенту наприкінці ХХ століття. «Акт про народне представництво» 1983 року. «Акт про палату обшин (управління справами)» 1978 року. Особливості права новітньої Англії.

Змістові модулі навчальної дисципліни

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

1. Держава і права Стародавнього Вавілону (1 год.).
2. Держава і права Стародавньої Індії (1 год.).
3. Держав і парво феодальної Франції (1 год.).
4. Держава і право феодальної Англії (1 год.).
5. Виникнення і розвиток буржуазної держави і права в Англії (2 год.).
6. Держава і право Німеччини Новітнього періоду (2 год.).

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

1. Держава і права Стародавньої Греції (1 год.).
2. Держава і права Стародавнього Риму (1 год.).
3. Виникнення і розвиток держави і права США (1 год.).
4. Утворення і розвиток буржуазної держави і права у Франції (1 год.).
5. Держава і право Франції Новітнього періоду (2 год.).
6. Держава і право Великобританії Новітнього періоду (2 год.).

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Стародавня держава і право (6 год.).
2. Держава і права Стародавнього Єгипту 6 год.).
3. Держава і права Стародавнього Вавілону (2 год.).
4. Держава і права Стародавньої Індії (2 год.).
5. Держава і права Стародавнього Китаю (4 год.).
6. Держава і права Стародавньої Греції (3 год.).
7. Держава і права Стародавнього Риму (3 год.).
8. Держава і право франків (4 год.).
9. Держав і парво феодальної Франції (3 год.).
10. Держава і право феодальної Англії (3 год.).
11. Держава і право феодальної Німеччини (6 год.).
12. Арабський Халіф (2 год.).
13. Держава і право західних і південних слов'ян (2 год.).
14. Виникнення і розвиток буржуазної держави і права в Англії (18 год.).
15. Виникнення і розвиток держави і права США (18 год.).
16. Утворення і розвиток буржуазної держави і права у Франції (18 год.).
17. Виникнення і розвиток буржуазної держави і права у Німеччині (16 год.).
18. Держава і право США Новітнього періоду (18 год.).
19. Держава і право Німеччини Новітнього періоду (16 год.).
20. Держава і право Франції Новітнього періоду (16 год.).
21. Держава і право Великобританії Новітнього періоду (16 год.).

Підсумкова тека: письмовий підсумковий тестовий контроль, екзамен.

Методи навчання

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця з правознавства з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного

педагогічного процесу. Це, наприклад, робота в малих групах, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань, практичні та творчі справи.

Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Відмінно А, 90-100 б.

Студент має глибокі міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, може чітко сформулювати дефініції, використовуючи відповідну термінологію, вільно володіє понятійним апаратом, знає основні проблеми загальних основ зазначеної дисципліни, її мету, структуру та завдання.

Студент вільно володіє отриманими знаннями і використовує їх для вирішення поставленої проблеми., виявляє розуміння теоретичного матеріалу, будує аргументовані висновки, вміє наводити конкретні приклади, вільно проводить порівняння політичного та економіко-соціального становища різних країн.

Студент володіє глибокими та міцними знаннями, може вільно висловлювати власні судження і впевнено їх аргументує, може не лише розкрити сутність загальнотеоретичних питань але й проілюструвати їх конкретними фактами, вільно володіє інформацією про сучасний перебіг подій к різних країнах світу. Демонструє навички використання знань, здобутих при вивченні інших дисциплін. Чітко розуміє актуальність використання досвіду провідних країн світу в питаннях.

Добре В82-89 б

Студент в достатній мірі оперує учбовим матеріалом, узагальнює окремі факти і формулює нескладні висновки, обґрунтовуючи їх конкретними фактами прикладів різних країн світу, вміє правильно застосовувати поняття і юридичну термінологію. Студент має в цілому міцні ґрунтовні знання, але може допустити неточності в формулюванні, незначні понятійні неточності у визначеннях та класифікації. Може дати порівняльну характеристику однорідних видів конституцій або форм держави, проаналізувати тотожні риси та відмінності, в цілому самостійно встановлює причинно-спадкові зв'язки, вміє узагальнювати і застосовувати отримані знання.

Добре С74-81 б.

Студент знає програмний матеріал повністю, в цілому послідовно і логічно, самостійно відтворює учбовий матеріал теми, демонструє розуміння юридичної термінології, підкріплює визначення кількома прикладами, виділяє окремі ознаки подій і процесів у різних країнах світу.

Студент може допустити незначні помилки у визначенні форми правління (форма республіки або монархії), територіально-адміністративного устрою (вид унітарного устрою або автономії), політичного режиму конкретної країни світу. Використовує наведені у літературі документи як джерело знань, в цілому правильно використовує

юридичні поняття і може дослідити їх логіку у сучасному контексті розвитку провідних держав світу.

Задовільно D64-73 б

Студент знає основні теми курсу, має основні уявлення про державний устрій і конституційні особливості країн світу, але його знання мають фрагментарний характер, іноді невідкріплені прикладами.

Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Має прогалини в теоретичному курсі. Не здатен самостійно провести порівняння державного устрою, правових систем, організації державного управління різних країн, не володіє або володіє не повністю поточною ситуацією в державах.

Рекомендована література

Базова

24. Джужа О.М. Історія держави та права зарубіжних країн. - К.: Правові джерела, 2002.
25. Брецько Ф. Історія держави і права України в схемах і таблицях // Історія України. – 2005. – №29-32.
26. Історія держави і права України. У 2-х част. / За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка. – Київ, 2003.
27. Історія держави і права України: Підручник / За ред. А. С. Чайковського. – Київ, 2004.
28. Історія держави і права України: Акад. курс: У 2 т. / За ред.
29. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина. — К., 2000.
30. Іванов В. М. Історія держави та права України: Навч. посіб.: У 2 ч. — К., 2002–2004.
31. Іванов В. М. Історія держави і права України: Навч. посіб. — К., 2004.
32. Іванов В. М. Практикум з історії держави і права України: Навч. посіб. — К., 2006.
33. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія: Навч. посіб. / За ред. В.Д. Гончаренка; кол. упоряд.: В.Д. Гончаренко, О.Д. Святоцький, М.М. Страхов, С.І. Пирогова. – К.: Ін Юре, 2002.
34. Історія держави і права зарубіжних країн: середні віки та ранній новий час: навч. посібник/ за ред. Б.И. Тищика. – Л.: Світ, 2006.
35. Музиченко П.П. Історія держави і права України. – Київ, 2006.
36. Макачук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн.: Навчальний посібник. Вид. 4-те, доп. - К.: Атіка, 2004.
37. Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України. – Київ, 2007.
38. Лещенко И.И. История государства и права зарубежных стран: Учебное пособие. – Донецк: ООО «Юг-Восток, ЛТД», 2006.
39. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн: Підруч. – 2-е вид., перероб. та доп. – К.: Ін Юре, 2003.
40. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн: Підруч. – Х.: Право, 1999.
41. Терлюк І. Я. Історія держави і права України. – Київ, 2006.1.
42. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. Навч. посіб. для студентів юрид. вузів та факультетів. - К.: Олан, 2001.
43. Хрестоматія з історії держави і права України. У 2-х т. / За ред. В.Д. Гончаренка. – Київ, 2003.
44. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. – У 2 т. / За ред. В.Д. Гончаренка. – К.: Ін Юре, 1998.
45. Хрестоматія з історії держави і права України: Навч. Посіб. / Упоряд.: А. С. Чайковський (кер.) та ін. – Київ, 2003.
46. Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. - К.: Каравела, 2003

Допоміжна

27. . Історія української Конституції. Упорядники: А. Слюсаренко, М. Томенко. - Київ, 1997.
28. . Васильєв Л.С. История Востока. В 2-х т.: Учебник. - М.: Высш. шк., 2005.
29. . Коментар до Конституції України.- Київ, 1996.
30. . Конституція незалежної України. У 3-х томах. Документи, коментарі, статті. Упорядники: Головатий С., Юзьков Л.- Київ, 1995.
31. . Копиленко О.Л., Копиленко М.Л. Держава і право України. 1917-1920.- Київ, 1997.
32. . Кульчицький В. С., Бойко І. Й. Генезис та еволюція української конституції. Навчальний посібник для студентів юридичного факультету. - Львів, 2007.
33. . Полонська-Василенко Н. Історія України. 1990-1923 рр.- Київ, 1991.
34. . Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. - Львів, 1993.
35. . Субтельний О. Україна. Історія. - Київ, 1991.
36. . Страхов М.М. Основні закономірності становлення буржуазної держави і права у провідних країнах Європи і в Північній Америці. – К.: Навч. метод. каб. вищ. освіти, 1991.
37. Ермолаєв В.М., Козаченко А.І. Органи влади і управління Української держави (друга пол. ХУІІ - ХУІІІ ст.). - Х.: Право. 2002.
38. Переяславська рада 1654 р. Історіографія та дослідження. - К.: Смолоскип, 2003.
39. Ермолаєв В.М. Вищі представницькі органи влади в Україні (історико-правове дослідження). – Х.: Право, 2005. – 272 с.
40. Кривцун І.С. Організація Запорізького козацтва – формування основ самоврядування в Україні // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – Х., 2005.–Вип.29.– С.241-247.
41. Козаченко А. Державне право України другої половини ХУІІ – початку ХУІІІ ст. // Вісник Академії правових наук України. – Х., 2004. – №4(39). – С. 47-53.
42. Гончаренко В.Д. Органи земського самоврядування в Україні у другій пол. ХІХ - на поч. ХХ ст. // Держ. буд-во та місц. самоврядування. - Х.: Право, 2003. - Вип. 6. - С. 132-152.
43. Мікула О. Апарат управління Галичиною і Буковиною за австрійською Конституцією 1867 року // Право України. - 2002. - № 5. - С. 140-142.
44. Гончаренко В.Д. Зміни в системі центральних органів влади Росії внаслідок буржуазно-демократичної революції 1905-1907 рр. // Вісник Академії правових наук. – Х., 2005. – № 2(41). – С. 51-64.
45. Тищик Б.Й. Західноукраїнська Народна Республіка (1918-1923). Історія держави і права. – Львів, 2004.
46. Шевчук В.Д., Тараненко М.Г. Історія української державності: курс лекцій. – К.: Либідь, 2004.
47. Закон України „Про голодомор 1932-1933 рр. в Україні” від 28.11.2007, № 376-V // ВВР. – 2006. - № 50. – Ст. 504.
48. Єфіменко Г.Г. Радянська модернізація 1920-1930-х рр. // Український історичний журнал. – 2002. – № 5. – С. 3-24.
49. Слюсаренко А.Г., Гусєв В.Т. Новітня історія держави і права України (1900-2000). – К., Просвіта. – 2000.
50. Мироненко О. Спроби обґрунтування засад захисту радянських конституцій 20-30-х років в офіційних колах СРСР та УРСР // Вісник Конституційного Суду України. – 2005. – № 5. – С. 105-118.
51. Тимцуник В. Своєрідність викриття культу особи як головного знаряддя у боротьбі за владу напередодні ХХ з'їзду КПРС // Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. – 2003. – № 1. – С. 50-58.
52. Корнеєв А. Створення Конституції України (етапи становлення) // Вісник Конституційного Суду України. – 2005. – № 3. – С. 53-62.

Інформаційні ресурси

14. Історія держави і права зарубіжних країн - Маймескулов Л.М.
http://pidruchniki.ws/1126062244400/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_zarubizhnih_krayin_-_maymeskulov_lm
15. Історія держави і права України - Музиченко П.П.
http://pidruchniki.ws/17390617/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_ukrayini_-_muzichenko_pp
16. Історія держави і права України - Терлюк І.Я.
http://pidruchniki.ws/1584072045407/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_ukrayini_-_terlyuk_iya
17. Історія держави та права України - Трофанчук Г.І.
http://pidruchniki.ws/1237042343223/pravo/istoriya_derzhavi_ta_prava_ukrayini_-_trofanchuk_gi
18. <http://homo-sapiens.com.ua/leksiyyi/istoriya-derzhavi-i-prava-zarubizhnih-krajin.html>
19. <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/671/>
20. http://kneuinfo.narod.ru/storya_derzhavi_prava_zarubzhnih_kran
21. http://pravnyk.info/spb_idpu.html
22. http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/books/_book-682.htm
23. <http://ukrhist.at.ua/publ/37-1-0-202>
24. http://pravo.biz.ua/category/istoriya_dergavy_i_prava_zarubignykh_krajin/
25. <http://www.student-lib.net/index.php?page=0-13>
26. <http://textbooks.net.ua/content/view/>

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» для студентів заочної форми навчання

Мета самостійного опрацювання тем курсу:

1. Знаходити серед великої кількості джерел потрібну інформацію.
2. Працювати з декількома джерелами, аналізувати одне і те ж явище з точки зору різних авторів і підходів.
3. Аналізувати матеріал з метою виділити головне або суть питання, яке розглядається.

Завдання № 1. Підготувати теми для доповідей та рефератів.

1. Особливості утворення перших держав.
2. Загальна характеристика стародавньосхідної цивілізації.
3. Основні етапи розвитку Стародавнього Єгипту та їх характеристика.
4. Державний апарат Давньої Індії.
5. Періодизація та основні віхи історії Стародавнього Китаю.
6. Історія збірника Закони Хамурапі.
7. Кастова система Стародавньої Індії та її вплив на право.
8. Які пережитки первісного ладу збереглися у правових документах Стародавнього Сходу.
9. Особливості розвитку грецьких полісів.
10. Судова система афінського полісу.
11. Реформи Тезея.
12. Реформи Перікла.
13. Державний устрій та право Спарти.
14. Магістратури у Римській державі: види та компетенція.
15. Закони XII таблиць: характеристика та значення.
16. Рецепція та значення римського права.
17. Загальна характеристика Кодифікації Юстиніана.
18. Значення та основні напрямки діяльності римських юристів.

Завдання №2 Підготуйтеся до виконання тестових завдань.

1. Що виступає джерелами права Стародавнього Єгипту:

- А) Закони Ману
- Б) Закони Хамурапі
- В) книга Законів царства Вей
- Г) кодифікація Бокхориса

2. До кого в Афінській державі застосовували остракізм:

- А) до кримінальних злочинців
- Б) до осіб, які не змогли вчасно повернути борг
- В) до того, хто своєю діяльністю шкодив існуванню демократії
- Г) до тих, хто порушив порядок укладання шлюбу

3. Накладання атімії означало:

- А) перетворення вільного на раба
- Б) позбавлення громадянства
- В) надання волі рабові
- Г) вигнання з держави

4. Римське право якого часового проміжку називали класичним:

- А) періоду пізньої Імперії
- Б) періоду ранньої Республіки
- В) періоду пізньої Республіки та ранньої Імперії
- Г) періоду зародження римської державності

5. Бенефіціальна реформа – це:

- А) аграрна реформа
- Б) церковна реформа
- В) реформа судочинства
- Г) військова реформа

6. Капітулярії – це:

- А) франкські конституції
- Б) акти майордомів
- В) звичаї
- Г) постанови королів законодавчого характеру

7. Вищий судовий орган у Стародавньому Єгипті:

- А) Ареопаг
- Б) палата шести
- В) понтифіки
- Г) Герусія

8. Консули, претори, цензори, трибуни, едили, квестори – це посадові особи, які склали:

- А) Сенат
- Б) ординарні магістрати
- В) екстраординарні магістрати
- Г) префекторію

9. Домовленість двох або більше сторін, згідно з якою одна (чи більше) особа має право вимагати від іншої (інших) здійснення певних дій – це:

- А) прекарій
- Б) контракт
- В) стипуляція
- Г) інтердикт

10. Позначте найдавніший збірник законів Месопотамії:

- А) закони Ману
- Б) Закони Хамурапі

В) кодекс Навуходоносора

Г) закони Бокхориса

11. У якому випадку згідно з Законом царя Хамурапі шлюб вважався офіційно затвердженим :

А) у разі довготривалого сумісного проживання

Б) після проведення релігійного обряду

В) після передачі викупу батькові нареченої

Г) при наявності письмового договору

12. Згідно із Законами Ману, злочинець, який здійснює крадіжку вночі, має бути:

А) страчений

Б) сплатити штраф і відшкодувати завдані збитки

В) міра покарання буде залежати від соціального статусу злочинця

Г) прилюдно битий батогами

13. Сервітутом у Давньому Римі називали:

А) форму боргового зобов'язання

Б) форму землеволодіння

В) право користування чужою річчю

Г) річ, що набувалася у власність внаслідок давності володіння

14. Який із зазначених органів не відносять до державної влади Спарти:

А) Герусія

Б) Апелла

В) колегія ефорів

Г) Рада 500

15. Принципат - це :

А) обмежена монархія

Б) необмежена монархія

В) період правління військових диктаторів

Г) спадкова римська аристократія

16. Вищий судовий орган Стародавнього Єгипту:

А) Ареопаг

Б) Герусія

В) понтифіки

Г) палата шести

17. Віндикація у Давньому Римі – це:

А) засіб захисту права власності

Б) кривава помста

В) розпорядження претора

Г) застава земельної ділянки

18. Позначте найдавніший збірник законів Індії

А) закони Ману

Б) Закони Хамурапі

В) кодекс Навуходоносора

Г) закони Бокхориса

П рівень.

1. Що таке індульгенція?

2. Дайте загальну характеристику Законів Ману.

3. Які реформи у Афінській державі провів Солон?

4. Який правовий статус мали переїзники у Стародавньому Римі?

5. Назвіть органи правління Стародавньої Спарти.

6. Що таке остракізм?

7. Дайте загальну характеристику Законів царя Хамурапі.

8. Які реформи у царстві Цінь провів Шан Ян?
9. Який правовий статус мали шудри у Стародавній Індії?
10. Назвіть органи правління Афінської держави періоду демократії.
11. Що характеризує азійський спосіб виробництва?
12. Які особливості утворення перших держав?
13. Які повноваження мала Гелієя?
14. Який правовий статус мали ілоти у Стародавній Спарті?
15. Що таке східна деспотія?
16. Які спільні риси перших держав світу?
17. Як формувалася і які повноваження мала Рада-500?
18. Який правовий статус мали брахмани у Стародавній Індії?

Завдання № 3. Підготувати теми для доповідей та рефератів.

1. Поняття та характерні риси епохи феодалізму
2. «Каролінгське відродження»
3. Характеристика та особливості дофеодальних держав
4. Франція періоду правління Людовіка IX Святого
5. «Великий березневий ордонанс»
6. Характеристика правління Генріха IV Бурбона
7. «Салічна правда» – пам'ятка ранньофеодального права.
8. Генеральні Штати - станово-представницький орган Франції.
9. Особливості французького абсолютизму.
10. Історія та загальна характеристика „Кутюмів Бовезі”.
11. Особливості станово-представницьких органів феодальної Німеччини.
12. „Саксонське зеркало” – пам'ятка німецького феодального права.
13. „Кароліна” як джерело німецького феодального права.
14. Рецепція римського права.
15. Англійський парламент та його боротьба за обмеження права корони.
16. „Велика Хартія Вольностей” та її історична роль у розвитку Англії.
17. Історія англіканської церкви та її роль у формуванні влади.

Завдання №4 Підготуйтеся до виконання тестових завдань.

1. Капітулярії – це:

- А) франкські конституції
- Б) акти майордомів
- В) звичаї
- Г) постанови королів законодавчого характеру

2. Законодавчий акт, який закріпив порядок обрання німецького короля колегією німецьких курфюрстів – це:

- А) «Золота Булла»
- Б) «Кароліна»
- В) «Саксонське зеркало»
- Г) «Швабське зеркало»

3. Хто стояв на чолі Священної Римської імперії німецької нації:

- А) Папа Римський
- Б) імператор Німеччини
- В) курфюрсти
- Г) спільно Папа Римський та імператор Німеччини

4. «Петиція про права», підписана королем Англії Карлом I передбачала:

- А) ліквідацію монархії
- Б) введення податків за згодою парламенту
- В) запровадження конституційної монархії

Г) ліквідацію парламенту

5. Хто виконував судові функції у землях в середньовічній Німеччині:

- А) феми
- Б) прокурори
- В) князі
- Г) атмани

6. Як називалися сільські общини в державі Франків:

- А) аллоди
- Б) роди
- В) марки
- Г) генси

7. Який документ закріплював феодальну роздробленість Німеччини:

- А) Салічна правда
- Б) Золота Булла
- В) Кароліна
- Г) Саксонське зерцало

8. Основні групи населення Спарти:

- А) спартіати, ілоти, періеки
- Б) апелли, спартіати, ілоти
- В) ефори, архонти, стратигі
- Г) шудри, кшатрії, брахмани

9. Станово-представницький орган середньовічної Франції – це:

- А) Національні збори
- Б) Установчі збори
- В) Генеральні штати
- Г) Сенат

10. Що являли собою «варварські правди» у державі франків:

- А) підручники права
- Б) накази королів
- В) збірки звичаєвого права
- Г) військові документи

11. Право вищої юрисдикції відповідно до «Золотої Були» мали:

- А) суди князів-виборців
- Б) церковні суди
- В) міські суди
- Г) імперський верховний суд

12. Посадові особи на місцях в Англії згідно з Великою Хартією Вольностей призначались з:

- А) найбагатших людей королівства
- Б) вільних громадян із річним прибутком у 100 шилінгів
- В) тих, хто добре знає закони і має бажання їх виконувати
- Г) усіх бажаючих і маючих можливість сплатити за патент

13. Закріплення християнства як державної релігії Шотландії містить:

- А) Habeas Corpus Act
- Б) Біль про права
- В) Знаряддя управління
- Г) Акт про престолоуспадкування

14. «Кароліна» - це:

- А) судове уложення імператора Карла V
- Б) Кримінальний кодекс Англії XIII століття
- В) Цивільний кодекс Англії XIII століття
- Г) Кримінальний кодекс Франції XV століття

15. Який період історії Англії називають англосаксонським:

- А) період абсолютизму
- Б) період створення англійського парламенту
- В) період вторгнення на Британський архіпелаг різноманітних племен
- Г) період війни Червоної та Білої троянд

16. Засновником ісламу є :

- А) Омар
- Б) Осман
- В) Алі
- Г) Мохаммед

17. Хто виконував судові функції у землях в середньовічній Німеччині:

- А) феми
- Б) прокурори
- В) князі
- Г) атмани

18. Кримінальне право у Салічній правді містило поняття:

- А) співучасті
- Б) осудності
- В) провини
- Г) кривавої помсти

19. Згідно з яким документом Генеральним Штатам Франції у 1357 році передавалося право контролю за управлінням країною:

- А) Великий березневий ордонанс
- Б) Золота Булла
- В) Кароліна
- Г) Саксонське зеркало

20. Станово-представницький орган середньовічної Німеччини – це:

А) Національні збори

- Б) Установчі збори
- В) Генеральні штати
- Г) Рейхстаг

II рівень

1. Назвіть джерела права феодальної Франції?
2. Які питання врегульовувала «Кароліна»?
3. Які питання вирішував Суд Справедливості?
4. Що виступає джерелами права салічних франків?
5. Які повноваження Зоряної палати?
6. Які питання врегульовувала Велика Хартія вольностей?
7. Яка структура Генеральних Штатів?
8. Назвіть джерела права феодальної Франції?
9. Які питання врегульовувала «Кароліна»?
10. Які питання вирішував Суд Справедливості?
11. Дайте визначення таліону.
12. Які відмінності домінанту?
13. Які питання врегульовував «Великий Березневий ордонанс»?
14. Які види злочинів у мусульман вважалися найважчими?
15. Дайте визначення ордалія. В яких випадках він застосовувався?
16. У чому суть принципату як форми правління?
17. Які етапи пройшла в своєму розвитку феодальна держава?
18. Які питання врегульовувала Золота Булла?
19. Як мусульмани трактували поняття «держава»?

20. Які повноваження мала Гелієя?

Завдання № 5. Підготувати теми для доповідей та рефератів.

- Колоніальна політика Великобританії.
- Протекторат О.Кромвеля.
- „Habeas corpus act” правозахисний документ XVII ст.
- Зміст та значення „Народних харті”.
- Республіка в Англії.
- Просвітництво.
- Особливості політики Наполеона I.
- „Сто днів” Наполеона.
- Хартія 1830 р. та її характеристика.
- Особливості жирондистської, якобінської та термідоріанської республік у Франції.
- Законодавство Паризької Комуни.
- Конституційні закони 1875 р.
- Державний лад та соціально-економічна політика Паризької комуни.
- Етапи колонізації Північної Америки.
- Причини та наслідки війни Півночі та Півдня 1861 – 1865 рр.
- Порівняльна характеристика „Декларація незалежності США” та „Декларація прав людини і громадянина”.
- Утворення провідних політичних партій США.
- Конституційна Хартія Пруссії 1850 р.
- Франкфуртська конституція 1849 р.
- Характеристика джерел німецького буржуазного права.
- Конституція Німецької імперії 1871 р.
- Наслідки першої світової війни для Німеччини.

Завдання №6. Підготуйтеся до виконання тестових завдань.

1. Як називався передреволюційний парламент Франції:

- А) Народні збори
- Б) Генеральні Штати
- В) Конгрес
- Г) Національний Конвент

2. Першим американським президентом було обрано:

- А) Т. Джефферсона
- Б) А. Лінкольна
- В) Дж. Вашингтон
- Г) Дж. Медісона

3. Коли був встановлений режим Третьої республіки у Франції:

- А) після вересневої революції 1870 року
- Б) 18 березня 1871 року, в день проголошення Паризької Комуни
- В) 28 березня 1871 року, в день повалення Паризької Комуни
- Г) у 1875 році, у результаті прийняття конституційних законів

4. Держава, яка була створена 9 грудня 1870 році у складі 22 монархій, 11 герцогств, 7 князівств, 3 вільних міст – це:

- А) Австро – Угорщина
- Б) Річ Посполита
- В) Німецька імперія
- Г) Веймарська республіка

5. Який конституційний акт Англії офіційно оформив диктатуру Кромвеля:

- А) Акт про престолоуспадкування
- Б) Трьохрічний акт

- В) Білль про права
- Г) засоби керівництва

6. Позначте дату проголошення першої республіки у Франції:

- А) 1791 рік
- Б) 1798 рік
- В) 1792 рік
- Г) 1801 рік

7. Коли був встановлений режим Третьої республіки у Франції:

- А) після вересневої революції 1870 року
- Б) 18 березня 1871 року, в день проголошення Паризької Комуні
- В) 28 березня 1871 року, в день повалення Паризької Комуні
- Г) у 1875 році, у результаті прийняття конституційних законів

8. Держава, яка була створена 9 грудня 1870 році у складі 22 монархій, 11 герцогств, 7 князівств, 3 вільних міст – це:

- А) Австро – Угорщина
- Б) Річ Посполита
- В) Німецька імперія
- Г) Веймарська республіка

9. Судова влада в США здійснюється:

- А) тільки Верховним судом
- Б) Верховним судом та судами, що призначаються Конгресом
- В) Конституційним судом
- Г) Сенатом Конгресу США

10. Позначте з яких палат складається Конгрес США:

- А) палата лордів і палата представників
- Б) палата представників і Сенат
- В) вища комісія і Сенат
- Г) Сенат і законодавчий корпус

II рівень

1. Які питання вирішував Суд Справедливості?
2. Які повноваження Зоряної палати?
3. Які питання врегульовувала Велика Хартія вольностей?
4. Які нормативні акти Наполеона I Ви можете назвати?
5. Коли у США були утворені дві провідні політичні партії – Демократична та республіканська?

Завдання № 6. Підготувати теми для доповідей та рефератів.

- Особливості німецького націонал-соціалізму.
- Зміни державного ладу Німеччини періоду гітлерівської диктатури.
- Місце ФРН у Євросоюзі
- Особливості французької колоніальної системи.
- Референдум 1992 р. та його наслідки.
- Політика Ш. де Голля.
- Політичний курс Ф. Міттерана.
- Французька республіка періоду правління Ж. Ширака.
- Англійська колоніальна політика.
- Структура органів влади сучасної Великобританії.
- Участь Великобританії НАТО.
- Великобританія та Євросоюз.
- Партійна система США.
- Співвідношення федеральних та місцевих органів влади за Конституцією США.

- „Холодна війна”.

Завдання №7. Підготуйтеся до виконання тестових завдань.

1. Позначте дату виникнення станово-представницької монархії в Англії:

- А) кінець XIII століття
- Б) початок XII століття
- В) кінець XI століття
- Г) початок XV століття

2. Як називається політика, що проводять США до корінного населення американського континенту:

- А) домінування
- Б) сіонізм
- В) сегрегація
- Г) антисемітизм

3. Конституція Японії 1947 року:

- А) проголосила диктатуру військової верхівки
- Б) відміняла рабство
- В) проголосила конституційну монархію
- Г) надавала надзвичайні повноваження імператору Японії

4. Позитивною стороною фашистського режиму в Італії стало:

- А) зміцнення становища ультраправих сил у парламенті
- Б) скасування смертної кари
- В) надання статусу суверенної держави Ватикану
- Г) надання незалежності о. Сицилія

5. Позначте країну, яка не підписала Берлінський (Троїстий) пакт 1940 року:

- А) Японія
- Б) Італія
- В) Франція
- Г) Німеччина

6. Позначте дату проголошення П'ятої республіки у Франції:

- А) 1946 рік
- Б) 1948 рік
- В) 1958 рік
- Г) 1978 рік

7. Позначте з яких палат складається парламент Великобританії:

- А) палата лордів і палата громад
- Б) палата представників і Сенат
- В) вища комісія і Сенат
- Г) Сенат і законодавчий корпус

8. Статус свободи людина отримує:

- А) при народженні
- Б) по досягненні повноліття
- В) при укладенні шлюбу
- Г) після прийняття спадщини

9. Законодавча влада у США належить:

- А) Президенту США
- Б) Раді Національної безпеки
- В) Конгресу
- Г) Верховному Федеральному суду

10. Хто очолив тимчасовий уряд Франції, сформований 6 червня 1944 року:

- А) Анрі Петен
- Б) Шарль де Голль

В) В. Черчілль

Г) Ж. Клемансо

11. Яка з зазначених країн не входила до складу антигітлерівської коаліції:

А) СРСР

Б) Великобританія

В) Японія

Г) Франція

12. Позначте дату об'єднання Німеччини («День німецької єдності»):

А) 22 грудня 1989 року

Б) 23 серпня 1990 року

В) 3 жовтня 1990 року

Г) 1 січня 1991 року

13. Яка міжнародна організація була створена на паризькій мирній конференції у 1919-1920рр.:

А) Європейська економічна співдружність

Б) ООН

В) Західноєвропейський союз

Г) Ліга Націй Європейська економічна співдружність

14. Як формується «Уряд її Величності» Великобританії:

А) обирається палатою лордів

Б) обирається палатою громад

В) призначається прем'єр-міністром

Г) призначається лордом-канцлером

15. Судова влада в США здійснюється:

А) тільки Верховним судом

Б) Верховним судом та судами, що призначаються Конгресом

В) Конституційним судом

Г) Сенатом Конгресу США

16. В результаті революції Мейдзі у Японії встановився режим:

А) конституційної монархії

Б) парламентської республіки

В) військової диктатури

Г) абсолютної монархії з формальними ознаками конституційності

17. Протизаконне захоплення влади, привласнення чийхось прав на що-небудь – це:

А) узурпація

Б) анексія

В) реституція

Г) протекціонізм

18. Позитивною стороною фашистського режиму в Італії стало:

А) зміцнення становища ультраправих сил у парламенті

Б) скасування смертної кари

В) надання статусу суверенної держави Ватикану

Г) надання незалежності о. Сицилія

19. Який закон вперше в історії США офіційно визнав права профспілок:

А) закон Вагнера

Б) закон Тафта – Хартлі

В) закон Шермана

Г) закон Вільсона

20. Позначте період політичного тиску на суспільство США, який увійшов в історію як «макартизм»:

А) друга половина 1940-х років

Б) перша половина 1950-х років

- В) друга половина 1950-х років
- Г) перша половина 1960-х років

II рівень

1. Як мусульмани трактували поняття «держава»?
2. Дайте характеристику режиму Третього Райху.
3. Коли у США були утворені дві провідні політичні партії – Демократична та Республіканська?
4. Із якою метою була створена Британська співдружність націй?
5. У чому суть принципату як форми правління?

Рекомендована література

Базова

1. Джужа О.М. Історія держави та права зарубіжних країн. - К.: Правові джерела, 2002.
2. Брецько Ф. Історія держави і права України в схемах і таблицях // Історія України. – 2005. – №29-32.
3. Історія держави і права України. У 2-х част. / За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка. – Київ, 2003.
4. . Історія держави і права України: Підручник / За ред. А. С. Чайковського. – Київ, 2004.
5. Історія держави і права України: Акад. курс: У 2 т. / За ред.
6. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина. — К., 2000.
7. Іванов В. М. Історія держави та права України: Навч. посіб.: У 2 ч. — К., 2002–2004.
8. Іванов В. М. Історія держави і права України: Навч. посіб. — К., 2004.
9. Іванов В. М. Практикум з історії держави і права України: Навч. посіб. — К., 2006.
10. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія: Навч. посіб. / За ред. В.Д. Гончаренка; кол. упоряд.: В.Д. Гончаренко, О.Д. Святоцький, М.М. Страхов, С.І. Пирогова. – К.: Ін Юре, 2002.
11. Історія держави і права зарубіжних країн: середні віки та ранній новий час: навч. посібник/ за ред.. Б.И. Тищика. – Л.: Світ, 2006.
12. Музиченко П.П. Історія держави і права України. – Київ, 2006.
13. Макаруч В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн.: Навчальний посібник. Вид. 4-те, доп. - К.: Атіка, 2004.
14. Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України. – Київ, 2007.
15. Лещенко И.И. История государства и права зарубежных стран: Учебное пособие. – Донецк: ООО «Юг-Восток, ЛТД», 2006.
16. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн: Підруч. – 2-е вид., перероб. та доп. – К.: Ін Юре, 2003.
17. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн: Підруч. – Х.: Право, 1999.
18. Терлюк І. Я. Історія держави і права України. – Київ, 2006.1.
19. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. Навч. посіб. для студентів юрид. вузів та факультетів. - К.: Олан, 2001.
20. Хрестоматія з історії держави і права України. У 2-х т. / За ред. В.Д. Гончаренка. – Київ, 2003.
21. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. – У 2 т. / За ред. В.Д. Гончаренка. – К.: Ін Юре, 1998.
22. Хрестоматія з історії держави і права України: Навч. Посіб. / Упоряд.: А. С. Чайковський (кер.) та ін. – Київ, 2003.
23. Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. - К.: Каравела, 2003

Допоміжна

24. Історія української Конституції. Упорядники: А. Слюсаренко, М. Томенко. - Київ, 1997.
25. Васильєв Л.С. История Востока. В 2-х т.: Учебник. - М.: Высш. шк., 2005.
26. Коментар до Конституції України.- Київ, 1996.
27. Конституція незалежної України. У 3-х томах. Документи, коментарі, статті. Упорядники: Головатий С., Юзьков Л.- Київ, 1995.
28. Копиленко О.Л., Копиленко М.Л. Держава і право України. 1917-1920.- Київ, 1997.
29. Кульчицький В. С., Бойко І. Й. Генезис та еволюція української конституції. Навчальний посібник для студентів юридичного факультету. - Львів, 2007.
30. Полонська-Василенко Н. Історія України. 1990-1923 рр.- Київ, 1991.
31. Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. - Львів, 1993.
32. Субтельний О. Україна. Історія. - Київ, 1991.
33. Страхов М.М. Основні закономірності становлення буржуазної держави і права у провідних країнах Європи і в Північній Америці. – К.: Навч. метод. каб. вищ. освіти, 1991.
34. Єрмолаєв В.М., Козаченко А.І. Органи влади і управління Української держави (друга пол. ХУІІ - ХУІІІ ст.). - Х.: Право. 2002.
35. Переяславська рада 1654 р. Історіографія та дослідження. - К.: Смолоскип, 2003.
36. Єрмолаєв В.М. Вищі представницькі органи влади в Україні (історико-правове дослідження). – Х.: Право, 2005. – 272 с.
37. Кривцун І.С. Організація Запорізького козацтва – формування основ самоврядування в Україні // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – Х., 2005.–Вип.29.– С.241-247.
38. Козаченко А. Державне право України другої половини ХУІІ – початку ХУІІІ ст. // Вісник Академії правових наук України. – Х., 2004. – №4(39). – С. 47-53.
39. Гончаренко В.Д. Органи земського самоврядування в Україні у другій пол. ХІХ - на поч. ХХ ст. // Держ. буд-во та місц. самоврядування. - Х.: Право, 2003. - Вип. 6. - С. 132-152.
40. Мікула О. Апарат управління Галичиною і Буковиною за австрійською Конституцією 1867 року // Право України. - 2002. - № 5. - С. 140-142.
41. Гончаренко В.Д. Зміни в системі центральних органів влади Росії внаслідок буржуазно-демократичної революції 1905-1907 рр. // Вісник Академії правових наук. – Х., 2005. – № 2(41). – С. 51-64.
42. Тищик Б.Й. Західноукраїнська Народна Республіка (1918-1923). Історія держави і права. – Львів, 2004.
43. Шевчук В.Д., Тараненко М.Г. Історія української державності: курс лекцій. – К.: Либідь, 2004.
44. Закон України „Про голодомор 1932-1933 рр. в Україні” від 28.11.2007, № 376-V // ВВР. – 2006. - № 50. – Ст. 504.
45. Єфіменко Г.Г. Радянська модернізація 1920-1930-х рр. // Український історичний журнал. – 2002. – № 5. – С. 3-24.
46. Слюсаренко А.Г., Гусєв В.Т. Новітня історія держави і права України (1900-2000). – К., Просвіта. – 2000.
47. Мироненко О. Спроби обґрунтування засад захисту радянських конституцій 20-30-х років в офіційних колах СРСР та УРСР // Вісник Конституційного Суду України. – 2005. – № 5. – С. 105-118.
48. Тимцуник В. Своєрідність викриття культу особи як головного знаряддя у боротьбі за владу напередодні ХХ з’їзду КПРС // Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. – 2003. – № 1. – С. 50-58.
49. Корнеєв А. Створення Конституції України (етапи становлення) // Вісник Конституційного Суду України. – 2005. – № 3. – С. 53-62.

1. Історія держави і права зарубіжних країн - Маймескулов Л.М.
http://pidruchniki.ws/1126062244400/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_zarubizhnih_krayin_-_maymeskulov_lm
2. Історія держави і права України - Музиченко П.П.
http://pidruchniki.ws/17390617/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_ukrayini_-_muzichenko_pp
3. Історія держави і права України - Терлюк І.Я.
http://pidruchniki.ws/1584072045407/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_ukrayini_-_terlyuk_ia
4. Історія держави та права України - Трофанчук Г.І.
http://pidruchniki.ws/1237042343223/pravo/istoriya_derzhavi_ta_prava_ukrayini_-_trofanchuk_gi
5. <http://homo-sapiens.com.ua/lektsiyi/istoriya-derzhavi-i-prava-zarubizhnih-krayin.html>
6. <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/671/>
7. http://kneuinfo.narod.ru/storya_derzhavi_prava_zarubzhnih_kran
8. http://pravnyk.info/spb_idpu.html
9. http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/books/_book-682.htm
10. <http://ukrhist.at.ua/publ/37-1-0-202>
11. http://pravo.biz.ua/category/istoriya_derzhavi_i_prava_zarubizhnih_krayin/
12. <http://www.student-lib.net/index.php?page=0-13>
13. <http://textbooks.net.ua/content/view/>

Теми контрольних робіт

1. Виникнення держав Стародавнього Сходу
2. Азіатський спосіб виробництва у державах Стародавнього Сходу.
3. Історія збірника Законів царя Хамурапі.
4. Вплив релігії та вірувань народів давньосхідних цивілізацій на правову систему.
5. Правові вчення Стародавнього Китаю
6. Грецькі поліси: становлення та особливості розвитку.
7. Судова система афінського полісу.
8. Афінська демократія та Спартанська олігархія: порівняльна характеристика
9. Судочинство Римської республіки.
10. Утворення держави франків.
11. «Салічна правда» - пам'ятка ранньофеодального права.
12. Велика Хартія вольностей.
13. Державний устрій країн Західної Європи періоду абсолютизму.
14. «Кароліна» - джерело німецького феодального права.
15. Формування прецедентного права в Англії.
16. Афінська демократія та Спартанська олігархія: порівняльна характеристика
17. Державний устрій Арабського Халіфату
18. «Habeas corpus act».
19. Формування двопартійної системи в Англії.
20. Цивільний кодекс Наполеона.
21. Кримінальний кодекс Наполеона.
22. Органи влади Паризької Комуні.
23. Громадянська війна та її наслідки у США.
24. Колоніальна політика Франції.
25. Франкфуртська конституція 1849 року.
26. Цивільне уложення Німецької імперії 1896 року.
27. Державний устрій Німеччини періоду гітлерівської диктатури
28. Колоніальна система Англії.
29. Конституція Франції 1946 р. та 1958 р.: порівняльний аспект.
30. Розпад соціалістичного табору та утворення незалежних держав Центральної Європи.

ІСТОРІЯ ВЧЕНЬ ПРО ДЕРЖАВУ І ПРАВО

Мета та завдання навчальної дисципліни.

Мета курсу:

Історія вчень про державу і право – самостійна наукова дисципліна, яка досліджує історію розвитку теоретичних знань (теорій, вчень, ідей, концепцій, доктрин) про державу і право з метою виявлення умов їх виникнення, опису змісту окремих вчень, зв'язків і відмінностей, а також основних історичних закономірностей розвитку теоретичного юридичного знання.

Історія вчень про державу і право за своєю сутністю - це історія теорії держави і права, філософії, соціології і психології права. Її предметом є різноманітні теорії, доктрини, концепції, ідеї, що існували й існують у світі, умови їх виникнення, розвитку і відмирання, втілення в життя, а також їх зміст.

Завдання курсу:

теоретичні:

- дати глибокі міцні і системні знання основних політико-правових доктрин;
- ознайомити з досягненнями світової політико-правової думки;
- узагальнити історичний досвід управління суспільством і державою на різних етапах історичного розвитку;

практичні:

- формування вмінь аналізувати історико-теоретичний зміст політико-правового вчення;
- визначати актуальні програмні положення політико-правових вчень з точки зору оцінки сутності держави і права, політичних цілей, задач, методів їх досягнення;
- показати наступність і новизну в розвитку політико-правових доктрин.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- зміст основних політико-правових доктрин в органічному взаємозв'язку з особливостями різних епох;
- понятійно-категоріальний апарат при рішенні питань щодо походження держави і права, закономірностей їх розвитку;
- періодизацію історії вчень про державу і право;

вміти:

- аналізувати логіко-теоретичну основу політико-правового вчення ;
- визначати актуальні програмні положення політико-правових вчень з точки зору оцінки сутності держави і права, політичних цілей, задач, методів їх досягнення;
- порівнювати правові явища, визначати актуальні здобутки юридичного досвіду;
- визначати актуальність програмні положення політико-правових вчень для сучасності.

Міждисциплінарні зв'язки:

Історія вчень про державу і право пов'язана, у першу чергу, з іншими теоретичними й історичними дисциплінами, а також гуманітарними науками, проте результати можуть використовуватися й у нормативних і прикладних юридичних дисциплінах.

Результати досліджень, що проводяться в рамках даної дисципліни мають безпосереднє значення для пояснення і визначення перспектив розвитку теоретичних і історичних юридичних дисциплін.

Програма навчальної дисципліни.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ІСТОРІЯ ПРАВОВИХ І ПОЛІТИЧНИХ ВЧЕНЬ: ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ПЕРІОДИЗАЦІЯ

Тема 1. Предмет і метод історії правових і політичних вчень.

Історія вчень про державу і право в системі юридичних дисциплін. Поняття і структура політико-правових доктрин. Періодизація історії політичних і правових вчень. Закономірності історії про державу і право. Критерії оцінки політико-правових доктрин.

Тема 2. Правові та політичні вчення у рабовласницьких державах.

Виникнення та еволюція світової політичної думки. Суспільно-політичні уявлення Давнього світу. Політичні доктрини античності. Політико-правова програма Платона. Політико-правові вчення Аристотеля – логіко-понятійний аналіз політичних інститутів і політичних процесів. Етап поступового занепаду давньогрецької державності. Політичні вчення рабовласницької аристократії та демократії в Давньому Римі. Римське право і політика. Політико-правова доктрина Цицерона. Програма стоїцизму.

Тема 3. Політико-правова думка епох раннього християнства і Середньовіччя.

Політичні ідеї раннього християнства. Зародження і розвиток теократичних вчень. Політико-правові ідеї ересі Середньовіччя. Державно-правове вчення Фоми Аквінського. Середньовічні юристи. Вчення про закони і державу М.Падуанського.

Тема 4. Проблеми теорії політики в епоху Відродження.

Особливості ранньобуржуазної політико-правової ідеології. Політичні і правові вчення епохи ранніх буржуазних революцій. Вчення Н.Макіавеллі про державу і право. Політико-правові ідеї утопічного соціалізму (Т.Мор, Т.Кампанелла). Політико-правові вчення періоду ранніх антифеодальних революцій. Вчення Т. Гоббса про державу і право. Політико-правова програма Д. Локка.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ФОРМУВАННЯ РАЦІОНАЛІСТИЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ ПОЛІТИКИ І ПРАВА

Тема 1. Становлення політико-правової думки Нового часу.

Ідеологія Просвітництва XVII – XVIII ст. Раціоналістичне трактування політики в працях французьких просвітників. Політико-правова програма Вольтера. Вчення Ш.Монтеск'є про державу і право. Політико-правові погляди Ж.-Ж. Руссо.

Тема 2. Політичні і правові вчення в США періоду боротьби за незалежність.

Становлення радикального демократичного напрямку політичної ідеології XVIII ст. в США. Зміст політико-правової програми Т. Пейна. Політичні і правові погляди Т. Джефферсона. Політико-правові вчення Д.Медісона. Політико-правові погляди О.Гамільтона.

Тема 3. Політико-правові вчення в Німеччині у XVIII-XIX ст.

Філософська основа політико-правових поглядів І. Канта. Особливості право розуміння, підходів до класифікації форм правління І.Канта. Концепція правової держави І.Канта. Концепція філософії права Г.-В. Гегеля. Гегель про суть права, держави, влади, громадянського суспільства.

Тема 4. Політико-правове вчення Огюста Конта.

Формування теорії соціологічного позитивізму. Вчення О. Конта про позитивну філософію. Зміст соціології як соціальної статистики і соціальної динаміки. Програма переходу і формування соціократії О. Конта.

Тема 5. Зародження і розвиток політичної думки в Україні.

Суспільно-політична думка Київської Русі. Політична концепція у Києво-Могилянській академії (П.Могила, С. Яворський, Ф. Прокопович). Проблема державно-політичного устрою у Конституції П.Орлика 1710 р. Вчення українських просвітників про суспільство і державу. Кирило-Мефодіївське товариство про державно-політичний устрій України (Т.Шевченко, М.Костомаров). Проблема демократії держави та політичні відносини у суспільній думці України другої половини XIX ст. (М. Драгоманов, С.Поролинський, І.Франко, М.Грушевський).

Змістові модулі навчальної дисципліни

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

1. Предмет і метод історії правових і політичних вчень. (1 год.).
2. Проблеми теорії політики в епоху Відродження. (1 год.)
3. Політичні і правові вчення в США періоду боротьби за незалежність. (1 год.).
4. Політико-правові вчення в Німеччині у XVIII-XIX ст. (1 год.).

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

1. Предмет і метод історії правових і політичних вчень. (1 год.).
2. Політико-правова думка епох раннього християнства і Середньовіччя. (1 год.).
3. Політичні і правові вчення в США періоду боротьби за незалежність. (1 год.).
4. Політико-правові вчення в Німеччині у XVIII-XIX ст. (1 год.).

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Предмет і метод історії правових і політичних вчень. (6 год.).
2. Правові та політичні вчення Давнього Риму. (10 год.).
3. Політико-правова думка епох раннього християнства і Середньовіччя. (6 год.).
4. Політико-правові ідеї утопічного соціалізму (8 год.)
5. Політико-правові програми французьких просвітників. (8 год.).
6. Політичні і правові вчення в США періоду боротьби за незалежність. (6 год.).
7. Політико-правові вчення в Німеччині у XVIII-XIX ст. (8 год.).
8. Програма переходу і формування соціократії О. Конта.. (6 год.).
9. Зародження і розвиток політичної думки в Україні. (6 год.).

Підсумкова тека:

1. Тестова робота
2. Контрольна робота
3. Підсумковий колоквіум

Методи навчання

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного педагогічного процесу. Це, наприклад, ситуативне моделювання та опрацювання дискусійних питань.

Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається письмовому і тестовому контролю.

Критерій оцінювання знань та умінь студентів

Відмінно (А) 90-100 б.

Студент має глибокі міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, може чітко сформулювати дефініції, використовуючи відповідну термінологію, вільно володіє понятійним апаратом, знає основні проблеми загальних основ історичної науки, її мету, структуру та завдання. Студент вільно володіє отриманими знаннями і використовує їх для вирішення поставленої проблеми., виявляє розуміння історичних процесів, будує аргументовані висновки, дає характеристику історичних подій і процесів при використанні різних джерел інформації. Студент володіє глибокими та міцними знаннями, може вільно висловлювати власні судження і впевнено їх аргументує, може не лише розкрити процеси і явища певного періоду але і дослідити їх у ретроспективі. Демонструє навички використання знань, здобутих при вивченні інших дисциплін. Чітко розуміє актуальність використання історичного досвіду минулого.

Добре (В) 82-89 б.

Студент в достатній мірі оперує учбовим матеріалом, узагальнює окремі факти і формулює нескладні висновки, обґрунтовуючи їх конкретними фактами з історії вчень про державу та право. Студент має міцні ґрунтовні знання, але може допустити неточності в формулюванні, незначні понятійні неточності у визначеннях, хронології та класифікації. Може дати порівняльну характеристику однорідних історичних подій, проаналізувати правові джерела різних епох історії, встановлює синхронність подій в межах однієї теми, вміє узагальнювати отримані знання. Показує доволі високий рівень юридичного світогляду, тобто вміння бачити певний випадок крізь призму права.

Добре(С) 74-81 б.

Студент знає програмний матеріал повністю, в цілому послідовно і логічно, самостійно відтворює учбовий матеріал теми, демонструє розуміння історичної термінології, надає загальну характеристику явища (причини, значення, наслідки), виділяє окремі ознаки подій і процесів. Студент може допустити незначні помилки у визначенні дати певних подій. Використовує наведені у літературі документи як джерело

знань, в цілому правильно використовує історичні поняття і може дослідити їх логіку у сучасному контексті.

Задовільно (D) 64-73 б.

Студент знає основні теми курсу, має уявлення про державотворчі процеси, перебіг історичних подій, загальну концепцію становлення правової системи, але його знання мають фрагментарний характер, іноді непідкріплені прикладами. Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Має прогалини в теоретичному курсі. Не здатен самостійно провести аналіз історичних подій, не розуміє актуальності при використанні історичного досвіду минулого.

Задовільно (E) 60-63 б.

Студент знає основні теми курсу, має уявлення про основні проблеми становлення та розвитку держави і права, але його знання мають загальний характер, іноді непідкріплені прикладами. Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Має прогалини в теоретичному курсі та практичних вміннях. Не здатний самостійно давати характеристику та оцінку основним юридичним поняттям та категоріям, не розуміє актуальності при використанні досвіду минулого.

Незадовільно (FX) 35-59 б.

Студент має фрагментарні знання з усього курсу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невиразна, обмежена, розкриття основних процесів та понять відбувається на побутовому рівні. Практичні навички на рівні розпізнавання.

Незадовільно (F) 1-34 б.

Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно.

Рекомендована література

Базова

1. Безродний Є.Ф., Уткін О.І., Історія політичних вчень : навч посіб. – К. ВД «Професіонал», 2006.
2. Градский В.Г. История политических и правовых учений. : учеб. – М.: Проспект, 2005.
3. История правовых и политических учений : учеб. для вузов / под. ред. О.Э. Лейста. – Зерцало, 2006.
4. Марченко М. Н., Мачин И.Ф., История политических и правовых учений : учеб. пособие – М. : Проспект, 2008.
5. Світова класична думка про державу і право. Навч. Посіб./ Є.Ф. Безродний (керівник).- К. : Юрінком Інтер, 1999.

Допоміжна

1. Антология мировой политической мысли : в 5 т. – М., 1997.
2. Антология мировой правовой мысли : в 5 т. – М., 1999
3. Антологія лібералізму і політико-правничі вчення та верховенство права / Науч. ред. С.Головатий. – К., 2008
4. Аристотель. Политика. Афинская полития.: Т.4. – М., 1997.
5. Гегель Г.-В.-Ф. Политические произведения. – М., 1987.

6. Гегель Г.-В.-Ф. Философия права.- М., 1990.
7. Дорошенко Д. Нарис історії України. У 2-х т. – К., 1991.
8. Драгоманов М. Вибране. – К., 1991.
9. Кухта Б.З. З історії української політичної думки. – Львів, 1991.
10. Локк Дж. Два трактата о правлении / Сочинения.- Т.3. – М., 1987.
11. Макиавелли Н. Государь.-К.,1990.
12. Мироненко О.М. Права і свободи людини у доробку українських мислителів ХІХ ст.- початку ХХ століття. – К., 1995.
13. Нерсесянц В.С.(відп. ред.) История политических и правовых учений.- М.,2002.
14. Платон. Держава.- К., 2000.
15. Політологія. Кінець ХІХ – перша половина ХХ ст.: Хрестоматія / За ред. О.І. Сомківа.- Львів, 1996.
16. Селінов В.Г., Шульженко Ф.П. Формування ідеї громадянського суспільства та правової держави в західноєвропейській філософії ХVІІ – ХVІІІ століть. – К., 1995.
17. Український парламентаризм : минуле і сучасне / Ю.С. Шемшученко, О.М. Мироненко, В.Ф. Погорілко та ін. – К., 1993.
18. Філософія політики : Хрестоматія : У 4 т./ Авт.-упоряд. В.П. Андрущенко (кер.) та ін. – К., 2003. –Т.1, Т.2, Т.3.
19. Шульженко Ф.П., Андрусяк Т.Г. Історія політичних і правових вчень. – К.,1999.

Інформаційні ресурси.

1. Історія держави і права зарубіжних країн - Маймескулов Л.М.
http://pidruchniki.ws/1126062244400/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_zarubizhnih_krayin_-_maymeskulov_lm
2. Історія держави і права України - Музиченко П.П.
http://pidruchniki.ws/17390617/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_ukrayini_-_muzichenko_pp
3. Історія держави і права України - Терлюк І.Я.
http://pidruchniki.ws/1584072045407/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_ukrayini_-_terlyuk_iya
4. Історія держави та права України - Трофанчук Г.І.
http://pidruchniki.ws/1237042343223/pravo/istoriya_derzhavi_ta_prava_ukrayini_-_trofanchuk_gi

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ дисципліни «Історія вчень про державу і право» для студентів заочної форми навчання

Модуль самостійної роботи

Мета самостійного опрацювання тем курсу:

1. Знаходити серед великої кількості джерел потрібну інформацію.
2. Працювати з декількома джерелами, аналізувати одне і те ж явище з точки зору різних авторів і підходів.
3. Аналізувати матеріал з метою виділити головне або суть питання, яке розглядається.

Завдання 1.

Складіть у зошиті класифікацію форм правління держави Платона і Аристотеля за схемою :

Автор	Форми	
	Правильні	Неправильні

Критерії → ↓	Роль закону	
Кількість правлячих		
Один		
Декілька		
Всі		

Завдання 2.

Засвойте визначення форм правління держави : «монархія», «аристократія», «політія», «тимократія», «олігархія», «демократія», «охлократія», «тиранія».

Завдання 3.

Дайте характеристику новизни програми Цицерона по наступній формі:

- Форми правління держави
- Форми ідеальної держави
- Причини виникнення і сутність держави.

Завдання 4.

Дайте порівняльний аналіз проектів ідеальної держави Платона і Т.Мора за схемою :

«Утопія» Т. Мора	Платон
Держава полягає	
Приватна власність в державі	
Принцип обов'язковості праці для всіх	
Інститут сім'ї	
Державні посади заміщуються	

Завдання 5

Засвойте і виконайте тестові завдання :

1.Ідеальна держава за Арістотелем

- А) аристократія
- Б) монархія
- В) політія

2. Хто ділить все суспільство на «знаючу меншість» та «незнаючу більшість»:

- А) Геракліт
- Б) Полібій
- В) Солон

3. Прихильник розділення форм держави на «правильні» та «неправильні»:

- А) Геракліт
- Б) Платон
- В) Аристотель

4. Хто ввів поняття «охлократія»:

- А) Аристотель
- Б) Полібій
- В) Геракліт

5.Хто вважає демократію неправильною формою правління :

- А) Солон
- Б) Платон
- В) Аристотель

6.Прихильник органічної теорії походження держави :

- А) Полібій

Б) Солон

В) Платон

7.Хто використовує поняття «тимократія» :

А) Полібій

Б) Платон

В) Солон

8.Кому належить одна із перших класифікацій форм правління :

А) Геракліт

Б) Платон

В) Сократ

9.Прихильники змішаної форми правління, як форми ідеальної держави :

А) Аристотель

Б) Сократ

В) Полібій

10. Прихильники правління «аристократії духу, а не крові» :

А) Солон

Б) Геракліт

В) Демокріт

11. Прихильник зміни форм правління в рамках замкнутого циклу :

А) Полібій

Б) Сократ

В) Платон

12. Прихильник патріархальної (античної) теорії походження держави :

А) Солон

Б) Аристотель

В) Полібій

Завдання 6.

Підготуйтеся до виконання підсумкової контрольної роботи :

I варіант

1. Класифікація форм правління Платона.
2. Новизна політичної програми Аристотеля у наступному :
3. Єресь – це...

II варіант

1. Класифікація форм правління Аристотеля.
2. Новизна політичної програми Полібія у наступному :
3. Теократія – це...

III варіант

1. Класифікація форм правління Полібія.
2. Новизна політичної програми Платона у наступному:
3. Класифікація законів Ф. Аквінського включає...

Завдання 1.

Засвойте визначення понять «народний суверенітет», «політична свобода», «розподіл влади», «теорія природного права», «категоричний імператив», «соціократія», «теорія суспільного договору».

Завдання 2.

Підготуйте тему «Політико-правові концепції ліберального та демократичного рухів України» за таким орієнтовним планом :

1. Політико правові погляди революціонерів-демократів України.
(Т. Шевченко, І. Франко)
2. Політико-правова програма лібералізму.(М. Костомаров, М.Дрогоманов)
3. Проблеми державного устрою в історії політичної думки України.

Завдання 3.

Проаналізуйте основні положення програм представників демократичного напрямку політичної ідеології XVIII ст. в США (Т. Пейн, Т.Джефферсон, Д. Медісон) за наступною схемою:

- Класифікація форм державного правління
- Теорія походження держави
- Політичний ідеал

Завдання 4.

Засвойте і виконайте тестові завдання :

1)Політичний ідеал Монтеск'є :

1. монархія
2. республіка
3. тиранія
4. конституційна монархія

2) Кому належить ідея народного суверенітету :

1. Монтеск'є
2. Руссо
3. Вольтеру
4. Платону

3) Представник географічного напрямку :

1. Руссо
2. Августин
3. Сократ
4. Монтеск'є

4) Хто ввів термін «соціократія»:

1. І.Кант
2. Т.Пейн
3. О.Конт
4. Д. Локк

5) Прибічник ідеї розділення влади :

- 1.Августин
2. Монтеск'є
- 3.Ф. Аквінський
4. Солон

6) Політичний ідеал Руссо :

- 1.республіка
2. монархія
- 3.конституційна монархія
- 4.тиранія

Завдання 5.

Підготуйтеся до підсумкового колоквиуму :

1. І. Кант про зв'язок права з етикою (мораллю)
2. Основні ідеї концепції розподілу влади Д.Локка
3. У чому полягає внесок Просвітництва в розвиток політико-правової думки ?

4. Політико-правове вчення О.Конта має в собі ...
5. Внесок Т.Г. Шевченка в розвиток політичної думки на Україні.
6. У чому полягає внесок Т.Пейна в розвиток політико-правової думки :
7. Політико-правове вчення Н.Макиавеллі має в собі ...
8. Політико-правова програма Ж.Ж.Руссо має в собі ...
9. Особливості політико-правового вчення О.Конта у наступному :

Рекомендована література

Базова

1. Безродний Є.Ф., Уткін О.І., Історія політичних вчень : навч посіб. – К. ВД «Професіонал», 2006.
2. Градский В.Г. История политических и правовых учений. : учеб. – М.: Проспект, 2005.
3. История правовых и политических учений : учеб. для вузов / под. ред. О.Э. Лейста. – Зерцало, 2006.
4. Марченко М. Н., Мачин И.Ф., История политических и правовых учений : учеб. пособие – М. : Проспект, 2008.
5. Світова класична думка про державу і право. Навч. Посіб./ Є.Ф. Безродний (керівник).- К. : Юрінком Інтер, 1999.

Допоміжна

1. Антология мировой политической мысли : в 5 т. – М., 1997.
2. Антология мировой правовой мысли : в 5 т. – М., 1999
3. Антологія лібералізму і політико-правничі вчення та верховенство права / Науч. ред. С.Головатий. – К., 2008
4. Аристотель. Политика. Афинская полития.: Т.4. – М., 1997.
5. Гегель Г.-В.-Ф. Политические произведения. – М., 1987.
6. Гегель Г.-В.-Ф. Философия права.- М., 1990.
7. Дорошенко Д. Нарис історії України. У 2-х т. – К., 1991.
8. Драгоманов М. Вибране. – К., 1991.
9. Кухта Б.З. З історії української політичної думки. – Львів, 1991.
10. Локк Дж. Два трактата о правлении / Сочинения.- Т.3. – М., 1987.
11. Макиавелли Н. Государь.-К.,1990.
12. Мироненко О.М. Права і свободи людини у доробку українських мислителів ХІХ ст.- початку ХХ століття. – К., 1995.
13. Нерсесянц В.С.(відп. ред.) История политических и правовых учений.- М.,2002.
14. Платон. Держава.- К., 2000.
15. Політологія. Кінець ХІХ – перша половина ХХ ст.: Хрестоматія / За ред. О.І. Сомківа.- Львів, 1996.
16. Селінов В.Г., Шульженко Ф.П. Формування ідеї громадянського суспільства та правової держави в західноєвропейській філософії ХVІІ – ХVІІІ століть. – К., 1995.
17. Український парламентаризм : минуле і сучасне / Ю.С. Шемшученко, О.М. Мироненко, В.Ф. Погорілко та ін. – К., 1993.
18. Філософія політики : Хрестоматія : У 4 т./ Авт.-упоряд. В.П. Андрущенко (кер.) та ін. – К., 2003. –Т.1, Т.2, Т.3.
19. Шульженко Ф.П., Андрусяк Т.Г. Історія політичних і правових вчень. – К.,1999.

Інформаційні ресурси.

1. Історія держави і права зарубіжних країн - Маймескулов Л.М.
http://pidruchniki.ws/1126062244400/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_zarubizhnih_krayin_-_maymeskulov_lm

2. Історія держави і права України - Музиченко П.П.
http://pidruchniki.ws/17390617/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_ukrayini_-_muzichenko_pp
3. Історія держави і права України - Терлюк І.Я.
http://pidruchniki.ws/1584072045407/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_ukrayini_-_terlyuk_iya
4. 8. Історія держави та права України - Трофанчук Г.І.
http://pidruchniki.ws/1237042343223/pravo/istoriya_derzhavi_ta_prava_ukrayini_-_trofanchuk_gi

РИМСЬКЕ ПРАВО

Мета та завдання навчальної дисципліни.

Мета курсу:

Метою вивчення курсу «Римське право» є сприяння формуванню юридичного світогляду, здатності бачити певні факти крізь призму права в його юридичній інтерпретації.

Завдання курсу:

теоретичні:

- вільне володіння загальноновизнаними афоризмами, висловлюваннями, термінами, що свідчить про високу правову культуру і значно полегшує спілкування юристів різних країн;
- розширення кругозору юриста та надання нового забарвлення погляду на правову форму, закладення бази для творчого відношення до юридичних конструкцій в практичній роботі.

практичні:

- вивчення римської юридичної термінології і тої соціальної реальності, яку вона визначала в різні епохи;
- дослідити становлення та розвиток основних категорій та термінів, таких як “реституція”, “віндикація”, “негаторний позов”, “делікт”, “новація”, “оферт”, “акцепт”, які давно стали загальноновживаними в національному і міжнародному житті.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- загальнотеоретичні положення щодо основних причин виникнення та особливостей розвитку римського цивільного права,
- основні принципи римського права,
- юридичну термінологію,
- поняття і зміст основних інститутів римського права, його історичну роль і значення для сучасної юридичної науки і практики.

вміти:

- аналізувати юридичну природу інститутів римського цивільного права у порівнянні з реаліями чинного законодавства;
- користуватися латинськими юридичними термінами,
- відмежувати цивільні майнові відносини від інших майнових відносин,
- застосовувати здобуті знання під час вирішення практичних завдань,
- самостійно поповнювати і поглиблювати свої знання,
- визначати, обґрунтовувати і відстоювати свою правову позицію.

Міждисциплінарні зв'язки:

Дисципліна “Римське право” має тісний зв’язок з такими юридичними дисциплінами, як теорія держави і права, історія держави і права, латинська мова, логіка. Успішно опанувавши курс, студенти зможуть використовувати свої знання при подальшому вивченні курсів господарського, сімейного, цивільного, цивільно-процесуального права та ін.

Програма навчальної дисципліни.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ПОНЯТТЯ, ОСОБЛИВОСТІ ТА ДЖЕРЕЛА РИМСЬКОГО ПРАВА

Тема 1. Поняття та предмет римського цивільного права.

Предмет курсу "Основи римського приватного права". Етапи розвитку римського приватного права та їхня характеристика. Критерії поділу римського права на приватне і публічне. Основні системи римського приватного права: jus civile, jus gentium, jus praetorium та їхня характеристика. Рецепція римського приватного права та його роль у розвитку права наступних суспільних формацій. Значення вивчення римського приватного права. Формування та основні етапи розвитку римського права. Поділ на цивільне (таке, що має на увазі вигоди окремих осіб) та публічне (звернене до статусу Римської держави) право. Характерні риси та особливості римського права. Періодизація римського права.

Тема 2. Джерела права.

Поняття та види джерел права. Преторське право – застосування юридичних новацій. Цивільне право – суто національні норми. Право народів – можливість застосування правових норм інших народів. Форми позитивного права. Звичаєве право. Закон. Едикти магістратів. Плебісцит. Постанови Сенату. Конституції принципів. Діяльність римських юристів. Кодифікації римського права: Інституції Гая, Кодекс Грегоріана, Кодекс Феодосія, Кодекс Юстиніана. Казуси. Дігести.

Тема 3. Право осіб.

Особа. Суб’єкти та об’єкти права. Поняття та основні елементи правоздатності у римському цивільному праві. Зміст елементів правоздатності: статус свободи, статус громадянства, статус сім’ї. Обмеження правоздатності: максимальне, медіальне, мінімальне. Можливості відновлення повної правоздатності. Дієздатність у римській державі: вікові категорії та соціальний статус. Правовий статус окремих категорій осіб у Давньому Римі: квіріти (римські громадяни), латини і перегріни, вільновідпущені, раби, колони. Юридичні особи в римському праві.

Тема 4. Сімейне право.

Римська патріархальна сім’я: загальна характеристика та особливості. Агнатська та когнатська спорідненість. Домовладика та його правовий статус. Положення підвладних осіб. Право виходу з-під влади домовладика. Еманципація. Законний римський шлюб: визначення та умови вступу. Заручини. Види шлюбу: шлюб з чоловічою владою та шлюб без влади чоловіка. Правові відносини подружжя. Придане та його роль в римській сім’ї. Розлучення у різних формах законного римського шлюбу. Конкубінат. Правові відносини батьків і дітей. Батьківська влада. Усиновлення, узаконення. Опіка та піклування.

Тема 5. Захист прав у Давньому Римі.

Судовий процес та його види. Поняття і види позовів. Особливі засоби преторського захисту. Інтердикти.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНЕ ТА ДОГОВОРНЕ ПРАВА СТАРОДАВНЬОГО РИМУ

Тема 1. Речове право.

Розмежування речових і зобов'язальних прав у римському цивільному праві. Поняття і класифікація речей. Речі тілесні і безтілесні. Манципні і неманципні речі. Рухомі та нерухомі речі. Подільні та неподільні. Складні і прості. Речі, визначені родовими ознаками та індивідуальні. Володіння: зміст, складові елементи. Відмінності володіння та держання. Володіння законне та незаконне. Похідне володіння. Обов'язки володільця. Набуття, перехід та втрата володіння. Захист володіння. Інтердикти.

Тема 2. Зобов'язальне право.

Поняття зобов'язань. Зобов'язальне право – правові відносини. Основи виникнення зобов'язань. Види зобов'язань в приватному праві Давнього Риму. Дольові і солідарні зобов'язання, активні і пасивні. Виконання зобов'язань. Критерії виконаного зобов'язання, розроблені римськими юристами: Забезпечення зобов'язань: поняття та види. Завдаток та його роль. Неустойка. Акцесорний договір. Застава. Поручительство. Регресний позов. Припинення зобов'язань, крім виконання. Новація. Залік. Перехід зобов'язання у разі смерті однієї зі сторін. Випадкова неможливість виконання зобов'язань: фізична та юридична.

Тема 3. Договори.

Поняття договору (contractus). Види угод: пакти і контракти. Договори строгого права та договори доброї совісті. Односторонні та двосторонні договори. Умови дійсності договорів. Визначені та невизначені договори. Зміст договору. Суть договору. Елементи договору. Визначені та невизначені терміни. Чисті договори. Казуальні та абстрактні договори. Оферта. Акцепт. Представництво. Вербальні (усні) договори. Літеральні (виконані шляхом записів у спеціальних книгах) контракти. Реальні контракти: позика, позичка, поклада, договір застави. Консенсуальні контракти. Безіменні контракти. Зобов'язання з ніби-договорів. Зобов'язання з деліктів. Зобов'язання з ніби-деліктів.

Тема 4. Спадкове прав Стародавнього Риму.

Поняття спадкового права. Види і форми спадкування в римському праві. Спадкування за заповітом. Умови дійсності заповіту. Поняття обов'язкової частки. Коло осіб, яким належала ця частка. Спадкування за законом (в квіритському праві, в преторському праві, за імператорським законодавством до Юстиніана, за законодавством Юстиніана). Спадкове представництво. Спадкова трансмісія. Прийняття спадщини. Права і обов'язки спадкоємців. Відповідальність спадкоємця за борги спадкодавця. Спадкова субституція та її види. Легат. Фідеїкоміс.

Змістові модулі навчальної дисципліни

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

1. Поняття та предмет римського цивільного права (1 год.).
2. Джерела права (1 год.).
3. Зобов'язальне право (2 год.).

4. Договори (2 год.).

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

1. Право осіб (1 год.).
2. Захист прав у Давньому Римі (1 год.).
3. Речове право (1 год.).
4. Спадкове право Стародавнього Риму (1 год.).

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Поняття та предмет римського цивільного права (7 год.).
2. Джерела права. (5 год.).
3. Право осіб. (11 год.).
4. Сімейне право. (12 год.).
5. Захист прав у Давньому Римі. (9 год.).
6. Речове право (15 год.).
7. Зобов'язальне право (24 год.).
8. Договори (10 год.).
9. Спадкове право Стародавнього Риму (5 год.).

Підсумкова тека: розв'язання казусів, екзамен.

Методи навчання

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця з правознавства з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного педагогічного процесу. Це, наприклад, опрацювання дискусійних питань, практичні роботи.

Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань та умінь студентів

Відмінно А 90-100 б.

Студент має глибокі міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, може чітко сформулювати дефініції, використовуючи відповідну термінологію, вільно володіє понятійним апаратом, знає основні проблеми загальних основ юридичної науки, її мету, структуру та завдання.

Студент вільно володіє отриманими знаннями і використовує їх для вирішення поставленої проблеми., виявляє розуміння теоретичного матеріалу, будує аргументовані висновки, вміє наводити конкретні приклади, вільно застосовує отримані знання у розв'язанні конкретних казусів.

Студент володіє глибокими та міцними знаннями, може вільно застосовувати отриману інформацію, демонструє вміння аналізувати певні формули юридичної науки (порівняння різних суджень провідних юристів Стародавнього Риму), може не лише розкрити сутність загальнотеоретичних питань але й навести конкретні факти. Демонструє навички використання знань, здобутих при вивченні інших дисциплін. Вміє правильно використовувати юридичну термінологію. Показує високий рівень юридичного світогляду, тобто вміння бачити певний випадок крізь призму права.

Добре B82-89 б.

Студент має глибокі міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, може чітко сформулювати дефініції, використовуючи відповідну термінологію, вільно володіє понятійним апаратом, знає основні проблеми загальних основ юридичної науки, її мету, структуру та завдання.

Студент вільно володіє отриманими знаннями і використовує їх для вирішення поставленої проблеми., виявляє розуміння теоретичного матеріалу, будує аргументовані висновки, вміє наводити конкретні приклади, вільно застосовує отримані знання у розв'язанні конкретних казусів.

Студент володіє глибокими та міцними знаннями, може вільно застосовувати отриману інформацію, демонструє вміння аналізувати певні формули юридичної науки (порівняння різних суджень провідних юристів Стародавнього Риму), може не лише розкрити сутність загальнотеоретичних питань але й навести конкретні факти. Демонструє навички використання знань, здобутих при вивченні інших дисциплін. Вміє правильно використовувати юридичну термінологію. Показує високий рівень юридичного світогляду, тобто вміння бачити певний випадок крізь призму права.

Добре C74-81 б.

Студент має глибокі міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, може чітко сформулювати дефініції, використовуючи відповідну термінологію, вільно володіє понятійним апаратом, знає основні проблеми загальних основ юридичної науки, її мету, структуру та завдання.

Студент вільно володіє отриманими знаннями і використовує їх для вирішення поставленої проблеми., виявляє розуміння теоретичного матеріалу, будує аргументовані висновки, вміє наводити конкретні приклади, вільно застосовує отримані знання у розв'язанні конкретних казусів.

Студент володіє глибокими та міцними знаннями, може вільно застосовувати отриману інформацію, демонструє вміння аналізувати певні формули юридичної науки (порівняння різних суджень провідних юристів Стародавнього Риму), може не лише розкрити сутність загальнотеоретичних питань але й навести конкретні факти. Демонструє навички використання знань, здобутих при вивченні інших дисциплін. Вміє правильно використовувати юридичну термінологію. Показує високий рівень юридичного світогляду, тобто вміння бачити певний випадок крізь призму права.

Задовільно D64-73 б.

Студент знає основні теми курсу, має основні уявлення про державний устрій і конституційні особливості країн світу, але його знання мають фрагментарний характер, іноді не підкріплені прикладами. Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Має прогалини в теоретичному курсі.

Задовільно Е60-63 б.

Студент має суттєві прогалини в знанні теоретичного змісту, основних політологічних термінів і понять, курс системно не засвоєно, навички аналізу обмежені. Не здатен самостійно вирішити запропоновані казуси або змодельювати певні юридичні ситуації

Незадовільно FX35-59 б.

Студент має фрагментарні знання з усього курсу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невиразна, обмежена, розкриття основних процесів та понять відбувається на побутовому рівні. Практичні навички на рівні розпізнавання.

Незадовільно F1-34 б

Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно.

Рекомендована література

Базова

1. Бартошек М. Римское право :понятия, термины, определения. – М.,1989
2. Дождев Д.В. Римское частное право. – М.,1996
3. Дроніков В.Д. Римське приватне право. – К.,1960
4. Косарев А.И. Римское право. – М.,1986
5. Макарьчук В.С. Основы римського цивільного права. – К., 2000
6. Новицкий И.Б. Римское право. – М.,1997
7. Новицкий И.Б. Основы римского гражданского права. – М.,1994
8. Омельченко О.А. Основы римского права, учебное пособие. – М.,1994
9. Підпригора О.А. Основы римського приватного права: підручник для студентів юрид. вузів та факультетів. – К.,1997
10. Римское частное право. Под ред. И.Б. Новицкого, И.С. Перетерского. – М.,1996
11. Савельев В.А. Римское частное право. – М.,1995
12. Скрипилев Е.А. Основы римского права. Конспект лекций. - М.,1998
13. Тищик Б.Й., Орач Є.М. Основы римського приватного права. Львів,1994
14. Харитонов Е.О. Основы римского частного права. – Ростов н\Д.,1999
15. Хутиыз Н.З. Римское частное право, учебник. – М.,1994
16. Черниловский З.М. Римское частное право: Элементарный курс. – М.,1997
17. Черниловский З.М. Учебник по римскому частному праву. – М.,1991

Допоміжна

1. Бирюков Ю.М. Государство и право Древнего Рима. – М.,1969
2. Дигесты Юстиниана. Избранные фрагменты в переводе и с примечаниями И.С.Перетерского. – М.,1984
3. Гай. Институции. Книги 1-4. Под ред. Л.Л.Кофанова, В.А.Савельева. – М.,1997
4. Галанза П.Н. Государство и право Древнего Рима. – М.,1989
5. Історія стародавнього світу. – К.,1976
6. Катрич В.М. Государство и право Древнего Рима. – К.,1974
7. Косарев А.И. Римское право. – М.,1986
8. Макарьчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник. – К.,2001. – С. 55-77
9. Овруцкий М.В. Крылатые римские изречения. – К.,1962

10. Перетерский И.С. Дигесты Юстиниана. Очерки по истории составления и общая характеристика. – М.,1956
11. Савельев В.А. История римского частного права. – М.,1986
12. Темнова Е.И. Латинские юридические изречения. – М.,1996
13. Хрестоматия по истории Древнего Рима. Под ред. проф. В.И.Кузищина. – М.,1987
14. Хрестоматия по истории Древнего мира. Под ред. В.В.Струве. – М.,1983
15. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства. – М.,1982

Інформаційні ресурси

1. Основи римського приватного права // Підручник // За загальною редакцією В.І. Борисової та Л.М. Баранової // Харків 2007
<http://radnuk.info/pidrychnuku/rum-pr/438-rim-privat.html>
2. Агафонов С.А. Римське право: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни.- К.: КНЕУ, 2005.- 143 с.
<http://radnuk.info/pidrychnuku/rum-pr/263-agafonov-rum.html>

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ дисципліни «Римське право» для студентів заочної форми навчання

Мета самостійного опрацювання тем курсу:

1. Знаходити серед великої кількості джерел потрібну інформацію.
2. Працювати з декількома джерелами, аналізувати одне і те ж явище з точки зору різних авторів і підходів.
3. Аналізувати матеріал з метою виділити головне або суть питання, яке розглядається.

Завдання 1.

Підготувати теми для доповідей та рефератів.

- Історична роль римського приватного права та його значення для сучасного юриста.
- Рецепція римського права.
- Виникнення преторського права.
- Закони XII таблиць: історія написання, зміст та значення.
- Творчість видатних римських юристів.

Завдання 2.

Підготувати теми для доповідей та рефератів.

- Виникнення державного суду.
- “Суворе право” та “справедливість”.
- Особливості позовної давності у римському праві.

Завдання 3.

Підготувати теми для доповідей та рефератів.

- Поняття дієздатності у римському праві.
- Поділ населення римської імперії за Інституціями Гая.
- Роль пекулія у змінах правового статусу фізичних осіб.

Завдання 4. Підготуйтеся до виконання тестових завдань.

Варіант А

Г рівень

1. Вихід з-під влади домогосподаря – це:

- А) сервітут
- Б) інтенція
- В) еманципація
- Г) традиція

2. У всіх випадках коли термін сплати боргу не позначений у договорі, виконання слід здійснити:

- А) на вимогу боржника
- Б) на вимогу кредитора
- В) негайно
- Г) протягом одного року

3. Колони – це:

- А) кочовий народ
- Б) соціальна група, створена з вільновідпущених
- В) вільні, але другорядні жителі Риму, що переселилися з латинських колоній
- Г) дрібні орендарі землі

4. Віндикація – це:

- А) контракти, які склалися в письмовій формі
- Б) позов, що застосовувався претором на захист бонітарного власника
- В) позов, застосовується для повернення власнику речі, яка опинилася у неправомірному володінні третьої особи
- Г) контракти, які набували силу після промови урочистої присяги

5. Право користування чужою річчю – це:

- А) сервітут
- Б) легат
- В) інтердикт
- Г) манципація

6. Захист володіння здійснювався за допомогою:

- А) віндикації
- Б) жертвоприношень
- В) прогібіторного позову
- Г) інтердиктів

7. Найдавнішим джерелом права Риму були:

- А) Кодекс Юстиніана
- Б) Закони XII таблиць
- В) право народів
- Г) сенатус-консульти

8. Хто виступав першими суддями у Стародавньому Римі:

- А) жерці
- Б) претори
- В) трибуни
- Г) імператор

9. Стипуляція – це:

- А) спрощений за формою контракт, який не передбачав спеціальних обрядів
- Б) довгострокова оренда необроблених земельних ділянок
- В) різновид застави, при якому боржник, одержуючи позику, зберігає заставлену річ у себе
- Г) контракти, які укладалися в певній письмовій формі

10. Римське право якого часового проміжку називали класичним:

- А) періоду ранньої Республіки
- Б) періоду пізньої Імперії

В) періоду пізньої Республіки та ранньої Імперії

Г) періоду зародження римської державності

11. Яка власність іменувалася у римському праві квіритською:

А) власність громадян Риму

Б) власність рабів

В) власність чужинців

Г) власність вільно звільнених

12. Домовленість двох або більше сторін, згідно із якою одна (чи більше) особа має право вимагати від іншої (інших) здійснення певних дій – це:

А) манципація

Б) контракт

В) емфітевзис

Г) мандат

13. Позначте групу контрактів, до якої відносять позику:

А) реальні

Б) літеральні

В) консенсуальні

Г) вербальні

14. До якого інституту наближений емфітевзис:

А) володіння

Б) власності

В) оренди

Г) утримання

15. Позначте річ, що не відносять до категорії подільних:

А) картина

Б) табун коней

В) золотий злиток

Г) мішок солі

16. Позначте, що не відносять до засобів забезпечення зобов'язань

А) застава

Б) поручительство

В) завдаток

Г) позичка

17. В якому процесі вперше вводиться апеляція:

А) екстраординарному

Б) легісакційному

В) формулярному

Г) суд жрецьких колегій

18. Позначте інститут, який не відносять до приватного права:

А) сімейне право

Б) заставне право

В) публічні злочини

Г) володіння

19. Навмисна дезорієнтація особи, яка призвела до її помилкових вчинків, у результаті яких особі була завдана майнова шкода – це:

А) обман

Б) грабунок

В) манципація

Г) погроза

20. Який з елементів не є складовою повної правоздатності у Римі:

А) статус свободи

Б) сімейний статус

- В) статус громадянства
- Г) статус власника

II рівень

21. Що означає мінімальна втрата правоздатності?
22. Наведіть приклади речей вилучених з цивільного обігу у Стародавньому Римі.
23. Що таке правильний римський шлюб?
24. Що таке універсальне спадкоємство?
25. Як називались договори, в яких одна сторона мала тільки права, а інша – тільки обов'язки?
26. Як припиняється дійсність речових сервітутів?
27. Назвіть способи набуття права власності.
28. Що таке негативний позов?
29. Що відрізняє позичку від позики?
30. Що таке новація?

Варіант Б

I рівень

1. Який з перелічених елементів не входить до системи римського права:

- А) право народів
- Б) преторське право
- В) квіритське право
- Г) канонічне право

2. Позначте дату публікації Законів XII таблиць:

- А) 450 – 451 рр. до н.е.
- Б) 264 – 241 рр. до н.е.
- В) 200 р. до н.е.
- Г) 753 р. до н.е.

3. Особи, підпорядковані владі *pater familia* – це:

- А) когнати
- Б) агнати
- В) клієнти
- Г) феціали

4. Позначте вид договору, який не відноситься до групи консенсуальних:

- А) позика
- Б) наймання
- В) доручення
- Г) купівля-продаж

5. Навмисна дезорієнтація особи, яка призвела до її помилкових вчинків, в результаті яких особі була завдана майнова шкода – це:

- А) грабунок
- Б) обман
- В) погроза
- Г) доручення

6. Дигести – це:

- А) рішення Сенату, які мали загальнообов'язкове значення
- Б) інструкції імператора службовим особам
- В) конституції
- Г) кодифікація праць видатних римських юристів

7. Різновид застави, при якому боржник, одержуючи позику, зберігає заставлену річ у себе – це:

- А) прекарій

- Б) стипуляція
- В) позичка
- Г) емфітевзис

8. Позначте інститут, який не відносять до приватного права:

- А) сімейне право
- Б) заставне право
- В) публічні злочини
- Г) володіння

9. Який термін дії едикту претора:

- А) безстроковий
- Б) один рік
- В) десять років
- Г) місяць

10. Делікт – це:

- А) постанова претора
- Б) протиправна дія
- В) постанова Сенату
- Г) тривале позашлюбне життя

11. Який з наведених способів не відносять до первинних способів набуття права власності:

- А) заволодіння
- Б) приріст
- В) переробка речі (специфікація)
- Г) договір купівлі-продажу

12. Римське право якого часового проміжку називали класичним:

- А) періоду ранньої Республіки
- Б) періоду пізньої Імперії
- В) періоду пізньої Республіки та ранньої Імперії
- Г) періоду зародження римської державності

13. Інтердикт – це:

- А) частина формули
- Б) додаткові докази у судовому процесі
- В) преторський едикт про відновлення порушених прав
- Г) один із можливих засобів захисту права власності

14. Право забудови на чужій ділянці – це:

- А) суперфіцій
- Б) емфітевзис
- В) легат
- Г) традиція

15. Запозичення однією державою більш розвинутої системи права іншої країни – це:

- А) ініціація
- Б) манципація
- В) рецепція
- Г) реставрація

16. Цесія – це

- А) переведення боргу на третю особу
- Б) прострочка часу виконання зобов'язання
- В) позитивний збиток
- Г) упущена вигода

17. Стипуляція – це:

- А) спрощений за формою контракт, який не передбачав спеціальних обрядів
- Б) довгострокова оренда необроблених земельних ділянок

В) різновид застави, при якому боржник, одержуючи позику, зберігає заставлену річ у себе

Г) контракти, які уклалися в певній письмовій формі

18. Позначте, що не відносять до засобів забезпечення зобов'язань

А) застава

Б) поручительство

В) завдаток

Г) позичка

19. Позначте вид сингулярного наступництва:

А) пекарій

Б) віндикація

В) легат

Г) манципація

20. Передача однією стороною іншій якоїсь речі для забезпечення повернення боргу з умовою, що річ буде повернена в момент сплати боргу, а не передачі речі – це:

А) застава

Б) завдаток

В) позика

Г) позичка

II рівень

21. Що означає максимальна втрата правоздатності?

22. Наведіть приклади речей, які відносили до категорії безтілесних у Стародавньому Римі.

23. Що таке неправильний шлюб у Римі?

24. Що таке сингулярне спадкоємство?

25. Як називались договори, в яких кожна сторона мала права і обов'язки?

26. Чим відрізняється емфітевзис від звичайної аренди?

27. Назвіть способи припинення права власності.

28. Що таке прогібіторний позов?

29. В чому принципова відмінність договору доручення від договору наймання?

30. Що таке «манципація»?

Завдання 5.

Підготувати теми для доповідей та рефератів.

- Розвиток римського договірного права та його службова функція.
- Договори суворого права та доброї совісті.
- Зобов'язання ніби з договорів (квазіконтракти).
- Зобов'язання ніби з приватних деліктів (квазіделікти).
- Найважливіші види приватних деліктів.
- Юридичні факти та їх значення у зобов'язувальному праві.
- Новація та її місце у римському приватному праві.
- Аквілієв закон: зміст та значення.
- Визначення провини у римському цивільному праві.

Завдання 6.

Підготувати теми для доповідей та рефератів.

- Виникнення та розвиток інституту приватної власності у Стародавньому Римі.
- Публіціанов позов.
- Заставне право.
- Право спільної власності (співвласність).

- Манципація і традиція.

Завдання 7.

Підготуйтеся до виконання тестових завдань

Варіант А

І рівень

1. Частина преторської формули, яка містить звинувачення, називається:

- А) сервітут
- Б) інтенція
- В) еманципація
- Г) традиція

2. Звичай як джерело права – це:

- А) рішення народних зборів
- Б) наказ імператора
- В) неписана норма поведінки
- Г) накази магістратів

3. У всіх випадках коли термін сплати боргу не позначений у договорі, виконання слід здійснити:

- А) негайно
- Б) на вимогу кредитора
- В) на вимогу боржника
- Г) протягом одного року

4. Яким видом діяльності не займалися римські юристи:

- А) юридичні консультації
- Б) нотаріат
- В) адвокатура
- Г) лихварство

5. Колони – це:

- А) кочовий народ
- Б) соціальна група, створена з вільновідпущених
- В) вільні, але другорядні жителі Риму, що переселилися з латинських колоній
- Г) дрібні орендарі землі

6. Віндикація – це:

- А) контракти, які склалися в письмовій формі
- Б) позов, застосовується для повернення власнику речі, яка опинилася у неправомірному володінні третьої особи
- В) позов, що застосовувався претором на захист бонітарного власника
- Г) контракти, які набували силу після промови урочистої присяги

7. Позов у римському праві – це:

- А) адміністративний спосіб захисту порушених прав
- Б) судовий захист порушених прав
- В) звернення до богів
- Г) звернення до народу

8. Право користування чужою річчю – це:

- А) сервітут
- Б) легат
- В) інтердикт
- Г) манципація

9. Який вид договору не міг бути укладений між подружжям:

- А) договір міни
- Б) договір доручення

- В) договір дарування
- Г) шлюбний контракт

10. Який з елементів не є складовою повної правоздатності у Римі:

- А) статус свободи
- Б) сімейний статус
- В) статус громадянства
- Г) статус власника

11. Захист володіння здійснювався за допомогою:

- А) віндикації
- Б) жертвоприношень
- В) прогібіторного позову
- Г) інтердиктів

12. Який з перелічених елементів не входить до системи римського права:

- А) право народів
- Б) преторське право
- В) квіритське право
- Г) канонічне право

13. Найдавнішим джерелом права Риму були:

- А) Кодекс Юстиніана
- Б) Закони XII таблиць
- В) право народів
- Г) сенатус-консульты

14. Хто виступав першими суддями у Стародавньому Римі:

- А) жерці
- Б) претори
- В) трибуни
- Г) імператор

15. Іпотека частіше за все була засобом забезпечення договору:

- А) купівлі-продажу
- Б) підряду
- В) позики
- Г) зберігання

16. Стипуляція – це:

- А) спрощений за формою контракт, який не передбачав спеціальних обрядів
- Б) довгострокова оренда необроблених земельних ділянок
- В) різновид застави, при якому боржник, одержуючи позику, зберігає заставлену річ у себе
- Г) контракти, які укладалися в певній письмовій формі

17. Навмисна дезорієнтація особи, яка призвела до її помилкових вчинків, в результаті яких особі була завдана майнова шкода – це:

- А) грабунок
- Б) обман
- В) погроза
- Г) доручення

18. Римське право якого часового проміжку називали класичним:

- А) періоду ранньої Республіки
- Б) періоду пізньої Імперії
- В) періоду пізньої Республіки та ранньої Імперії
- Г) періоду зародження римської державності

19. Яка власність іменувалася у римському праві квіритською:

- А) власність громадян Риму
- Б) власність рабів

- В) власність чужинців
- Г) власність вільно звільнених

20. Позначте групу контрактів, до якої відносять позику:

- А) реальні
- Б) літеральні
- В) консенсуальні
- Г) вербальні

II рівень

21. Що означає медіальна втрата правоздатності?
22. Наведіть приклади неподільних речей у Стародавньому Римі.
23. Що таке конкубінат?
24. Дайте визначення спадкової трансмісії.
25. Як поділяються юридичні факти?
26. Які умови дійсності заповіту?
27. Назвіть види сингулярного спадкування.
28. Що таке віндикаційний позов?
29. Які види договорів відносять до реальних контрактів?
30. Що таке рецепція?

Варіант Б

I рівень

1. Навмисна дезорієнтація особи, яка призвела до її помилкових вчинків, у результаті яких особі була завдана майнова шкода – це:

- А) обман
- Б) грабунок
- В) манципація
- Г) погроза

2. Який з елементів не є складовою повної правоздатності у Римі:

- А) статус свободи
- Б) сімейний статус
- В) статус громадянства
- Г) статус власника

3. «Фальцидієва чверть» - це:

- А) міра довжини
- Б) міра ваги
- В) обов'язкова частка у спадкуванні
- Г) обов'язкові 4 підписи під заповітом

4. В якому процесі вперше вводиться апеляція:

- А) екстраординарному
- Б) легісакційному
- В) формулярному
- Г) суді жрецьких колегій

5. До якого інституту наближений емфітевзис:

- А) володіння
- Б) власності
- В) оренди
- Г) утримання

6. Позначте річ, що не відносять до категорії неподільних:

- А) картина
- Б) табун коней
- В) пляшка колекційного вина

Г) собака

7. Стипуляція – це:

- А) спрощений за формою контракт, який не передбачав спеціальних обрядів
- Б) довгострокова оренда необроблених земельних ділянок
- В) різновид застави, при якому боржник, одержуючи позику, зберігає заставлену річ у себе

Г) контракти, які уклалися в певній письмовій формі

8. Позначте інститут, який не відносять до приватного права:

- А) сімейне право
- Б) заставне право
- В) публічні злочини
- Г) володіння

9. Дигести – це:

- А) рішення Сенату, які мали загальнообов'язкове значення
- Б) інструкції імператора службовим особам
- В) конституції
- Г) кодифікація праць видатних римських юристів

10. Позначте групу контрактів, до якої відносять договір зберігання:

- А) реальні
- Б) літеральні
- В) консенсуальні
- Г) вербальні

11. Різновид застави, при якому боржник, одержуючи позику, зберігає заставлену річ у себе – це:

- А) прекарій
- Б) стипуляція
- В) позичка
- Г) емфітевзис

12. Який термін дії едикту претора:

- А) безстроковий
- Б) один рік
- В) десять років
- Г) місяць

13. Делікт – це:

- А) постанова претора
- Б) протиправна дія
- В) постанова Сенату
- Г) тривале позашлюбне життя

14. Цесія – це

- А) переведення боргу на третю особу
- Б) прострочка часу виконання зобов'язання
- В) позитивний збиток
- Г) упущена вигода

15. Який з наведених способів не відносять до первинних способів набуття права власності:

- А) заволодіння
- Б) приріст
- В) переробка речі (специфікація)
- Г) договір купівлі-продажу

16. Право забудови на чужій ділянці – це:

- А) суперфіцій
- Б) емфітевзис

- В) легат
- Г) традиція

17. Вихід з-під влади домогосподаря – це:

- А) сервітут
- Б) інтенція
- В) еманципація
- Г) традиція

18. Будь-яке зменшення наявного майна визначалось як:

- А) позитивний збиток
- Б) упущена вигода
- В) дебіторська заборгованість
- Г) банкрутство

19. Запозичення однією державою більш розвинутої системи права іншої країни – це:

- А) ініціація
- Б) манципація
- В) рецепція
- Г) реставрація

20. Позначте, що не відносять до засобів забезпечення зобов'язань

- А) застава
- Б) поручительство
- В) завдаток
- Г) позичка

II рівень

21. Які обмеження у правовому статусі вільновідпущеного?
22. Наведіть приклади речей, які відносили до категорії безтілесних у Стародавньому Римі.
23. Як визначається магнатська спорідненість?
24. Чи міг прийняти спадок від римського громадянина раб?
25. Що таке новація?
26. В яких випадках заповіт визнається недійсним?
27. В чому принципова відмінність зобов'язань з деліктів від зобов'язань договірних?
28. Кого захищає Публіціанов позов?
29. Як визначається у римському зобов'язальному праві casus?
30. Що таке «еманципація»?

Рекомендована література

Базова

1. Бартошек М. Римское право :понятия, термины, определения. – М.,1989
2. Дождев Д.В. Римское частное право. – М.,1996
3. Дроніков В.Д. Римське приватне право. – К.,1960
4. Косарева А.И. Римское право. – М.,1986
5. Макаруч В.С. Основы римського цивільного права. – К., 2000
6. Новицкий И.Б. Римское право. – М.,1997
7. Новицкий И.Б. Основы римского гражданского права. – М.,1994
8. Омельченко О.А. Основы римского права, учебное пособие. – М.,1994
9. Підпригора О.А. Основы римського приватного права: підручник для студентів юрид. вузів та факультетів. – К.,1997
10. Римское частное право. Под ред. И.Б. Новицкого, И.С. Перетерского. – М.,1996
11. Савельев В.А. Римское частное право. – М.,1995
12. Скрипилев Е.А. Основы римского права. Конспект лекций. - М.,1998

13. Тищик Б.Й., Орач Є.М. Основи римського приватного права. Львів, 1994
14. Харитонов Е.О. Основы римского частного права. – Ростов н/Д., 1999
15. Хутиыз Н.З. Римское частное право, учебник. – М., 1994
16. Черниловский З.М. Римское частное право: Элементарный курс. – М., 1997
17. Черниловский З.М. Учебник по римскому частному праву. – М., 1991

Допоміжна

1. Бирюков Ю.М. Государство и право Древнего Рима. – М., 1969
2. Дигесты Юстиниана. Избранные фрагменты в переводе и с примечаниями И.С.Перетерского. – М., 1984
3. Гай. Институции. Книги 1-4. Под ред. Л.Л.Кофанова, В.А.Савельева. – М., 1997
4. Галанза П.Н. Государство и право Древнего Рима. – М., 1989
5. Історія стародавнього світу. – К., 1976
6. Катрич В.М. Государство и право Древнего Рима. – К., 1974
7. Косарев А.И. Римское право. – М., 1986
8. Макаруч В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник. – К., 2001. – С. 55-77
9. Овруцкий М.В. Крылатые римские изречения. – К., 1962
10. Перетерский И.С. Дигесты Юстиниана. Очерки по истории составления и общая характеристика. – М., 1956
11. Савельев В.А. История римского частного права. – М., 1986
12. Темнова Е.И. Латинские юридические изречения. – М., 1996
13. Хрестоматия по истории Древнего Рима. Под ред. проф. В.И.Кузищина. – М., 1987
14. Хрестоматия по истории Древнего мира. Под ред. В.В.Струве. – М., 1983
15. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства. – М., 1982

Інформаційні ресурси

1. Основи римського приватного права // Підручник // За загальною редакцією В.І. Борисової та Л.М. Баранової // Харків 2007
<http://radnuk.info/pidrychnuku/rum-pr/438-rim-privat.html>
2. Агафонов С.А. Римське право: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. - К.: КНЕУ, 2005.- 143 с.
<http://radnuk.info/pidrychnuku/rum-pr/263-agafonov-rum.html>

Теми контрольних робіт

1. Кодифікація римського права
2. Рецепція римського права
3. Закони XII таблиць
4. Значення римського права на сучасному етапі
5. Основні етапи розвитку приватного права в Римській державі
6. Поняття та особливості римського приватного права
7. Основні елементи та особливості діяльності римських юристів
8. Кодекс Юстиніана
9. «Суворе право» та «справедливість»
10. Преторське право
11. Основні джерела законодавства (утворення законів) в різні періоди римської історії
12. Дієздатність в римському праві
13. Поняття та види юридичних осіб у римському праві
14. Право народів

15. Опіка і піклування в римському праві
16. Правові відносини батьків і дітей
17. Придатне і дошлюбний подарунок
18. Поняття та види позовів
19. Формулярний процес. Складання формул
20. Виникнення та особливості екстраординарного процесу
21. Класифікація речей та її значення у римському праві
22. Цивільні способи набуття права власності (mansipatio in iure cessio)
23. Захист права власності
24. Порядок встановлення і припинення сервітутів
25. Квазі – контракти
26. Квазі- делікти
27. Манципація
28. Наслідки невиконання зобов'язань
29. Забезпечення зобов'язань
30. Етапи розвитку спадкового права у Давньому Римі

ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА (для неюридичних спеціальностей)

напряму підготовки **6.040203 Фізика,**
6.040201 Математика,
6.040302 Інформатика,
6.050103 Програмна інженерія,
6.040102 Біологія,
6.040101 Географія
6.040106 Екологія, охорона навколишнього середовища та
збалансоване природокористування

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу:

Основи конституційного права як навчальна дисципліна передбачає опанування основами праводержавознавства та положеннями Конституційного права України, формуванням уявлення про правову систему України.

Завдання курсу:

Теоретичні:

- ознайомити студентів з особливостями, основними поняттями, категоріями праводержавознавства, інститутами конституційного права України.
- опанувати певну систему загальнотеоретичних знань про державу і права, особливості конституційного ладу української держави;
- навчити студентів працювати з нормативними актами, які регламентують конституційні засади державного ладу, роботу органів державної влади, судоустрою та місцевого самоврядування.
- навчити студентів давати оцінку сучасним політичним подіям у світлі отриманих знань з конституційного права.

Практичні:

- користуватися різноманітними нормативно-правовими джерелами;
- аналізувати Конституцію України та конституційні закони.

- характеризувати національне законодавство з точки зору його відповідності Конституції України.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- основні поняття, інститути та норми, які регулюються конституційним правом
- джерела і суб'єкти конституційного права,
- положення чинних конституційних законів, які регламентують державний лад в Україні

вміти:

- застосовувати теоретичні знання у аналізі правових ситуацій

Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ОСНОВИ СУЧАСНОГО ПРАВОДЕРЖАВОЗНАВСТВА У СВІТЛІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

Тема 1. Основні положення сучасного державознавства

Поняття, ознаки та сутність держави. Функції держави. Теорії походження держави. Типи держав. Форма держави. Конституційна форма правління, державного устрою і політичного режиму України. Громадянство України. Права, свободи і обов'язки громадян України.

Тема 2. Система органів державної влади в Україні.

Принципи поділу влади в Україні. Склад, правовий статус та структура Верховної Ради України. Регламент роботи Верховної Ради. Повноваження Верховної Ради України та порядок їх припинення. Правовий статус народного депутата та порядок його обрання. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Правовий статус Президента України. Повноваження Президента України. Підстави та порядок дострокового припинення повноважень Президента України. Рада національної безпеки і оборони. Кабінет Міністрів України: склад та порядок формування. Повноваження КМУ. Прем'єр-міністр України. Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади. Система та повноваження місцевих органів державної виконавчої влади.

Тема 3. Основні положення сучасного правознавства

Поняття та види соціальних норм. Поняття та ознаки права. Функції права. Співвідношення права та моралі. Джерела (форми) права. Система права і система законодавства. Система законодавства України. Галузі права України. Конституційне право в системі законодавства України (предмет, метод, принципи функції).

Тема 4. Конституційні правовідносини та конституційна відповідальність.

Правовідносини: склад, зміст, види. Конституційні правовідносини, їх структура та відмінність від інших видів правових відносин. Правомірна та неправомірна поведінка. Правопорушення. Юридична відповідальність. Конституційна відповідальність як вид юридичної відповідальності. Судоустрій України та Конституційний суд України в реалізації конституційної відповідальності.

Змістові модулі навчальної дисципліни

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

1. Основні положення сучасного державознавства (2 год.).
2. Основні положення сучасного правознавства (2 год.).

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

1. Основні положення сучасного правознавства(2 год.).

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Основні положення сучасного державознавства(7 год.).
2. Система органів державної влади в Україні. (10 год.).
3. Основні положення сучасного правознавства(6 год.).
4. Конституційні правовідносини та конституційна відповідальність. (7 год.).

Підсумкова тека: модульна контрольна робота, залік

Методи навчання

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця з правознавства з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного педагогічного процесу. Це, наприклад, робота в малих групах, ділові та рольові ігри, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань, практичні вправи.

Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів - майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Зараховано - Студент має ґрунтовні знання, твердо знає програмовий матеріал, грамотно і по суті викладає його, не допускаючи суттєвих помилок при відповіді на поставлене питання, обґрунтовуючи висновки на базі фактичного матеріалу. Знає основні поняття, категорії, галузі, інститути та норми конституційного права, джерела і суб'єкти, положення Конституції України та конституційних законів, які відіграють важливу роль в регулюванні конституційних відносин. Ґрунтовно опанував інструментарієм науки конституційного права; використовуючи юридичну термінологію, вільно володіє понятійним апаратом. У відповіді тісно пов'язує теоретичні матеріалом з практикою застосування норм конституційного права. Вміє застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу та моделювання правових ситуацій, характеризувати юридичні категорії, припускаючи при цьому незначні неточності.

Незараховано - Студент, який не знає значної частини програмового матеріалу, допускає суттєві помилки, невпевнено, з труднощами викладає теоретичний матеріал. Має фрагментарні знання з усього курсу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невиразна, обмежена, не вміє самостійно мислити. Не має достатнього рівня в науково-дослідницькій роботі по вивченню та узагальненню юридичного матеріалу

Рекомендована література

Базова

1. Барабаш Ю.Г. Парламентський контроль в Україні (конституційно-правовий аспект): Монографія. - Х., 2004. - 192 с.
2. Байрачна Л.К., Журавський В.С., Колісник В.П. Конституційне право України: Підруч. / За ред.: Ю.М. Тодика, В.С. Журавський. - К.: Ін Юре, 2002. — 542 с.
3. Годованець В. Ф. Конституційне право України : [навч. посіб.] / Годованець В. Ф. — К. : ИМАУП, 2005. — 360 с.
4. Годованець, В. Ф., Головін, А. С. Конституційне право України: навч. посіб. / В. Ф. Годованець, А. С. Головін. — К. : ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2011. — 384 с. — Бібліогр.: 365-381 с.
5. Довбиш В. А. Основи конституційного права України : [навч. посіб. для студ. всіх спец.] / за ред. В. А. Довбиш, І. Д. Похило. — Вінниця : ВДТУ, 2001. — 124 с.
6. Журавський В.С., Ярмиш О.Н., Серьогін В.О. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підручник. - К.: Ін Юре, 2003. – 672с.
7. Кислий П. Становлення парламентаризму в Україні: на тлі світового досвіду: монографія / П. Кислий, Ч. Вайз. – К.: Абрис, 2000. – 416 с.
8. Козлова Е.И., Кутафин О.Е. Конституционное право России: Учебник,- 4-е изд., перераб. и доп. — М.: Проспект Велби, 2007. — 608 с.
9. Колодій А.М., Олійник Л.Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник. - 2-е вид., перероб. і доп. - К.: Юрінком- Інтер, 2007. - 504 с.
10. Конституційне право України: навч. посіб. / В. Ф. Годованець, А. С. Головін. — К. : ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2011. — 384 с. — Бібліогр.: 365-381 с.
11. Конституційне право України: Підручник / За ред.. Ю.М. Тодики, В.С. Журавського. К.: Ін Юре. 2002. - 544 с.
12. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник. - Вид. 4-те, виправл. та доповн. -К.: Атіка, 2007. - 568 с.
13. Куйбіда В. С. Генеза територіальної організації України: конституційно-правові аспекти : [монографія] / В. С. Куйбіда, І. Я. Заяць. – Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2010. – 480 с.
14. Куйбіда В. С. Принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування: Монографія. — К.: МАУП, 2004. — 432с.
15. Мелашенко В. Основи конституційного права України : [підруч.] / Мелашенко В. — К. : Вентурі, 1999. — 240 с.
16. Основи конституційного права України: Підручник. Видання друге, доповнене / За ред. В.В. Копейчикова — К.: Юрінком Інтер, 1998. — 288с.
17. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України. - К.: Наукова думка, Прецедент, 2010. - 432 с.
18. Погорілко Віктор Федорович, Федоренко Владислав Леонідович. Конституційне право України. Академічний курс: Підручник для студ. вищих навч. закл.: У 2 т. / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького / Віктор Федорович Погорілко (ред.) — К. : ТОВ "Вид-во "Юридична думка", 2006. — 544с.

19. Тодика Ю.М. Конституція України: проблеми теорії і практики: Монографія. - Х.: Факт, 2000. - 608 с.
20. Чушенко В. І. Заяць І. Я. Конституційне право України: Підруч. — К: Видавничий Дім "їй Юре", 2007. — 488 с.
21. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. - К.: Юрінком, 1996. - 80 с.
22. Про Автономну Республіку Крим. Закон України від 17 березня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 11. – Ст. 69.
23. Про адвокатуру. Закон України від 19 грудня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 9. – Ст. 62.
24. Про альтернативну (невійськову) службу. Закон України від 12 грудня 1991 р. у редакції Закону від 18 лютого 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 15. – Ст. 86.
25. Про Апеляційний суд України, Касаційний суд України та Вищий адміністративний суд України. Указ Президента України від 1 жовтня 2002 р. // Офіційний вісник України. – 2002. – № 40. – Ст. 1856.
26. Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим. Закон України від 10 лютого 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 29. – Ст. 191.
27. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів Закон України від 6 квітня 2004 року № 1667-IV // Офіційний вісник України. - 2004. - № 14. - Ст. 965.
28. Про вибори народних депутатів України Закон України від 25 березня 2004 року № 1665-IV // Офіційний вісник України. - 2004. - № 14.-Ст. 964.
29. Про вибори Президента України. Закон України від 5 березня 1999 р. у редакції Закону України від 18 березня 2004 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 14. – Ст. 959.
30. Про Вищу раду юстиції. Закон України від 15 січня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 25. – Ст. 146.
31. Про відновлення Кримської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки. Закон Української РСР від 12 лютого 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 9 – Ст. 84.
32. Про всеукраїнський та місцеві референдуми Закон України від 3 липня 1991 року № 1286-ХП // Відомості Верховної Ради УРСР. - 1991. - № 33. - Ст. 443.
33. Про Державний Гімн України. Закон України від 6 березня 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 13. – Ст. 560.
34. Про державний кордон України. Закон України від 4 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 2. – Ст. 5.
35. Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим. Закон України від 23 грудня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 5-6. – Ст. 43.
36. Про Кабінет Міністрів України. Закон України від 7 жовтня 2010 року N 2591-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, N 9, ст.58
37. Про комітети Верховної Ради України Закон України в редакції Закону від 22 грудня 2005 року № 3277-IV // Офіційний вісник України. - 2006. - № 3. - Ст. 82.
- 38.** Про Конституційний Суд України Закон України від 16 жовтня 1996 р. № 422/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 49, ст.272
39. Про місцеві державні адміністрації. Закон України від 9 квітня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 20-21. – Ст. 190.
40. Про місцеве самоврядування в Україні Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, N 24, ст.170
41. Про національні меншини в Україні. Закон України від 25 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 36. – Ст. 529.
42. Про об'єднання громадян. Закон України від 16 червня 1992 р. // Відомості

- Верховної Ради України 1992. – № 34. – Ст. 504.
43. Про органи самоорганізації населення. Закон України від 11 липня 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 32. – Ст. 1449.
44. Про Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим. Закон України від 2 березня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 21. – Ст. 158.
45. Про політичні партії в Україні. Закон України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 23. – Ст. 118.
46. Про проголошення незалежності України. Постанова Верховної Ради УРСР від 24 серпня 1991 року // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – 38. – Ст. 502.
47. Про прокуратуру Закон України від 5 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 53 – Ст. 793.
48. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності. Закон України від 15 вересня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 45.– Ст. 97.
49. Про Раду національної безпеки і оборони України. Закон України від 5 березня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 35.– Ст. 237.
50. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування. Закон України від 15 липня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 38. – Ст. 249.
51. Про Рахункову палату. Закон України від 11 липня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 24. – Ст. 137.
52. Про Регламент Верховної Ради України. Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, N 14-15, N 16-17, ст.133.
53. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні. Закон України від 11 грудня 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 1. – Ст. 4.
54. Про свободу совісті та релігійні організації. Закон України від 23 квітня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 25. – Ст. 283.
55. Про службу в органах місцевого самоврядування. Закон України від 7 червня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 33. – Ст. 175.
56. Про статус депутатів місцевих рад Закон України від 11 липня 2002 р. № 93-IV // Офіційний вісник України. -2002. - № 31. - Ст. 1453.
57. Про статус народного депутата України Закон України від 17 листопада 1992 року № 2790-XII // Відомості Верховної Ради України. - 1993.-№3. -Ст. 17.
58. Про судоустрій і статус суддів Закон України від 7 липня 2010 р. № 2453-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, N 41-42, N 43, N 44-45, ст.529
59. Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України. Закон України від 15.01.2009 № 890-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2009, N 25, ст. 311
60. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Закон України від 23 грудня 1997 року № 776/97-ВР // Офіційний вісник України. - 1998. -№ I.-Ст. 5.
61. Про центральні органи виконавчої влади Закон України від 17 березня 2011 року № 3166-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, N 38, ст.385

Допоміжна

1. Адміністративно-територіальний устрій України. Історія. Сучасність. Перспективи : монографія / [В. Г. Куйбіда, В. П. Павленко, В. А. Яцюк, О. Я. Кушніренко О.Г., Слинько Т.М., Веніславський В.Ф. Конституційне право України в схемах і дефініціях: Навч. посібник для студентів юрид. вузів та факультетів. -Х.: Торнадо, 2003.-328 с.
2. Барабаш Ю.Г. Парламентський контроль в Україні (конституційно- правовий аспект): Монографія. - Х., 2004. - 192 с.
3. Кислий П. Становлення парламентаризму в Україні: на тлі світового досвіду: монографія / П. Кислий, Ч. Вайз. – К.: Абрис, 2000. – 416 с.

4. Кравченко В.В., Пітник М.В. Муніципальне право України: Навч. посібник. - К.: Атіка. 2003. - 672 с.
5. Марцеляк О.В. Вибори народних депутатів України: Історія, теорія, практика: Навчальний посібник. - Харків: ТОВ "Прометей - Прес". - 2008. - С. 636.
6. Стецюк П.Б. Основи теорії конституції та конституціоналізму: Посібник для студентів. - Частина перша - Львів: Астролябія, 2003 - 232 с.
7. Тодика Ю.М. Тлумачення Конституції і законів України: теорія та практика: Монографія. - Х.: Факт, 2003. - 328 с.
8. Фрицький О.Ф. Конституційне право України: Підручник. - Вид. 3-є, перероб. і доп. - К.: Юрінком Інтер. 2006. - 512 с.

Інформаційні ресурси

1. Верховна Рада України [Електронний ресурс] - Режим доступу: [www. http://zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
2. Верховний Суд України [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.scourt.gov.ua
3. Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.kmu.gov.ua
4. Конституційний Суд України [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.ccu.gov.ua
5. Офіційне представництво Президента України [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.president.gov.ua
6. Київська міська державна адміністрація [Електронний ресурс] - Режим доступу: kievcity.gov.ua
7. Київська міська рада [Електронний ресурс] - Режим доступу: kmr.gov.ua
8. Регіони України та їх склад [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/z7502/a002>

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ дисципліни «Основи конституційного права» для студентів заочної форми навчання

Мета самостійного опрацювання тем курсу:

1. Знаходити серед великої кількості джерел потрібну інформацію.
2. Працювати з декількома джерелами, аналізувати одне і те ж явище з точки зору різних авторів і підходів.
3. Аналізувати матеріал з метою виділити головне або суть питання, яке розглядається.

Завдання 1.

Конституційно - правовий статус людини і громадянина України. Народовладдя та його форми в Україні

Самостійно розглянути й оформити у вигляді індивідуального завдання питання теми:

1. Поняття виборчого процесу, його стадії.
2. Організація виборів. Висування і реєстрація кандидатів у депутати.
3. Передвиборча агітація.
4. Фінансування виборчої компанії.

Форма звіту.

Завдання перевіряється на окремому індивідуальному занятті.

Завдання 2.

Організація роботи органів державної влади України

Самостійно розглянути й оформити у вигляді конспекту питання теми:

1. Організація та проведення виборів народних депутатів до Верховної Ради України.
2. Особливості проведення першої сесії Верховної Ради України нового скликання.
3. Організаційні форми та методи діяльності Верховної Ради України.

Форма звіту.

Усне опитування на семінарському занятті.

Завдання 3.

Конституційні засади здійснення правосуддя в Україні

Самостійно розглянути й оформити у вигляді індивідуального завдання питання теми:

1. Роль і місце прокуратури в забезпеченості конституційної законності.
2. Конституційний статус Генерального прокурора України, строк повноважень, порядок призначення й звільнення з посади, компетенція.

Форма звіту.

Завдання перевіряється на окремому індивідуальному занятті.

Завдання 4.

Організація роботи органів місцевого самоврядування України.

Самостійно розглянути й оформити у вигляді конспекту питання теми:

1. Територіальна, правова, матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування.
2. Організація виборів депутатів місцевих рад, сільських, селищних, міських голів.
3. Правовий статус депутатів місцевих рад та муніципальних службовців.

Форма звіту.

Усне опитування на семінарському занятті.

Рекомендована література

Базова

1. Барабаш Ю.Г. Парламентський контроль в Україні (конституційно-правовий аспект): Монографія. - Х., 2004. - 192 с.
2. Байрачна Л.К., Журавський В.С., Колісник В.П. Конституційне право України: Підруч. / За ред.: Ю.М. Тодика, В.С. Журавський. - К.: Ін Юре, 2002. — 542 с.
3. Годованець В. Ф. Конституційне право України : [навч. посіб.] / Годованець В. Ф. — К. : ИМАУП, 2005. — 360 с.
4. Годованець, В. Ф., Головін, А. С. Конституційне право України: навч. посіб. / В. Ф. Годованець, А. С. Головін. — К. : ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2011. — 384 с. — Бібліогр.: 365-381 с.
5. Довбиш В. А. Основи конституційного права України : [навч. посіб. для студ. всіх спец.] / за ред. В. А. Довбиш, І. Д. Похило. — Вінниця : ВДТУ, 2001. — 124 с.
6. Журавський В.С., Ярмиш О.Н., Серьогін В.О. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підручник. - К.: Ін Юре, 2003. – 672с.
7. Кислий П. Становлення парламентаризму в Україні: на тлі світового досвіду: монографія / П. Кислий, Ч. Вайз. – К.: Абрис, 2000. – 416 с.
8. Козлова Е.И., Кутафін О.Е. Конституционное право России: Учебник, - 4-е изд., перераб. и доп. — М.: Проспект Велби, 2007. — 608 с.
9. Колодій А.М., Олійник Л.Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник. - 2-е вид., перероб. і доп. - К.: Юрінком-Інтер, 2007. - 504 с.
10. Конституційне право України: навч. посіб. / В. Ф. Годованець, А. С. Головін. — К. : ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2011. — 384 с. — Бібліогр.: 365-381 с.
11. Конституційне право України: Підручник / За ред.. Ю.М. Тодики, В.С. Журавського. К.: Ін Юре. 2002. - 544 с.

12. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник. - Вид. 4-те, виправл. та доповн. -К.: Атіка, 2007. - 568 с.
13. Куйбіда В. С. Генеза територіальної організації України: конституційно-правові аспекти : [монографія] / В. С. Куйбіда, І. Я. Заяць. – Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2010. – 480 с.
14. Куйбіда В. С. Принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування: Монографія. — К.: МАУП, 2004. — 432с.
15. Мелашенко В. Основи конституційного права України : [підруч.] / Мелашенко В. — К. : Вентурі, 1999. — 240 с.
16. Основи конституційного права України: Підручник. Видання друге, доповнене / За ред. В.В. Копейчикова — К.: Юрінком Інтер, 1998. — 288с.
17. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України. - К.: Наукова думка, Прецедент, 2010. - 432 с.
18. Погорілко Віктор Федорович, Федоренко Владислав Леонідович. Конституційне право України. Академічний курс: Підручник для студ. вищих навч. закл.:У 2 т. / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького / Віктор Федорович Погорілко (ред.) — К. : ТОВ "Вид-во "Юридична думка", 2006. — 544с.
19. Тодика Ю.М. Конституція України: проблеми теорії і практики: Монографія. - Х.: Факт, 2000. - 608 с.
20. Чушенко В. І. Заяць І. Я. Конституційне право України: Підруч. — К: Видавничий Дім "їй Юре", 2007. — 488 с.
21. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. - К.: Юрінком, 1996. - 80 с.
22. Про Автономну Республіку Крим. Закон України від 17 березня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 11. – Ст. 69.
23. Про адвокатуру. Закон України від 19 грудня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 9. – Ст. 62.
24. Про альтернативну (невійськову) службу. Закон України від 12 грудня 1991 р. у редакції Закону від 18 лютого 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 15. – Ст. 86.
25. Про Апеляційний суд України, Касаційний суд України та Вищий адміністративний суд України. Указ Президента України від 1 жовтня 2002 р. // Офіційний вісник України. – 2002. – № 40. – Ст. 1856.
26. Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим. Закон України від 10 лютого 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 29. – Ст. 191.
27. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів Закон України від 6 квітня 2004 року № 1667-IV // Офіційний вісник України. - 2004. - № 14. - Ст. 965.
28. Про вибори народних депутатів України Закон України від 25 березня 2004 року № 1665-1V // Офіційний вісник України. - 2004. - № 14.-Ст. 964.
29. Про вибори Президента України. Закон України від 5 березня 1999 р. у редакції Закону України від 18 березня 2004 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 14. – Ст. 959.
30. Про Вищу раду юстиції. Закон України від 15 січня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 25. – Ст. 146.
31. Про відновлення Кримської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки. Закон Української РСР від 12 лютого 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 9 – Ст. 84.
32. Про всеукраїнський та місцеві референдуми Закон України від 3 липня 1991 року № 1286-ХП // Відомості Верховної Ради УРСР. - 1991. - № 33. - Ст. 443.
33. Про Державний Гімн України. Закон України від 6 березня 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 13. – Ст. 560.

34. Про державний кордон України. Закон України від 4 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 2. – Ст. 5.
35. Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим. Закон України від 23 грудня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 5-6. – Ст. 43.
36. Про Кабінет Міністрів України. Закон України від 7 жовтня 2010 року N 2591-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, N 9, ст.58
37. Про комітети Верховної Ради України Закон України в редакції Закону від 22 грудня 2005 року № 3277-IV // Офіційний вісник України. - 2006. - № 3. - Ст. 82.
38. Про Конституційний Суд України Закон України від 16 жовтня 1996 р. № 422/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 49, ст.272
39. Про місцеві державні адміністрації. Закон України від 9 квітня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 20-21. – Ст. 190.
40. Про місцеве самоврядування в Україні Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, N 24, ст.170
41. Про національні меншини в Україні. Закон України від 25 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 36. – Ст. 529.
42. Про об'єднання громадян. Закон України від 16 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України 1992. – № 34. – Ст. 504.
43. Про органи самоорганізації населення. Закон України від 11 липня 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 32. – Ст. 1449.
44. Про Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим. Закон України від 2 березня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 21. – Ст. 158.
45. Про політичні партії в Україні. Закон України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 23. – Ст. 118.
46. Про проголошення незалежності України. Постанова Верховної Ради УРСР від 24 серпня 1991 року // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – 38. – Ст. 502.
47. Про прокуратуру Закон України від 5 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 53 – Ст. 793.
48. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності. Закон України від 15 вересня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 45.– Ст. 97.
49. Про Раду національної безпеки і оборони України. Закон України від 5 березня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 35.– Ст. 237.
50. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування. Закон України від 15 липня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 38. – Ст. 249.
51. Про Рахункову палату. Закон України від 11 липня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 24. – Ст. 137.
52. Про Регламент Верховної Ради України. Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, N 14-15, N 16-17, ст.133.
53. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні. Закон України від 11 грудня 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 1. – Ст. 4.
54. Про свободу совісті та релігійні організації. Закон України від 23 квітня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 25. – Ст. 283.
55. Про службу в органах місцевого самоврядування. Закон України від 7 червня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 33. – Ст. 175.
56. Про статус депутатів місцевих рад Закон України від 11 липня 2002 р. № 93-IV // Офіційний вісник України. -2002. - № 31. - Ст. 1453.
57. Про статус народного депутата України Закон України від 17 листопада 1992 року № 2790-XII // Відомості Верховної Ради України. - 1993.-№3. -Ст. 17.
58. Про судоустрій і статус суддів Закон України від 7 липня 2010 р. № 2453-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, N 41-42, N 43, N 44-45, ст.529
59. Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові

спеціальні комісії Верховної Ради України. Закон України від 15.01.2009 № 890-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2009, N 25, ст. 311
60. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Закон України від 23 грудня 1997 року № 776/97-ВР // Офіційний вісник України. - 1998. -№ I.-Ст. 5.
61. Про центральні органи виконавчої влади Закон України від 17 березня 2011 року № 3166-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, N 38, ст.385

Допоміжна

1. Адміністративно-територіальний устрій України. Історія. Сучасність. Перспективи : монографія / [В. Г. Куйбіда, В. П. Павленко, В. А. Яцюк, О. Я. Кушніренко О.Г., Слинько Т.М., Веніславський В.Ф. Конституційне право України в схемах і дефініціях: Навч. посібник для студентів юрид. вузів та факультетів. -Х.: Торнадо, 2003.-328 с.
2. Барабаш Ю.Г. Парламентський контроль в Україні (конституційно- правовий аспект): Монографія. - Х., 2004. - 192 с.
3. Кислий П. Становлення парламентаризму в Україні: на тлі світового досвіду: монографія / П. Кислий, Ч. Вайз. – К.: Абрис, 2000. – 416 с.
4. Кравченко В.В., Пітник М.В. Муніципальне право України: Навч. посібник. - К.: Атіка. 2003. - 672 с.
5. Марцеляк О.В. Вибори народних депутатів України: Історія, теорія, практика: Навчальний посібник. - Харків: ТОВ "Прометей - Прес". - 2008. - С. 636.
6. Стецюк П.Б. Основи теорії конституції та конституціоналізму: Посібник для студентів. - Частина перша - Львів: Астролябія, 2003 - 232 с.
7. Тодика Ю.М. Тлумачення Конституції і законів України: теорія та практика: Монографія. - Х.: Факт, 2003. - 328 с.
8. Фрицький О.Ф. Конституційне право України: Підручник. - Вид. 3-є, перероб. і доп. - К.: Юрінком Інтер. 2006. - 512 с.

Інформаційні ресурси

1. Верховна Рада України [Електронний ресурс] - Режим доступу: [www. http ://zakon rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
2. Верховний Суд України [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.scourt.gov.ua
3. Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.kmu.gov.ua
4. Конституційний Суд України [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.ccu.gov.ua
5. Офіційне представництво Президента України [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.president.gov.ua
6. Київська міська державна адміністрація [Електронний ресурс] - Режим доступу: kievcity.gov.ua
7. Київська міська рада [Електронний ресурс] - Режим доступу: kmr.gov.ua
8. Регіони України та їх склад [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/z7502/a002>

НОТАРІАТ ТА АДВОКАТУРА УКРАЇНИ

Мета та завдання навчальної дисципліни.

Мета курсу:

Вивчення закономірностей організації роботи нотаріусів та адвокатів, характеристика їх правового статусу в системі органів української держави, методів та прийомів адвокатської стратегії та тактики у різних видах судочинства.

Завдання курсу:

теоретичні:

1. поняття та завдання нотаріату, структура нотаріату, джерела нотаріального процесу, Кодекс професійної етики нотаріусів України.
2. організація адвокатури в Україні, джерела та правове регулювання адвокатської діяльності, загальні принципи організації адвокатури.

практичні:

- знання нотаріального процесу та його стадій, організація роботи державних нотаріальних контор;
- організаційні форми та види адвокатської діяльності,
- знання міжнародних правових документів, які регламентують діяльність адвокатури;
- придбання навичок публічного виступу і спілкування.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- предмет дисципліни, її структуру та основні категорії;
- виникнення та розвиток нотаріату та адвокатури;
- законодавчу базу, що є підґрунтям діяльності нотаріату та адвокатури;
- систему органів та посадових осіб, які вчиняють нотаріальні дії та забезпечують захист прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

вміти:

- аналізувати нормативно-правові документи, які застосовують нотаріуси та адвокати у своїй діяльності;
- складати та застосовувати процесуально-правові документи з нотаріату та адвокатури;
- готувати судові промови.

Міждисциплінарні зв'язки:

«Нотаріат та адвокатура» розкриває зміст правозахисної та правоохоронної функцій теорії держави і права. Захист прав та законних інтересів громадян і юридичних осіб, механізм їх реалізації як основне завдання нотаріату та адвокатури є напрямком курсу, який пов'язаний з проблемами конституційного права України, міжнародного публічного та цивільного права, порівняльного правознавства.

Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. НОТАРІАТ УКРАЇНИ

Тема 1. Виникнення та становлення нотаріату.

Виникнення та розвиток нотаріату в Україні, поняття та завдання нотаріату, нотаріальні процесі і його стадії, структура нотаріату, джерела нотаріального процесу, Кодекс професійної етики нотаріусів України.

Тема 2. Нотаріус.

Поняття нотаріуса, вимоги до посади нотаріуса: стажування та кваліфікаційні іспити, вимоги до робочого міста нотаріуса, порядок видачі свідоцтва про право на заняття

нотаріальною діяльністю, присяга нотаріуса, права та обов'язки нотаріуса, стажист нотаріуса та його права, порядок оскарження нотаріальних дій та відмови в їх вчинення.

Тема 3. Організація роботи нотаріальних органів.

Організація роботи державних нотаріальних контор: керівництво державними нотаріальними конторами, їх утримання, оплата вчинюваних нотаріальних дій, відповідальність державного нотаріуса, нотаріальні дії, що вчиняються державними нотаріусами. Приватна нотаріальна діяльність: реєстрація приватної нотаріальної діяльності, робоче місце приватного нотаріуса, оплата вчинюваних нотаріальних дій, заміщення, призупинення та припинення нотаріальної діяльності, нотаріальні дії, що вчиняються приватними нотаріусами.

Тема 4. Загальні правила вчинення нотаріальних дій.

Місце та строки вчинення нотаріальних дій, встановлення особи яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, перевірка дієздатності та правоздатності юридичної особи, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, перевірка справжності підпису учасників правочинів та інших осіб, які вчиняють нотаріальні дії, нотаріальні акти, підписання нотаріально посвідчених правочинів, заяв та інших документів, вимоги до документів, що подаються для вчинення нотаріальної дії, реєстрація нотаріальних дій, видача дублікату нотаріально посвідченого документа.

Тема 5. Правила вчинення окремих видів нотаріальних дій.

Посвідчення правочинів: основні правила посвідчення правочинів, правочини, що посвідчуються в нотаріальному порядку, загальні правила посвідчення правочинів про відчуження житлового будинку, садиби, квартири, дачі, садового будинку, гаража, земельної ділянки та іншого нерухомого майна, посвідчення доручень, договорів про відчуження транспортних засобів.

Тема 6. Посвідчення заповітів та нотаріальні дії при спадкуванні. Вчинення нотаріальних протестів, нотаріальне зберігання.

Порядок провадження по спадковій справі, посвідчення заповітів, порядок зміни і скасування заповітів, видача свідоцтва про право на спадщину, спадкування транспортного засобу виданого інваліду управлінням соціального захисту, спадкування майна після смерті реабілітованих громадян, посвідчення спадкових договорів, посвідчення договорів довічного утримання. Засвідчення вірності: копій, (фотокопій) документів і витягів з них, справжності підпису, вірності перекладу.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. АДВОКАТУРА УКРАЇНИ.

Тема 1. Адвокатура України та її завдання.

Історія виникнення та розвитку адвокатури, історія зародження адвокатури, організація адвокатури в Україні, джерела та правове регулювання адвокатської діяльності, міжнародні правові документи, які регламентують діяльність адвокатури, визначення загальних принципів організації адвокатури.

Тема 2. Основні положення Закону України «Про адвокатуру».

Поняття адвоката, організаційні форми та види адвокатської діяльності, професійні права адвоката, його обов'язки, помічник адвоката його права та обов'язки, адвокатська таємниця її зміст, правове значення, відповідальність за порушення адвокатської таємниці. Правила адвокатської етики: принципи адвокатської етики, компетентність та добросовісність, культура поведінки, відносини адвоката з клієнтом, форма та зміст угоди

з клієнтом, порядок розірвання договірних відносин з клієнтом, гонорар та гонорарні відносини з клієнтом, відносини адвоката з судом та іншими учасниками судового процесу, відносини між адвокатом, відповідальність за порушення Правил адвокатської етики.

Тема 3. Аналіз окремих аспектів участі адвоката у окремих видах судочинства. Загальні засади участі адвоката у кримінальному судочинстві.

Вступ адвоката в процес, допуск захисника до участі у кримінальній справі та знайомство його з матеріалами справи, тактика адвоката на досудовому слідстві, участь адвоката в допиті, при проведенні очної ставки, адвокат при пред'явленні обвинувачення, подання клопотань, надання доказів, участь захисника в суді, адвокатське досє, участь адвоката в судових дебатах, репліка, захисна промова адвоката та методологія її побудови.

Тема 4. Участь адвоката у цивільному процесі.

Особливості участі адвоката у цивільному процесі: підготовка цивільних справ до судового розгляду, право на пред'явлення позову, одержання доказів у цивільному процесі, підготовка заперечень проти позову, забезпечення позову, зустрічний позов, дія адвоката після оголошення рішення суду, участь адвоката в судових дебатах, репліка. Адвокат у нотаріальному процесі: адвокат на стадії виникнення нотаріальних праввідносин, участь та роль адвоката в стадії вчинення нотаріального провадження.

Тема 5. Правовий статус адвоката у господарському судочинстві.

Участь адвоката у суді першої інстанції: досудова підготовка справи, прийняття доручення, підготовка позовної заяви, участь адвоката під час перегляду судових рішень в апеляційному та касаційному порядку представництво в суді на інших стадіях господарського процесу.

Тема 6. Адвокат у Європейському суді з прав людини.

Право, що підлягає захисту за конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод, право на правову допомогу, правовий статус адвоката у Європейському суді з прав людини, діяльність адвоката на різних стадіях процесу Європейського суду з прав людини.

Тема 7. Роль та значення захисної промови адвоката в судових дебатах.

Підготовка та складання захисної промови, її структура, особиста та психологічна характеристика особи підсудного, виступ на судовому засіданні, репліка. Речі видатних адвокатів минулого часу та сучасності.

Змістові модулі навчальної дисципліни

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

1. Організація роботи нотаріальних органів (1 год.).
2. Загальні правила вчинення нотаріальних дій (1 год.).
3. Правила вчинення окремих видів нотаріальних дій (1 год.).
4. Посвідчення заповітів та нотаріальні дії при спадкуванні. Вчинення нотаріальних протестів, нотаріальне зберігання (1 год.).
5. Основні положення Закону України «Про адвокатуру» (1 год.).
6. Участь адвоката у цивільному процесі (1 год.).

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

1. Нотаріус (1 год.).

2. Загальні правила вчинення нотаріальних дій (1 год.).
3. Адвокатура України та її завдання (1 год.).
4. Аналіз окремих аспектів участі адвоката у окремих видах судочинства. Загальні засади участі адвоката у кримінальному судочинстві (1 год.).
5. Правовий статус адвоката у господарському судочинстві. (1 год.).
6. Адвокат у Європейському суді з прав людини (1 год.).

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Виникнення та становлення нотаріату (6 год.)
2. Нотаріус (7 год.)
3. Організація роботи нотаріальних органів (7 год.)
4. Загальні правила вчинення нотаріальних дій (6 год.)
5. Правила вчинення окремих видів нотаріальних дій (7 год.)
6. Посвідчення заповітів та нотаріальні дії при спадкуванні. Вчинення нотаріальних протестів, нотаріальне зберігання (7 год.)
7. Адвокатура України та її завдання (5 год.)
8. Основні положення Закону України «Про адвокатуру» (4 год.)
9. Аналіз окремих аспектів участі адвоката у окремих видах судочинства. Загальні засади участі адвоката у кримінальному судочинстві (3 год.)
10. Участь адвоката у цивільному процесі (7 год.)
11. Правовий статус адвоката у господарському судочинстві. (5 год.)
12. Адвокат у Європейському суді з прав людини (6 год.)
13. Роль та значення захисної промови адвоката в судових дебатах. (6 год.)

Підсумкова тека: письмовий підсумковий тестовий контроль, екзамен.

Методи навчання

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного педагогічного процесу. Це, наприклад, робота в малих групах, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань, кейс-метод, рольові та ділові ігри, метод «Займи позицію».

Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань та умінь студентів

Відмінно А 90-100 б.

Відповідь характеризується чіткою логікою і знанням матеріалу далеко за межами обов'язкового курсу. Точне розуміння меж кожного питання. Даються посилання на першоджерела – монографії і статті. Обґрунтована власна позиція з окремих проблем становлення і розвитку нотаріату та адвокатури України.

Студент вміє розмежовувати компетенцію нотаріальних органів, загальні правила посвідчення угод, основи правового регулювання адвокатської діяльності. Відповідь відрізняє бездоганне знання базової термінології, вміння «розгорнути» термін у повноцінну відповідь з теми.

Добре В82-89 б.

На всі питання дані достатньо правильні і точні відповіді. Студент демонструє ознайомлення з актуальними проблемами нотаріального процесу та організаційними формами адвокатської діяльності. Володіє знанням базової термінології, вмінням розкрити і прокоментувати зміст терміну.

Добре С74-81 б.

Питання розкриті достатньо повно і правильно. Активна участь у дискусії з даного питання. Стосовно знання базової термінології зауважень немає, однак окремі суттєві дефекти логіки і змісту питань не дають змогу оцінити відповідь на «відмінно».

Задовільно D64-73 б.

Відповіді на питання в цілому дані правильно, однак неповно. Логіка відповідей побудована недостатньо чітко. Пропущено ряд важливих деталей або навпаки під час відповіді затрунулись сторонні питання. Базова термінологія в цілому засвоєна.

Задовільно E60-63 б.

Окремі фрагментарні правильні думки все ж не дозволяють поставити оцінку «добре», оскільки наявні суттєві прогалини і курс в цілому системно не засвоєно.

Незадовільно FX35-59 б.

Студент не знає до кінця жодного питання, плутається в основних процесах та базових питаннях, не в змозі розкрити зміст основних загальнотеоретичних термінів.

Незадовільно F1-34 б.

Знання з даної дисципліни повністю відсутні

Рекомендована література

Базова

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», від 05.07.2012 № 5076-IV // Урядовий кур'єр від 05.09.2012. - № 159.
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2003 р. із змінами і доповненнями до нього, Бюлетень Законодавства і юридичної практики України, вид. Київ, Юріком Інтер, №6, 2006 р.
4. Сімейне право, Нотаріат, Адвокатура, Суд, Центр правових досліджень Фурси, книга перша, вид. Київ. 2005 р.
5. Кримінальне і Кримінально - процесуальне законодавство, Журнал «Право і практика», №2-3 2007 р.

Допоміжна

- 1.«Адвокат» загальнодержавне періодичне видання. 2003. – №№ 3-5
2. «Адвокат». – 2008. – №№1-4.
- 3.Адвокат: навички професії, практичний посібник, за ред.Я.П. Зейкан, Київ КНТ, 2008 р.
- 4.Адвокатура в Україні, Збірник офіційних нормативних актів,вид. Спілка адвокатів України, Інститут адвокатури при Київському державному університеті імені Тараса Шевченка, Київ, Хрінком Інтер, 2000 р.
- 5.Адвокатура України, за навчальний посібник, за редакцією доктора юридичних наук В.К. Шкарупи, друге видання, Київ, «Знання» 2008 р.
- 6.Адвокатура України, навчальний посібник, Центр правових досліджень Фурси книга1-а, Київ, видавець Фурса С.Я., Київ, КНТ, 2007 р. – 317 с.
- 7.Адвокатура України, навчальний посібник, Центр правових досліджень Фурси книга 2, видавець Фурса С.Я., Київ, КНТ, 2007. – 324 с.
- 8.Газета «Нотаріат Адвокатура Суд», вид. «Центр правових досліджень Фурси», 2006 р.
- 9.Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», від 05.07.2012 № 5076-IV // Урядовий кур'єр від 05.09.2012. - № 159.
10. Захарова С. І Нотаріат та адвокатура України. -Херсон, 2010. - 87с.
11. Захарова С. І Програма тестових завдань з дисципліни"Нотаріат та адвокатура України". -Херсон:Видавництво ХДУ, 2008. - 24с.
12. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
13. Кримінальне і Кримінальне - процесуальне законодавство//Право і практика. – 2007. – №2-3.
14. Науково-практичний коментар до Закону України «Про адвокатуру», Бюлетень законодавства і юридичної практики, вид. К.: Юрінком Інтер, 2003. - № 7.
15. Нотаріат в Україні. -К.:Юрінком Інтер, 2006. - 320с.
16. Радзівєвська Л.К., Пасічник С.Г. Нотаріат в Україні: Навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 528 с.
17. Сімейний кодекс України у редакції від 14.10.2011 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2947-14>
18. Фіолєвський Д. П Адвокатура. -К.:Алерта, 2008. - 432с.
19. Фурса С. Я., Фурса Е. І Нотаріат в Україні. -К.:Вентурі, 1999. - 208с.
20. Цивільний Кодекс України. – Х.: ТОВ «Одісей», 2009. – 424с.
21. Цивільний процесуальний кодекс України. – Х.: ТОВ «Одісей», 2009. – 424 с.

Інформаційні ресурси

1. Науково-практичний коментар Закону України "Про нотаріат" - Коротюк О. В. http://pidruchniki.ws/1584072047387/pravo/naukovo-praktichniy_komentar_zakonu_ukrayini_pro_notariat_-_korotyuk_ov
2. Теорія нотаріального процесу - Фурса С.Я. http://pidruchniki.ws/1574022544268/pravo/teoriya_notarialnogo_protsezu_-_fursa_sya
3. Асоціація адвокатів України (сайт) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.uaa.org.ua/>
4. Українська нотаріальна палата (сайт) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.palata.notariat.org.ua/index.html>
5. Міністерство юстиції України : офіційний веб-сайт (сайт) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.minjust.gov.ua/>

**ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ
дисципліни «Нотаріат та адвокатура»
для студентів заочної форми навчання**

Мета самостійного опрацювання тем курсу:

1. Знаходити серед великої кількості джерел потрібну інформацію.
2. Працювати з декількома джерелами, аналізувати одне і те ж явище з точки зору різних авторів і підходів.
3. Аналізувати матеріал з метою виділити головне або суть питання, яке розглядається.

Завдання 1.

1. Кваліфікаційна комісія нотаріату та порядок її роботи.
2. Посвідчення договорів застави та іпотеки.

Завдання 2.

1. Посвідчення шлюбного договору, позички, найму (оренди) будівлі, житла, транспортного засобу
2. Скласти договір найму житла, транспортного засобу.

Завдання 3.

1. Накладання та знання заборони щодо відчуження нерухомого майна і транспортних засобів, що підлягають державній реєстрації: підстави та порядок накладання заборони, реєстрація.
2. Скласти шлюбний договір, договір купівлі - продажу земельної ділянки.

Завдання 4.

Підготувати тему: **Поняття принципів діяльності адвокатури: принцип верховенства праву, незалежності, демократизму, гуманізму, конфіденційності. Адвокатська таємниця її зміст, правове значення, наслідки порушення та відповідальність за порушення адвокатської таємниці**, за таким орієнтованим планом: розкрити поняття і значення кожного із принципів діяльності адвокатури, використовуючи при цьому статут ООН, п.3 Статуту Ради Європи.

Адвокатська таємниця: предмет адвокатської таємниці, стосунки адвоката і його клієнта, принцип, Правила адвокатської етики стосовно дотримання принципу конфіденційності, заборона вимагання від адвоката відомостей що становлять предмет адвокатської таємниці та допит його як свідка з питань, що становлять адвокатську таємницю, відповідальність за втручання в діяльність адвоката.

Завдання 5.

Кваліфікаційно-дисциплінарна та вища кваліфікаційна комісії адвокатури.

Питання до теми: мета створення, склад та порядок формування кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, повноваження комісії та її палат, порядок її роботи, розгляд заяв про видачу свідоцтва на право заняття адвокатською діяльністю, розгляд справ про дисциплінарну відповідальність адвоката та припинення адвокатської діяльності.

Вища кваліфікаційна комісія адвокатури: повноваження цієї комісії, склад та порядок її формування.

Завдання 6.

Консультативна робота адвоката. Підготовка процесуальних документів.

Питання до теми: опитування громадян, ознайомлення з документами, аналіз справи, доказів, усне та письмове консультування клієнта.

Підготувати процесуальні документи: з цивільних справ(позовні заяви з різних підстав), апеляційна скарга на рішення суду, касаційна скарга на рішення суду, клопотання про дострокове погашення судимості, касаційна скарга на вирок суду.

Рекомендована література

Базова

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», від 05.07.2012 № 5076-IV // Урядовий кур'єр від 05.09.2012. - № 159.
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2003 р. із змінами і доповненнями до нього, Бюлетень Законодавства і юридичної практики України, вид. Київ, Юріком Інтер, №6, 2006 р.
4. Сімейне право, Нотаріат, Адвокатура, Суд, Центр правових досліджень Фурси, книга перша, вид. Київ. 2005 р.
5. Кримінальне і Кримінально - процесуальне законодавство, Журнал «Право і практика», №2-3 2007 р.

Допоміжна

1. «Адвокат» загальнодержавне періодичне видання. 2003. – №№ 3-5
2. «Адвокат». – 2008. – №№ 1-4.
3. Адвокат: навички професії, практичний посібник, за ред. Я.П. Зейкан, Київ КНТ, 2008 р
4. Адвокатура в Україні, Збірник офіційних нормативних актів, вид. Спілка адвокатів України, Інститут адвокатури при Київському державному університеті імені Тараса Шевченка, Київ, Хрінком Інтер, 2000 р.
5. Адвокатура України, за навчальний посібник, за редакцією доктора юридичних наук В.К. Шкарупи, друге видання, Київ, «Знання» 2008 р.
6. Адвокатура України, навчальний посібник, Центр правових досліджень Фурси книга 1-а, Київ, видавець Фурса С.Я., Київ, КНТ, 2007 р. – 317 с.
7. Адвокатура України, навчальний посібник, Центр правових досліджень Фурси книга 2, видавець Фурса С.Я., Київ, КНТ, 2007. – 324 с.
8. Газета «Нотаріат Адвокатура Суд», вид. «Центр правових досліджень Фурси», 2006 р.
9. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», від 05.07.2012 № 5076-IV // Урядовий кур'єр від 05.09.2012. - № 159.
10. Захарова С. І Нотаріат та адвокатура України. -Херсон, 2010. - 87с.
11. Захарова С. І Програма тестових завдань з дисципліни "Нотаріат та адвокатура України". -Херсон:Видавництво ХДУ, 2008. - 24с.
12. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
13. Кримінальне і Кримінальне - процесуальне законодавство//Право і практика. – 2007. – №2-3.
14. Науково-практичний коментар до Закону України «Про адвокатуру», Бюлетень законодавства і юридичної практики, вид. К.: Юрінком Інтер, 2003. - № 7.
15. Нотаріат в Україні. -К.:Юрінком Інтер, 2006. - 320с.
16. Радзівська Л.К., Пасічник С.Г. Нотаріат в Україні: Навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 528 с.
17. Сімейний кодекс України у редакції від 14.10.2011 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2947-14>
18. Фіолевський Д. П Адвокатура. -К.:Алерта, 2008. - 432с.
19. Фурса С. Я., Фурса Е. І Нотаріат в Україні. -К.:Вентурі, 1999. - 208с.
20. Цивільний Кодекс України. – Х.: ТОВ «Одисей», 2009. – 424с.
21. Цивільний процесуальний кодекс України. – Х.: ТОВ «Одисей», 2009. – 424 с.

Інформаційні ресурси

1. Науково-практичний коментар Закону України "Про нотаріат" - Коротюк О. В.
http://pidruchniki.ws/1584072047387/pravo/naukovo-praktichniy_komentar_zakonu_ukrayini_pro_notariat_-_korotyuk_ov
2. Теорія нотаріального процесу - Фурса С.Я.
http://pidruchniki.ws/1574022544268/pravo/teoriya_notarialnogo_protseesu_-_fursa_sya
3. Асоціація адвокатів України (сайт) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<http://www.uaa.org.ua/>
4. Українська нотаріальна палата (сайт) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.palata.notariat.org.ua/index.html>
5. Міністерство юстиції України : офіційний веб-сайт (сайт) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.minjust.gov.ua/>

Теми контрольних робіт

Варіант №1

- 1.Адвокатура України та її завдання.
- 2.Поняття нотаріату, його завдання.

Варіант №2

- 1.Джерела нотаріального процесуального права.
- 2.Структура нотаріату.

Варіант №3

- 1.Принципи нотаріальної діяльності.
- 2.Нормативна база адвокатської діяльності в Україні.

Варіант №4

- 1.Професійні права адвоката.
- 2.Нотаріальний процес та його стадії.

Варіант №5

- 1.Хто може бути адвокатом.
- 2.Вимоги до посади нотаріуса (стажування, складання кваліфікаційних іспитів, одержання свідоцтва про право на заняття нотаріальної діяльності, присяга, інше).

Варіант №6

- 1.Поняття нотаріуса. Їх права та обов'язки.
- 2.Обов'язки адвоката.

Варіант №7

- 1.Адвокатська таємниця, її зміст, правове значення. Наслідки порушення, відповідальність за порушення адвокатської таємниці.
- 2.Організаційні форми, в яких може здійснюватися адвокатська діяльність.

Варіант №8

- 1.Вища кваліфікаційна комісія адвокатури при Кабінеті міністрів України. Порядок її утворення та повноваження.
- 2.Організація роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів.

Варіант №9

- 1.Організація роботи посадових осіб виконкомів місцевих рад щодо вчинення нотаріальних дій.

2.Вчинення нотаріальних дій консульськими установами, нотаріальні дії, що ними вчиняються.

Варіант №10

- 1.Помічник адвоката.
- 2.Приватна нотаріальна діяльність (нотаріальний округ, робоче місце приватного нотаріуса, печатка, відповідальність за заподіяну шкоду).

Варіант №11

- 1.Реєстрація приватної нотаріальної діяльності. Реєстраційне посвідчення.
- 2.Соціальні права адвоката та його помічника.

Варіант №12

- 1.Принципи та організаційні форми діяльності адвокатури.
- 2.Оплата вчинюваних нотаріальних дій.

Варіант №13

- 1.Адвокатське об'єднання (переваги та недоліки колективної та індивідуальної діяльності адвоката).

Варіант №14

- 1.Вища атестаційна комісія адвокатури.
- 2.Місце вчинення нотаріальних дій, строки вчинення нотаріальних дій.

Варіант №15

- 1.Спілки та асоціації адвокатів України, їх статус, структура, органи.
- 2.Встановлення підстави для відмови у вчиненні нотаріальних дій. Оскарження нотаріальних дій або відмова у їх вчиненні.

Варіант №16

- 1.Правове становище кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури (регіональної і вищої).
- 2.Нотаріальне діловодство.

Варіант №17

- 1.Дисциплінарна відповідальність адвоката.
- 2.Загальні правила посвідчення правочинів. Які правочини та договори підлягають обов'язковому нотаріальному посвідченню.

Варіант №18

- 1.Участь адвоката у провадженні досудового слідства, його права та обов'язки.
- 2.Основні правила посвідчення правочинів про відчуження нерухомого майна.

Варіант №19

- 1.Контроль за діяльністю нотаріусів (державних, приватних).
- 2.Нотаріальна таємниця.

Варіант №20

- 1.Участь адвоката у слідчих діях. Оскарження адвокатом дій слідчого.
- 2.Стажист нотаріуса, його права.

Варіант №21

- 1.Принципи незалежності, демократизму, гуманізму в адвокатській діяльності.
- 2.Вимоги до документів, що подаються для вчинення нотаріальних дій.

Варіант №22

1. Підстави та порядок припинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса.
2. Трудові спори з питань розірвання трудового договору та юридична допомога адвоката.

Варіант №23

1. Відносини адвоката з клієнтом. Форма угоди про надання правової допомоги.
2. Основні правила посвідчення довіреностей.

Варіант №24

1. Дотримання принципу законності на стадії прийняття доручення клієнта.
2. Вимоги до засвідчення вірності копій (фотокопій) документів та виписок з них.

Варіант №25

1. Права адвоката по збиранню та представленню відомостей про факти, які можуть бути використані як докази у справі і збирання ним таких відомостей.
2. Посвідчення заповітів. Порядок зміни та скасування заповітів.

ДЕРЖАВНЕ ПРАВО ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу:

Державному (конституційному) праву зарубіжних країн належить важливе місце у системі підготовки майбутніх юристів. Таке значення цієї навчальної дисципліни обумовлюється особливою значущістю суспільних відносин, які регулюються конституційним правом, тобто відносин, що склалися в політичній, економічній, соціальній та інших сферах життя суспільства.

Метою навчального курсу „Державне право зарубіжних країн” є ознайомлення студентів-правознавців з основними теоретичними положеннями науки зарубіжного державного права та основами державного права зарубіжних країн.

Завдання курсу:

теоретичні:

- засвоєння основних питань та термінів курсу;
- вивчення загальних принципів організації та функціонування державної влади в країнах світу;
- формування комплексного юридичного мислення;
- підготувати теоретичне підґрунтя для засвоєння галузевих юридичних дисциплін.

практичні:

- застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу та моделювання політико-правових явищ та ситуацій;
- охарактеризувати актуальні проблеми розвитку сучасних державотворчих процесів у світі.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- основні категорії зарубіжного конституційного права (конституціоналізм, парламентаризм, федералізм та ін.);
- особливості конституційно-правових інститутів різних країн;
- принципи правового аналізу іноземного законодавства;

вміти:

- користуватись понятійним апаратом дисципліни;
- застосовувати на практиці історико - правовий та порівняльно-правовий методи вивчення іноземного законодавства;
- самостійно працювати з джерелами конституційного права зарубіжних країн.

Міждисциплінарні зв'язки:

Для того, щоб краще зрозуміти проблеми конституційного права різних країн, студенти повинні добре засвоїти ключові питання таких дисциплін:

„Теорія держави і права”. Розділи: форма (джерела) права, правотворчість, реалізація права, юридична відповідальність;

„Історії вчень про державу і право”. Розділи: юснатуралізм, правовий позитивізм, легізм, історична школа права, психологічна школа;

„Міжнародне публічне право”. Розділи: співвідношення міжнародного і національного права;

„Порівняльне правознавство”. Розділи: порівняльно-правовий метод.

Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Тема 1. Конституції зарубіжних країн.

Поняття конституції. Різні підходи до визначень поняття конституції у сучасному конституційному праві. Юридична, фактична, соціальна конституція. Основні етапи конституційного розвитку сучасних держав. Демократизація принципів, норм та інститутів у світовому конституційному просторі.

Зміст (наповненість правовим матеріалом), форма (спосіб організації та вираження правового матеріалу) і структура (внутрішній поділ на певні частини) конституцій. Конституціоналізм. Класифікація конституцій: писані та неписані, кодифіковані та не кодифіковані. Порядок прийняття та зміни конституцій в зарубіжних країнах. Ситуації, при яких приймається нова конституція: одночасно з утворенням нової держави, при умові глибоких структурних змін в державі. Способи прийняття нової конституції: установчим органом, референдумом, октроюванням, законодавчим представницьким органом або парламентом спільно з главою держави. Внесення змін та доповнень у конституцію. Конституції жорсткі та гнучкі. Конституційний контроль (нагляд): зміст, види та органи контролю.

Тема 2. Основні засади правового статусу особи.

Правовий статус особи як сукупність прав і свобод людини та громадянина, відображений у нормах усіх галузей права. Концепція прав людини і громадянина. Відмінності прав людини і прав громадянина у відповідних статтях конституцій зарубіжних країн. Позитивний та негативний способи конституційного формулювання прав, свобод та обов'язків. Приклади класифікацій прав і свобод в сучасній науці. Структура конституційного статусу людини і громадянина: громадянство; основні права, свободи та обов'язки; правові принципи; гарантії правового статусу. Поняття громадянства. Людина – особа – громадянин. Загальна декларація прав людини 1948р. Шляхи набуття громадянства:

- а) народження (філіація), що регулюється правом крові і правом ґрунту;
- б) натуралізація.

Вибір громадянства. Транферт. Відновлення громадянства. Утрата громадянства: позбавлення громадянства, екстрадиція. Політична правоздатність громадянина.

Значення конституційних гарантій прав і свобод громадян. Право на захист. Юридичний механізм захисту людиною своїх прав. Види конституційних гарантій прав і свобод: загальні, спеціальні юридичні, економічні, політичні, організаційні гарантії. Омбудсман: роль та повноваження. Правове становище іноземців, осіб без громадянства. Дипломатичний захист та умови його застосування. Декларація ООН про територіальний притулок 1967р.

Тема 3. Форми держави у зарубіжних країнах.

Концепція форми держави у конституційному праві. Форма держави – сукупність найбільш загальних ознак держави. Критерії форм держави: орган, наділений прерогативами глави держави; спосіб організації та здійснення суверенної влади на території держави; методи правління. Причини різноманітності форм держави в сучасному світі. Конституційний інститут форми правління. Форма правління – тип панування у даній державі. Монархія: абсолютна, дуалістична, обмежена (конституційна). Ознаки та приклади видів монархії. Республіка: президентська, парламентська, суперпрезидентська, змішана (парламентсько-президентська). Республіки «радянського типу». Ознаки та приклади видів республік у сучасному світі. Політичний режим – сукупність засобів і методів здійснення державної влади. Критерії поняття політичного режиму. Класифікація політичних режимів в сучасній науці. Тоталітарний режим: характеристика та ознаки. Авторитарний режим та його ознаки. Демократичний режим. Інші види політичних режимів (перехідні): ліберально-демократичний, тиранія, військові режими, абсолютистські диктатури, авторитарні одно партійні режими. Державний режим як складова форми держави. Форма державно-територіального устрою (територіально-політична організація держави) у конституціях різних країн світу. Унітарні держави та її ознаки. Види унітарних держав: централізовані, децентралізовані та відносно децентралізовані. Автономія: поняття та види. Персональна, національно-територіальна та корпоративна автономії. Федерація та її ознаки. Федеративні держави симетричного та асиметричного типу. Конфедерація. Співдружність.

Тема 4. Глава держави у зарубіжних країнах.

Сучасні підходи до визначення фактичного і юридичного становища глави держави. Визначення ролі, місця і значення глави держави у конституціях різних країн. Залежність правового і реального статусу глави держави, його ролі у процесі здійснення державної влади від форм правління в державі. Основні моделі глави держави: а) глава держави – лідер країни; б) символ влади, держави. Монарх як символ державної влади у різних видах монархії. Характерні риси монарха. Особливі ритуали й символи влади монарха. Системи престолоуспадкування. Президент – глава держави у республіці. Способи обрання президента в країнах світу. Умови для кандидата в президенти у різних країнах. Припинення повноважень. Інститут відповідальності президента. Загальна характеристика повноважень та функцій глави держави. Допоміжні державні органи. Порядок заміщення поста глави держави в монархіяx і республіках.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Тема 1. Парламент у зарубіжних країнах.

Поняття і основні етапи становлення парламентаризму. Парламент – вищий представницький орган держави. Закріплення місця і ролі парламенту у конституціях різних країн. Способи формування палат.

Правове становище (статус) депутата парламенту. «Вільний» та «імперативний» мандат. Спеціальні права та обов'язки депутатів. Головні елементи депутатського статусу: депутатський імунітет (недоторканість) та депутатський індемнітет (свобода висловлювань й голосування у парламенті). Порядок припинення депутатських повноважень. Підстави для припинення повноважень члена парламенту. Класифікація парламентів. Однопалатні (монокамерні) та двопалатні (бікамерні) парламенти. Дві моделі відносин у двопалатних парламентах – рівний і неоднаковий статус палат. Класифікація зарубіжних парламентів за обсягом їх компетенції: з абсолютно обмеженою компетенцією, з абсолютно необмеженою компетенцією, з непостійною (рухливою) компетенцією. Моделі парламенту, пов'язані з устроєм вищої державної влади. Класифікація У.Дайсі: суверені та несуверені парламенти. Сучасний розділ законодавчих органів на активні, маргінальні, мінімальні. Структура і порядок роботи парламентів. Керівні органи: спікер, бюро, президія. Повноваження глави палати або керівного органу палати. Сильний та слабкий спікер. Депутатські комісії: постійні та тимчасові; спеціалізовані (галузеві) та неспеціалізовані. Порядок формування та компетенція комісій. Партиїні об'єднання - парламентські фракції. Форми роботи зарубіжних парламентів. Чергові та позачергові сесії. Надзвичайні сесії. Повноваження парламентів: законодавчого характеру; у сфері фінансів; з контролю за діяльністю уряду; пов'язані з формуванням інших органів влади. Судові та квазісудові функції. Імпічмент. Значення та форми парламентського контролю. Законодавчий процес та його стадії. Строки набрання законом чинності.

Тема 2. Уряд у зарубіжних країнах.

Уряд – колегіальний орган універсальної компетенції, що здійснює виконавчу і розпорядницьку владу в країні. Уряд, кабінет, рада міністрів, державна рада, адміністрація. Види урядів за партійною ознакою: однопартійні та багатопартійні (коаліційні) уряди. Безпартійні уряди у абсолютних монархіях, створені під час кризової ситуації, сформовані військовими. Основні способи формування урядів: парламентський та позапарламентський способи та їх відмінності. Особливі процедури, які застосовуються в ряді країн (Росія, Бруней, Саудівська Аравія). Внутрішня організація уряду як колегіального органу. Континентальна (Італія, Франція, США) та англосаксонська (Австралія, Великобританія, Індія, Канада) системи. Глава уряду: прем'єр-міністр, перший міністр, міністр-голова, федеральний канцлер, «тишок». Закріплення місця і ролі глави уряду в конституціях різних країн. Повноваження глави уряду. Повноваження уряду: у сфері політичного керівництва; у сфері управління; зовнішньополітичні повноваження; надзвичайні; повноваження у галузі законодавства (участь у законотворчому процесі та власне правотворча діяльність). Конституційна відповідальність урядів у зарубіжних країнах. Політична відповідальність: колективна та індивідуальна.

Тема 3. Місцеве управління та самоврядування в зарубіжних країнах.

Система управління місцевими органами, що здійснюється спеціальними виборними органами – місцеве або муніципальне самоврядування. Європейська хартія про місцеве самоврядування. Головні ознаки самоврядування – виборність та значна самостійність у вирішенні місцевих питань. Місцеве управління – управлінська діяльність у місцевій територіальній одиниці. Основні риси адміністративно – територіального устрою зарубіжних країн. Роль адміністративно – територіального устрою у державній організації. «Природні» та «штучні» адміністративно – територіальні одиниці. Системи здійснення публічної влади на місцях: англосаксонська, романо – германська, іберійська та система рад. Ознаки та особливості означених систем. Структура органів місцевого самоврядування.

Обрання, статус та повноваження мера. Порядок формування місцевих органів. Цenzові вимоги до кандидатів. Компетенція місцевого самоврядування: обов'язкові та необов'язкові повноваження. Фінансова база (види джерел доходів) муніципалітетів. Взаємодія органів місцевого самоврядування з центральною владою. Контроль центральних органів за роботою муніципалітетів: доповіді, ревізії, статистична інформація.

Тема 4. Основи конституційного права Великобританії.

Характеристика конституційного регулювання у Великобританії. Особливості несистематизованої Конституції Великобританії. Писана частина Конституції: статутне право, присуди (прецедент). Неписана частина: конституційні угоди. Наслідки специфічної форми британської Конституції. Конституційно-правовий статус особи у Великобританії. Найвищі органи влади Сполученого Королівства. Інститут монархії. Негативні наслідки збереження монархії. Уряд Великобританії: структура, формування, повноваження. Статус прем'єр-міністра. Британський парламент: структура та порядок формування. Сучасні тенденції розвитку англійського парламенту. Двопартійна система Великобританії. Лейбористська та Консервативна партії. Особливості судової влади Великобританії. Прецедентне право. Право створювати судовий прецедент: Суд корони, Високий суд, Апеляційний суд. Територіальний устрій Сполученого Королівства. Статус Шотландії, Уельсу, Ірландії. Вестмінстерський статут 1931 р. Співдружність націй.

Тема 5. Основи конституційного права США.

Принципи американського конституціоналізму. Характеристика американської Конституції 1787р. Білль про права. Основи конституційного ладу. Основа побудови системи державної влади – принцип розподілу влади. Система стримувань і противаг. Сучасний конституціоналізм у США. Президент у системі органів влади США. Вибори Президента. Екстраординарна процедура призначення президента і віце-президента. Повноваження президента США. Імпічмент. Президент – голова посадового апарату. Керівництво зовнішньою політикою. Статус віце-президента. Законодавча влада в США. Конгрес: Палата представників та Сенат. Формування, структура та компетенція Конгресу США. Організація виконавчої влади в США. Склад та статус американської адміністрації. Федералізм США – подвійна форма державного устрою із функціональним і територіальним поділом влади.

Тема 6. Основи конституційного права Французької республіки.

Загальна характеристика Конституції 1958р. Головна риса – концентрація політичної влади в руках виконавчих органів. Франція – неподільна, світська, демократична і соціальна Республіка. Президент Французької Республіки: вибори та повноваження. Особистий апарат Президента. Структура та порядок виборів до парламенту Франції. Компетенція та внутрішня структура Національних зборів та Сенату. Законодавчий процес. Встановлення переліку питань, з яких парламент може законодавствувати. Особливі процедури у французькому парламенті: блоковане голосування, процедура подолання опору Сенату. Уряд Франції. Рада міністрів – збори міністрів під головуванням президента республіки. Кабінет міністрів – збори міністрів під головуванням прем'єр-міністра. Призначення уряду та його повноваження. Статус прем'єр-міністра. Взаємодія уряду та парламенту: інтерпеляція, право петицій, питання про довіру, резолюція осуду. Політична відповідальність уряду. Конституційна рада – особливий орган, який контролює дотримання Конституції. Франція – член Євросоюзу.

Тема 7. Основи конституційного права Німеччини.

Характеристика Конституції Федеративної Республіки Німеччини 1949р. ФРН – демократична і соціальна федеральна держава. Договір про єдність Німеччини від 31 серпня 1990р. Постійні конституційні органи країни: федеральний президент, бундестаг, бундесрат, Федеральний уряд, Федеральний конституційний суд. Конституційно - правовий статус особи: закріплення у Основному законі та конституціях окремих земель. Конституційно – правовий статус парламенту в Німеччині. Бундестаг та бундесрат – дві палати німецького парламенту. Компетенція та формування палат парламенту. Особливості законодавчого процесу у ФРН. Перевага законодавчої ініціативи належить уряду, він і контролює законодавчий процес. Фракції – основна політична структура німецького парламенту. Комітети бундестагу відповідають міністерствам і мають право створювати комітети з розслідування. Участь у законодавчому процесі бундесрату. Голова держави. Порядок обрання Президента Німеччини та його повноваження. Відносини Президента з парламентом країни. Обрання та повноваження канцлера ФРН. Федералізм Німеччини – за територіальною ознакою. Ландтаги – виборчий однопалатний орган німецьких земель. Взаємодія федерації і земель. Особливості судового устрою ФРН. «Зібрання федерального права» 1958 – 1963 рр. – збірник чинного законодавства Німеччини.

Змістові модулі навчальної дисципліни

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

1. Конституції зарубіжних країн. (1 год.).
2. Глава держави у зарубіжних країнах (1 год.).
3. Парламент у зарубіжних країнах (1 год.).
4. Уряд у зарубіжних країнах. (1 год.).

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

1. Конституції зарубіжних країн.(1 год.)
2. Вищі органи державної влади зарубіжних країн (1год.)
3. Основи конституційного права Французької республіки (1 год.).
4. Основи конституційного права Німеччини. (1 год.).

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

- 1 Конституції зарубіжних країн. (8 год.).
- 2 Основні засади правового статусу особи (10 год.).
- 3 Форми держави у зарубіжних країнах (15 год.).
- 4 Глава держави у зарубіжних країнах (11 год.).
- 5 Парламент у зарубіжних країнах (9 год.).
- 6 Уряд у зарубіжних країнах. (10 год.).
- 7 Місцеве управління та самоврядування в зарубіжних країнах(8 год.).
- 8 Основи конституційного права Великобританії (7 год.).
- 9 Основи конституційного права США (8 год.).
- 10 Основи конституційного права Франції (6 год.).
- 11 Основи конституційного права Німеччини (8 год.).

Підсумкова тека: підсумковий заліковий контроль.

Методи навчання

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця з правознавства з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного педагогічного процесу. Це, наприклад, круглий стіл, робота в малих групах.

Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному, практичному і тестовому контролю, зокрема аналізу конкретних ситуацій, творчим завданням, роботі в малих групах.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Відмінно А, 90-100 б.

Студент має глибокі міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, може чітко сформулювати дефініції, використовуючи відповідну термінологію, вільно володіє понятійним апаратом, знає основні проблеми загальних основ зазначеної дисципліни, її мету, структуру та завдання.

Студент вільно володіє отриманими знаннями і використовує їх для вирішення поставленої проблеми., виявляє розуміння теоретичного матеріалу, будує аргументовані висновки, вміє наводити конкретні приклади, вільно проводить порівняння політичного та економіко-соціального становища різних країн.

Студент володіє глибокими та міцними знаннями, може вільно висловлювати власні судження і впевнено їх аргументує, може не лише розкрити сутність загальнотеоретичних питань але й проілюструвати їх конкретними фактами, вільно володіє інформацією про сучасний перебіг подій к різних країнах світу. Демонструє навички використання знань, здобутих при вивченні інших дисциплін. Чітко розуміє актуальність використання досвіду провідних країн світу в питаннях.

Добре В82-89 б

Студент в достатній мірі оперує учбовим матеріалом, узагальнює окремі факти і формулює нескладні висновки, обґрунтовуючи їх конкретними фактами прикладів різних країн світу, вміє правильно застосовувати поняття і юридичну термінологію. Студент має в цілому міцні ґрунтовні знання, але може допустити неточності в формулюванні, незначні понятійні неточності у визначеннях та класифікації. Може дати порівняльну характеристику однорідних видів конституцій або форм держави, проаналізувати тотожні риси та відмінності, в цілому самостійно встановлює причинно-спадкові зв'язки, вміє узагальнювати і застосовувати отримані знання.

Добре С74-81 б.

Студент знає програмний матеріал повністю, в цілому послідовно і логічно, самостійно відтворює учбовий матеріал теми, демонструє розуміння юридичної

термінології, підкріплює визначення кількома прикладами, виділяє окремі ознаки подій і процесів у різних країнах світу.

Студент може допустити незначні помилки у визначенні форми правління (форма республіки або монархії), територіально-адміністративного устрою (вид унітарного устрою або автономії), політичного режиму конкретної країни світу. Використовує наведені у літературі документи як джерело знань, в цілому правильно використовує юридичні поняття і може дослідити їх логіку у сучасному контексті розвитку провідних держав світу.

Задовільно D64-73 б

Студент знає основні теми курсу, має основні уявлення про державний устрій і конституційні особливості країн світу, але його знання мають фрагментарний характер, іноді не підкріплені прикладами.

Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Має прогалини в теоретичному курсі. Не здатен самостійно провести порівняння державного устрою, правових систем, організації державного управління різних країн, не володіє або володіє не повністю поточною ситуацією в державах.

Задовільно E60-63 б

Студент знає основні теми курсу, має уявлення про основні проблеми становлення та розвитку держави і права, але його знання мають загальний характер, іноді не підкріплені прикладами.

Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Має прогалини в теоретичному курсі та практичних вміннях. Не здатний самостійно давати характеристику та оцінку основним юридичним поняттям та категоріям, не розуміє актуальності при використанні досвіду минулого.

Незадовільно FX 35-59 б.

Студент має фрагментарні знання з усього курсу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невиразна, обмежена, розкриття основних процесів та понять відбувається на побутовому рівні. Практичні навички на рівні розпізнавання.

Незадовільно F1-34 б.

Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно.

Рекомендована література

Базова

1. Георгіца А.З. Конституційне право зарубіжних країн : Підручник. – Тернопіль.- 2003.
2. Жакс Ж.-П. Конституционное право и правовые институты : Учеб. пособие / Пер. с франц. – М., 2002.
3. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Учебник. В 4-томах.- М.- 1997.
4. Конституционное право зарубежных стран. Учебник для вузов / Под.ред М.В.Баглая, Ю.И. Лейбо, Л.М. Энтина. – М. – 1999.
5. Конституционное право. Учебник / отв.ред. А.Е.Козлов. – М. – 1996.
6. Конституционное право. Учебник / отв.ред. В.В. Лазарев.- М. – 1999.

7. Конституционное право. Энциклопедический словарь.- М. – 2000.
8. Конституційне право зарубіжних країн : Навч. Посібник. / В.О.Ріяка (керівник авт. кол.) – К., 2002.
9. Мишин А.А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. – М. – 2001.
10. Правовые системы стран мира. Энциклопедический справочник. – М.- 2002.
11. Стецюк П. Основы теории та конституціоналізму. Ч. 1 : Посібник для студентів. – Львів, 2003.

Допоміжна

1. Сравнительное конституционное право / отв. ред. В.Е. Чиркин. – М. – 1999.
2. Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран. – М. – 2001.
3. Шаповал В.М. Державний лад країн світу. –К. – 1999.
4. Шаповал В.М. Зарубіжний парламентаризм. – К. – 1993.
5. Шаповал В.М. Конституційні системи зарубіжних країн. Навчальний посібник. – К. – 1996.
6. Якушев А.В. Конституционное право зарубежных стран (курс лекций). – М. – 2001.
7. Якушев А.В. Конституционное право зарубежных стран. – М. – 2000.
8. Александров А.И. Монархии Персидского залива : этап модернизации. – М., 2000.
9. Георгіна А.З. Конституційно-правові інститути зарубіжних країн.-Чернівці.- 1998.
10. Давид Р., Жоффре Спинози К. Основные правовые системы современности. – М. – 2001.
11. Конституции государства Европы : В 3-х т. / Под. ред. Л.А. Окунькова –М., 2005.
12. Конституционное право зарубежных стран. Под. ред. М. Баглая. – М.- 2000.
13. Очерки конституционного права иностранных государств. М. – 1999.
14. Сравнительное конституционное право / отв. ред. В.Е. Чиркин. – М. – 1999.
15. Стецюк П. Основы теории та конституціоналізму. Ч. 1 : Посібник для студентів. – Львів, 2003.
16. Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран. – М. – 2001.
17. Шаповал В.М. Державний лад країн світу. –К. – 1999.
18. Шаповал В.М. Зарубіжний парламентаризм. – К. – 1993.
19. Шаповал В.М. Конституційні системи зарубіжних країн. Навчальний посібник. – К. – 1996.
20. Якушев А.В. Конституционное право зарубежных стран (курс лекций). – М. – 2001.
21. Якушев А.В. Конституционное право зарубежных стран. – М. – 2000.

Інформаційні ресурси

1. Конституційне (державне) право зарубіжних країн - Бесчастний В.М.
http://pidruchniki.ws/15840720/pravo/konstitutsiyne_derzhavne_pravo_zarubizhnih_krayin_-_beschastniy_vm
2. Історія держави і права зарубіжних країн - Маймескулов Л.М.
http://pidruchniki.ws/1126062244400/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_zarubizhnih_krayin_-_maymeskulov_lm
3. Порівняльне конституційне право - Кириченко В.М.
http://pidruchniki.ws/1428082448830/pravo/porivnyalne_konstitutsiyne_pravo_-_kirichenko_vm
4. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник / В.О. Ріяка (керівник авт. кол.), В.С. Семенов, М.В. Цвік та ін.; За заг. ред. В.О. Ріяки. — К.: Юрінком Інтер, 2002. - 512 с. // <http://student-lib.net/index.php?page=0-81>
5. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник / К 65 М. С. Горшеньова, К. О. Закоморна, В. О. Ріяка та ін.; За заг. ред. В. О. Ріяки. — 2-е вид., допов. і перероб. —

**ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ
дисципліни «Державне право зарубіжних країн»
для студентів заочної форми навчання**

Мета самостійного опрацювання тем курсу:

1. Знаходити серед великої кількості джерел потрібну інформацію.
2. Працювати з декількома джерелами, аналізувати одне і те ж явище з точки зору різних авторів і підходів.
3. Аналізувати матеріал з метою виділити головне або суть питання, яке розглядається.

Модуль самостійної роботи

Завдання 1.

Підготувати теми для доповідей та рефератів.

- Конституція як основне джерело конституційного права.
- Значення державного права для юридичної освіти.
- Конституційний режим.
- Основні етапи конституційного розвитку сучасних держав.
- Правова охорона конституції.
- Походження конституції.
- Роль конституції у правовій системі суспільства.
- Міждержавні союзи.
- Монархічні держави з республіканськими елементами.
- Президентсько-мілітарська республіка.
- Суперпрезидентська республіка.
- «Раціоналізований парламентаризм » в парламентській республіці.
- Регіоналістська держава.
- Співдружність як вид політико-територіального утворення.

Завдання №2 Підготувати теми для доповідей та рефератів.

- Значення парламентаризму в історії людства.
- Інституція парламентської відповідальності уряду.
- Конституційне правосуддя.
- Конституційна регламентація повноважень парламенту.
- Безпосередня демократія : юридична природа і форми.
- Виборча система США.
- Виборча система Італії.
- Виборча система Японії.
- Виборча система Російської Федерації.
- Виборча система Ізраїлю.

Завдання 3.

Підготуйтеся до виконання тестових завдань.

ВАРІАНТ А

I РІВЕНЬ

1. Яка з перелічених країн не є президентською республікою:

- А) Італія
- Б) США
- В) Бразилія
- Г) Колумбія

2. Сукупність осіб, які мають виборчі права – це:

- А) депутатський корпус
- Б) колегія виборщиків
- В) виборчий корпус
- Г) квестори

3. Байдуже ставлення людей до здійснення своїх громадсько-політичних прав, що найчастіше проявляється в їх ухиленні від участі у голосуванні – це:

- А) абсентеїзм
- Б) автаркія
- В) ротація
- Г) референдум

4. Принцип ротації означає:

- А) можливість дострокового розпуску уряду
- Б) подовження повноважень парламенту
- В) оновлення палати парламенту частково
- Г) введення до складу виборного органу нових членів без додаткових виборів

5. Право визначати спосіб голосування у Парламенті має:

- А) прем'єр-міністр
- Б) Голова Центральної Виборчої Комісії
- В) «сильний» спікер
- Г) «слабкий» спікер

6. Позначте країну, яка має двопалатний парламент:

- А) Японія
- Б) Сальвадор
- В) Португалія
- Г) Китайська Народна Республіка

7. Визначте переможця виборів за мажоритарною системою відносної більшості.

Голоси виборців розподілились наступним чином:

- А) 30 тис. голосів
- Б) 70 тис. голосів
- В) 80 тис. голосів
- Г) 20 тис. голосів

8. Головним обов'язком квесторів, що обираються у Парламентах деяких країн є:

- А) складання звітів про діяльність фракції
- Б) підтримка порядку у залі засідань та кулуарах
- В) обговорення інформації міністрів
- Г) організація відпочинку та побуту парламентарів

9. Позначте країну, яка не є федерацією:

- А) ФРН
- Б) Канада
- В) Бельгія
- Г) Італія

10. Особи, які не є громадянами жодної держави – це :

- А) апатриди
- Б) біпатриди
- В) антисеміти
- Г) реемігранти

11. Позначте країну, що не входить до Співдружності націй:

- А) Канада
- Б) Нова Зеландія
- В) Індія
- Г) Туніс

12. До якого принципу виборчого права відносять вимогу висування як мінімум двох кандидатів на виборну посаду або участь у виборчому процесі як мінімум двох політичних партій:

- А) принцип вільної участі
- Б) принцип альтернативності
- В) принцип рівного виборчого права
- Г) принцип загального виборчого права

13. В якій з означених країн Конституція приймалася шляхом октроювання:

- А) Марокко
- Б) Іспанія
- В) Бангладеш
- Г) Кувейт

14. Який з зазначених типів не відноситься до типології політичних партій за ідеологічною ознакою:

- А) кадрова
- Б) соціал-демократичні
- В) консервативні
- Г) ліберальні

15. Як називаються палати Парламенту Японії:

- А) Палата лордів і Палата представників
- Б) Палата представників і Сенат
- В) Палата представників і Палата радників
- Г) Національні збори і Сенат

16. Позначте право, що не входить в групу політичних прав:

- А) свобода друку
- Б) свобода зборів
- В) право петицій
- Г) право на працю

17. Позначте країну де Президент обирається Парламентом:

- А) Нідерланди
- Б) Білорусія
- В) Ізраїль
- Г) Австрія

18. Верхня палата Парламенту визнається «сильною» якщо:

- А) кількість депутатів в ній більше, ніж в нижній палаті
- Б) без її згоди не може бути прийнятий закон
- В) тільки вона отримує право формування уряду
- Г) вона призначає прем'єр-міністра

19. Позначте країну, що не є монархією:

- А) Австрія
- Б) Швеція
- В) Монако
- Г) Таїланд

20. Конституція якої країни відноситься до «гнучких» :

- А) Швейцарія
- Б) Великобританія
- В) Бенін

Г) Франція

II рівень

21. Назвіть види конституційного контролю.
22. Дайте визначення фактичного поняття конституції.
23. Які Конституції називають кодифікованими?
24. Наведіть приклади країн, в яких діють кодифіковані Конституції.
25. Що означає імперативний мандат?
26. Наведіть приклади країн з мажоритарною виборчою системою.
27. Дайте визначення легіслатури.
28. Охарактеризуйте політичний устрій Італії.
29. Як у Конституції Японії визначається місце і роль монарха в житті країни?
30. В який спосіб формується уряд Федеративної Республіки Німеччини?

Варіант Б

I рівень

1. Яка з перелічених країн не є парламентарною республікою:

- А) Греція
- Б) Молдова
- В) Латвія
- Г) Єгипет

2. Територія, від якої обирається депутат – це:

- А) виборчий округ
- Б) виборча комісія
- В) виборча дільниця
- Г) виборчий корпус

3. Затвердження вищим представницьким органом влади в державі міжнародного договору, який від цього моменту набуває юридичної сили на території країни – це:

- А) промульгація
- Б) ратифікація
- В) референдум
- Г) петиція

4. Принцип кооптації означає:

- А) можливість дострокового розпуску уряду
- Б) продовження повноважень парламенту
- В) оновлення палати парламенту частково
- Г) введення до складу виборного органу нових членів без додаткових виборів

5. Позначте країну, яка має однапалатний парламент:

- А) Чеська республіка
- Б) Фінляндія
- В) Російська Федерація
- Г) Нідерланди

6. Визначте переможця виборів за мажоритарною системою відносної більшості.

Голоси виборців розподілились наступним чином:

- А) 20 тис. голосів
- Б) 22 тис. голосів
- В) 18,5 тис. голосів
- Г) 23 тис. голосів

7. Право визначати спосіб голосування у Парламенті має:

- А) прем'єр-міністр
- Б) Голова Центральної Виборчої Комісії

В) «сильний» спікер

Г) «слабкий» спікер

8. Вибір громадянства у тих випадках, коли змінюється державна приналежність території – це:

А) оптація

Б) ротація

В) репатріація

Г) денатуралізація

9. Позначте країну, яка не є унітарною державою:

А) Болгарія

Б) Великобританія

В) Греція

Г) Швейцарія

10. Особи, що мають одночасно два громадянства – це:

А) апатриди

Б) біпатриди

В) антисеміти

Г) реемігранти

11. Позначте країну, що не входить до Європейського Союзу:

А) Австрія

Б) Чехія

В) Естонія

Г) Молдова

12. Який з означених типів відноситься до типології політичних партій за організаційним принципом:

А) кадрова

Б) ліберальна

В) консервативна

Г) представницька

13. Верхня палата Парламенту визнається «сильною» якщо:

А) кількість депутатів в ній більше, ніж в нижній палаті

Б) без її згоди не може бути прийнятий закон

В) тільки вона отримує право формування уряду

Г) вона призначає прем'єр-міністра

14. Стортінг – це назва вищого законодавчого органу:

А) Естонії

Б) Швеції

В) Норвегії

Г) Австрії

15. Позначте право, що не входить до категорії прав на економічну діяльність:

А) право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність

Б) право на страйк

В) право розпоряджатися прибутком

Г) вільно вступати в договори з іншими підприємцями

16. З точки зору цілеспрямованості Конституції поділяють на:

А) постійними і тимчасовими

Б) «гнучкі» та «жорсткі»

В) програмні та констатуючі

Г) писані і неписані

17. Позначте країну, яка не є республікою

А) Бельгія

Б) Португалія

В) Іспанія

Г) Непал

18. Позначте форму правління Сінгапуру:

А) президентська республіка

Б) дуалістична монархія

В) парламентська республіка

Г) конституційна монархія

19. Коли конституційний контроль поширюється на чинні, офіційно опубліковані закони – це:

А) внутрішній

Б) попередній

В) наступний

Г) зовнішній

20. Сенат і Палата представників – таку назву мають палати Парламенту:

А) США

Б) Японії

В) Польщі

Г) Казахстану

II рівень

21. Які основні джерела конституційного права діють у державах, що належать до англосаксонської правової системи?

22. Дайте визначення юридичного поняття конституції.

23. Які Конституції називають не кодифікованими?

24. Наведіть приклади країн, в яких діють не кодифіковані Конституції.

25. Що означає свободний мандат?

26. Наведіть приклади країн з пропорційною виборчою системою.

27. Дайте визначення контрасигнатури.

28. Охарактеризуйте політичний устрій Франції.

29. Якою є роль монарха в державному житті Великобританії?

30. Як обирається президент США?

Завдання 4.

Підготувати теми для доповідей та рефератів.

- Конституційне регулювання відносин місцевих органів управління з центральною владою в зарубіжних країнах.
- Органи місцевого управління та самоврядування Італії.
- Органи місцевого управління та самоврядування Японії.
- Органи місцевого управління та самоврядування Німеччини.
- Органи місцевого управління та самоврядування Ізраїлю.
- Органи місцевого управління та самоврядування Швейцарії.
- США : федералізм, штати, і місцеве управління.
- Політичні партії Японії.
- Адміністративно-територіальний устрій Японії.
- Демократичні перетворення в Японії після Другої світової війни.
- Політичні партії Російської Федерації.
- Процес прийняття чинної Конституції РФ .
- Розмежування предметів відання і повноважень між федерацією та її суб'єктами.
- Правове регулювання інститутів безпосередньої демократії.
- Правове становище іноземців, осіб без громадянства.
- Роль омбудсмана у захисті прав людини.

- Особливості правового статусу біпатридів.

Завдання 5.

Підготувати теми для доповідей та рефератів.

- Політичні партії Франції.
- Адміністративно-територіальний устрій Франції.
- Історія Французької Співдружності.
- Декларація прав людини і громадянина 1789 року.
- Політичні партії США.
- Білль про права 1791-го року.
- Система стримувань і противаг в організації державної влади США.
- Правовий статус особи в США.
- Правове регулювання інститутів безпосередньої демократії.

Завдання 6.

Підготуйтеся до виконання тестових завдань.

ВАРІАНТ А

І РІВЕНЬ

1. Коли конституційний контроль поширюється на чинні, офіційно опубліковані закони – це:

- А) внутрішній
- Б) попередній
- В) наступний
- Г) зовнішній

2. Бундестаг – це вищий законодавчий орган:

- А) Люксембургу
- Б) Португалії
- В) Німеччини
- Г) Польщі

3. Право визначати спосіб голосування у Парламенті має:

- А) прем'єр-міністр
- Б) Голова Центральної Виборчої Комісії
- В) «сильний» спікер
- Г) «слабкий» спікер

4. Сукупність осіб, які мають виборчі права – це:

- А) депутатський корпус
- Б) колегія виборщиків
- В) виборчий корпус
- Г) квестори

5. Позначте країну, яка не є республікою

- А) Румунія
- Б) Іран
- В) Сан-Марино
- Г) Норвегія

6. Позначте право, що не входить до категорії прав на економічну діяльність:

- А) право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність
- Б) право на страйк
- В) право розпоряджатися прибутком
- Г) вільно вступати в договори з іншими підприємцями

7. Принцип ротації означає:

- А) можливість дострокового розпуску уряду

- Б) подовження повноважень парламенту
- В) оновлення палати парламенту частково
- Г) введення до складу виборного органу нових членів без додаткових виборів

8. Верхня палата Парламенту визнається «сильною» якщо:

- А) кількість депутатів в ній більше, ніж в нижній палаті
- Б) без її згоди не може бути прийнятий закон
- В) тільки вона отримує право формування уряду
- Г) вона призначає прем'єр-міністра

9. Позначте країну, що не входить до Європейського Союзу:

- А) Бельгія
- Б) Молдова
- В) Естонія
- Г) Словенія

10. Позначте країну, яка має двопалатний парламент:

- А) Чорногорія
- Б) Сальвадор
- В) Португалія
- Г) Франція

11. Головним обов'язком квесторів, що обираються у Парламентах деяких країн є:

- А) складання звітів про діяльність фракції
- Б) підтримка порядку у залі засідань та кулуарах
- В) обговорення інформації міністрів
- Г) організація відпочинку та побуту парламентарів

12. Позначте країну, яка є унітарною державою:

- А) Бельгія
- Б) Бразилія
- В) Данія
- Г) Швейцарія

13. Позначте країну, яка має однопалатний парламент:

- А) Австрія
- Б) Словачія
- В) Російська Федерація
- Г) Японія

14. Особи, які не є громадянами жодної держави – це :

- А) біпатриди
- Б) апатриди
- В) антисеміти
- Г) реемігранти

15. До якого принципу виборчого права відносять вимогу висування як мінімум двох кандидатів на виборну посаду або участь у виборчому процесі як мінімум двох політичних партій:

- А) принцип вільної участі
- Б) принцип альтернативності
- В) принцип рівного виборчого права
- Г) принцип загального виборчого права

16. Який з зазначених типів не відноситься до типології політичних партій за ідеологічною ознакою:

- А) комуністичні
- Б) соціал-демократичні
- В) централізовані
- Г) консервативні

17. Позначте право, що не входить в групу політичних прав:

- А) свобода друку
- Б) свобода зборів
- В) право на працю
- Г) право петицій

18. Верхня палата Парламенту визнається «сильною» якщо:

- А) кількість депутатів в ній більше, ніж в нижній палаті
- Б) без її згоди не може бути прийнятий закон
- В) тільки вона отримує право формування уряду
- Г) вона призначає прем'єр-міністра

19. Конституція якої країни відноситься до «гнучких» :

- А) Швейцарія
- Б) Франція
- В) Бенін
- Г) Великобританія

20. Затвердження вищим представницьким органом влади в державі міжнародного договору, який від цього моменту набуває юридичної сили на території країни – це:

- А) промульгація
- Б) петиція
- В) референдум
- Г) ратифікація

II рівень

- 21. Які основні джерела конституційного права діють у державах, що належать до континентальної правової системи?
- 22. Дайте визначення конституційного звичаю.
- 23. Які Конституції називають жорсткими?
- 24. Наведіть приклади країн, в яких діють жорсткі Конституції.
- 25. Що означає ратифікація закону?
- 26. Наведіть приклади країн з двопартійною системою.
- 27. Дайте визначення імпічменту.
- 28. Охарактеризуйте політичний устрій Великобританії.
- 29. Як у Конституції Іспанії визначається місце і роль монарха в житті країни?
- 30. В який спосіб формується уряд Росії?

Варіант Б

I рівень

1. Позначте країну, що входить до Європейського Союзу:

- А) Бельгія
- Б) Молдова
- В) Сан-Марино
- Г) Норвегія

2. Територія, від якої обирається депутат – це:

- А) виборчий округ
- Б) виборча комісія
- В) виборча дільниця
- Г) виборчий корпус

3. Коли конституційний контроль поширюється на чинні, офіційно опубліковані закони – це:

- А) внутрішній
- Б) зовнішній

- В) наступний
- Г) попередній

4. Позначте країну, яка має однопалатний парламент:

- А) Японія
- Б) Бразилія
- В) Франція
- Г) Естонія

5. Позначте право, що не входить в групу політичних прав:

- А) свобода друку
- Б) свобода зборів
- В) право на працю
- Г) право петицій

6. Принцип кооптації означає:

- А) можливість дострокового розпуску уряду
- Б) подовження повноважень парламенту
- В) оновлення палати парламенту частково
- Г) введення до складу виборного органу нових членів без додаткових виборів

7. Визначте переможця виборів за мажоритарною системою відносної більшості.

Голоси виборців розподілились наступним чином:

- А) 20 тис. голосів
- Б) 22 тис. голосів
- В) 18,5 тис. голосів
- Г) 23 тис. голосів

8. Позначте країну, яка є унітарною державою:

- А) Канада
- Б) США
- В) Словенія
- Г) Федеративна Республіка Німеччина

9. Вибір громадянства у тих випадках, коли змінюється державна приналежність території – це:

- А) оптація
- Б) денатуралізація
- В) репатріація
- Г) ротація

10. Особи, що мають одночасно два громадянства – це:

- А) апатриди
- Б) реемігранти
- В) антисеміти
- Г) біпатриди

11. Який з означених типів відноситься до типології політичних партій за організаційним принципом:

- А) парламентська
- Б) ліберальна
- В) масова
- Г) представницька

12. Позначте країну, яка має двопалатний парламент:

- А) Чорногорія
- Б) Австрія
- В) Португалія
- Г) Фінляндія

13. Кнесет – це назва вищого законодавчого органу:

- А) Естонії

- Б) Ізраїлю
- В) Норвегії
- Г) Австрії

14. 3 точки зору цілеспрямованості Конституції поділяють на:

- А) постійними і тимчасовими
- Б) «гнучкі» та «жорсткі»
- В) програмні та констатуючі
- Г) писані і неписані

15. Позначте форму правління Данії:

- А) президентська республіка
- Б) дуалістична монархія
- В) парламентська республіка
- Г) конституційна монархія

16. Яка з перелічених країн не є президентською республікою:

- А) Колумбія
- Б) США
- В) Бразилія
- Г) Швейцарія

17. Сукупність осіб, які мають виборчі права – це:

- А) депутатський корпус
- Б) колегія виборщиків
- В) квестори
- Г) виборчий корпус

18. Байдууже ставлення людей до здійснення своїх громадсько-політичних прав, що найчастіше проявляється в їх ухиленні від участі у голосуванні – це:

- А) ротація
- Б) автаркія
- В) абсентеїзм
- Г) лобізм

19. В Туреччині, Ірані, Ізраїлі президент обирається:

- А) всенародно
- Б) урядом
- В) парламентом
- Г) колегією вибірників

20. Бундестаг та Бундесрат – таку назву мають палати Парламенту:

- А) США
- Б) Федеративної Республіки Німеччини
- В) Польщі
- Г) Казахстану

II рівень

21. Які джерела конституційного права діють у державах, що належать до релігійних правових систем?
22. Дайте визначення виборчого права.
23. Які Конституції називають гнучкими?
24. Наведіть приклади країн, в яких діють гнучкі Конституції.
25. Що означає інаугурація?
26. Наведіть приклади країн з однопартійною системою.
27. Дайте визначення автономії.
28. Охарактеризуйте політичний устрій Японії.
29. Якою є роль президента у державному житті Італії?
30. Як обирається прем'єр-міністр Ізраїлю?

Рекомендована література

Базова

1. Георгіца А.З. Конституційне право зарубіжних країн : Підручник. – Тернопіль.- 2003.
2. Жаке Ж.-П. Конституционное право и правовые институты : Учеб. пособие / Пер. с франц. – М., 2002.
3. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Учебник. В 4- томах.- М.- 1997.
4. Конституционное право зарубежных стран. Учебник для вузов / Под.ред М.В.Баглая, Ю.И. Лейбо, Л.М. Энтина. – М. – 1999.
5. Конституционное право. Учебник / отв.ред. А.Е.Козлов. – М. – 1996.
6. Конституционное право. Учебник / отв.ред. В.В. Лазарев.- М. – 1999.
7. Конституционное право. Энциклопедический словарь.- М. – 2000.
8. Конституційне право зарубіжних країн : Навч. Посібник. / В.О.Ріяка (керівник авт. кол.) – К., 2002.
9. Мишин А.А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. – М. – 2001.
10. Правовые системы стран мира. Энциклопедический справочник. – М.- 2002.
11. Стецюк П. Основи теорії та конституціоналізму. Ч. 1 : Посібник для студентів. – Львів, 2003.

Допоміжна

1. Сравнительное конституционное право / отв. ред. В.Е. Чиркин. – М. – 1999.
2. Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран. – М. – 2001.
3. Шаповал В.М. Державний лад країн світу. –К. – 1999.
4. Шаповал В.М. Зарубіжний парламентаризм. – К. – 1993.
5. Шаповал В.М. Конституційні системи зарубіжних країн. Навчальний посібник. – К. – 1996.
6. Якушев А.В. Конституционное право зарубежных стран (курс лекций). – М. – 2001.
7. Якушев А.В. Конституционное право зарубежных стран. – М. – 2000.
8. Александров А.И. Монархии Персидского залива : этап модернизации. – М., 2000.
9. Георгіца А.З. Конституційно-правові інститути зарубіжних країн.-Чернівці.- 1998.
10. Давид Р., Жоффре Спинози К. Основные правовые системы современности. – М. – 2001.
11. Конституции государства Европы : В 3-х т. / Под. ред. Л.А. Окунькова –М., 2005.
12. Конституционное право зарубежных стран. Под. ред. М. Баглая. – М.- 2000.
13. Очерки конституционного права иностранных государств. М. – 1999.
14. Сравнительное конституционное право / отв. ред. В.Е. Чиркин. – М. – 1999.
15. Стецюк П. Основи теорії та конституціоналізму. Ч. 1 : Посібник для студентів. – Львів, 2003.
16. Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран. – М. – 2001.
17. Шаповал В.М. Державний лад країн світу. –К. – 1999.
18. Шаповал В.М. Зарубіжний парламентаризм. – К. – 1993.
19. Шаповал В.М. Конституційні системи зарубіжних країн. Навчальний посібник. – К. – 1996.
20. Якушев А.В. Конституционное право зарубежных стран (курс лекций). – М. – 2001.
21. Якушев А.В. Конституционное право зарубежных стран. – М. – 2000.

Інформаційні ресурси

1. Конституційне (державне) право зарубіжних країн - Бесчастний В.М.
http://pidruchniki.ws/15840720/pravo/konstitutsiyne_derzhavne_pravo_zarubizhnih_krayin_-_beschastniy_vm
2. Історія держави і права зарубіжних країн - Маймескулов Л.М.
http://pidruchniki.ws/1126062244400/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_zarubizhnih_krayin_-_maymeskulov_lm
3. Порівняльне конституційне право - Кириченко В.М.
http://pidruchniki.ws/1428082448830/pravo/porivnyalne_konstitutsiyne_pravo_-_kirichenko_vm
4. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник / В.О. Ріяка (керівник авт. кол.), В.С. Семенов, М.В. Цвік та ін.; За заг. ред. В.О. Ріяки. — К.: Юрінком Інтер, 2002. - 512 с. // <http://student-lib.net/index.php?page=0-81>
5. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник / К 65 М. С. Горшеньова, К. О. Закоморна, В. О. Ріяка та ін.; За заг. ред. В. О. Ріяки. — 2-е вид., допов. і перероб. — К.: Юрінком Інтер, 2006. — 544 с.// <http://radnuk.info/pidrychnuku/konst-zar/501-gorshen.html>

Теми контрольних робіт

1. Правові системи зарубіжних країн
2. Джерела конституційного права зарубіжних країн
3. Поняття та суть Конституції .Класифікація конституцій.
4. .Порядок прийняття конституцій, та внесення змін та доповнень до них.
5. Правовий захист конституцій та конституційний контроль.
6. Поняття інституту громадянства.
7. Інститут прав і свобод громадян.
8. Форми правління в зарубіжних країнах.
9. Форми державного (територіального) устрою в зарубіжних країнах.
10. Поняття про державний режим.
11. Політичні партії, їх суть, організація і функції в зарубіжних країнах.
12. Партійні системи та їх характеристика.
13. Поняття і суть виборчого права.
14. Основні принципи виборчого права в зарубіжних країнах.
15. Організація і порядок проведення виборів в зарубіжних країнах.
16. Глава держави в зарубіжних країнах, його місце в роль в державному механізмі.
17. Поняття парламентаризму, місце парламентів в системі вищих органів влади зарубіжних країн.
18. Компетенція та структура парламентів в зарубіжних країнах.
19. Парламентський контроль в зарубіжних країнах, та його роль в політичній системі правової держави.
20. Правовий статус депутатів парламентів зарубіжних країн.
21. Уряд та його місце в системі вищих органів влади зарубіжних країн.
22. Формування, склад і структура уряду в зарубіжних країнах.
23. Парламентська відповідальність уряду в зарубіжних країнах та значення цієї процедури для демократичного розвитку.
24. Загальна характеристика і основні принципи місцевого самоуправління в зарубіжних країнах.
25. Порядок формування органів місцевого самоуправління в зарубіжних країнах.
26. Конституційні принципи зовнішньополітичної діяльності зарубіжних країн.
27. Конституційне розмежування зовнішньополітичних повноважень між федерацією і її суб'єктами в зарубіжних країнах.
28. Місце судової влади в системі розподілу влад в зарубіжних країнах.
29. Конституційний статус суддів в зарубіжних країнах.

30. Конституційне правосуддя та його роль в суспільстві зарубіжних країн.
31. Конституційні принципи економічної структури суспільства.
32. Конституційні положення про соціальну структуру суспільства.
33. Основні засади та межі правового регулювання діяльності суспільних об'єднань.
34. Державна влада як інститут конституційного права.
35. Єдність та розподіл державної влади.
36. Непарламентські форми здійснення законодавчої влади.

ДЕРЖАВНЕ БУДІВНИЦТВО ТА САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ. МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Програма навчальної дисципліни.

Мета курсу:

Навчальна дисципліна передбачає вивчення основних положень науки державного будівництва та місцевого самоврядування України та муніципального права України, законодавства про організацію та діяльність органів публічної влади в Україні, систему органів публічної влади, завдання, принципи, форми та методи їх діяльності.

Завдання курсу:

Теоретичні:

1. Дати студентам знання про предмет, методи, систему і джерела науки державного будівництва та місцевого самоврядування, муніципального права України; про поняття, види (форми) публічної влади, їх особливості; про правовий статус, завдання, принципи, структуру, форми та методи діяльності органів публічної влади;
2. Ознайомити з функціями, компетенцією, повноваженнями органів публічної влади – Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також із порядком їх організації та здійснення діяльності.

Практичні:

Навчити організовувати свою самостійну роботу з вивчення окремих питань, виконання індивідуальної роботи, оформлення рефератів.

Перелік знань та умінь студентів:

По завершенню курсу студент повинен

знати:

- про основні аспекти організації та здійснення діяльності органів публічної влади в Україні;
- про основні поняття, види, характеристики публічної влади, органів публічної влади в Україні;
- про завдання, принципи, основи їх діяльності;
- про функції, повноваження, форми та методи їх діяльності.

вміти:

- аналізу положень актів чинного законодавства про організацію та діяльність органів публічної влади;
- розгляду та вирішення проблемних ситуацій, пов'язаних з процесами державотворення;
- порівняння і аналізу аспектів діяльності окремих органів публічної влади, їх посадових осіб;
- самостійного вивчення окремих питань курсу;
- самостійного і творчого виконання індивідуального завдання, завдань до семінарських та інших занять;

- самостійної роботи з науковою, навчально-методичною літературою.

Міждисциплінарні зв'язки:

Теорія держави і права, історія держави і права, судові та правоохоронні органи, політологія, конституційне право України, адміністративне право України, цивільне право України, фінансове право України.

Програма навчальної дисципліни.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА НАУКИ ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Тема 1. Державне будівництво та місцеве самоврядування України як юридична наука.

Поняття, предмет методи науки державного будівництва та місцевого самоврядування. Джерела науки державного будівництва та місцевого самоврядування. Система науки державного будівництва та місцевого самоврядування. Місце та роль науки державного будівництва та місцевого самоврядування в системі суспільно-юридичних наук. Поняття, система і завдання державного будівництва та місцевого самоврядування як навчальної дисципліни.

Тема 2. Основні засади організації та діяльності органів публічної влади в Україні.

Поняття, види та ознаки публічної влади. Особливості державної влади. Особливості влади місцевого самоврядування. Поняття, види, ознаки органів публічної влади. Органи державної влади: поняття, ознаки, види. Органи місцевого самоврядування: поняття, ознаки, види. Система органів публічної влади в Україні. Основні принципи організації та діяльності органів публічної влади. Функції та компетенція органів публічної влади. Форми та методи діяльності органів публічної влади.

Тема 3. Основи діяльності органів публічної влади в Україні.

Правова основа діяльності органів публічної влади. Адміністративно-територіальний устрій та територіальна основи діяльності органів публічної влади. Матеріально-фінансова основа діяльності органів публічної влади.

Тема 4. Організація роботи Верховної Ради України.

Правовий статус Верховної Ради України. Місце та роль Верховної Ради в системі органів державної влади. Завдання, принципи та основи діяльності Верховної Ради України. Структура Верховної Ради України. Функції та компетенція Верховної Ради України. Форми та методи діяльності Верховної Ради України. Відповідальність Верховної Ради України. Організація та проведення виборів народних депутатів до Верховної Ради України. Правовий статус народного депутата України. Форми та методи діяльності народних депутатів України. Відповідальність народних депутатів України.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ТА ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ.

Тема 1. Організація роботи Верховної Ради України.

Регламент роботи Верховної Ради України: правове регулювання, зміст. Сесії Верховної Ради України: види, підстави та порядок проведення. Особливості проведення першої сесії Верховної Ради України нового скликання.

Здійснення законодавчої діяльності в Верховній Раді України. Формування органів виконавчої влади. Затвердження державного бюджету України. Керівництво Верховної Ради України: структура, порядок утворення та діяльності. Комітети та тимчасові комісії Верховної Ради України: система, структура, порядок утворення та діяльності.

Депутатські фракції та групи ВР України: система, порядок утворення та діяльності. Уповноважений Верховної Ради з прав людини: організація його роботи. Апарат Верховної Ради України: структура, організація роботи.

Тема 2. Організація роботи Президента України.

Президент України в системі органів державної влади, основи його правового статусу та функціонування. Завдання, принципи та основи діяльності Президента України. Гарантії діяльності Президента України. Організація та проведення виборів Президента України. Правовий статус Президента України. Відповідальність Президента України.

Здійснення процедури імпічменту Президента України. Функції та компетенція Президента України. Форми та методи діяльності Президента України. Представництво держави Президентом України. Нормотворча діяльність Президента України. Установча діяльність Президента України. Участь Президента України у здійсненні контрольно-наглядових та інших повноважень. Апарат Президента України: структура, організація його роботи. Адміністрація Президента України: завдання, функції, структура, основні напрями діяльності. Рада Національної безпеки і оборони України: завдання, функції, структура, основні напрями діяльності.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ, ІНШИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ, ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.

Тема 1. Організація роботи Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади.

Кабінет Міністрів України в системі органів державної влади, основи його правового статусу та функціонування. Завдання, принципи та основи діяльності Кабінету Міністрів України. Структура Кабінету Міністрів України. Функції та компетенція Кабінету Міністрів України. Форми та методи діяльності Кабінету Міністрів України. Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, основи їх правового статусу та функціонування.

Структура міністерств та інших центральних органів виконавчої влади. Форми та методи діяльності міністерств та інших центральних органів виконавчої влади. Місцеві державні адміністрації, основи їх правового статусу та функціонування. Види та структура місцевих державних адміністрацій. Форми та методи діяльності місцевих державних адміністрацій.

Тема 2. Організація роботи органів місцевого самоврядування.

Органи місцевого самоврядування, основи їх правового статусу та функціонування. Завдання, принципи та основи діяльності органів місцевого самоврядування. Види та структура органів місцевого самоврядування. Форми та методи діяльності органів місцевого самоврядування. Організація виборів депутатів місцевих рад, сільських,

селищних, міських голів. Правовий статус депутатів місцевих рад та муніципальних службовців.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ.

Тема 1. Муніципальне право як галузь національного права України.

Муніципальне право України: поняття, предмет та методи правового регулювання. Принципи муніципального права України. Система муніципального права України. Джерела муніципального права України. Місцеве самоврядування: поняття, зміст, гарантії. Принципи, завдання та функції місцевого самоврядування. Система місцевого самоврядування в Україні.

Тема 2. Територіальна громада як суб'єкт місцевого самоврядування.

Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування: поняття, ознаки, основи правового статусу. Форми реалізації місцевого самоврядування. Місцеві вибори та місцеві референдуми. Загальні збори. Громадські слухання.

Тема 3. Органи та посадові особи місцевого самоврядування.

Представницькі та інші органи місцевого самоврядування, їх взаємозв'язок з територіальними громадами. Сільські, селищні, міські голови, основи їх правового статусу та функціонування. Органи самоорганізації населення: основи їх правового статусу та функціонування.

Змістові модулі навчальної дисципліни

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

1. Державне будівництво та місцеве самоврядування України як юридична наука (1 год.).
2. Основні засади організації та діяльності органів публічної влади в Україні (1 год.).
3. Організація роботи Верховної Ради України (1 год.).
4. Організація роботи Президента України (2 год.).
5. Організація роботи органів місцевого самоврядування (2 год.).
6. Органи та посадові особи місцевого самоврядування (1 год.).

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

1. Основні засади організації та діяльності органів публічної влади в Україні. (1 год.).
2. Організація роботи Верховної Ради України. (1 год.).
3. Організація роботи Президента України (1 год.).
4. Організація роботи Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади (1 год.).
5. Муніципальне право як галузь національного права України (1 год.).
6. Територіальна громада як суб'єкт місцевого самоврядування (1. год.).

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Державне будівництво та місцеве самоврядування України як юридична наука. (12 год.).
2. Основні засади організації та діяльності органів публічної влади в Україні. (12 год.).
3. Основи діяльності органів публічної влади в Україні. (18 год.).

4. Основні засади організації та діяльності органів публічної влади в Україні (10 год.).
5. Організація роботи Верховної Ради України (16 год.).
6. Організація роботи Президента України (32 год.).
7. Організація роботи Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади (17 год.).
8. Організація роботи органів місцевого самоврядування (8 год.).
9. Муніципальне право як галузь національного права України (8 год.).
10. Територіальна громада як суб'єкт місцевого самоврядування (8 год.).
11. Органи та посадові особи місцевого самоврядування (7 год.).

Підсумкова тека

Підсумковий контроль знань студентів здійснюється у формі усного опитування, письмової тестової роботи з питань вищезазначених тем, екзамен.

Методи навчання

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця юриста з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного педагогічного процесу. Це, наприклад, комп'ютерна підтримка навчального процесу, впровадження інтерактивних методів навчання (робота в малих групах, мозковий штурм, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань, кейс-метод тощо).

Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх юристів до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки підготовки майбутніх юристів перевага надається усному, письмовому, практичному контролю.

Контроль навчальної роботи студентів денної та заочної форми навчання у міжсесійний період здійснюється в перебігу аудиторних занять, що проводяться відповідно до розкладу, а також шляхом перевірки результатів самостійно виконаних ними завдань (самостійної роботи), індивідуальних завдань передбачених чинною програмою з господарського процесу

Контроль навчальної роботи студентів може бути поточним, модульним і підсумковим.

Поточний контроль - здійснюється під час проведення семінарських і практичних занять шляхом опитування студентів і виступає засобом активізації навчального процесу та підвищення його ефективності. Він включає як традиційні методи оцінки знань студентів у відповідності до розроблених критеріїв, так і методи експрес-аналізу знань за допомогою програмованого контролю чи комп'ютерної техніки.

Модульний контроль - здійснюється після вивчення кожної теми і розділу програми, виходячи з оцінок поточного контролю, результатів виконання індивідуальних завдань з окремих тем курсу та співбесіди викладача зі студентами з вивчених тем, а також шляхом рубіжного тестування (виконання тестових завдань), експрес-аналізу знань за допомогою технічних засобів навчання.

Результати модульного контролю використовуються для забезпечення ритмічної навчальної роботи студентів, прищеплювання останнім уміння чітко організувати свою працю, своєчасного виявлення відстаючих і надання їм допомоги у вивченні програмного матеріалу, а також для організації індивідуальних занять творчого характеру з найбільш підготовленими студентами (відмінниками).

Підсумковий контроль - здійснюється за результатами вивчення курсу в формі екзамену під час залікової сесії. З курсу "Державне будівництво та місцеве самоврядування. Муніципальне право України" складається залік у I семестрі та екзамен у II семестрі у відповідності до навчальної програми та розроблених кафедрою на її основі залікових та екзаменаційних питань, затверджених у встановленому порядку.

Студент вважається допущеним до складання заліку та екзамену, якщо він виконав всі види робіт, передбачених навчальним планом і програмою з курсу "Державне будівництво та місцеве самоврядування. Муніципальне право України". Допуск до складання заліку та екзамену здійснюється деканатом юридичного факультету ХДУ шляхом оформлення залікової відомості.

Перелік питань, які виносяться на залік з курсу "Державне будівництво та місцеве самоврядування. Муніципальне право України", складається з питань, що розглядалися на семінарських і практичних заняттях, а також з питань, рекомендованих студентам для самостійного опрацювання у позааудиторний час.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів.

Відмінно А 90-100 б. Студент має глибокі, міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, може чітко сформулювати основні дефініції, використовуючи наукову термінологію, вільно володіє понятійним апаратом. Студент володіє навчальним матеріалом, що висвітлює поняття публічної влади, її зміст та ознаки, порядок організації та діяльності, а також інші актуальні проблеми державного будівництва та місцевого самоврядування в Україні, його цілі, завдання, систему, джерела.

Вміє застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу положень актів чинного законодавства України з питань державного будівництва та місцевого самоврядування, у процесі розгляду та вирішення проблемних ситуацій, пов'язаних з визначенням основ діяльності, компетенції, із застосуванням основних організаційних форм та методів діяльності, із з'ясуванням внутрішньої організаційної структури, характеру взаємовідносин органів державної влади, місцевого самоврядування. їх посадових осіб.

Вміє порівнювати і аналізувати порядок організації та діяльності різних публічних органів, їх посадових осіб.

Володіє здібностями до організації самостійного вивчення окремих питань курсу, самостійного і творчого виконання індивідуального завдання, завдань до семінарських та інших занять, а також самостійної роботи з науковою, навчально-методичною літературою.

Добре В 82-89 б. Студент має міцні, ґрунтовні знання, виконує практичну роботу без помилок, але може допустити деякі незначні понятійні неточності у формулюваннях та класифікації. Знає основні проблеми державного будівництва та місцевого самоврядування в Україні. Володіє навчальним матеріалом, що висвітлює поняття публічної влади, її зміст, ознаки, види, порядок організації та діяльності.

Вміє застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу положень актів чинного законодавства України про порядок організації та діяльності різних публічних органів, їх посадових осіб, у процесі розгляду та вирішення проблемних ситуацій, пов'язаних із здійсненням публічно владних повноважень та функцій, припускаючи при цьому незначні неточності.

Вміє порівнювати і аналізувати порядок організації та діяльності різних публічних органів, їх посадових осіб.

Володіє здібностями до організації самостійного вивчення окремих питань курсу, самостійного і творчого виконання індивідуального завдання, завдань до семінарських та інших занять, а також самостійної роботи з науковою, навчально-методичною літературою.

Добре С 74-81 б. Студент знає програмний матеріал повністю, але допускає незначні помилки у процесі аналізу положень актів чинного законодавства України з питань державного будівництва та місцевого самоврядування, у процесі розгляду та вирішення проблемних ситуацій, пов'язаних із здійсненням повноважень та функцій органами публічної влади, посадовими особами.

Вміє порівнювати і аналізувати порядок організації та діяльності різних публічних органів, їх посадових осіб, але при цьому може допустити деякі понятійні неточності. Менш активно реалізує свої здібності щодо організації самостійного вивчення окремих питань курсу, самостійного і творчого виконання індивідуального завдання, завдань до семінарських та інших занять, а також самостійної роботи з науковою, навчально-методичною літературою.

Задовільно D 64-73 б. Студент знає основні питання курсу, має уявлення про поняття, види ознаки публічної влади в Україні, але допускає помилок у з'ясуванні порядку утворення, змісту, форм, методів діяльності різних публічних органів, їх посадових осіб, їх компетенції, характеру взаємовідносин.

В цілому його знання мають загальний, неглибокий і несистемний характер. Має деякі прогалини в теоретичному курсі та практичних вміннях.

Відповіді студента часто не підкріплені посиланнями на акти чинного законодавства з питань державного будівництва та місцевого самоврядування в Україні, практичними прикладами з життя. Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні.

Не завжди в повній мірі може організувати самостійне вивчення окремих питань курсу, самостійне і творче виконання індивідуального завдання, завдань до семінарських та інших занять, а також самостійну роботу з науковою, навчально-методичною літературою.

Задовільно E 60-63 б. Студент знає основні теми курсу, має уявлення про основні проблеми становлення та розвитку держави і права, але його знання мають загальний характер, іноді непідкріплені прикладами.

Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Має прогалини в теоретичному курсі та практичних вміннях.

Не здатний самостійно давати характеристику та оцінку основним юридичним поняттям та категоріям, не розуміє актуальності при використанні досвіду минулого.

Незадовільно FX 35-59 б. Студент має фрагментарні знання з усього курсу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невиразна, обмежена, розкриття основних процесів та понять відбувається на побутовому рівні. Практичні навички на рівні розпізнавання.

Незадовільно F 1-34 б. Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно.

Рекомендована література

Базова

1. Конституція України №254к/96-ВР від 28.06.1996 р.
2. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. С. Г. Серьогіної. - Х.: Право, 2005. - 256 с.
3. Журавський В.С., Серьогін В.О., Ярмиш О.Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підручник для студ. вищ. навч. закл. – К.: Концерн “Видавничий дім “Ін Юре”, 2004. - 672 с.
4. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник. - 2-е вид., перероб і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2007. - 502 с.
5. Закон України “Про статус народного депутата України” №2790-ХІІ від 17.11.1992 р.
6. Закон України “Про вибори народних депутатів України” №1665-ІV від 25.03.2004р.
7. Закон України “Про комітети Верховної Ради України” №116/95-ВР від 04.04.1995р.
8. Закон України “Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації” №539/97-ВР від 23.09.1997 р.
9. Закон України “Про джерела фінансування органів державної влади” №787-ХІV від 30.06.1999 р.

Допоміжна

1. Григоренко А.О. Шляхи удосконалення статусу народного депутата України // Держава і право: Зб. наук. праць. – Випуск 18. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2002. – С.126-130.
2. Журавський В.С. Парламентаризм в Україні та європейський досвід // Держава і право: Зб. наук. праць. – Випуск 11. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2001. – С.101-107.
3. Заєць А. Український парламентаризм: Формування й удосконалення // Віче. – 1999. – №2. – С.13.
4. Карпачова Н.І. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини – українська модель омбудсмена // Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи / За ред. Ю.С.Шемшученка: Монографія. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького, 2001. - С.278-292.
5. Кривенко Л. Законодавча влада в системі державної влади // Вісник Академії правових наук України. – 2001. - №1. – С.58-71.
6. Кушніренко О.Г., Слінько Т.М. Комітети Верховної Ради України і проблеми підвищення ефективності їх діяльності // Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2000. –№42. – С.36–41.
7. Погорілко В.Ф., Ставнічук М.І., Федоренко Г.О. Український парламентаризм // Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи / За ред. Ю.С.Шемшученка: Монографія. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького, 2001. - С.51-112.

Інформаційні ресурси

1. Місцеве самоврядування - Камінська Н.В.
http://pidruchniki.ws/15840720/pravo/mistseve_samovryaduvannya_-_kaminska_nv
2. Муніципальне право України - Погорілко В.Ф.
http://pidruchniki.ws/15840720/pravo/munitsipalne_pravo_ukrayini_-_pogorilko_vf
3. Законодавство України. Сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
4. Офіційне інтернет-представництво Президента України. Сайт Президента України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// president.gov.ua](http://president.gov.ua).
5. Урядовий портал. Сайт Кабінету Міністрів України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// kmu.gov.ua](http://kmu.gov.ua).
6. Правознавець. Електронна бібліотека юридичної літератури. - [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: [http:// pravoznavec.com.ua](http://pravoznavec.com.ua).

7. Радник. Український юридичний портал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http:// radnuk.info>.

8. Юридичні послуги Online. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http:// yurist-online.com>.

9. Vuzlib. Економіко-правова бібліотека. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http:// vuzlib.net>.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ дисципліни «Державне будівництво та місцеве самоврядування. Муніципальне право»

Модуль самостійної роботи

Мета самостійного опрацювання тем курсу:

1. Знаходити серед великої кількості джерел потрібну інформацію.
2. Працювати з декількома джерелами, аналізувати одне і те ж явище з точки зору різних авторів і підходів.
3. Аналізувати матеріал з метою виділити головне або суть питання, яке розглядається.

Тема №1. Державне будівництво та місцеве самоврядування України як юридична наука та навчальна дисципліна

1. Місце та роль науки державного будівництва та місцевого самоврядування в системі юридичних наук.
2. Поняття, система і завдання державного будівництва та місцевого самоврядування як навчальної дисципліни.

Тема №2. Основні засади організації та діяльності органів публічної влади в Україні

1. Особливості державної влади. Особливості влади місцевого самоврядування.
2. Відмінність державної влади від влади місцевого самоврядування.
3. Функції та компетенція органів публічної влади.
4. Форми та методи діяльності органів публічної влади.
5. Правові, територіальні, матеріально-фінансові основи діяльності органів публічної влади.

Тема №3. Організація роботи Верховної Ради України

1. Організація та проведення виборів народних депутатів до Верховної Ради України.
2. Організаційні форми та методи діяльності Верховної Ради України.
3. Особливості проведення першої сесії Верховної Ради України нового скликання.
4. Здійснення законодавчої діяльності в Верховній Раді України.
5. Формування органів виконавчої влади.
6. Регламент роботи Верховної Ради України: правове регулювання, зміст.
7. Уповноважений Верховної Ради з прав людини: організація його роботи.
8. Апарат Верховної Ради України: структура, порядок діяльності.

Тема №4. Організація роботи Президента України

1. Президент України в системі органів державної влади, основи його правового статусу та функціонування.
2. Організація виборів Президента України.
3. Функції та компетенція Президента України, гарантії його діяльності.

4. Форми та методи діяльності Президента України.
5. Юридична відповідальність Президента України: підстави та порядок застосування.
6. Апарат Президента України: структура, організація його роботи.
7. Адміністрація Президента України: завдання, функції, структура, основні напрями діяльності.
8. Рада Національної безпеки і оборони України: завдання, функції, структура, основні напрями діяльності.
9. Інші органи та служби, які забезпечують діяльність Президента України: завдання, функції, структура, основні напрями діяльності.

Тема №5. Організація роботи Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади

1. Правовий статус, функції та компетенція Кабінету Міністрів України.
2. Структура Кабінету Міністрів України.
3. Форми та методи діяльності Кабінету Міністрів України.
4. Організація прийняття та виконання актів Кабінету Міністрів України.
5. Організація роботи робочих органів Кабінету Міністрів України
6. Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, організація їх роботи.
7. Місцеві державні адміністрації, організація їх роботи.

Тема №6. Організація роботи органів місцевого самоврядування України. Муніципальне право України.

1. Муніципальне право України: поняття, предмет та методи правового регулювання, принципи, джерела.
2. Місцеве самоврядування: поняття, зміст, гарантії.
3. Система місцевого самоврядування в Україні.
4. Територіальна, правова, матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування.
5. Органи місцевого самоврядування: поняття, види, структура.
6. Основи організації та діяльності органів місцевого самоврядування: принципи, форми та методи діяльності.
7. Організація виборів депутатів місцевих рад, сільських, селищних, міських голів.
8. Правовий статус депутатів місцевих рад та муніципальних службовців.

Рекомендована література

Базова

1. Конституція України №254к/96-ВР від 28.06.1996 р.
2. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. С. Г. Серьогіної. - Х.: Право, 2005. - 256 с.
3. Журавський В.С., Серьогін В.О., Ярмиш О.Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підручник для студ. вищ. навч. закл. – К.: Концерн “Видавничий дім “Ін Юре”, 2004. - 672 с.
4. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник. - 2-е вид., перероб і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2007. - 502 с.
5. Закон України “Про статус народного депутата України” №2790-ХІІ від 17.11.1992 р.
6. Закон України “Про вибори народних депутатів України” №1665-IV від 25.03.2004р.
7. Закон України “Про комітети Верховної Ради України” №116/95-ВР від 04.04.1995р.

8. Закон України “Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації” №539/97-ВР від 23.09.1997 р.
9. Закон України “Про джерела фінансування органів державної влади” №787-XIV від 30.06.1999 р.

Допоміжна

1. Григоренко А.О. Шляхи удосконалення статусу народного депутата України // Держава і право: Зб. наук. праць. – Випуск 18. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2002. – С.126-130.
2. Журавський В.С. Парламентаризм в Україні та європейський досвід // Держава і право: Зб. наук. праць. – Випуск 11. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2001. – С.101-107.
3. Заєць А. Український парламентаризм: Формування й удосконалення // Віче. – 1999. – №2. – С.13.
4. Карпачова Н.І. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини – українська модель омбудсмана // Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи / За ред. Ю.С.Шемшученка: Монографія. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького, 2001. – С.278-292.
5. Кривенко Л. Законодавча влада в системі державної влади // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – №1. – С.58-71.
6. Кушніренко О.Г., Слінько Т.М. Комітети Верховної Ради України і проблеми підвищення ефективності їх діяльності // Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2000. – №42. – С.36–41.
7. Погорілко В.Ф., Ставнійчук М.І., Федоренко Г.О. Український парламентаризм // Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи / За ред. Ю.С.Шемшученка: Монографія.– К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького, 2001-С.51-112.

Інформаційні ресурси

1. Місцеве самоврядування - Камінська Н.В.
http://pidruchniki.ws/15840720/pravo/mistseve_samovryaduvannya_-_kaminska_nv
2. Муніципальне право України - Погорілко В.Ф.
http://pidruchniki.ws/15840720/pravo/munitsipalne_pravo_ukrayini_-_pogorilko_vf
3. Законодавство України. Сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
4. Офіційне інтернет-представництво Президента України. Сайт Президента України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// president.gov.ua](http://president.gov.ua).
5. Урядовий портал. Сайт Кабінету Міністрів України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// kmu.gov.ua](http://kmu.gov.ua).
6. Правознавець. Електронна бібліотека юридичної літератури. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// pravoznavec.com.ua](http://pravoznavec.com.ua).
7. Радник. Український юридичний портал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// radnuk.info](http://radnuk.info).
8. Юридичні послуги Online. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// yurist-online.com](http://yurist-online.com).
9. Vuzlib. Економіко-правова бібліотека. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// vuzlib.net](http://vuzlib.net).

ФІЛОСОФІЯ

(ФІЛОСОФІЯ, РЕЛІГІЄЗНАВСТВО, ЕТИКА, ЕСТЕТИКА)

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу:

Філософія – дисципліна, що формує світогляд та охоплює філософські принципи взагалі та юридичної науки і правової практики зокрема.

Вивчення дисципліни "Філософія" спрямована на сучасну концепцію філософської освіти студентів вищих навчальних закладів України, основою якої є ґрунтовна історико-філософська підготовка у поєднанні з орієнтацією на світоглядно-філософські проблеми сьогодення. Метою курсу є ознайомлення з філософією як теоретичною основою духовної культури.

Завдання курсу:

теоретичні:

Виклад історії світової філософської думки спрямований на розуміння логіки виникнення найбільш відомих філософських вчень, їх функціонування в суспільній свідомості, на осмислення характеру та етапів становлення сучасних некласичних філософських систем, їх ґрунтування на досягненнях природничих та гуманітарних наук. Завданням курсу є розгляд таких проблем як філософське розуміння світу, суспільства та людини, що становлять основу теоретичної підготовки майбутніх фахівців. Програма включає і важливі питання етики та естетики, спрямовує студентів на вивчення сучасної духовної культури в світі в цілому і в Україні зокрема;

практичні:

Формування та розвиток логічного та критичного мислення, формування теоретичного рівня світогляду. Запропонована побудова викладу матеріалу сприятиме засвоєнню студентами філософії як цілісної системи людських знань, осмисленню проблем, що породжені сучасною суспільною практикою.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

основний зміст розділів даної дисципліни, які на сьогодні склалися, зокрема основні етапи розвитку світової філософської думки, основні проблеми сучасної філософії.

вміти:

на основі теоретичного знання в галузі філософії виробити самостійний критичний стиль мислення, формувати власну світоглядну та громадянську позицію, застосувати набуті філософські знання в подальшій практичній діяльності.

Міждисциплінарні зв'язки:

Міждисциплінарні зв'язки філософії поширюються на більшість гуманітарних і юридичних дисциплін, а її дослідження є базовими для юридичної науки і правової практики.

Історія вчень про державу і право розкриває основні етапи формування філософсько-правових вчень, доктрин, являється історико-теоретичною складовою процесу формування філософського світогляду.

Філософія використовує діалектичні, гносеологічні і логічні методи, які вивчаються в курсі юридичної логіки, адаптуючи їх до особливостей предмета дослідження.

Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ІСТОРІЯ СВІТОВОЇ ФІЛОСОФІЇ (VI СТ. ДО Н.Е.-XVIII СТ. Н.Е.).

Тема 1. Філософія Стародавнього Сходу

Давньоіндійська філософія. Упанішади. Ортодоксальні школи: веданта, міманса, санкх'я, вайшешика, йога, ньяя. Неортодоксальні школи: джайнізм, буддизм, чарвака. Давньокитайська філософія: конфуціанство, даосизм, моїзм, легізм. Внесок давньоіндійської та давньокитайської філософії у формування європейської філософської свідомості.

Тема 2. Філософія Стародавньої Греції

Рання давньогрецька філософія мілетська школа, Геракліт Ефеський, Піфагор та піфагорійці, Елейська школа. Емпедокл, Анаксагор, давньогрецькі атомісти Левкіпп, Демокріт. Давньогрецька філософія класичного періоду: софісти, Сократ, сократичні школи. Платон: онтологія, гносеологія, соціальна філософія. Арістотель. Філософія елліністичного періоду: епікуреїзм, стоїцизм, скептицизм, неоплатонізм.

Тема 3. Філософія Середньовіччя

Західна і східна апологетика, ідея Бога. Есхатологія. Патристика. Августин. Схоластика. Номіналізм та реалізм. Фома Аквінський. Значення номіналізму для розвитку європейської науки. Філософська думка доби Відродження. Гуманістичні ідеї. М. Казанський, Дж. Бруно. Соціально-філософські погляди. Н. Макіавеллі.

Тема 4. Філософія Нового часу

Передумови формування філософії Нового часу. Проблема методу. Емпіризм та раціоналізм. Ф.Бекон, Р.Декарт, Б.Спіноза, Дж. Локк, Г. Лейбніц. Д. Юм, Дж. Берклі. Механістичний характер філософії Нового часу. Філософська думка доби Просвітництва. Людина, суспільство, мораль (Ж. Ж. Руссо, Д.Дідро, Вольтер, Ш. Л. Монтеск'є).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ПРОЦЕС (КІНЕЦЬ XVIII - XX СТ.)

Тема 1. Класична німецька філософія

І. Кант - родоначальник класичної німецької філософії (гносеологія, етика). Філософія Г.В.Ф. Гегеля (діалектика, абсолютний ідеалізм). Філософія І.Г.Фіхте (проблема людського «Я»). Філософія Ф.В.И.Шеллінга. Антропологічний матеріалізм Л.Фейєрбаха. Значення класичної німецької філософії для розвитку європейської філософської свідомості.

Тема 2. Ірраціоналізм.

Розвиток ірраціоналізму. А. Шопенгауер. Ф. Ніцше. А. Бергсон. Зародження філософії екзистенціалізму (С. К'єркегор).

Тема 3. Сучасна західна філософія. Позитивізм та його історичні форми.

Позитивізм, емпіріокритицизм, неопозитивізм, постпозитивізм.

Тема 4. Сучасна західна філософія: екзистенціалізм. Сучасна релігійна філософія.

Екзистенціалізм (німецький, Французький, російський). Релігійна філософія: неотомізм, християнський еволюціонізм (Тейяр де Шарден), персоналізм, протестантська філософія. Психологія. Неофрейдизм. Філософська антропологія

(М. Шелер). Феноменологія (Е. Гуссерль). Герменевтика. Структуралізм. Неокантіанство. Філософія постмодерну (Ж. Дерріда).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3 ОСНОВНІ РОЗДІЛИ ТА ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Тема 1. Філософська онтологія.

Основні онтологічні категорії: існування, буття, світ, субстанція. Основні форми буття. Людське буття. Світ «повсякденності» - світ людського існування. Матерія як філософська категорія. Сучасні філософські та наукові підходи до матерії. Матерія і рух. Рух і спокій. Рух і розвиток. Форми руху матерії. Принципи класифікації форми, руху матерії. Простір і час як форми буття. Поняття соціального простору і часу.

Тема 2. Закони і категорії діалектики.

Природничі засади свідомості. Соціальні аспекти свідомості. Функції свідомості. Структура свідомості. Самосвідомість та її функції. Проблема ідеального. Мислення і мова. Суспільна свідомість та її форми.

Тема 3. Теорія пізнання.

Проблема пізнання в історії філософії. Пізнання і практика. Суб'єкт і об'єкт пізнання. Чуттєвий і раціональний рівні пізнання. Емпіричний і раціональний рівні наукового пізнання. Логіка наукового пізнання. Етапи наукового пізнання (факт, проблема, наукова ідея, гіпотеза, теорія). Методи наукового пізнання. Теорія істини. Критерії істини. Істина абсолютна та відносна. Конкретність істини. Істина об'єктивна та суб'єктивна. Предмет логіки. Основні поняття логіки: форми мислення, логічне слідування, логічний закон. Поняття. Судження. Умовивід. Закони логіки як основні принципи правильного мислення.

Тема 4. Філософська антропологія.

Проблема людини в історії філософії. Філософські аспекти антропосоціогенезу. Людина як космічна істота. Біологічне та соціальне в людині. Критика біологізаторських та соціологізаторських підходів до людини. Сенс життя. Проблема життя, смерті та безсмертя. Філософія особистості. Свобода особистості.

Тема 5. Соціальна філософія.

Основні підходи до розуміння суспільства в історії філософії. Сучасні філософські концепції суспільства. Суспільство як система, що сама розвивається. Основні сфери життєдіяльності суспільства. Матеріальне виробництво. Соціальна структура. Поняття соціальної груп. Суспільство як система соціальних відносин. Історичні типи спільності людей.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ, АКСІОЛОГІЯ, ЕТИКА, ЕСТЕТИКА

Тема 1. Культура та цивілізація.

Поняття «культура» в історії філософії. Діяльнісний підхід до культури. Проблема культурного прогресу. Поняття «цивілізація». Поняття традиційного і техногенного суспільства. Основні цінності традиційного та техногенного суспільства. Культура і цивілізація сучасного світу. Перспективи цивілізаційного розвитку. Специфіка науки; Етика науки.

Тема 2. Аксіологія.

Цінності як визначальні характеристики людського буття. Основні сучасні аксіологічні теорії. Структури цінностей. Базові цінності. Ціннісні орієнтації. Проблема ідеалу. Глобальні проблеми людства. Стратегія майбутнього.

Тема 3. Етика як галузь філософського знання. Основні категорії етики.

Предмет етики. Сутність, структура і функції моралі. Основні етапи розвитку етичної думки. Основні категорії етики: добро, зло, сенс життя, щастя, совість, сором. Шлюб і сім'я.

Тема 4. Естетика та її категорії.

Предмет естетики. Основні етапи розвитку естетичної думки. Естетична свідомість та естетична діяльність. Категорії естетики. Мистецтво як специфічна форма відображення світу.

Змістові модулі навчальної дисципліни

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

1. Філософія Стародавнього Сходу. (1 год.).
2. Філософія Стародавньої Греції. (1 год.).
3. Філософія Середньовіччя. (1 год.).
4. Філософія Нового часу. (1 год.).
5. Класична німецька філософія. (1 год.).
6. Ірраціоналізм. (1 год.).
7. Сучасна західна філософія. Позитивізм та його історичні форми. (1 год.).
8. Сучасна західна філософія: екзистенціалізм. Сучасна релігійна філософія. (1 год.).
9. Філософська онтологія. (1 год.).
10. Соціальна філософія. (1 год.).
11. Культура та цивілізація. (1 год.).
12. Етика як галузь філософського знання. Основні категорії етики. (1 год.).

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

1. Філософія Стародавньої Греції. (1 год.).
2. Філософія Нового часу. (1 год.).
3. Класична німецька філософія. (1 год.).
4. Сучасна західна філософія. Позитивізм та його історичні форми. (1 год.).
5. Філософська онтологія. (1 год.).
6. Закони і категорії діалектики (1 год.).
7. Аксіологія. (1 год.).
8. Етика як галузь філософського знання. Основні категорії етики. (1 год.).

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Філософія Стародавнього Сходу. (4 год.).
2. Давньогрецька філософія класичного періоду. (6 год.).
3. Філософія Середньовіччя та Відродження. (4 год.).
4. Філософська думка доби Просвітництва. (6 год.).
5. Класична німецька філософія. (6 год.).
6. Ірраціоналізм. (4 год.).
7. Сучасна західна філософія. Позитивізм та його історичні форми. (4 год.).
8. Філософська антропологія. (6 год.).

9. Основні онтологічні категорії. (6 год.).
10. Феноменологія. (4 год.).
11. Теорія пізнання. (4 год.).
12. Емпіричний і раціональний рівні наукового пізнання. Логіка наукового пізнання (4 год.).
13. Соціальна філософія. (6 год.).
14. Культура та цивілізація. (4 год.).
15. Глобальні проблеми людства. (4 год.).
16. Етика як галузь філософського знання. Основні категорії етики. (10 год.).
17. Мистецтво як специфічна форма відображення світу. (6 год.).

Підсумкова тека: письмовий підсумковий тестовий контроль, екзамен

Методи навчання

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного педагогічного процесу. Це, наприклад, робота в малих групах, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань, кейс-метод, рольові та ділові ігри, метод «Займи позицію».

Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю. Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань та умінь студентів

Відмінно А 90-100 б.

Студент має глибокі і системні знання сутності права і його внутрішніх характеристик, вільно володіє основними категоріями дисципліни, знає основні онтологічні, гносеологічні, аксіологічні проблеми філософії права, генезису філософсько-правової думки.

Вміє аналізувати як теоретичні, так і практичні аспекти філософії права у пізнанні змісту правової реальності і ефективної законотворчої діяльності. Володіє умінням порівняльного аналізу історичних типів філософії права, вміє узагальнювати досвід світової філософсько-правової думки. Вміє показати співвідношення, взаємозв'язок в правовій реальності об'єктивного і суб'єктивного, матеріального і ідеального, свободи і відповідальності, справедливості і рівності.

Відмінно А 90-100 б.

Студент має досить ґрунтовні і системні знання основних проблем усього курсу, але може допустити окремі помилки у формуванні понятійно-категоріального апарату

філософії права. Вміє використовувати і аналізувати базову термінологію, володіє знаннями генезису і розвитку філософсько-правової думки, розуміє онтологічні, гносеологічні і аксіологічні аспекти проблем філософії права. Володіє умінням показати співвідношення матеріального і ідеального, свободи і відповідальності, права і закону в правовій реальності

Добре С74-81 б.

Студент достатньо повно знає основний програмний матеріал, має певні навички порівняльного аналізу філософсько-правових проблем, володіє базовою термінологією курсу, але допускає порушення логіки відповідей. Може допускати окремі неточності в аналізі і характеристиці сучасних правових реалій.

Задовільно D64-73 б.

Студент знає основні періоди розвитку філософсько-правової думки, має уявлення про основних представників напрямів та шкіл, але знання мають загальний характер. Замість чіткого володіння категоріальним апаратом філософії права пояснює теоретичні проблеми на прикладах. Має прогалини в теоретичному змісті філософсько-правових доктрин. Логіка відповідей побудована недостатньо чітко. Базова термінологія в цілому засвоєна.

Задовільно E60-63 б.

Студент має суттєві прогалини в знанні історико-теоретичного змісту курсу, основних категорій і термінів, системно курс не засвоєно, навички аналізу і логіки відповідей обмежені.

Незадовільно FX35-59 б.

Студент має лише фрагментарні знання з теоретичного змісту курсу. Не вміє викласти програмний матеріал, понятійно-категоріальний апарат не сформований.

Незадовільно F1-34 б.

Студент повністю не знає програмного матеріалу.

Рекомендована література

Базова

1. Андрущенко В.П., Михальченко М. І. Сучасна соціальна філософія. - К., 1996.
2. Борев Ю.А. Эстетика. - М., 1988.
3. Горський В.С. Історія Української філософії. - К., 1996.
4. Гусейнов А.А. Введение в этику. - М., 1985.
5. Етика. Навч. посібник /Т.Г.Аболіна та ін.. -К., 1992.
6. Эстетика/ Левчук та і и - К., 1997.
7. Зотов А.Ф., Мельвиль Ю.К. Буржуазная философия середины XIX -начала XX века. - М., 1988.
8. История современной зарубежной философии. - СПб., 1997.
9. Краткий очерк истории философии. - М., 1980.
10. Кузнецов В.Н., Миrowsкий Б.В. Западноевропейская философия XVIII века" -М., 1986.
11. Мир философии. Книга для чтения. Ч-Л-П. - МЛ, 1991.
12. Рассел Б. Історія західної філософії. - К., 1995.
13. Подольская Е.А. Философия: Кредитно-модульный курс (Е.А.Подольская.-М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К»; «Наука-Спектр», 2010.-384 с.

14. Подольская Е.А. Философия: учебник для спецкурсов высших учебных заведений.-Харьков: Золотые страницы, 2002.-361с.
15. Социальная антропология: Хрестоматия (под ред. В.Г.Городяненко.- Днепропетровск: Изд-во Днепропетр. Ун-та, 2004-392с.
16. Спиркин А. Философия - М., 2002.
17. Сучасна західна філософія. - К., 1996.
18. Філософія. Навч.посібник (курс лекцій) /За.Спиркин А.С. Философия. - МЛ, 2002.
19. Философия. Учебник для высших учебных заведений /Под ред. Кохановского В. - Ростов- п/Д., 1995.
20. Філософія. Навч.посібник (курс лекцій) /За ред. І.Ф.Надольного. - К., 1997.
21. Философия. Учебник для высших учебных заведений /Под ред. Кохановского В. - Ростов ОД., 1995.
22. Фокина Н.И. Современная западная философия (вторая половина XIX-XX вв): учеб. Пособие-М.: Проспект, 2009-336с.

Допоміжна

- 1.Добронравова, І. С Новітня західна філософія науки: підручник /
2. Малахов В. Етика. Курс лекцій. - К., 1996.
- 3.Огнев'юк, В. О. Філософія. Історія філософії: підручник для 10 класів загальноосвітніх навчальних закладів : профільний рівень / В. О. Огнев'юк, І.Г. Утюж. - К. : Грамота, 2010. - 256 с.
4. Философский энциклопедический словарь. - М., 1983.
5. Філософія. Курс лекцій /В. Бичко, В.Г. Табачківський. - К., 1993.
6. Философский энциклопедический словарь - МЛ, 1983.
7. Філософія. Навч. посібник (курс лекцій) /За. Спиркин А.С. Філософія. - М, 2002.
- 8.Філософія / за ред. О. П. Сидоренка. - 2-е вид., перероб. і доп.. - К. : Знання, 2010. - 414 с.

Інформаційні ресурси

1. Історія філософської думки в Україні - Огородник І.В.
http://pidruchniki.ws/00000000/filosofiya/istoriya_filosofskoyi_dumki_v_ukrayini_-_ogorodnik_iv
2. Філософія - Сидоренко О.П. http://pidruchniki.ws/15840720/filosofiya/filosofiya_-_sidorenko_op
3. Філософія - Данильян О.Г.
http://pidruchniki.ws/1584072037555/filosofiya/filosofiya_-_danilyan_og
4. Філософія - Касьян В.І. http://pidruchniki.ws/15840720/filosofiya/filosofiya_-_kasyan_vi
5. Філософія - Подольська Є.А. http://pidruchniki.ws/12380607/filosofiya/filosofiya_-_podolska_yea
6. Філософія - Щерба С.П. http://pidruchniki.ws/18480901/filosofiya/filosofiya_-_scherba_sp
7. Релігієзнавство - Кислюк К.В.
http://pidruchniki.ws/16730426/religiyeznavstvo/religiyeznavstvo_-_kislyuk_kv
8. Релігієзнавство - Лубський В.І.
http://pidruchniki.ws/19991130/religiyeznavstvo/religiyeznavstvo_-_lubskiy_v_i
9. Релігієзнавство - Сидоренко О.П.
http://pidruchniki.ws/00000000/religiyeznavstvo/religiyeznavstvo_-_sidorenko_op

**ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ
дисципліни «Філософія (філософія, релігієзнавство, етика, естетика)»**

для студентів заочної форми навчання

Мета самостійного опрацювання тем курсу:

1. Знаходити серед великої кількості джерел потрібну інформацію.
2. Працювати з декількома джерелами, аналізувати одне і те ж явище з точки зору різних авторів і підходів.
3. Аналізувати матеріал з метою виділити головне або суть питання, яке розглядається.

Завдання 1.

I. Опрацювання теоретичних питань.

1. Ортодоксальні філософські школи Стародавньої Індії.
2. Філософія Стародавнього Риму.
3. Неоплатонізм.
4. Натурфілософія XVI століття.
5. Західноєвропейська філософія доби Просвітництва.
6. Філософська думка Києво-Руської держави.
7. Розвиток української філософської думки у XIII - XVII ст.

II. Виконання тестових завдань.

III. Написання творчої роботи по першоджерелам (один філософський твір за вибором студента).

Завдання 2.

I. Опрацювання теоретичних питань.

1. Філософія марксизм.
2. Інтуїтивізм А. Бергсона.
3. Феноменологія Е. Гусерля.
4. Герменевтика.
5. Російська релігійна філософія II пол. XIX ст. В. Соловйов.
6. Російська релігійна філософія I пол. XX ст. М. Бердяєв, П. Флоренський.
7. Філософські аспекти психоаналізу.
8. Неофрейдизм.

II. Виконання тестових завдань.

III. Написання творчої роботи по першоджерелам (один філософський твір за вибором студента).

Завдання 3.

I. Опрацювання теоретичних питань.

1. Проблема буття в історії філософії (античність, середньовіччя, Новий час).
2. Проблема буття в філософії XX століття. Соціальна філософія.
3. Сучасні наукові підходи до матерії та її будови.
4. Суспільна свідомість та її структура.
5. Логіка наукової дослідження та його етапи. Соціальна філософія.
6. Свобода особистості.
7. Політична організація суспільства. Держава як основний елемент політичної системі.
8. Роль техніки та технології в сучасному суспільстві.

II. Виконання тестових завдань.

III. Написання творчої роботи по першоджерелам (один філософський твір за вибором студента).

Завдання 4.

I. Опрацювання теоретичних питань.

1. Глобальні проблеми людства та можливості їх розв'язання.
2. Вчення про ноосферу.
3. Естетична діяльність та її форми.
4. Основні етапи розвитку етичної думки.
5. Поняття совісті і сорому.
6. Шлюб і сім'я.

II. Виконання тестових завдань.

III. Написання творчої роботи по першоджерелам (один філософський твір за вибором студента).

Рекомендована література

Базова

1. Андрущенко В.П., Михальченко М. І. Сучасна соціальна філософія. - К., 1996.
2. Борев Ю.А. Эстетика. - М., 1988.
3. Горський В.С. Історія Української філософії. - К., 1996.
4. Гусейнов А.А. Введение в этику. - М., 1985.
5. Етика. Навч. посібник /Т.Г.Аболіна та ін.. -К., 1992.
6. Естетика/ Левчук та і и - К., 1997.
7. Зотов А.Ф., Мельвиль Ю.К. Буржуазная философия середины XIX -начала XX века. - М., 1988.
8. История современной зарубежной философии. - СПб., 1997.
9. Краткий очерк истории философии. - М., 1980.
10. Кузнецов В.Н., Миrowsкий Б.В. Западноевропейская философия XVIII века" -М., 1986.
11. Мир философии. Книга для чтения. Ч-Л-П. - МЛ, 1991.
12. Рассел Б. Історія західної філософії. - К., 1995.
13. Подольская Е.А. Философия: Кредитно-модульный курс (Е.А.Подольская.-М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К»; «Наука-Спектр», 2010.-384 с.
14. Подольская Е.А. Философия: учебник для спецкурсов высших учебных заведений.-Харьков: Золотые страницы, 2002.-361с.
15. Социальная антропология: Хрестоматия (под ред. В.Г.Городяненко.- Днепропетровск: Изд-во Днепропетр. Ун-та, 2004-392с.
16. Спиркин А. Философия - М., 2002.
17. Сучасна західна філософія. - К., 1996.
18. Філософія. Навч.посібник (курс лекцій) /За.Спиркин А.С. Философия. - МЛ, 2002.
19. Философия. Учебник для высших учебных заведений /Под ред. Кохановского В. - Ростов- п/Д., 1995.
20. Філософія. Навч.посібник (курс лекцій) /За ред. І.Ф.Надольного. - К., 1997.
21. Философия. Учебник для высших учебных заведений /Под ред. Кохановского В. - Ростов ОД.. 1995.
22. Фокина Н.И. Современная западная философия (вторая половина XIX-XX вв): учеб. Пособие-М.: Проспект, 2009-336с.

Допоміжна

- 9.Добронравова, І. С Новітня західна філософія науки: підручник /
10. Малахов В. Етика. Курс лекцій. - К., 1996.
11. Огнев'юк, В. О. Філософія. Історія філософії: підручник для 10 класів загальноосвітніх навчальних закладів : профільний рівень / В. О. Огнев'юк, І.Г. Утюж. - К. : Грамота, 2010. - 256 с.

12. Философский энциклопедический словарь. - М., 1983.
13. Філософія. Курс лекцій /В. Бичко, В.Г. Табачківський. - К., 1993.
14. Философский энциклопедический словарь - МЛ, 1983.
15. Філософія. Навч. посібник (курс лекцій) /За. Спиркин А.С. Філософія. - М, 2002.
16. Філософія / за ред. О. П. Сидоренка. - 2-е вид., перероб. і доп.. - К. : Знання, 2010. - 414 с.

Інформаційні ресурси

1. Історія філософської думки в Україні - Огородник І.В.
http://pidruchniki.ws/00000000/filosofiya/istoriya_filosofskoyi_dumki_v_ukrayini_-_ogorodnik_iv
2. Філософія - Сидоренко О.П. http://pidruchniki.ws/15840720/filosofiya/filosofiya_-_sidorenko_op
3. Філософія - Данильян О.Г.
http://pidruchniki.ws/1584072037555/filosofiya/filosofiya_-_danilyan_og
4. Філософія - Касьян В.І. http://pidruchniki.ws/15840720/filosofiya/filosofiya_-_kasyan_vi
5. Філософія - Подольська Є.А. http://pidruchniki.ws/12380607/filosofiya/filosofiya_-_podolska_yea
6. Філософія - Щерба С.П. http://pidruchniki.ws/18480901/filosofiya/filosofiya_-_scherba_sp
7. Релігієзнавство - Кислюк К.В.
http://pidruchniki.ws/16730426/religiyeznavstvo/religiyeznavstvo_-_kislyuk_kv
8. Релігієзнавство - Лубський В.І.
http://pidruchniki.ws/19991130/religiyeznavstvo/religiyeznavstvo_-_lubskiy_v_i
9. Релігієзнавство - Сидоренко О.П.
http://pidruchniki.ws/00000000/religiyeznavstvo/religiyeznavstvo_-_sidorenko_op

СОЦІОЛОГІЯ

Мета та завдання навчальної дисципліни.

Мета курсу:

Опанування категоріальним апаратом соціології, формування у майбутніх спеціалістів системи знань про соціальну систему суспільства, розуміння сутності соціального життя та соціальної структури суспільства, а також навичок аналізу соціальних явищ і процесів, соціальної діяльності та поведінки.

Завдання курсу:

теоретичні:

теоретичні дослідження проводяться з метою розробки понятійного апарата соціології, який безпосередньо використовується для створення теорій "середнього рівня", що займають проміжне місце між теоретичними проблемами теорії держави і права та емпіричними дослідженнями соціальної обумовленості правової системи;

практичні:

практичні - вивчають за допомогою опитувань, інтерв'ю, масового спостереження та інших конкретно-соціологічних методів якісні і кількісні характеристики правосвідомості, правових установок, стан законності й інші прояви права безпосередньо в житті різноманітних великих соціальних груп.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати :

- основні структурні елементи і рівні соціологічного знання;
- основні категорії соціології;
- еволюцію уявлень про суспільство та його походження;
- складові елементи соціальної структури суспільства, сутність соціальної стратифікації;
- основні соціологічні концепції особистості, соціологію сім'ї, молоді, праці.

вміти :

- характеризувати об'єкт і предмет соціології, структуру соціологічного знання;
- розкрити зміст основних етапів розвитку соціологічної думки;
- охарактеризувати сутність, основні засади функціонування і розвитку суспільства;
- аналізувати процеси в соціальній структурі суспільства;
- розкрити об'єкт і предмет соціології молоді, сім'ї, політики

Міждисциплінарні зв'язки:

Соціологія пов'язана з теорією держави і права, філософією, соціальною психологією, політологією та іншими гуманітарними і юридичними дисциплінами.

Теоретичні дослідження проводяться з метою розробки понятійного апарата соціології, який безпосередньо використовується для створення теорій "середнього рівня", що займають проміжне місце між теоретичними проблемами теорії держави і права та емпіричними дослідженнями соціальної обумовленості правової системи, а практичні - вивчають за допомогою опитувань, інтерв'ю, масового спостереження та інших конкретно-соціологічних методів якісні і кількісні характеристики правосвідомості, правових установок, стан законності й інші прояви права безпосередньо в житті різноманітних великих соціальних груп.

Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ ТА ІСТОРІЯ СОЦІОЛОГІЇ

Тема 1. Соціологія як наука. Предмет і функції соціології.

Поняття соціології. Основні підходи до розуміння суспільства і людини. Соціологія як наука про соціальні спільноти. Типи соціальних спільнот. Соціальні інститути як механізми самоорганізації спільного життя людей та їх різновиди. Структура та функції соціології. Місце соціології у системі наук. Специфіка соціології за об'єктом і предметом дослідження.

Тема 2. Історичні етапи розвитку соціології.

Логіка виникнення соціології. Розвиток поглядів на суспільство і людину. О.Конт – засновник соціології. Соціальна статика і соціальна динаміка у вченні Конта. Предмет і методи соціології. Г.Спенсер як продовжувач позитивістської лінії у соціології. Ідея соціальної еволюції. Позитивістсько-натуралістичний напрям в соціології. Соціальний дарвінізм. Расово-антропологічна школа. Географічний напрям.соціологічна концепція марксизму та її критичний аналіз. Соціологічний психологізм та його напрями. Соціологізм Е.Дюркгейма. "Розуміюча" соціологія М.Вебера. Німецька формаційна соціологія (Г.Зіммель, Ф.Тьонніс).

Тема 3. Сучасна соціологічна теорія.

Стан розвитку та специфічні риси сучасної соціології. Основні парадигми сучасного соціологічного знання та його структура. Теоретична соціологія: структурні та інтерпретивні парадигми. Структурний функціоналізм. Соціальна система та її

складники. Проблема соціальної інтеграції. Соціологія конфлікту. Символічний інтеракціонізм. Поняття соціальної взаємодії. Феноменологічна соціологія. Основні принципи феноменологічного підходу до розуміння і пояснення соціальної реальності. Інтегральна соціологія П.Сорокіна. Теорія соціокультурної динаміки. Концепція конвергенції. Емпірична соціологія та її основні школи.

Тема 4. Становлення соціологічної думки в Україні.

Джерела вітчизняної протосоціології. Соціальна думка України кінця XVI – поч. XVII ст. Соціальна філософія Г.Сковороди. Початки української соціології. Характерні риси розвитку української соціології кінця XIX – поч. XX ст. Соціологія радянського періоду та її криза. Основні напрями розвитку соціології у сучасній Україні.

Тема 5. Суспільство як цілісна система.

Системний підхід до суспільства в соціології. Аналіз суспільства з позицій детермінізму. Концепція суспільства в функціоналізмі і індивідуалізмі.

Тема 6. Особистість як суб'єкт і об'єкт суспільних відносин.

Особистість в соціології. Особистість – людина – індивід. Біологічне та соціальне в людині. Теорія розвитку особистості. Характерні риси особистості та її внутрішня духовна структура. Проблема соціалізації, соціальної адаптації та інтеріоризація. Ресоціалізація особистості в перехідних суспільствах.

Тема 7. Соціальна структура суспільства.

Поняття соціальної структури. Соціально-класова структура суспільства, тенденції змін у пострадянському періоді. Соціально-етнічна структура суспільства. Соціально-демографічна структура суспільства. Соціальна стратифікація та соціальна мобільність. Динаміка соціальної структури українського суспільства періоду реформи 90-х років.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. СПЕЦІАЛЬНІ І ГАЛУЗЕВІ ТЕОРІЇ

Тема 1. Соціологія молоді.

Соціологія молоді як спеціальна соціологічна теорія. Соціологія молоді як складова державної молодіжної політики. Основні поняття і категорії соціології молоді. Сутність молоді та її основна соціальна якість. Соціальні характеристики молоді, її особливості та специфічні риси. Молодіжні проблеми та їх зміст. Державна молодіжна політика в Україні: складові та напрями.

Тема 2. Соціологія сім'ї.

Сім'я як соціальний інститут і мала соціальна група. Специфіка соціологічного вивчення сім'ї. основні категорії соціологічного дослідження сім'ї, умови життя, структура шлюбу (нуклеарна і розширена сім'я; моногамія і полігамія; патріархальні а матріархальні родини тощо). Соціальні та індивідуальні функції сім'ї. Основні підходи до вивчення сім'ї в соціологічній думці: структурно-функціоналістський, інтеракціоністський, інституціональний тощо. Сучасна сім'я в Україні: стан, тенденції розвитку, перспективи.

Тема 3. Етносоціологія і соціологія нації.

Етносоціологія та предмет її дослідження. Зародження і розвиток етносоціологія у світовій та вітчизняній соціологічній думці. Методологічні підходи до вивчення

етнічних спільнот. Проблема нації в працях вітчизняних та зарубіжних соціологів. Основні концептуальні схеми соціології нації. Поняття національного відродження та його місце в соціології нації. Етносоціальний розвиток сучасної України: стан, проблеми, перспективи.

Тема 4. Соціологія культури.

Поняття культури та її визначення. Соціологічний підхід до вивчення культури і його специфіка. Центральні категорії соціології культури. Внутрішня структура культури та її форми. Соціальні функції культури. Методологічні засади соціологічного аналізу культури. Традиції соціокультурного мислення в Україні. Криза і відродження культури в суспільствах перехідного типу.

Тема 5. Соціологія політики.

Поняття і категорії соціології політики. Предмет і об'єкти соціології політики. Політика та її визначення у різних соціологічних школах і напрямках. Поняття влади як центральне в соціології політики. Основні складові соціології політики. Політична соціалізація індивіда. Соціологічні дослідження політичних процесів в Україні. Деполітизація населення та її причини. Основні тенденції розвитку політичного життя в Україні.

Тема 6. Соціологія праці й управління.

Основні етапи розвитку соціологічного знання про економічну сферу. Теорія економічного лібералізму А.Сміта та її соціальні аспекти. Праці Д.Рікардо і Т.Мальтуса, їх соціальне забарвлення. К.Маркс і соціологічна перебудова теоретичної економіки. Аналіз економічної сфери в концепціях М.Вебера і Е.Дюркгейма. взаємодія економічної та соціальної сфер у працях українських учених М.Тучан-Барановського і М.Ковалевського. Розробка предмету економічної соціології Т.Парсоном і Н.Смелзером. концепції індустріального і постіндустріального суспільства. Основні напрями досліджень соціології праці й управління та предмет цієї науки.

Тема 7. Методика та техніка соціологічних досліджень.

Підготовка до проведення конкретно-соціологічного дослідження та його етапи. Розробка програми конкретно-соціологічного дослідження. Розрахунок і обґрунтування вибірки. Основні методи конкретно-соціологічного дослідження. Основні комп'ютерні програми обробки первинної соціологічної інформації. Стратегічний і робочий плани конкретно-соціологічного досліджень.

Змістові модулі навчальної дисципліни

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

1. Сучасні соціологічні теорії. (1 год.).
2. Суспільство як цілісна система (1 год.).
3. Соціологія політики (1 год.).
4. Соціологія праці й управління (1 год.).

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

1. Соціологія як наука. Предмет і функції соціології (1 год.).
2. Особистість як суб'єкт і об'єкт суспільних відносин (1 год.).
3. Соціологія сім'ї (1 год.).
4. Етносоціологія і соціологія нації (1 год.).

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Соціологія як наука. Предмет і функції соціології (1 год.).
2. Становлення і основні етапи історичного розвитку соціології(1 год.).
3. Сучасні соціологічні теорії. (1 год.).
4. Суспільство як цілісна система(4 год.).
5. Особистість як суб'єкт і об'єкт суспільних відносин (2 год.).
6. Соціальна структура суспільства(3 год.).
7. Соціологія молоді (2 год.).
8. Соціологія сім'ї (1 год.).
9. Етносоціологія і соціологія нації (2 год.).
10. Соціологія культури (3 год.).
11. Соціологія політики (3 год.).
12. Соціологія праці й управління (3 год.).
13. Методика та техніка соціологічних досліджень (2 год.).

Підсумкова тека: письмовий підсумковий тестовий контроль, підсумковий заліковий контроль.

Методи навчання

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця з правознавства з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного педагогічного процесу. Це, наприклад, круглий стіл, дискусії, дебати.

Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю. Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному та практичному контролю.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Зараховано - Вільно володіє матеріалом згідно з програмою дисципліни. Систематично відвідує лекційні і семінарські заняття, глибоко і цілеспрямовано вивчає першоджерела. При роботі на семінарських заняттях виявляє активність, здатність до ведення наукової дискусії, самостійного мислення. Може чітко визначити актуальність проблемних питань, що вивчаються, добре усвідомлює значення дисципліни для становлення професіонала та особистості. Проявляє сталий і неослабний інтерес до різних проблем, читає додаткову літературу з метою поглиблення знань, отриманих на заняттях. Досить ефективно використовує попередній матеріал, може на достатньому рівні здійснювати аналітико-синтетичні операції на самостійного планування своєї позааудиторної роботи. Однак в деяких

темах може виявляти фрагментарність знання, неспроможність на високому рівні використовувати філософську методологію щодо розгляду і аналізу актуальних проблем розвитку людини суспільства.

Незараховано - Має слаборозвинені уявлення про термінологію. Володіє навчальним матеріалом на фрагментарному рівні. Конспект з предмету складен безсистемно і фрагментарно. Не спроможний вибудувати логіку відповіді. Не має наукового уявлення про предмет і завдання курсу, або може дуже приблизно їх сформулювати, виходячи із знань, набутих в повсякденному житті. Не може відповісти на питання без грубих помилок, намагається вгадати відповіді на конкретні запитання. Зовсім не обізнаний в першоджерелах.. Практично не знає науково-понятійного апарату

Рекомендована література

Базова

1. Соціологія: Пос. для студ. вузів (За ред. В.Городаненка). – К.,2003.
2. Соціологія. Загальний курс. – К., 2000.
3. Соціологія: Терміни, поняття, персоналії. Навч. словник-довідник/За ред. В.М.Пічі. – Львів, 2002.
4. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – К., 2003. - № 2.
5. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – К., 2004. - № 3.
6. Учебный социологический словарь. – М., 2001.
7. Современная западная социология. Словарь. – М., 2000.
8. Захарченко М.В., Погорілого О.І. Історія соціології (від античності до початку ХХ ст.). – К., 1993.
9. Радугин А.А., Радугин К.А. Социология: курс лекций. – М., 2003.
10. Социология в схемах. – М., 2000.

Допоміжна

1. Амелин В.Н. Социология политики. – М., 1992.
2. Баньковская С.П. Инвайронментальная социология. – Рига, 1991.
3. Бебик В.Н., Головатий М.Ф., Рехало В.А. Політична культура сучасної молоді. – К., 1996.
4. Етнонаціональний розвиток України: терміни, визначення, персоналії. – К., 1993.
5. Культура сучасної молоді. – К., 1996.
6. Как провести социологическое исследование. – М., 1994.
7. Лекції з історії світової та вітчизняної культури. – Львів, 1994.
8. Молодь України: стан, проблеми, шляхи розв'язання. – К., 2000.
9. Овчаренко В.И., Грицанов А.А. Социологический психологизм. – Минск, 1996.
10. Піча В.М., Черниш Н.И., Кондратик Л.Й. З історії української соціологічної думки. – Львів., 1996.
11. СОЦИС – 2002, № 1,4.
12. Політика і час. – К., 2004. - № 11.
13. Феномен человека: антология. – М., 1996.
14. Фромм Э. Душа человека. – М., 1992.
15. Черниш Н.И. Соціологія молоді: конспект лекції. – К., 2000.

Інформаційні ресурси

1. Соціологія - Вербець В.В. http://pidruchniki.ws/15840720/sotsiologiya/sotsiologiya_-_verbets_vv
2. Соціологія - Герасимчук А.А. http://pidruchniki.ws/15840720/sotsiologiya/sotsiologiya_-_gerasimchuk_aa

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ
дисципліни «Соціологія»
для студентів заочної форми навчання

Мета самостійного опрацювання тем курсу:

1. Знаходити серед великої кількості джерел потрібну інформацію.
2. Працювати з декількома джерелами, аналізувати одне і те ж явище з точки зору різних авторів і підходів.
3. Аналізувати матеріал з метою виділити головне або суть питання, яке розглядається.

Завдання 1.

Основні етапи розвитку вітчизняної соціології.

1. Витоки вітчизняної протосоціології.
2. Початки української соціології.
3. Розвиток вітчизняної соціології у ХХ ст.
4. Соціологічні дослідження українських учених в еміграції.

Завдання 2.

Основні парадигми сучасного соціологічного знання та його структура

1. Теоретична соціологія: структурні та інтерпретивні парадигми.
2. Структурний функціоналізм.
3. Символічний інтеракціонізм.
4. Концепція конвергенції.
5. Інтегральна соціологія П.Сорокіна.
6. Емпірична соціологія та її основні школи

Завдання 3.

Соціальна система та її складники.

1. Проблема соціальної інтеграції.
2. Соціологія конфлікту.
3. Поняття соціальної взаємодії.
4. Теорія соціокультурної динаміки.

Завдання 4.

Основні етапи розвитку вітчизняної соціології.

1. Витоки вітчизняної протосоціології.
2. Початки української соціології.
3. Розвиток вітчизняної соціології у ХХ ст.
4. Соціологічні дослідження українських учених в еміграції.

Завдання 5.

Соціологія молоді.

1. Місце соціології молоді у системі соціологічного знання та у державній молодіжній політиці.
2. Основні поняття і категорії соціології молоді.
3. Соціальні характеристики молоді, її особливості та специфічні риси.
4. Молодіжні проблеми та їх зміст.
5. Державна молодіжна політика в Україні: складові та напрямки.

Завдання 6.

Соціологія політики.

1. Поняття і категорії соціології політики.
2. Політика та її визначення у різних соціологічних школах і напрямках.
3. Основні складові соціології політики.
4. Соціологічні дослідження політичних процесів в Україні.
5. Основні тенденції розвитку політичного життя в Україні.

Завдання 7.

Соціологія праці й управління.

1. Основні етапи розвитку соціологічного знання про економічну сферу.
2. Соціологія праці й управління, її поняття і категорії.
3. Роль соціології у дослідженні економічних процесів у сучасній Україні.

Рекомендована література

Базова

1. Соціологія: Пос. для студ. вузів (За ред. В.Городаненка). – К., 2003.
2. Соціологія. Загальний курс. – К., 2000.
3. Соціологія: Терміни, поняття, персоналії. Навч. словник-довідник/За ред. В.М.Пічі. – Львів, 2002.
4. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – К., 2003. - № 2.
5. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – К., 2004. - № 3.
6. Учебный социологический словарь. – М., 2001.
7. Современная западная социология. Словарь. – М., 2000.
8. Захарченко М.В., Погорілого О.І. Історія соціології (від античності до початку ХХ ст.). – К., 1993.
9. Радугин А.А., Радугин К.А. Социология: курс лекций. – М., 2003.
10. Социология в схемах. – М., 2000.

Допоміжна

1. Амелин В.Н. Социология политики. – М., 1992.
2. Баньковская С.П. Инвайронментальная социология. – Рига, 1991.
3. Бебик В.Н., Головатий М.Ф., Рехало В.А. Політична культура сучасної молоді. – К., 1996.
4. Етнонаціональний розвиток України: терміни, визначення, персоналії. – К., 1993.
5. Культура сучасної молоді. – К., 1996.
6. Как провести социологическое исследование. – М., 1994.
7. Лекції з історії світової та вітчизняної культури. – Львів, 1994.
8. Молодь України: стан, проблеми, шляхи розв'язання. – К., 2000.
9. Овчаренко В.И., Грицанов А.А. Социологический психологизм. – Минск, 1996.
10. Піча В.М., Черниш Н.И., Кондратик Л.Й. З історії української соціологічної думки. – Львів, 1996.
11. СОЦИС – 2002, № 1,4.
12. Політика і час. – К., 2004. - № 11.
13. Феномен человека: антология. – М., 1996.
14. Фромм Э. Душа человека. – М., 1992.
15. Черниш Н.И. Соціологія молоді: конспект лекції. – К., 2000.

Інформаційні ресурси

1. Соціологія - Вербець В.В. http://pidruchniki.ws/15840720/sotsiologiya/sotsiologiya_-_verbets_vv

ОСНОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Мета та завдання навчальної дисципліни.

Мета курсу:

Метою викладання навчальної дисципліни «**Основи громадянського суспільства**» є глибоке та всебічне дослідження актуальних науково-практичних фундаментальних проблем з формування громадянського суспільства та умов його розвитку, структури та основних закономірностей взаємодії його складових, визначення місця й ролі публічної влади (зокрема, правової держави) у процесі формування громадянського суспільства, усвідомлення діалектичного взаємозв'язку між громадянським суспільством та правовою державою.

Завдання курсу:

теоретичні:

- засвоєння ключових понять про сутність та ознаки громадянського суспільства;
- розуміння основних концепцій громадянського суспільства;
- розуміння співвідношення громадянського суспільства і держави;
- аналіз фундаментальних проблем, умов та закономірностей формування громадянського суспільства.

практичні:

- формування навичок аналізу та оцінки основних факторів становлення, функціонування та розвитку громадянського суспільства;
- формування навичок використання загально - теоретичних та спеціально-юридичних знань при дослідженні конкретних проблем формування громадянського суспільства;
- формування навичок порівняльного аналізу стану розвитку громадянського суспільства у розвинутих зарубіжних країнах та в Україні.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- основні етапи розвитку концепції громадянського суспільства у політично-правових ученнях; ключові положення теорії громадянського суспільства, розуміння його сутності, ознак, структури; сутність правової держави та основні закономірності її розвитку; поняття політичної системи громадянського суспільства, її структуру, суб'єктів, місце в ній держави; співвідношення громадянського суспільства і держави; природу влади; діалектику розвитку та співвідношення процесів управління та самоврядування у громадянському суспільстві; проблеми сучасної демократії та шляхи їх розв'язання; поняття феномену «свободи» (у тому числі, «політичної свободи») як ключової ідеї громадянського суспільства; основні форми громадянської активності; основні фактори розвитку різних систем громадянського суспільства; специфіку правового регулювання та його значення для розвитку громадянського суспільства;
- перспективи розвитку громадянського суспільства за різних умов його функціонування, зокрема, в умовах різних типів держави і правової системи;
- ключові фактори, що здійснюють визначальний вплив на процес формування та розвитку громадянського суспільства.

вміти:

- аргументовано відстоювати власну точку зору з позицій знання та розуміння діалектичного взаємозв'язку між правовою державою та громадянським суспільством;
- аналізувати стан і перспективи розвитку громадянського суспільства та окремих його складових (систем) з точки зору основних постулатів теорії держави і права;
- визначати та формулювати ключові проблеми, пов'язані зі становленням, функціонуванням та розвитком громадянського суспільства, у тому числі, з огляду на глобальні проблеми (виклики), що спостерігаються сьогодні у світі, пропонувати шляхи їх розв'язання;
- з наукових позицій надавати відповідним суспільно-правовим явищам правильну оцінку, здійснювати пошук факторів, що здійснюють значний вплив на їх розвиток, розуміти їх соціальне призначення, місце і роль у правовій системі суспільства і держави;
- здійснювати правовиховні функції з метою подолання правового нігілізму у громадян, розширення їх світогляду до загальносвітового розуміння прав людини, законності і правопорядку.

Міждисциплінарні зв'язки:

Курс «**Основи громадянського суспільства**» носить міждисциплінарний характер та розрахован на студентів юридичного факультету освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр», які вже опанували юридичні дисципліни, у тому числі, загальнотеоретичні та історико-правові, ряд інших гуманітарних дисциплін та підготовлені до творчого сприйняття відповідного матеріалу.

Методологічною основою курсу «**Основи громадянського суспільства**» виступає теорія держави і права. Водночас цей курс має міждисциплінарний характер, адже для повноцінного опанування його проблематикою необхідним вважаються знання як власно юридичних дисциплін - історії держави і права, історії політико-правових учень, конституційного права, адміністративного права, трудового права, цивільного права, міжнародного публічного права та інших, так і ряду інших суспільних наук – філософії, соціології, політології, економічної теорії тощо.

Програма навчальної дисципліни.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.

Тема 1. Ідея громадянського суспільства: виникнення і розвиток.

Ідея громадянського суспільства в історії політико-правової думки. Трактовка громадського суспільства Т.Гоббса і Дж.Локка. Ш.Монтеск'є про взаємозв'язок громадянського суспільства і держави.

Підхід Г.Гегеля до аналізу громадянського суспільства. Марксистська концепція громадянського суспільства.

Тема 2. Співвідношення громадянського суспільства і держави.

Поняття, структура і функції громадянського суспільства. Ознаки громадянського суспільства. Інститути громадянського суспільства. Громадянське суспільство і групи інтересів. Політичні партії як інститути громадянського суспільства. Взаємозв'язок громадянського суспільства і держави.

Тема 3. Концепції громадянського суспільства.

Ліберальна доктрина громадянського суспільства. Модель «демократичного громадянського суспільства». «Посередницьке громадянське суспільство». «Виборче громадянське суспільство». Концепція громадянського суспільства Ю.Хабермаса.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.

Тема 4. Політична система громадянського суспільства.

Політична система: поняття, структурні елементи, принципи взаємодії з державою.. Політичний плюралізм і типологія громадянської організації. Політичні партії та вибори як інститут громадянського суспільства.

Тема 5. Громадянське суспільство і правова держава.

Громадянське суспільство як умова свободи і демократії. Ознаки громадянського суспільства і правова держава: співвідношення і взаємозв'язок. Самоорганізація громадян як риса громадянського суспільства: форми реалізації у правовій державі.

Тема 6. Формування громадянського суспільства в Україні.

Основні закономірності формування та розвитку громадянського суспільства. Децентралізація влади і розвиток самоврядування як властивість громадянського суспільства. Проблеми і перспективи розвитку громадянського суспільства в Україні.

Змістові модулі навчальної дисципліни

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

1. Ідея громадянського суспільства: виникнення і розвиток. (1 год.).
2. Концепції громадянського суспільства. (1 год.).
3. Політична система громадянського суспільства. (1 год.).
4. Формування громадянського суспільства в Україні. (1 год.).

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

1. Співвідношення громадянського суспільства і держави (1 год.).
2. Концепції громадянського суспільства у політико-правових вченнях (1 год.).
3. Громадянське суспільство і правова держава (1 год.).
4. Формування громадянського суспільства в Україні (1 год.).

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Концепція самоврядування народу: зародження та розвиток в історії політико-правової думки (4 год.).
2. Принцип поділу влади: мета, зміст та значення для розвитку громадянського суспільства (4 год.).
3. Теоретичні моделі громадянського суспільства (6 год.)
4. Самореалізація громадян як риса громадянського суспільства: форми реалізації (6 год.).
5. Діалектика співвідношення громадянського суспільства і держави (4 год.).
6. Проблеми, закономірності та перспективи розвитку громадянського суспільства в Україні (4 год.).

Підсумкова тека: захист реферату, термінологічний диктант.

Методи навчання

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця з правознавства з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного педагогічного процесу. Це, наприклад, робота в малих групах, ділові та рольові ігри, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань, практичні вправи.

Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів - майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Зараховано

(A) (90-100 б.) - Студент має глибокі і системні знання сутності та ознак громадянського суспільства, вільно володіє основними категоріями дисципліни, знає основні концепції громадянського суспільства. Вміє аналізувати як теоретичні, так і практичні проблеми формування громадянського суспільства. Володіє умінням порівняльного аналізу стану розвитку громадянського суспільства у розвинутих зарубіжних країнах та в Україні. Вміє показати співвідношення громадянського суспільства та правової держави..

(B) (82-89 б.) - Студент достатньо повно знає основний програмний матеріал, має певні навички порівняльного аналізу проблем теорії та практики громадянського суспільства, володіє базовою термінологією курсу, але допускає порушення логіки відповіді. Може допускати окремі неточності в аналізі і характеристиці сучасних проблем формування громадянського суспільства.

(C) (74-81 б.) - студент достатньо повно знає основні програмний матеріал, має певні навички порівняльного аналізу державно-правових явищ та процесів, володіє базовою термінологією, але допускає порушення логіки відповіді, може допускати деякі неточності в змісті та оцінці сучасних проблем розвитку громадянського суспільства.

(D) (64-73 б.) - Студент знає основні концепції громадянського, але знання мають загальний характер. Замість чіткого володіння категоріальним апаратом теорії громадянського суспільства пояснює теоретичні проблеми на прикладах. Має прогалини в теоретичному змісті закономірностей розвитку громадянського суспільства. Логіка відповідей побудована недостатньо чітко. Базова термінологія в цілому засвоєна.

E (60-63 б.) - Студент має суттєві прогалини в знанні історико-теоретичних аспектів курсу, основних категорій і термінів, системно курс не засвоєно, навички аналізу і логіки відповідей обмежені.

Незараховано

(FX) (35-59 б.) - Студент має лише фрагментарні знання з теоретичного змісту курсу. Не вміє викласти програмний матеріал, понятійно-категоріальний апарат не сформований.

(F) (1-34 б.) - Студент повністю не знає програмного матеріалу курсу.

Рекомендована література

Базова

1. Бердяев Н. А. Философия неравенства. – М.: 1923.
2. Библер В. О гражданском обществе и правовом договоре //Через тернии. – М., 1990.
3. Бойчук М. А. Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії/М. А. Бойчук — К: Атлант ЮЕМСі, 2007.
4. Воронов І. О. Виклик «Левіафану»: еволюція і перспективи громадянського суспільства/І. О. Воронов. — К.: Генеза, 2007. — 398 с.
5. Вятр Е. Социология политических отношений. – М.: Прогресс, 1979.
6. Гегель Г. Философия права. – М.: 1990.
7. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку/за заг. ред. Ф. М. Рудич. — К.: Парламентське вид-во, 2006 — 412 с.
8. Гэлбрейт Д. Новое индустриальное общество. – М.: 1969.
9. Дмитриев Ю. А., Златопольский А. А. Гражданин и власть. – М., 2005.
10. Заєць А. П. Правова держава в контексті новітнього українського досвіду. – К.: Парламент. вид-во, 1999.
11. Ильин М. В., Коваль В. И. Две стороны одной монеты: гражданское общество и государство //Полис. – 1992. – № 1-2.
12. Карась А. Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і некласичних баченнях: Монографія. – Київ; Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 520 с.
13. Кін Дж. Громадське суспільство. Старі образи, нове бачення. – Київ: “К. І. С.”; “АНОД”, 2000, - 191с.
14. Кравченко П.А. Вітчизняний культурно-історичний досвід у системі сучасного державотворення. – К.: Генеза, 2001. – 332с.
15. Левенець Ю. А. Держава у просторі громадянського суспільства / НАН України. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень / Ю. А. Левенець — К.: Освітня книга, 2006. — 272 с.
16. Моделі політичної комунікації: політичні партії та громадянське суспільство/ Ю.Тищенко, П.Байор; Укр. незалеж. центр політ. дослідж.- К.:(Агенство «Україна»), 2010.-148 с.
17. Основи демократії: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів/ За заг. ред. А.Колодій.- Укр.-канад. проект «Демократична освіта».-К.: вид-во «Ай – Бі», 2002.- 684 с.
18. Пасько Я. І. Соціальна держава і громадянське суспільство: співпраця versus протистояння. Монографія / Я. І. Пасько. — К.: ПАРАПАН, 2008.
19. Політична система і громадянське суспільство: європейські і українські реалії : монографія/за заг. ред. А. І. Кудряченка. — Київ : НІСД, 2007. — 396 с.

20. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Т. 1 та 2. - К.: Основи, 1994.
21. Політична система і громадянське суспільство: європейські і українські реалії: Монографія/ за заг. ред. д.і.н. проф. А.І. Кудряченко.- К.: НІСД, 2007.-396 с.
22. Правова культура в умовах становлення громадянського суспільства: Монографія / За ред. Ю. П. Битяка, І. В. Яковюка, О. В. Петришина та ін. – Х.: Право, 2007.
23. Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держави в Україні: проблеми теорії та практики. До 10-річчя незалежності України. Монографія. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000.
24. Франк С. Л. Духовные основы общества. – М.: 1992.
25. Якубовський О. П. Державна влада і громадянське суспільство: система взаємодії./О. П. Якубовський, Т. О. Бутирська; Національна академія державного управління при Президентові України, Одеський регіональний інститут державного управління — Одеса, 2004. — 196 с.

Допоміжна

З проблем розуміння свободи:

1. Баумгартнер Х. М. Свобода и человеческое достоинство как цели государства //Политическая философия в Германии: Сб. ст.: Пер. с нем. / Изензее Й. и др. – М.: Совр.тетради, 2005.
2. Берлін І. Дві концепції свободи // Сучасні політична філософія: Антологія: Пер. з англ. / Упоряд. Я. Кіш. – К.: Основи, 1998.
3. Бойко Н. Л. Социальный контроль и демократизация общества/Н. Бойко; НАН України, Інститут соціології. — К.: Ін-т соціології НАН України, 2007. — 271 с.
4. Васильчук Ю. А. Гражданское общество эпохи НТР //Полис. – 1991. – № 4.
5. Свобода и закон / Бруно Леони: Пер. с англ. В. Кашкина под ред. А. Куряева. – М.: ИРИСЭН, 2008.
6. Рабінович П. Гідність людини як основа її природних прав і свобод. // Гідність, солідарність, субсидіарність: до громадянського суспільства в Україні: Матеріали ІХ всеукраїнської науково-практичної студентської конференції. – Інститут релігії та суспільства УКУ.- Львів. – 2007. - С. 19 – 22.
7. Ролз Дж. Політичний лібералізм: Пер. з англ. – К.: Основи, 2000.

З проблем розвитку політичної системи суспільства:

1. Афанасьев В. Г. Системность и общество. – М.: 1980.
2. Громадянське суспільство в Україні та «політика ідентичності» /Ю.Тищенко, С.Горобчишина; Укр. незалеж. центр політ. дослідж.- К.:(Агенство «Україна»), 2010.- 76 с.
3. Гьофе О. Демократія в епоху глобалізації. Пер. з нім. – К.: ППС-2002, 2007.
4. Дашо Т. Ю. Загальна характеристика поняття «громадянське суспільство»/Т. Ю. Дашо // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ : Збірник наукових праць/Львівський державний університет внутрішніх справ. — Львів, 2006. — С. 49-58.
5. Зеленько Г. І. Політична «матриця» громадянського суспільства (досвід країн Вишеградської групи та України) / Г. І. Зеленько; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. — К. : Знання України, 2007. — 335 с.
6. Дмитриев Ю. А. Соотношение понятий политической и государственной власти в условиях формирования гражданского общества // Государство и право. – 1994. – № 7.
7. Зиорук С. Церковь и государство в Украине. – К., 1996.
8. Колодій А. Громадянське суспільство: доктрина та вітчизняна практика/ Право України.- 2013.- №9.-С.270-288.
9. Колодій А.Ф. На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й Соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні.-Львів, 2002.

10. Лук'янов Д. В. Політичні партії в системі взаємодії громадянського суспільства та держави (роль та правове регулювання): Монографія. – Х.: Право, 2007.
11. Проблеми модернізації політичних систем сучасності: Монографія / За заг. ред. Л. М. Герасіної, О. Г. Данильяна, М. І. Панова та ін. – Х.: Право, 2008.
12. Чередниченко А. Культура активного політичного діяння. – М.: Мысль, 1986.
13. Ситник П. К. Громадянське суспільство і держава: особливості їх взаємодії/П. К. Ситник // Національна безпека України / Корпорація Медіа-Трейдінг. — Київ, 2004. — № 1/2. — С. 50-53.

З проблем функціонування громадянського суспільства у світлі глобальних проблем сучасності:

1. Геген Д. У лабіринті Європейського Союзу. – К., 1995.
3. Зайцева О.Е. Международные организации: принятие решений. – М., 1989.
4. Олтеану О. М. Правовой механизм эволюции ЕЭС к наднациональным федеративным структурам // Вестник МГУ. Серия 11. Право. – 1993. - № 1.
5. Тихомиров Ю.А. Право: национальное, международное, сравнительное //Государство и право. – 1999. - № 8.

Інформаційні ресурси.

1. Громадянське суспільство в Україні: основні характеристики // Центр Разумкова http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=320
2. Громадянське суспільство http://lib.mdpu.org.ua/e-book/politologiya/eBook/modul_1/tema9.htm
3. Громадянське суспільство, його сутність і основні проблеми формування. Кирилюк Ф.М. <http://politics.ellib.org.ua/pages-2120.html>
4. Основні напрями формування громадянського суспільства і правової держави в Україні http://pidruchniki.ws/15660212/pravo/osnovni_napryami_formuvannya_gromadyanskogo_suspilstva_pravovoyi_derzhavi_ukrayini.
5. Основні концепції громадянського суспільства // Політологічні аспекти державного управління <http://uchebnik-besplatno.com/uchebnik-teoriya-politiki/osnovni-kontseptsiji-gromadyanskogo.html>
6. Структура громадянського суспільства Шляхтун П.П. <http://politics.ellib.org.ua/pages-1916.html>
7. Становлення концепції громадянського суспільства // Політологія (теорія та історія політичної науки) / Шляхтун П.П. К.: Либідь, 2002.- 576 с. <http://politics.ellib.org.ua/pages-1915.html>

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ дисципліни «Основи громадянського суспільства» для студентів заочної форми навчання

Мета самостійного опрацювання тем курсу:

1. Знаходити серед великої кількості джерел потрібну інформацію.
2. Працювати з декількома джерелами, аналізувати одне і те ж явище з точки зору різних авторів і підходів.
3. Аналізувати матеріал з метою виділити головне або суть питання, яке розглядається.

Питання для самостійної роботи

1. Що дали концепції громадянського суспільства соціально-політичні рухи кін. 80 – поч. 90-их років ХХ ст.?

2. Що є суперниками громадянського суспільства?
3. Які соціальні рухи є елементами громадянського суспільства? Чи є робітничі рухи елементами громадянського суспільства? (Див. А.Грамші, Ю. Габермас, Дж.Маклін).
4. Що на думку українських мислителів є ядром соціальної та політичної організації?
5. Як співвідносяться громадянське суспільство та держава в Україні?
6. Хто з мислителів говорить про цивільне суспільство?
7. Як пов'язані громадянське суспільство та соціальна держава? Чи можливе існування громадянського суспільства у економічно незахищених суспільствах?
8. Як впливає на громадянське суспільство поява електронних ЗМІ?
9. Які Ви знаєте органи самоорганізації населення?
10. Яким чином громадянське суспільство захищає права меншості? У яких механізмах це відображається?
11. Яка роль ЗМІ у співпраці громади та органів місцевого самоврядування?
12. Чи є можливим становлення громадянського суспільства без становлення національної держави. Проаналізуйте ситуацію в Україні.
13. Чи можемо говорити про традиційні способи взаємовідносин між державою та громадянським суспільством? Назвіть їх.
14. Чи може громадянське суспільство бути бідним?
15. Як можна охарактеризувати відносини громадянського суспільства та держави в Україні: вороги, партнери, конкуренти?

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1.

Порівняйте розуміння свободи Аристотеля, Локка, Монтеск'є. Які переваги для реалізації свободи має держава? Які громадянське суспільство?

Завдання 2.

Проаналізуйте програми політичних партій в Україні, визначте роль громадянського суспільства у них.

Завдання 3.

Опишіть оптимальну модель співпраці громадських організацій і державних структур.

Завдання 4.

Проаналізуйте громадські організації в Україні, охарактеризуйте їх статус.

Завдання 5.

Проаналізуйте Закон України, що регламентує проведення громадських слухань. З яких питань проведення громадських слухань є обов'язковим?

Завдання 6.

Опишіть одну з національних моделей громадянського суспільства.

Завдання 7.

Окресліть перспективи розвитку способів співпраці держави та громадянського суспільства в Україні.

Завдання 8.

Проаналізуйте, яка модель взаємовідносин між громадянським суспільством і державою притаманна Україні.

Завдання 9.

Проаналізуйте поняття «цивільне суспільство» та «громадянське суспільство». Які відмінності є у цих поняттях? Коли виникає цивільне, а коли громадянське суспільство?

Завдання 10.

Проаналізуйте роль засобів масової інформації як одну з причин виникнення громадянського суспільства.

Завдання 11.

Оцініть роль держави та громадянського суспільства у захисті національних цінностей.

Завдання 12.

Проаналізуйте взаємозв'язок соціальної стратифікації українського суспільства та розвитку громадянського суспільства. Яка верства на Вашу думку є ключовою для громадянського суспільства?

Завдання 13.

Складіть таблицю:

Критерії моделей громадянського суспільства	Посередницьке	Демократичне	Виборче

Рекомендована література

Базова

26. Бердяев Н. А. Философия неравенства. – М.: 1923.
27. Библер В. О гражданском обществе и правовом договоре //Через тернии. – М., 1990.
28. Бойчук М. А. Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії/М. А. Бойчук — К: Атлант ЮЕмСі, 2007.
29. Воронов І. О. Виклик «Левіафану»: еволюція і перспективи громадянського суспільства/І. О. Воронов. — К.: Генеза, 2007. — 398 с.
30. Вятр Е. Социология политических отношений. – М.: Прогресс, 1979.
31. Гегель Г. Философия права. – М.: 1990.
32. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку/за заг. ред. Ф. М. Рудич. — К.: Парламентське вид-во, 2006 — 412 с.
33. Гэлбрейт Д. Новое индустриальное общество. – М.: 1969.
34. Дмитриев Ю. А., Златопольский А. А. Гражданин и власть. – М., 2005.
35. Заєць А. П. Правова держава в контексті новітнього українського досвіду. – К.: Парламент. вид-во, 1999.
36. Ильин М. В., Коваль В. И. Две стороны одной монеты: гражданское общество и государство //Полис. – 1992. – № 1-2.
37. Карась А. Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і некласичних баченнях: Монографія. – Київ; Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 520 с.
38. Кін Дж. Громадське суспільство. Старі образи, нове бачення. – Київ: “К. І. С.”; “АНОД”, 2000, - 191с.
39. Кравченко П.А. Вітчизняний культурно-історичний досвід у системі сучасного державотворення. – К.: Генеза, 2001. – 332с.

40. Левенець Ю. А. Держава у просторі громадянського суспільства / НАН України. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень / Ю. А. Левенець — К.: Освітня книга, 2006. — 272 с.
41. Моделі політичної комунікації: політичні партії та громадянське суспільство/ Ю.Тищенко, П.Байор; Укр. незалеж. центр політ. дослідж.- К.:(Агенство «Україна»), 2010.-148 с.
42. Основи демократії: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів/ За заг. ред. А.Колодій.- Укр.-канад. проект «Демократична освіта».-К.: вид-во «Ай – Бі», 2002.- 684 с.
43. Пасько Я. І. Соціальна держава і громадянське суспільство: співпраця versus протистояння. Монографія / Я. І. Пасько. — К.: ПАРАПАН, 2008.
44. Політична система і громадянське суспільство: європейські і українські реалії: монографія/за заг. ред. А. І. Кудряченка. — Київ: НІСД, 2007. — 396 с.
45. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Т. 1 та 2. - К.: Основи, 1994.
46. Політична система і громадянське суспільство: європейські і українські реалії: Монографія/ за заг. ред. д.і.н. проф. А.І. Кудряченко.- К.: НІСД, 2007.-396 с.
47. Правова культура в умовах становлення громадянського суспільства: Монографія / За ред. Ю. П. Битяка, І. В. Яковюка, О. В. Петришина та ін. – Х.: Право, 2007.
48. Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держави в Україні: проблеми теорії та практики. До 10-річчя незалежності України. Монографія. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000.
49. Франк С. Л. Духовные основы общества. – М.: 1992.
50. Якубовський О. П. Державна влада і громадянське суспільство: система взаємодії./О. П. Якубовський, Т. О. Бутирська; Національна академія державного управління при Президентові України, Одеський регіональний інститут державного управління — Одеса, 2004. — 196 с.

Допоміжна

З проблем розуміння свободи:

8. Баумгартнер Х. М. Свобода и человеческое достоинство как цели государства //Политическая философия в Германии: Сб. ст.: Пер. с нем. / Изензее Й. и др. – М.: Совр.тетради, 2005.
9. Берлін І. Дві концепції свободи // Сучасні політична філософія: Антологія: Пер. з англ. / Упоряд. Я. Кіш. – К.: Основи, 1998.
10. Бойко Н. Л. Социальный контроль и демократизация общества/Н. Бойко; НАН України, Інститут соціології. — К.: Ін-т соціології НАН України, 2007. — 271 с.
11. Васильчук Ю. А. Гражданское общество эпохи НТР //Полис. – 1991. – № 4.
12. Свобода и закон / Бруно Леони: Пер. с англ. В. Кашкина под ред. А. Куряева. – М.: ИРИСЭН, 2008.
13. Рабінович П. Гідність людини як основа її природних прав і свобод. // Гідність, солідарність, субсидіарність: до громадянського суспільства в Україні: Матеріали ІХ всеукраїнської науково-практичної студентської конференції. – Інститут релігії та суспільства УКУ.- Львів. – 2007. - С. 19 – 22.
14. Ролз Дж. Політичний лібералізм: Пер. з англ. – К.: Основи, 2000.

З проблем розвитку політичної системи суспільства:

14. Афанасьев В. Г. Системность и общество. – М.: 1980.
15. Громадянське суспільство в Україні та «політика ідентичності» /Ю.Тищенко, С.Горобчишина; Укр. незалеж. центр політ. дослідж.- К.:(Агенство «Україна»), 2010.- 76 с.
16. Гьофе О. Демократія в епоху глобалізації. Пер. З нім. – К.: ППС-2002, 2007.
17. Дашо Т. Ю. Загальна характеристика поняття «громадянське суспільство»/Т. Ю. Дашо // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ : Збірник

наукових праць/Львівський державний університет внутрішніх справ. — Львів, 2006. — С. 49-58.

18. Зеленько Г. І. Політична «матриця» громадянського суспільства (досвід країн Вишеградської групи та України) / Г. І. Зеленько; НАН України, Ін-т політ. і етносоц. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. — К.: Знання України, 2007. — 335 с.

19. Дмитриев Ю. А. Соотношение понятий политической и государственной власти в условиях формирования гражданского общества // Государство и право. — 1994. — № 7.

20. Зиорук С. Церковь и государство в Украине. — К., 1996.

21. Колодій А. Громадянське суспільство: доктрина та вітчизняна практика/ Право України.- 2013.- №9.-С.270-288.

22. Колодій А.Ф. На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й Соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні.-Львів, 2002.

23. Лук'янов Д. В. Політичні партії в системі взаємодії громадянського суспільства та держави (роль та правове регулювання): Монографія. — Х.: Право, 2007.

24. Проблеми модернізації політичних систем сучасності: Монографія / За заг. ред. Л. М. Герасіної, О. Г. Данильяна, М. І. Панова та ін. — Х.: Право, 2008.

25. Чередниченко А. Культура активного политического действия. — М.: Мысль, 1986.

26. Ситник П. К. Громадянське суспільство і держава: особливості їх взаємодії/П. К. Ситник // Національна безпека України / Корпорація Медіа-Трейдінг. — Київ, 2004. — № 1/2. — С. 50-53.

З проблем функціонування громадянського суспільства у світлі глобальних проблем сучасності:

1. Геген Д. У лабіринті Європейського Союзу. — К., 1995.

3. Зайцева О.Е. Международные организации: принятие решений. — М., 1989.

4. Олтеану О. М. Правовой механизм эволюции ЕЭС к наднациональным федеративным структурам // Вестник МГУ. Серия 11. Право. — 1993. - № 1.

5. Тихомиров Ю.А. Право: национальное, международное, сравнительное //Государство и право. — 1999. - № 8.

Інформаційні ресурси.

1. Громадянське суспільство в Україні: основні характеристики // Центр Разумкова http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=320

2. Громадянське суспільство http://lib.mdpu.org.ua/e-book/politologiya/eBook/modul_1/tema9.htm

3. Громадянське суспільство, його сутність і основні проблеми формування. Кирилюк Ф.М. <http://politics.ellib.org.ua/pages-2120.html>

4. Основні напрями формування громадянського суспільства і правової держави в Україні

http://pidruchniki.ws/15660212/pravo/osnovni_napryami_formuvannya_gromadyanskogo_suspilstva_pravovoyi_derzhavi_ukrayini.

5. Основні концепції громадянського суспільства // Політологічні аспекти державного управління <http://uchebnik-besplatno.com/uchebnik-teoriya-politiki/osnovni-kontseptsiji-gromadyanskogo.html>

6. Структура громадянського суспільства Шляхтун П.П. <http://politics.ellib.org.ua/pages-1916.html>

7. Становлення концепції громадянського суспільства // Політологія (теорія та історія політичної науки) / Шляхтун П.П. К.: Либідь, 2002.- 576 с. <http://politics.ellib.org.ua/pages-1915.html>

Мета та завдання навчальної дисципліни.

Мета курсу:

Курс «Права людини в сучасному світі» відіграє значну роль у формуванні світогляду особистості, формуванні її правової культури та несе в собі значний морально-виховний потенціал. Теорія прав людини - одна з тих наук, яка повинна допомогти молодим спеціалістам, громадянам України, усвідомити місце окремого індивіда в суспільстві, стати повноправним суб'єктом правових та політичних відносин.

Метою вивчення курсу «Права людини в сучасному світі» є здобуття знань про ключову цінність західної цивілізації – права людини. Курс покликаний ознайомити студентів з сучасним інститутом прав людини, його основними складовими та їх характеристиками, ознайомити студентів з міжнародним, регіональним та вітчизняним конституційним законодавством в галузі прав людини; механізмами захисту прав людини на відповідних рівнях.

Завдання курсу:

теоретичні:

- генезис прав людини, основні підходи до прав людини в сучасний період;
- права людини та права громадянина;
- типологія прав людини;
- правовий статус особи;
- обмеження прав і свобод, підстави обмеження;
- права людини як галузь міжнародного права;
- європейська система захисту прав людини (Європейський суд з прав людини).
- утвердження в свідомості студентів доктрини про вроджені права людини;

практичні:

- оволодіння культурою прав людини;
- формування активної правової позиції студентів в ситуаціях, пов'язаних з конкретними випадками порушення прав людини чи виникнення такої загрози; здатності до вчинення адекватних правових дій;
- усвідомлення й сприйняття студентами ідеї про права людини як предмет їхньої колективної відповідальності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- основні поняття і категорії, об'єкт, предмет, структуру і функції теорії прав людини, методологічні підходи до аналізу феномену прав людини;
- зміст понять „природні невідчужувані права людини”, „права громадянина”, „персоноцентричне суспільство”, „покоління прав людини”, „основні (фундаментальні) та неосновні (додаткові, похідні) права особи”, „правовий статус, правове положення особи”, „природно права”, „позитивістська правові школи” тощо;
- співвідношення категорій „право”, „свобода” та „обов'язок” людини.

вміти:

- орієнтуватися в сучасних національних та світових правових реаліях, тенденціях,
- виявляти вплив ідеї прав людини на економічне, соціальне, культурне життя суспільства,
- порівнювати різні типи правових та політичних систем в аспекті прав людини;
- об'єктивно і критично аналізувати інформацію про інститут прав людини, займати самостійну позицію у питаннях теоретичного та практичного характеру, що стосуються інституту прав людини.
- поряд із з'ясуванням теоретичних питань завданням курсу є вироблення

практичних навиків, які будуть корисними в процесі розбудови правової держави в сучасній Україні.

Міждисциплінарні зв'язки:

Викладання даної дисципліни ґрунтується на базі таких навчальних дисциплін як:

- філософія;
- філософія права;
- теорія держави і права;
- конституційне право;
- державне право зарубіжних країн;
- історія філософії;
- історія політичних і правових вчень.

Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ПРАВА ЛЮДИНИ: ГЕНЕЗИС, ТИПОЛОГІЯ

Тема 1. Предмет та завдання теорії прав людини.

Предмет теорії прав людини. Місце теорії прав людини в системі юридичних наук. Поняття прав людини. Значення та актуальність теорії прав людини.

Тема 2. Поняття і генезис прав людини.

Генезис прав людини. Загальна характеристика. Період Античності, Середньовіччя. Генезис прав людини за змістом правових актів в Новий і Новітній час. Природноправовий і позитивістський підхід до розуміння прав людини. Переваги і недоліки природноправового та позитивістського підходів в механізмі захисту прав людини.

Тема 3. Типологія прав людини.

Покоління прав людини. Фундаментальні (основні) права особи: поняття і характеристика, відмінність від не фундаментальних (додаткових) прав. Права людини та права громадянина. Правовий статус людини і громадянина. Позитивні й негативні права, класифікація прав за сферами суспільної життєдіяльності.

Тема 4. Права людини як галузь міжнародного права.

Права людини в історії міжнародних відносин. Загальна декларація про права людини. Європейська система захисту прав людини (загальна характеристика). Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод та роль Європейського суду в її реалізації. Компетенція, організація та процедура діяльності Європейського Суду. Порядок звернення фізичних осіб в Європейський Суд; умови прийнятності справи. Роль Комітету Міністрів в діяльності Суду. Процедура дружнього врегулювання; участь в ній Суду.

Тема 5. Механізм захисту прав людини.

Гарантії прав та свобод людини й громадянина в Україні як передумова їх реалізації. Соціально-правовий механізм забезпечення прав людини в Україні. Організаційно-правовий механізм захисту основних прав та свобод людини і громадянина в Україні. Проблеми здійснення механізму забезпечення прав людини в Україні.

Тема 6. Європейська система захисту прав людини.

Європейська система захисту прав людини (загальна характеристика). Європейська

конвенція про захист прав людини і основних свобод та роль Європейського суду в її реалізації. Реформа Європейського суду 1998 року. Компетенція, організація та процедура діяльності Європейського Суду. Порядок звернення фізичних осіб в Європейський Суд; умови прийнятності справи. Роль Комітету Міністрів в діяльності Суду. Процедура дружнього врегулювання; участь в ній Суду.

Тема 7. Обмеження прав та свобод, підстави обмежень.

Підстави обмежень прав і свобод особи за нормами міжнародного права та за національним законодавством. Конституційні підстави обмежень прав і свобод в Україні. Принцип неприпустимості свавільного обмеження прав і свобод Права і свободи людини і громадянина в умовах надзвичайного стану.

Змістові модулі навчальної дисципліни

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

1. Предмет та завдання теорії прав людини (1 год.).
2. Типологія прав людини. (2 год.).
3. Права людини як галузь міжнародного права (1 год.).
4. Механізм захисту прав людини (1 год.).
5. Європейська система захисту прав людини. (1 год.).

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

1. Поняття і генезис прав людини (2 год.).
2. Типологія прав людини. (2 год.).

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Предмет та завдання теорії прав людини (5 год.).
2. Поняття і генезис прав людини (6 год.).
3. Типологія прав людини (5 год.).
  - Покоління прав людини(2 год.).
  - Фундаментальні (основні) права особи: поняття і характеристика, відмінність від нефундаментальних (додаткових) прав. (2 год.).
  - Права людини та права громадянина. Правовий статус людини і громадянина.(2 год.).
  - Права людини та права громадянина. Правовий статус людини і громадянина. (2 год.).
4. Права людини як галузь міжнародного права (5 год.).
5. Механізм захисту прав людини (5 год.).
6. Європейська система захисту прав людини. (5 год.).
7. Обмеження прав і свобод, підстави обмежень (5 год.).

Підсумкова тека: письмовий підсумковий тестовий контроль, залік.

Методи навчання

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця з правознавства з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного педагогічного процесу. Це, наприклад, робота в малих групах, ділові та рольові ігри, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань, практичні справи.

Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів - майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Зараховано - На всі питання дані достатньо правильні і точні відповіді. Студент демонструє ознайомлення з актуальними проблемами прав людини в сучасному світі, знання базової термінології, вміння розкрити і прокоментувати зміст терміну.

Відповідь характеризується чіткою логікою і знанням матеріалу далеко за межами обов'язкового курсу. Точне розуміння меж кожного питання. Даються посилання на першоджерела – монографії і статті. Обґрунтована власна позиція з окремих проблем прав людини в сучасному світі. Відповідь відрізняє бездоганне знання базової термінології, вміння «розгорнути» термін у повноцінну відповідь з теми.

Незараховано - Студент не знає до кінця жодного питання, плутається в основних базових питаннях дисципліни «Права людини в сучасному світі», не в змозі розкрити зміст основних загальнотеоретичних термінів. Окремі фрагментарні правильні думки все ж не дозволяють поставити позитивну оцінку, оскільки наявні суттєві прогалини і курс в цілому системно не засвоєно.

Рекомендована література.

Базова

1. Права человека / Отв. ред. Е.А. Лукашева. – М.: НОРМА-ИНФРА.М, 1999. - 573 с.
2. Кушніренко О., Слінько Т. Права і свободи людини та громадянина. – Х.: Факт, 2001. – 440 с.
3. Давид Р., Жоффре–Спинози К. Основные правовые системы современности. – М.: Международные отношения, 1999.
4. Конституція України: Офіц. текст.: Коментар законодавства України про права та свободи людини і громадянина: навч. посібник / Авт.-упоряд. М.І. Хавронюк. - К.: Парламент.вид-во, 1999. – 544 с.;
5. Гом'єн Донна. Короткий путівник Європейською конвенцією з прав людини. – Л.: Кальварія, 2000. - 182 с.
6. Туманов В. Европейский Суд по правам человека. Очерк организации и деятельности. – М.: НОРМА, 2001. – 304 с.
7. Європейський Суд з прав людини: організація, процедура, правила звернення / М-во юстиції України. – К.: Ін Юре, 2000, - 16 с.
8. Шишкін В. Забезпечення прав людини в судочинстві США (Організаційні й процесуальні засади). – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 320 с.
9. Нерсисянц В. Философия права. – М.: НОРМА-ИНФРА.М, 1999. 652 с.

10. История политических и правовых учений. – 2-е изд., стереотип. / Под общ. ред. В.С. Нерсесянца. – М.: НОРМА-ИНФРА.М, 1997. – 763 с.
11. История государства и права зарубежных стран. Часть 1. / Под. ред. Крашенниковой Н.А. и Жидкова О.А. – М.: НОРМА-ИНФРА.М, 1999.– 624 с.
12. Проблемы общей теории права и государства / Под. общ. ред. В.С. Нерсесянца. – М.: НОРМА-ИНФРА.М, 1999. – 832 с.
13. Шаповал В. Конституційне право зарубіжних країн. К.: АртЕк, Вища школа, 1998. – 264 с.
14. Страшун Б., Маклаков В. Конституционно-правовой статус человека и гражданина / Конституционное (государственное) право зарубежных стран. (Общая часть). – М.: БЕК, 1999. – 784 с.
15. Шукліна Н. Загальні засади конституційно-правового статусу людини і громадянина в Україні / Конституційне право України / За ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 2000.
16. Конституционное право зарубежных стран / Под общ. ред. М.В. Баглая, Ю.И. Лейбо, Л.М. Этнина. – М.: НОРМА-ИНФРА. М, 2000. – 832 с.
17. Савчин М. Конституційний Суд України у механізмі гарантування прав і свобод людини // Право України. - 1999. - № 4. – С. 36.
18. Кулаков В.В., Каширста Е.И. Международное гуманитарное право: краткий курс.- Ростов п/Д.: Феникс, 2012.- 187 с.
19. Шевцова А.В. Право прав человека: ответы на экзаменационные вопросы.- Минск: Тетра-системс, 2011.- 256 с.
20. Кудинов О.А. Права человека: краткий курс.- М.: «Ось-89», 2009.- 80 с.

Допоміжна

Нормативні акти:

- Международные акты о правах человека. Сборник документов. - М.: НОРМА-ИНФРА.М, 2000. – 784 с.

Інформаційні ресурси.

1. Мартинюк Р. С. Теорія прав людини. Навчальний посібник. – Острог: Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2009. – 218 с.
http://lib.ua.edu.ua/files/funds/vudavnutstvo/Teoriya_prav_ludyny_Martynuk.pdf
2. Права людини: поняття та структура // О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко Теорія держави і права 6 Академічний курс/ Підручник. – Київ: Юрінком Інтер, 2006.
<http://ukrlibrary.com.ua/books/20/6/2/404.html>

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ дисципліни «Права людини в сучасному світі» для студентів заочної форми навчання

Мета самостійного опрацювання тем курсу:

1. Знаходити серед великої кількості джерел потрібну інформацію.
2. Працювати з декількома джерелами, аналізувати одне і те ж явище з точки зору різних авторів і підходів.
3. Аналізувати матеріал з метою виділити головне або суть питання, яке розглядається.

Завдання 1.

Історія становлення теорії прав людини

1. Формування ідей та уявлень про цінність людської особистості, її права та свободи в античному світі. Зародження ідей та уявлень про природне право.
2. Права людини у феодальному суспільстві. Велика хартія вольностей (1215 р.), Петиція про право (1628 р.)
3. Уявлення про права людини в період буржуазних революцій, їх історичне значення в процесі становлення теорії прав людини.

Завдання 2.

Теоретико-правові проблеми реалізації права на самоствердження та суверенітет

1. Становлення «права народів і націй на самовизначення» в міжнародному праві.
2. Зміст і правова регламентація права на самовизначення і суверенітет.
3. Проблема універсальності концепції міжнародно-правової регламентації прав і основних свобод в контексті забезпечення міжнародного суверенітету.

Завдання 3.

Становлення міжнародного гуманітарного права

1. Поняття і зміст міжнародного гуманітарного права.
2. Становлення міжнародного гуманітарного права.
3. Джерела міжнародного гуманітарного права.
4. Загальна характеристика принципів міжнародного гуманітарного права.

Завдання 4.

Міжнародні стандарти в галузі основних прав і свобод людини

1. Становлення і розвиток міжнародної співпраці у сфері захисту прав людини.
2. Поняття, зміст та основне призначення міжнародних стандартів і сфері прав людини.
3. Розробка та прийняття Статуту ООН – важливий етап формування міжнародного права у сфері прав людини.
4. Загальна характеристика основних положень та універсальний характер Міжнародного Білля про права людини – Загальної декларації прав людини (1948 р.), Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (1966 р.) та двох факультативних протоколів до нього, Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.)

Завдання 5.

Універсальний механізм міжнародного захисту прав і свобод людини

1. ООН як універсальний механізм міжнародного захисту прав і свобод людини.
2. Головні та статутні органи ООН.
3. Договірні (конвенційні) органи, утворені у відповідності з міжнародними договорами (конвенціями) стосовно прав людини.

Завдання 6.

Сучасні регіональні концепції захисту прав і свобод людини

1. Проблеми універсальності сучасних концепцій прав людини.
2. Захист прав і свобод людини в рамках СНД: основні документи, контрольні органи.

Завдання 7.

Регіональні механізми захисту прав і свобод людини

1. Європейська система захисту прав людини.
2. Механізм захисту прав людини в державах – членах Ради Європи.

3. Основні європейські регіональні документи з прав людини – Європейська Конвенція про захист прав і основних свобод людини (1950 р.), Європейська соціальна хартія (1961 р.)

Завдання 8.

Національна система захисту прав людини і громадянина в Україні Поняття і форми захисту прав людини і громадянина в Україні.

1. Державна і громадська форми захисту прав людини і громадянина.
2. Судова форма захисту.

Завдання 9.

Інститут Уповноваженого з прав людини: історія, теорія становлення та практика діяльності

1. Політико-правова природа та історія виникнення інституту Уповноваженого з прав людини.
2. Характерні риси інституту омбудсмена, моделі та особливості їх правового регулювання.
3. Утвердження інституту омбудсмена в практиці державного будівництва деяких країн.

Завдання 10.

Гарантії захисту та забезпечення прав і свобод людини

1. Політичні гарантії прав і свобод людини.
2. Соціально-економічні гарантії прав і свобод людини.
3. Організаційні та інституціональні гарантії прав і свобод людини.
4. Духовні гарантії прав і свобод людини.
5. Юридичні гарантії прав і свобод людини.

Завдання 11.

Права соціальних «груп ризику»

1. Міжнародні стандарти в галузі забезпечення прав інвалідів.
2. Міжнародні стандарти в галузі забезпечення прав ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД.
3. Міжнародні стандарти в галузі забезпечення прав людей похилого віку.

Завдання 12.

Інформаційне суспільство і права людини

1. Поняття та зміст інформаційного суспільства.
2. Право на інформацію та її захист.

Завдання 13.

Нові технології і права людини

1. Тотальна ринкова електронізація та її значення для прав людини.
2. Поняття персональних даних та їх захист.

Рекомендована література.

Базова

21. Права человека / Отв. ред. Е.А. Лукашева. – М.: НОРМА-ИНФРА.М, 1999. - 573 с.
22. Кушніренко О., Слінько Т. Права і свободи людини та громадянина. – Х.: Факт, 2001. – 440 с.
23. Давид Р., Жоффре–Спинози К. Основные правовые системы современности. – М.:

Международные отношения, 1999.

24. Конституція України: Офіц. текст.: Коментар законодавства України про права та свободи людини і громадянина: навч. посібник / Авт.-упоряд. М.І. Хавронюк. - К.: Парламент.вид-во, 1999. – 544 с.;
25. Гом'єн Донна. Короткий путівник Європейською конвенцією з прав людини. – Л.: Кальварія, 2000. - 182 с.
26. Туманов В. Европейский Суд по правам человека. Очерк организации и деятельности. – М.: НОРМА, 2001. – 304 с.
27. Європейський Суд з прав людини: організація, процедура, правила звернення / М-во юстиції України. – К.: Ін Юре, 2000, - 16 с.
28. Шишкін В. Забезпечення прав людини в судочинстві США (Організаційні й процесуальні засади). – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 320 с.
29. Нерсесянц В. Философия права. – М.: НОРМА-ИНФРА.М, 1999. 652 с.
30. История политических и правовых учений. – 2-е изд., стереотип. / Под общ. ред. В.С. Нерсесянца. – М.: НОРМА-ИНФРА.М, 1997. – 763 с.
31. История государства и права зарубежных стран. Часть 1. / Под. ред. Крашенинковой Н.А. и Жидкова О.А. – М.: НОРМА-ИНФРА.М, 1999.– 624 с.
32. Проблемы общей теории права и государства / Под. общ. ред. В.С. Нерсесянца. – М.: НОРМА-ИНФРА.М, 1999. – 832 с.
33. Шаповал В. Конституційне право зарубіжних країн. К.: АртЕк, Вища школа, 1998. – 264 с.
34. Страшун Б., Маклаков В. Конституционно-правовой статус человека и гражданина / Конституционное (государственное) право зарубежных стран. (Общая часть). – М.: БЕК, 1999. – 784 с.
35. Шукліна Н. Загальні засади конституційно-правового статусу людини і громадянина в Україні / Конституційне право України / За ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 2000.
36. Конституционное право зарубежных стран / Под общ. ред. М.В. Баглая, Ю.И. Лейбо, Л.М. Этнина. – М.: НОРМА-ИНФРА. М, 2000. – 832 с.
37. Савчин М. Конституційний Суд України у механізмі гарантування прав і свобод людини // Право України. - 1999. - № 4. – С. 36.
38. Кулаков В.В., Каширста Е.И. Международное гуманитарное право: краткий курс.- Ростов п/Д.: Феникс, 2012.- 187 с.
39. Шевцова А.В. Право прав человека: ответы на экзаменационные вопросы.- Минск: Тетра-системс, 2011.- 256 с.
40. Кудинов О.А. Права человека: краткий курс.- М.: «Ось-89», 2009.- 80 с.

Допоміжна

Нормативні акти:

- Международные акты о правах человека. Сборник документов. - М.: НОРМА-ИНФРА.М, 2000. – 784 с.

Інформаційні ресурси.

1. Мартинюк Р. С. Теорія прав людини. Навчальний посібник. – Острог: Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2009. – 218 с.
http://lib.oa.edu.ua/files/funds/vudavnutstvo/Teoriya_prav_ludyny_Martynuk.pdf
2. Права людини: поняття та структура // О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко Теорія держави і праваб Академічний курс/ Підручник. – Київ: Юрінком Інтер, 2006.
<http://ukrlibrary.com.ua/books/20/6/2/404.html>

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО (ПУБЛІЧНЕ, ПРИВАТНЕ)

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу:

Міжнародне право як навчальна дисципліна передбачає опанування певним інструментарієм науки міжнародного права, вивчення загальних положень міжнародного права, співвідношення міжнародного права та внутрішньодержавного права, суб'єктів сучасного міжнародного права, основних принципів сучасного міжнародного права, права міжнародних договорів, права міжнародних організацій, дипломатичного і консульського права, права міжнародної безпеки, міжнародного екологічного права.

Завдання курсу:

теоретичні:

- ознайомити студентів з особливостями, основними поняттями, категоріями, інститутами та галузями міжнародного права.
- опанувати певну систему загальнотеоретичних знань про міжнародне право;
- навчити студентів працювати з міжнародними договорами, іншими міжнародними актами та справами Міжнародного Суду ООН, Європейського суду по правам людини.
- навчити студентів давати оцінку сучасним політичним подіям у світлі міжнародного права.

практичні:

- користуватися різноманітними міжнародно-правовими джерелами;
- застосовувати колізійний метод регулювання відносин з іноземним елементом;
- аналізувати документи міжнародно-правового характеру, що пов'язані міжнародним приватним правом.
- застосовувати положення міжнародно-правових договорів з участю України;
- тлумачити норми міжнародно-правових договорів України;
- характеризувати національне законодавство з точки зору його відповідності міжнародному праву.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- основні поняття, галузі, інститути та норми міжнародного публічного та приватного права
- джерела і суб'єкти міжнародного і публічного прав,
- положення чинних міжнародних конвенцій та договорів

вміти:

- застосовувати теоретичні знання у аналізі правових ситуацій
- аналізувати особливості міждержавних відносин

Міждисциплінарні зв'язки:

Сучасний юрист повинен знати і вміти правильно застосовувати норми міжнародного права. Міжнародне право пов'язано зі всіма галузями української правової науки і українського законодавства та судової практики. Тому зміст навчальної дисципліни «Міжнародне право» ґрунтується на таких фундаментальних юридичних наукових дисциплінах, як теорія держави і права, історія держави і права України та зарубіжних країн, конституційне право, а також пов'язана з іншими гуманітарними та спеціальними юридичними дисциплінами.

Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО.

Тема 1. Поняття міжнародного публічного права.

Поняття міжнародного права. Предмет міжнародно-правового регулювання. Об'єкт міжнародних правовідносин. Міжнародне право як особлива система права. Нормативність міжнародного публічного права.

Тема 2. Право міжнародних договорів .

Поняття права міжнародних договорів. Укладання договорів. Форма, структура та дія договорів, їх тлумачення. Недійсність, припинення або зупинення дії договорів.

Тема 3. Право зовнішніх зносин.

Поняття, джерела. Органи зовнішніх зносин. Види, функції та персонал дипломатичних і консульських представництв. Привілеї та імунітети дипломатичних і консульських представництв та їх персоналу.

Тема 4. Право міжнародних організацій.

Поняття та класифікація міжнародних організацій. Мета та принципи діяльності Організації Об'єднаних Націй (ООН). Членство та органи ООН. Спеціалізовані установи ООН. Міжнародні регіональні організації. Рада Європи.

Тема 5. Право Європейського Союзу.

Передумови виникнення права Європейського Союзу. Поняття і структура права Європейського Союзу. Роль Євросоюзу у правовому регулюванні європейської інтеграції. Договірний механізм Євросоюзу. Інституційний механізм Євросоюзу. Правове регулювання зовнішніх зносин Європейського Союзу.

Тема 6. Міжнародне гуманітарне право.

Поняття, джерела міжнародного гуманітарного права. Міжнародні стандарти прав і свобод людини. Міжнародний механізм забезпечення і захисту прав людини. Захист права людини у період збройних міжнародних конфліктів.

Тема 7. Міжнародне кримінальне право.

Поняття предмету. Види міжнародних злочинів. Міжнародні фінансові злочини. Напрямки боротьби зі злочинністю, яка має транснаціональний характер.

Тема 8. Міжнародне повітряне і космічне право.

Поняття й основні принципи міжнародного повітряного права. Юридична природа й правовий режим повітряного простору. Правове регулювання міжнародних повітряних сполучень. Відповідальність у міжнародному повітряному праві. Поняття, джерела. Правовий режим космічного простору та космічного простору та небесних тіл. Правовий режим космічних об'єктів. Правовий статус космонавтів. Правові форми співробітництва держав у космосі.

Тема 9. Міжнародне економічне право.

Поняття та предмет міжнародного економічного права. Джерела міжнародного економічного права. Міжнародні економічні організації. Міжнародне торгове право. Міжнародне транспортне право.

Тема 10. Міжнародне морське право.

Поняття міжнародного морського права. Міжнародно-правовий режим морських просторів. Правовий режим міжнародних проток і каналів

Тема 11. Міжнародне екологічне право.

Поняття й джерела міжнародного екологічного права. Охорона тваринного й рослинного світу. Охорона атмосферного й навколоземного космічного простору. Міжнародна співпраця з охорони навколишнього середовища від радіоактивного забруднення.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

Тема 1. Юридико - технічні методи регулювання відносин у міжнародному приватному праві.

Порівняльно-правовий метод і міжнародне приватне право. Колізійний метод регулювань відносин в МПП. Матеріально-правовий метод і матеріально-правові норми.

Тема 2. Суб'єкти міжнародного приватного права.

Поняття та особливості правовідносин у міжнародному приватному праві. Міжнародні цивільні правовідносини. Іноземні (міжнародні) елементи у їх структурі. Загальна характеристика суб'єктів міжнародних цивільних правовідносин. Особливості правового статусу держави, як суб'єкта міжнародних цивільних правовідносин. Поняття та види імунітету держави у міжнародному приватному праві. Об'єкти правовідносин у міжнародному приватному праві. Юридичні факти у міжнародному приватному праві. Угода. Закон, що застосовується до форми угоди. Негайні угоди. Поняття особистого закону (статусу) і національності юридичної особи. Доктрина і практика міжнародного приватного права про визначення національності юридичних осіб. Цивільна правоздатність іноземних підприємств і організацій за чинним законодавством України. Іноземні юридичні особи в Україні, допущення їх до підприємницької діяльності. Правові форми спільної господарської діяльності. Правове положення підприємств з іноземними інвестиціями в Україні. Поняття кваліфікаційної іноземної інвестиції. Правове положення українських юридичних осіб за кордоном.

Тема 3. Право власності в міжнародному приватному праві.

Питання власності у міжнародних відносинах. Колізійні питання власності та вирішення їх в Україні. Закон, застосований до права власності. Правові питання націоналізації у міжнародному приватному праві. Екстериторіальна дія законів про націоналізацію. Націоналізація і питання компенсації. Правове регулювання іноземних інвестицій в Україні. Проблеми удосконалення законодавства про режим іноземного інвестування в Україні. Види та форми здійснення іноземних інвестицій відповідно до чинного законодавства України. Система гарантій іноземним інвесторам. Іноземні інвестиції в вільних економічних зонах. Правовий режим власності держави Україна, українських громадян та юридичних осіб за кордоном.

Тема 4. Договір у міжнародному приватному праві.

Поняття, визначення трудових відносин з "іноземним елементом" та джерел їх регулювання. Колізійні прив'язки, застосовувані до регламентації трудових відносин з "іноземним елементом". Двосторонні договори про працевлаштування та соціальний захист працівників. Праця громадян України за кордоном. Праця іноземців в Україні. Відшкодування шкоди працівникові за міжнародними договорами України.

Тема 5. Зобов'язання в міжнародному приватному праві.

Деліктні зобов'язання з "іноземним елементом". Колізійні питання деліктних зобов'язань. Закон, застосований до зобов'язань, які виникають внаслідок заподіяння шкоди. Міжнародні договори, що торкаються деліктної відповідальності. Заподіяння шкоди за кордоном. Спеціальні норми щодо обмеження відповідальності окремих суб'єктів, зокрема власника судна за шкоду від забруднення, оператора ядерного судна за ядерну шкоду (Кодекс торгівельного мореплавства України).

Тема 6. Міжнародне авторське право.

Поняття міжнародного авторського права. Бернська та Всесвітня (Женевська) конвенція про авторське право. Авторські права іноземців в Україні. Охорона та використання творів вітчизняних авторів за кордоном.

Тема 7. Міжнародне патентне право.

Поняття міжнародного патентного права. Паризька конвенція про охорону промислової власності. Міжнародні конвенції про охорону товарних знаків.

Тема 8. Міжнародне сімейне право.

Поняття шлюбу в національному праві зарубіжних країн. Неоднакові умови, порядок, форми заключення шлюбу, визнання шлюбу недійсним. Колізійні питання та умови їх застосування в міжнародному приватному праві. Колізійне законодавство України стосовно регулювання шлюбно-сімейних відносин. Визнання шлюбу та розлучення. Особисті та майнові права подружжя. Міжнародні договори та законодавство України про усиновлення. Міжнародні конвенції про співробітництво в галузі шлюбно-сімейних відносин.

Тема 7. Міжнародне спадкове право.

Загальна характеристика спадкового права держав. Джерела спадкового права (внутрішньодержавне законодавство та судові прецеденти). Правовідносини спадкування в Україні і за кордоном. Спадкування за заповітом (національні матеріально-правові норми). Спадкування за законом. Колізії законодавства в сфері спадкування за заповітом та за законом. Спадкове право іноземців в Україні та громадян України за кордоном. Інститут спадкової трансмісії та негідного спадкоємця. Колізійні норми, застосовувані у разі спадкування рухомого і нерухомого майна. Норми з питань спадкування, що містяться у міжнародних договорах про надання правової допомоги у цивільних справах за участю України. Норми міжнародних багатосторонніх договорів у сфері спадкових відносин.

Тема 8. Визнання держави.

Поняття визнання та його юридичне значення. Визнання нових держав і урядів. Визнання національно-визвольного руху, органів опору та визнання статусу воюючої сторони. Поняття правонаступництва у міжнародному праві. правонаступництво при соціальній революції. правонаступництво стосовно до міжнародних договорів державної власності, архівів, боргів, активів.

Тема 9. Міжнародні договори, що регулюють питання з особливостями сучасних міжнародних перевезень.

Поняття та види міжнародних перевезень і підстави їх здійснення. Загальна характеристика джерел права, що регулюють міжнародні перевезення. Міжнародні залізничні перевезення. Міжнародні автомобільні перевезення. Міжнародні повітряні перевезення. Міжнародні морські перевезення. Колізійні норми Кодексу торгівельного мореплавства України. Застосування права до відносин за договорами

морського перевезення вантажів. Фрахтування судна на термін, лізинг, морське страхування. Поняття загальної аварії та збитки, що належать до неї. Застосування права у разі загальної аварії. Окрема (не загальна) аварія. Навігаційна помилка. Претензії та позови з міжнародних перевезень вантажів. Особливості обчислення строків для заявлення претензій та позовної давності.

Тема 10. Розгляд спорів у судовому порядку. Нотаріальні дії. Розгляд спорів у порядку арбітражу.

Поняття та зміст міжнародного комерційного арбітражу та види третейських судів, правові засади їх діяльності. Арбітражна угода, її форма та правові наслідки. Виконання судових доручень іноземних судів і звернення судів України з дорученнями до іноземних судів. Міжнародний комерційний суд і Морська арбітражна комісія (МАК) при Торгово-промисловій палаті України, їх компетенція. Визнання та виконання в Україні рішень іноземних судів. Доктрина про міжнародний цивільний процес. Цивільні процесуальні норми у міжнародних договорах за участю України. Поняття, види та способи визначення міжнародної підсудності. Норми про підсудність спорів у міжнародних договорах. Умови та процесуальний порядок визнання та виконання іноземних судових рішень на території України. Національні і міжнародні органи правосуддя, що здійснюють провадження у цивільних справах.

Змістові модулі навчальної дисципліни

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

1. Поняття міжнародного публічного права. (1 год.)
2. Право міжнародних договорів (1 год.)
3. Право міжнародних організацій (2 год.)
4. Міжнародне гуманітарне право (2 год.)
5. Зобов'язання в міжнародному приватному праві (1 год.)
6. Міжнародне авторське право (1 год.)

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

1. Право міжнародних організацій (1 год.)
2. Право Європейського Союзу (1 год.)
3. Міжнародне гуманітарне право (2 год.)
4. Зобов'язання в міжнародному приватному праві (1 год.)
5. Міжнародне авторське право (1 год.)

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Поняття міжнародного публічного права. (3 год.)
2. Право міжнародних договорів (5 год.)
3. Право зовнішніх зносин (6 год.)
4. Право міжнародних організацій (2 год.)
5. Право Європейського Союзу (6 год.)
6. Міжнародне кримінальне право (4 год.)
7. Міжнародне повітряне і космічне право (6 год.)
8. Міжнародне економічне право (6 год.)
9. Міжнародне морське право (3 год.)
10. Міжнародне екологічне право (3 год.)
11. Юридико-технічні методи регулювання відносин у міжнародному приватному праві (6 год.)

12. Суб'єкти міжнародного приватного права. (6 год.).
13. Право власності у міжнародному приватному праві (4 год.).
14. Договір у міжнародному приватному праві (6 год.).
15. Зобов'язання в міжнародному приватному праві (4 год.).
16. Міжнародне авторське право (1 год.).
17. Міжнародне патентне право (5 год.).
18. Міжнародне сімейне право (5 год.).
19. Міжнародне спадкове право (5 год.).
20. Розгляд спорів у судовому порядку. Нотаріальні дії. Розгляд спорів у порядку арбітражу (6 год.).

Підсумкова тека: письмовий підсумковий тестовий контроль, екзамен.

Методи навчання

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця з правознавства з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного педагогічного процесу. Це, наприклад, робота в малих групах, ділові та рольові ігри, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань, практичні справи.

Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів - майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань та вмінь студентів

Відмінно (А) (90-100 б.)

Студент, який глибоко і міцно оволодів програмовим матеріалом, логічно і чітко викладає його. Знає основні поняття, категорії, галузі, інститути та норми міжнародного публічного права, джерела і суб'єкти міжнародного публічного права, положення діючих міжнародних конвенцій та договорів, які відіграють важливу роль в регулюванні міждержавних відносин. Ґрунтовно опанував інструментарієм науки міжнародного публічного права; використовуючи юридичну термінологію, вільно володіє понятійним апаратом. У відповіді тісно пов'язує теоретичні матеріалом з практикою застосування норм міжнародного права. Має високий рівень в науково-дослідницькій роботі по вивченню та узагальненню юридичного матеріалу.

Добре (В) (82-89 б.)

Студент має ґрунтовні знання, твердо знає програмовий матеріал, ґрамотно і по суті викладає його, не допускаючи суттєвих помилок при відповіді на поставлене питання, обґрунтовуючи висновки на базі фактичного матеріалу.

Знає основні поняття, категорії, галузі, інститути та норми міжнародного публічного права, джерела і суб'єкти міжнародного публічного права, положення діючих міжнародних конвенцій та договорів, які відіграють важливу роль в регулюванні міждержавних відносин. На належному рівні опанував інструментарієм науки міжнародного публічного права; використовує юридичну термінологію, володіє понятійним апаратом. Але студент може допустити незначні неточності в формулюванні або класифікації.

Знає основні проблеми юридичної науки, питання становлення і розвитку міжнародного публічного права. держави і права. Вміє застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу та моделювання правових ситуацій, характеризувати юридичні категорії, припускаючи при цьому незначні неточності. Має достатньо високий рівень в науково-дослідницькій роботі по вивченню та узагальненню юридичного матеріалу.

Добре (C) (74-81 б.)

Студент знає програмовий матеріал, ґрамотно викладає його, не допускаючи суттєвих помилок при відповіді на поставлене питання. обґрунтовуючи висновки на базі фактичного матеріалу.

Знає основні поняття, категорії, галузі, інститути та норми міжнародного публічного права, джерела і суб'єкти міжнародного публічного права, положення діючих міжнародних конвенцій та договорів, які відіграють важливу роль в регулюванні міждержавних відносин. На достатньому рівні опанував інструментарієм науки міжнародного публічного права; використовує юридичну термінологію, володіє понятійним апаратом. Але студент може допустити неточності в формулюванні або класифікації.

Знає основні проблеми юридичної науки, питання становлення і розвитку міжнародного публічного права. держави і права. Вміє застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу та моделювання правових ситуацій, характеризувати юридичні категорії, припускаючи при цьому неточності. Має певний рівень в науково-дослідницькій роботі по вивченню та узагальненню юридичного матеріалу

Задовільно (D) (64-73 б.)

Студент, який оволодів знаннями лише основного матеріалу, але не засвоїв його ґлибоко, допускає неточності або помилки при викладенні теоретичного матеріалу. Студент не може належним чином пояснити теоретичні питання міжнародного процесу, відчуває труднощі при опрацюванні міжнародно-правових документів. Має прогалини в теоретичному курсі та практичному їх застосуванні. Має не достатній рівень в науково-дослідницькій роботі по вивченню та узагальненню юридичного матеріалу

Задовільно (E) (60-63 б.)

Студент має суттєві прогалини в знанні теоретичного змісту, основних політологічних термінів і понять, курс системно не засвоєно, навички аналізу обмежені.

Незадовільно (X) (35-59 б.)

Студент, який не знає значної частини програмового матеріалу, допускає суттєві помилки, невпевнено, з труднощами викладає теоретичний матеріал. Має фрагментарні знання з усього курсу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невиразна, обмежена, не вміє самостійно мислити. Не має достатнього рівня в науково-дослідницькій роботі по вивченню та узагальненню юридичного матеріалу

Незадовільно (F) (1-34 б.)

Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно.

Рекомендована література.

Базова

1. Абаренков В. П., Красулин Б. П. Разоружение. Справочник.— М.: Международные отношения, 1988.— 336 с. 2.
2. Анцелевич Г. А., Высоцкий А. Ф., Демиденко В. В., Щипцов А. А. Современное международное морское право и практика его применения Украиной.— К.: Наукова думка, 1995.— 343 с.
3. Ашавский Б. М. Межправительственные конференции.— М.: Международные отношения, 1980.— 126 с.
4. Барсегов Ю. Г. Территория в международном праве.— М.: Госюриздат,
5. Баскин Ю. Я., Фельдман Д. Й. История международного права.— М.: Просвещение, 1990.— 208 с.
6. Блищенко Й. П. Дипломатическое право.— М.: Высшая школа, 1990.— 287 с.
7. Богуславский М. М. Международное экономическое право.— М.: Международные отношения, 1986.— 303 с.
8. Богуславський М. М. Международное частное право: Учеб. Для студентов вузов. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Междунар. Отношения, 1994.
9. Боярс Ю. Р. Вопросы гражданства в международном праве. М.: Международные отношения, 1986.— 157 с.
10. Буткевич В. Г. Соотношение внутригосударственного и международного права.— К.: Вища школа, 1981.— 311 с.
11. Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право. Основи теорії. Підручник / За ред. В. Г. Буткевича. - К.: Либідь, 2002. - 608 с.
12. Василенко В. А. Основы теории международного права.— К.: Вища школа, 1988.— 287 с.
13. Джурович Р. Руководство по составлению внешнеторговых контрактов. - М.: Рос. право, 1992.
14. Международное частное право. Современные проблемы / РАН. Ин-т государства и права. - М.: ТЕИС, 1994.
15. Международное частное право: Учеб. пособие / Под ред. Г. К. Дмитриевой. - М.: Юрист, 1993.
16. Международные конвенции, Инкотермс 1990. - К.: ТПП Украины, 1995.
17. Международный коммерческий арбитраж: Закон Украины //

Допоміжна

1. Повітряний кодекс України // ВВР України. - 1993. - № 25.
2. Паризька Конвенція по охорону промислової власності. - 1883. - березня.
3. Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" // ВВР України. - 1991. - № 29.
4. Закон України "Про міжнародний комерційний арбітраж" // ВВР України, 6. Закон України "Про правовий статус іноземців" // ВВР України. - 1994. № 25.
5. Закон України "Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон" // Підприємництво і ринок України. - 1992. - № 12.
6. Закон України "Про виключну (морську) економічну зону України" // Підприємництво і ринок України. - 1995. - № 6.
7. Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів): Затв. наказом Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України від 5 жовтня 1995 року. №

75 // Бізнес. - 1995. - № 40. - 17 жовтня.

8. Перелік видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України: Затв. постановою Верховної Ради України від 17 червня 1992р. // ВВР України. - 1992.-№ 35.

Про внесення доповнення до Переліку видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України: Постанова Верховної Ради України від 15 липня 1994 р. // Підприємництво і ринок України - 1994. - № 8. 2002.— 608 с.

9. Міжнародно-правові стандарти поведінки працівників охоронних органів при підтриманні правопорядку: Документально-джерелознавчий довідник // Упоряд. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьев, І. Г. Кириченко.- К.: Національна академія внутрішніх справ України; Інститут держави права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002.

10. Молодцов С. В. Международное морское право.— М.: Международные отношения, 1987.— 168 с.

11. Молочков Ф. Ф. Дипломатический протокол и дипломатическая практика.— М.: Международные отношения, 1975. - 215с.

12. Морозов Г. Й. Международные организации. – М.,1974.—298с.

13. Морозов Г. Й. Международные организации: некоторые вопросы теории.— М.: Международные отношения, 1974.—

14. Мюллерсон Р. А. Соотношение международного и национального права.— М.: Наука, 1982.— 196 с.

15. Неліп М. І., Мережко О.О. Силовий захист прав людини: питання легітимності в сучасному міжнародному праві.—К.: Наукова думка, 1998.— 189 с.

16. Нешатаева Т. Н. Международные организации и новые тенденции в международно-правовом регулировании.— М.: Международные отношения, 1998.—

17. Основные сведения об Организации Объединенных Наций ООН. Департамент общественной информации.— М.: Международные отношения, 1995.— 221 с.

18. Очерки международного морского права / Отв. ред. В. М. Корецкий, Г. Й. Тункин.— М.: Международные отношения. 1962.— 135с.

19. Панов В. П. Международное уголовное право.— М.: Международные отношения, 1997.— 154 с.

20. Полторака А. Й., Савинский Л. Й. Вооруженные конфликты и международное право.— М.: Международные отношения, 1976.— 167с.

21. Признание в современном международном праве / Под. ред. Д. Й. Фельдмана.— М.: Наука, 1975.— 183 с.

22. Прусаков Ю. М. Безъядерные зоны. Международно-правовые вопросы.— Ростов на Дону, 1982.— 149 с.

263. Савицкий В. П. Уголовная юстиция: проблемы международного сотрудничества.— М.: Международные отношения, 1995.— 157с.

24. Сандровский К. К. Право внешних сношений.— К.: Вища школа, 1986.—210с.

25. Сандровский К. К. Специальные дипломатические миссии. Международно-правовые вопросы.— К.: Наукова думка, 1977.— 164с.

26. Сатоу Я. Руководство по дипломатической практике.— М.: Международные отношения, 1961.— 198 с.

27. Семенов В. С. Вооруженные силы ООН.—М.: Международные отношения, 1976.—138 с.

28. Словарь международного воздушного права / Отв. ред. Ю. Н. Малеев.— М.: Международные отношения, 1988.— 543 с.

29. Словарь международного морского права / Отв. ред. Ю. Г. Барсегов.— М.: Международные отношения, 1985.— 469 с.

30. Соколов В. А. Правовые формы прекращения состояния войны.— М.: Международные отношения, 1963.— 197 с.
31. Сперанская Л. В. Международно-правовая ответственность государств за загрязнение Мирового океана.— М.: Международные отношения, 1984.— 163с.
32. Суверенітет України і міжнародне право / Відп. ред. В. Н.Денисов, В. І. Євінтов— К.: Манускрипт, 1995.— 360 с.
33. Талалаев А.Н. Право международных договоров. Договоры с участием международных организаций.— М.: Международные отношения, 1989.— 270с.
34. Талалаев А. Н. Право международных договоров. Общие вопросы.— М.: Международные отношения, 1980.— 312 с.
35. Тимченко Л.Д. Міжнародне право: Навч. посіб. для дистанційного навчання. – К.: Університет «Україна», 2007. – 224 с.
36. Тимченко Л.Д. Правопреемство государств: опыт конца XX века.— Харьков: МВД Украины. Ун-т внутр. дел, 1999.—116с.

Інформаційні ресурси

1. Сайт представництва ООН в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.un.org.ua/ua/>
2. Офіс Ради Європи в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.coe.kiev.ua/>
3. Міжнародне право - Тимченко Л.Д.
http://pidruchniki.ws/1186112449432/pravo/mizhnarodne_pravo_-_timchenko_ld
4. Міжнародне приватне право - Довгерт А.С.
http://pidruchniki.ws/1999040547987/pravo/mizhnarodne_privatne_pravo_-_dovgert_ac
5. Міжнародне приватне право - Фединяк Г.С.
http://pidruchniki.ws/1584072047166/pravo/mizhnarodne_privatne_pravo_-_fedinyak_gs
6. Міжнародне публічне право - Репецький В. М.
http://pidruchniki.ws/1584072046657/pravo/mizhnarodne_publichne_pravo_-_repetskiy_v_m

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ дисципліни «Міжнародне право (приватне, публічне)» для студентів заочної форми навчання

Мета самостійного опрацювання тем курсу:

1. Знаходити серед великої кількості джерел потрібну інформацію.
2. Працювати з декількома джерелами, аналізувати одне і те ж явище з точки зору різних авторів і підходів.
3. Аналізувати матеріал з метою виділити головне або суть питання, яке розглядається.

Завдання 1.

Питання для самостійного контролю.

1. Розвиток науки міжнародного приватного права.
2. Правові системи як об'єкти дослідження в МПП.
3. Мета порівняльно-правового методу.
4. Види матеріально-правових норм в МПП.
5. Уніфіковані норми в МПП.
6. Аналіз застосування колізійної норми.
7. Місце колізійних норм у джерелах права.
8. Основні способи вирішення питання кваліфікації в МПП.
9. Застереження про публічний порядок.

10. Зворотнє відсилання та відсилання до закону третьої держави в МПП.
11. Обхід закону в МПП.
12. Засади регулювання правового статусу фізичних осіб в МПП.
13. Особливості правового статусу біпатридів.
14. Транснаціональні корпорації та міжнародні юридичні особи.
15. Правове регулювання діяльності ТНК.

Завдання 2.

Підготуватися до виконання тестових завдань.

1. До сфери регулювання міжнародного приватного права входять:

- а) міжнародні колізії;
- б) внутрішні національні колізії;
- в) доктринальні колізії;
- г) правильно все вище зазначене.

2. До матеріально-правових норм у міжнародному приватному праві не відносяться:

- а) уніфіковані норми міжнародних договорів;
- б) норми національного законодавства які регулюють відносини з участю іноземного елемента;
- в) норми міжнародних й торговельних звичаїв;
- г) особиста думка судді.

3. До системи міжнародного приватного права не відносяться питання:

- а) шлюбно-сімейного права ;
- б) гуманітарного права;
- в) спадкового права.

4. До джерел міжнародного приватного права не відносяться:

- а) міжнародна угода;
- б) внутрішній закон держави;
- в) міжнародний звичай;
- г) національна судова практика.

5. Уніфікація у міжнародному приватному праві означає:

- а) процес створення в різних державах одноманітних загальнообов'язкових правових норм для двох чи більше держав, а також забезпечення їх однозначного тлумачення і застосування;
- б) процес створення на основі докорінної переробки нормативно-правових актів зведених нормативних актів з різних питань;
- в) об'єднання нормативно-правових актів у збірники чи зібрання, розташування їх у певному порядку без зміни змісту.

6. Засобами уніфікації норм є:

- а) міжнародні договори;
- б) типові (модельні) закони;
- в) кодифіковані зводи міжнародних торговельних звичаїв;
- г) рішення Президента держави;
- д) правильно все вище зазначене.

7. Колізійна норма – це:

- а) норма, яка визначає, право якої держави повинно бути застосоване до даних правовідносин, «ускладнених» іноземним елементом;
- б) загальнообов'язкове, формально визначене загальне правило поведінки встановлено або санкціоновано державою і охороняється нею від порушення;
- в) сукупність прав, норм та інститутів, які регулюють певну сферу суспільних відносин.

8. До основних формул прикріплення належать:

- а) особистий закон фізичної особи (lex personalis);
- б) закон «національності» юридичної особи (lex societatis);
- в) закон місця знаходження речі (lex rei sitae);
- г) закон, обраний особою, яка здійснила правочин (lex voluntatis);
- д) закон місця здійснення акту (lex loci actus);
- е) закон країни продавця (lex venditoris);
- ж) правильно все вище зазначене.

9. Варіантами вирішення конфлікту кваліфікацій колізійної норми є:

- а) кваліфікація за законом суду (lege fori);
- б) кваліфікація за іноземним законом (lege causae);
- в) кваліфікація за принципом «автономної кваліфікації»;
- г) правильно все вище зазначене.

10. Зворотне відсилання та відсилання до права третьої країни – це:

- а) результат зіткнення (колізії) колізійних норм різних держав, який призводить до того, що іноземне право, обране на підставі вітчизняної колізійної норми, відсилає назад чи до права третьої країни;
- б) результат узгодження воль держав на підставі міжнародного договору;
- в) результат не в регульованих відносин між державами;
- г) правильно все вище зазначене.

11. Юридичною підставою застосування іноземного права на території певної держави є:

- а) імперативна норма;
- б) колізійна норма;
- в) диспозитивна норма;
- г) правильно все вище зазначене.

12. Правовим режимом для іноземців в міжнародному приватному праві є:

- а) національний режим;
- б) режим найбільшого сприяння;
- в) спеціальний режим;
- г) правильно все вище зазначене.

13. Національний режим для іноземних громадян передбачає:

- а) надання іноземним громадянам і юридичним особам такого ж режиму, що і вітчизняним громадянам і юридичним особам;
- б) надання іноземцям таких прав та / або встановлення таких обов'язків, які надані для громадян будь-якої третьої країни, які перебувають на території даної країни в найбільш вигідному у правовому відношенні становищі;
- в) надання іноземцям у будь – якій сфері певних прав/ або встановленні для них певних обов'язків, які відрізняються від тих, що передбаченні для власних громадян відповідної держави.

14. Режим найбільшого сприяння для іноземних громадян передбачає:

- а) надання іноземним громадянам і юридичним особам такого ж режиму, що і вітчизняним громадянам і юридичним особам;
- б) надання іноземцям таких прав та / або встановлення таких обов'язків, які надані для громадян будь-якої третьої країни, які перебувають на території даної країни в найбільш вигідному у правовому відношенні становищі;
- в) надання іноземцям у будь – якій сфері певних прав/ або встановленні для них певних обов'язків, які відрізняються від тих, що передбаченні для власних громадян відповідної держави.

15. Спеціальний режим для іноземних громадян передбачає:

- а) надання іноземним громадянам і юридичним особам такого ж режиму, що і вітчизняним громадянам і юридичним особам;

- б) надання іноземцям таких прав та / або встановлення таких обов'язків, які надані для громадян будь-якої третьої країни, які перебувають на території даної країни в найбільш вигідному у правовому відношенні становищі;
- в) надання іноземцям у будь – якій сфері певних прав/ або встановленні для них певних обов'язків, які відрізняються від тих, що передбаченні для власних громадян відповідної держави.

16. Відповідно до Закону України «Про громадянство» від 18.01.2001 р. фізичні особи за ознакою громадянства поділяються на:

- а) громадян України;
- б) іноземних громадян (підданих);
- в) осіб з подвійним громадянством (біпатридів);
- г) осіб без громадянства (апатридів);
- д) правильно все вище зазначене.

17. До категорій іноземних громадян та осіб без громадянства не відносяться:

- а) іммігранти;
- б) іноземці, які тимчасово перебувають на території України;
- в) особи, яким надано політичний притулок;
- г) громадяни України.

18. Документами, що дають право на виїзд з України і в'їзд в Україну та посвідчують особу громадянина України під час перебування за її межами є:

- а) паспорт громадянина України;
- б) проїзний документ дитини;
- в) дипломатичний паспорт;
- д) службовий паспорт;
- г) посвідчення особи моряка;
- д) правильно все вище зазначене.

19. Правовий статус громадян України за кордоном визначається:

- а) законодавством держави їх перебування;
- б) нормами міжнародних угод;
- в) міжнародними звичаями;
- г) загальними принципами міжнародного права;
- д) правильно все вище зазначене.

20. Віденська конвенція ООН «Про договори міжнародної купівлі-продажу товарів» прийнята:

- а) 1980 році, набула чинності з 1988 р.;
- б) 1958 році, набула чинності з 1960 р.;
- в) 2001 році, набула чинності з 2005 р.

21. ЮНІСТРАЛ – це:

- а) Комісія ООН по праву міжнародної торгівлі;
- б) Комісія ООН по захисту прав людини;
- в) Комітет ООН по правам дитини.

22. Основними міжнародними документами, що регулюють автомобільні перевезення вважаються:

- а) Віденська конвенція про дорожній рух (1968 р.);
- б) Віденська конвенція про дорожні знаки та сигнали (1968 р.);
- в) європейська угода про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів (1957 р.);
- г) конвенція про договір міжнародного перевезення вантажів по дорогах (1956 р., 1978 р.);
- д) Європейська угода про міжнародні автомагістралі (1975 р.);
- е) Конвенція про договір міжнародного автомобільного перевезення пасажирів та вантажу (1973 р.);
- ж) правильно все вище зазначене.

23. Основними міжнародними документами, що регулюють перевезення внутрішніми водними шляхами (змішаними шляхами: ріка – море) вважаються:

- а) Кодекс торговельного мореплавства;
- б) Конвенція про обмеження відповідальності власників суден внутрішнього плавання (1973 р.);
- в) Конвенція про договір міжнародного перевезення пасажирів та багажу внутрішніми водними шляхами (1976 р.);
- г) Європейська угода про міжнародне перевезення небезпечних вантажів внутрішніми водними шляхами (2000 р.);
- д) правильно все вище зазначене.

24. За державою як суб'єктом майнових відносин закріплюють:

- а) імунітет від дії законодавства іноземної держави;
- б) судовий імунітет;
- в) імунітет власності держави;
- г) імунітет угод держави;
- д) правильно все вище зазначене.

25. До правочинів з іноземним елементом в міжнародному правному праві відносяться ті які передбачені:

- а) зовнішньоекономічним договором (контрактом);
- б) міжнародним комерційним правчином;
- в) міжнародні договори споживання;
- г) правильно все вище зазначене.

Завдання 3.

Питання та завдання для самостійного контролю.

1. Об'єднання підприємств та законодавство України.
2. Держава у цивільних правовідносинах з "іноземним елементом".
3. Імунітет держави та його види.
4. Україна як суб'єкт МПП.
5. Колізійні питання права власності за законодавством України. 21. Імпорт (експорт) товарів посередниками.
6. Бартерні (товарообмінні) операції.
7. Договори та законодавство України про усиновлення.
8. Двосторонні договори України про працевлаштування та соціальний захист працівників.
9. Вплив усупільнення виробництва та науково-технічного прогресу на деліктні зобов'язання.
10. Конвенція про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів.
11. Майнові права та обов'язки подружжя за національним правом.
12. Особисті відносини подружжя за національним правом.
13. Механізм врегулювання спорів у межах Світової організації торгівлі.
14. МАГІ - багатостороннє агентство по гарантіям інвестицій.
15. Транснаціональні корпорації та міжнародні юридичні особи.

Завдання 4.

Підготуватися до виконання тестових завдань.

1. Конвенція про захист прав та основних свобод прийнята:

- а) Рим, 04. XI. 1950 р.
- б) Страсбург, 04. XI. 1955 р.
- в) Париж, 04. XI. 1960 р.
- г) інше _____

2. Уряди держав – членів Ради Європи, які підписали Конвенцію, брали до уваги:

- а) Акт проголошення незалежності України (ВР України, 24.08.1991);
- б) Загальну декларацію прав людини (ООН, 10.12.1948);
- в) Пакти й Конституції законів та вольностей війська Запорізького (5.04.1710)
- г) Інше _____

3. Назвіть права і свободи людини, які гарантуються кожному, хто перебуває під юрисдикцією Високих Договірних Сторін (держав-членів Ради Європи):

1) _____	9) _____
2) _____	10) _____
3) _____	11) _____
4) _____	12) _____
5) _____	13) _____
6) _____	14) _____
7) _____	15) _____
8) _____	16) _____

4. Дайте коротку характеристику, трьом зазначеним Вами, правам і свободам людини (2-3 речення близьких до тексту Конвенції)

- а)
- б)
- в)

5. Для забезпечення дотримання зобов'язань за Конвенцією, держави члени Ради Європи, створили:

- а) Гаазький суд;
- б) Європейський суд;
- в) Мюнхенський суд;
- г) Інше _____

6. Місце знаходження зазначеного суду:

- а) Мюнхен;
- б) Страсбург;
- в) Гаага;
- г) Інше _____

7. На території якої держави знаходиться зазначений суд:

- а) Німеччина;
- б) Італія;
- в) Франція;
- г) Інше _____

8. Суд функціонує:

- а) на постійній основі;
- б) на тимчасовій основі;
- в) на період розгляду справ.

9. Кількісний склад суддів:

- а) 18;
- б) 24;
- в) 38;
- г) Інше _____

10. Критерієм добору суддів є:

- а) Високі моральні якості, кваліфікація, визнаний авторитет;
- б) Вища юридична освіта, досвід роботи, вчене звання;
- в) вища освіта, науковий ступінь в галузі права, державне визнання;

г) Інше _____

11. Судді від кожної держави члена Ради Європи:

- а) обираються;
- б) призначаються;
- в) проголошуються;
- г) Інше _____

12. Строк повноважень суддів:

- а) шість років;
- б) шість років, однак строк повноважень половини складу суддів обраних на перших виборах, спливає через три роки;
- в) вісім років, однак строк повноважень половини складу суддів, обраних на перших виборах, спливає через чотири роки;
- г) Інше _____

13. Строк повноважень суддів спливає, коли вони досягають:

- а) 80-річного віку;
- б) 70-річного віку;
- в) 60-річного віку;
- г) Інше _____

14. Юрисдикція Суду поширюється:

- а) на всі питання, які стосуються тлумачення та застосування Конвенції і протоколів до неї;
- б) на частину питань, які стосуються тлумачення та застосування Конвенції і протоколів до неї;
- в) на важливі питання, які стосуються тлумачення та застосування Конвенції і протоколів до неї;
- г) Інше _____

15. Суд не розглядає жодної заяви, якщо вона:

- а) є анонімною;
- б) є несумісною з положенням Конвенції або протоколів до неї, явно необгрунтованою або є зловживанням правом на подання заяви;
- в) є написаною українською або російською мовами без перекладу на англійську;
- г) Інше _____

16. Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї то він:

- а) передбачає потерпілій стороні лише часткову компенсацію;
- б) надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію;
- в) повертає справу державі - члену Ради Європи, для вирішення питання по суті;
- г) Інше _____

17. Рішення Суду є:

- а) остаточним та обов'язковим для сторін;
- б) не є остаточним та обов'язковим для сторін;
- в) остаточним та обов'язковим, за умови його опублікування;
- г) Інше _____

18. Витрати Суду:

- а) покладаються на уряд держави – члена Ради Європи;
- б) покладаються Раді Європи;
- в) покладаються пропорційно на сторони в справі;
- г) Інше _____

19. Судді під час виконання своїх обов'язків:

- а) користуються привілеями та імунітетами;
- б) не користуються привілеями та імунітетами;
- в) користуються привілеями та імунітетами, за умови якщо держава – член ради Європи офіційно звернеться з таким проханням;
- г) Інше _____

20. До джерел міжнародного приватного права не відносяться:

- а) внутрішній закон держави;
- б) міжнародний звичай;
- в) міжнародна угода;
- г) національна судова практика.

21. Уніфікація у міжнародному приватному праві означає:

- а) процес створення в різних державах одноманітних загальнообов'язкових правових норм для двох чи більше держав, а також забезпечення їх однозначного тлумачення і застосування;
- б) об'єднання нормативно-правових актів у збірники чи зібрання, розташування їх у певному порядку без зміни змісту;
- в) процес створення на основі докорінної переробки нормативно-правових актів зведених нормативних актів з різних питань.

22. Засобами уніфікації норм є:

- а) рішення Президента держави;
- б) міжнародні договори;
- в) кодифіковані зводи міжнародних торговельних звичаїв;
- г) типові (модельні) закони;
- д) правильно все вище зазначене.

23. Юридичною підставою застосування іноземного права на території певної держави є:

- а) диспозитивна норма;
- б) імперативна норма;
- в) колізійна норма;
- г) правильно все вище зазначене.

24. Відповідно до Закону України «Про громадянство» від 18.01.2001 р. фізичні особи за ознакою громадянства поділяються на:

- а) громадян України;
- б) правильно все вище зазначене;
- в) осіб з подвійним громадянством (біпатридів);
- г) осіб без громадянства (апатридів);
- д) іноземних громадян (підданих).

25. Правовий статус громадян України за кордоном визначається:

- а) міжнародними звичаями;
- б) загальними принципами міжнародного права;
- в) законодавством держави їх перебування;
- г) нормами міжнародних угод;
- д) правильно все вище зазначене.

Рекомендована література.

Базова

2. Абаренков В. П., Красулин Б. П. Разоружение. Справочник.— М.: Международные отношения, 1988.— 336 с. 2.
3. Анцелевич Г.А., Высоцкий А.Ф., Демиденко В.В., Щипцов А.А. Современное международное морское право и практика его применения Украиной.— К.: Наукова думка, 1995.— 343с.

4. Ашавский Б. М. Межправительственные конференции. — М.: Международные отношения, 1980.— 126 с.
5. Барсегов Ю. Г. Территория в международном праве.— М.: Госюриздат,
6. Баскин Ю. Я., Фельдман Д. Й. История международного права.— М.: Просвещение, 1990.— 208 с.
7. Блищенко Й. П. Дипломатическое право.— М.: Высшая школа, 1990.— 287 с.
8. Богуславский М. М. Международное экономическое право.— М.: Международные отношения, 1986.— 303с.
9. Богуславський М. М. Международное частное право: Учеб. Для студентов вузов. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Междунар. Отношения, 1994.
10. Боярс Ю. Р. Вопросы гражданства в международном праве. М.: Международные отношения, 1986.— 157 с.
11. Буткевич В. Г. Соотношение внутригосударственного и международного права.— К.: Вища школа, 1981.— 311 с.
12. Буткевич В.Г., Мицик В.В., Задорожній О.В. Міжнародне право. Основи теорії. Підручник / За ред. В.Г.Буткевича. – К.: Либідь, 2002. – 608 с.
13. Василенко В. А. Основы теории международного права.-К.: Вища школа, 1988.-287с.
14. Джурович Р. Руководство по составлению внешнеторговых контрактов.-М.: Рос. право, 1992.
15. Международное частное право. Современные проблемы / РАН. Ин-т государства и права. - М.: ТЕИС, 1994.
16. Международное частное право: Учеб. пособие / Под ред. Г. К. Дмитриевой. - М.: Юрист, 1993.
17. Международные конвенции, Инкотермс 1990. - К.: ТПП Украины, 1995.
18. Международный коммерческий арбитраж: Закон Украины //

Допоміжна

1. Повітряний кодекс України //ВВР України. - 1993. - № 25.
2. Паризька Конвенція по охорону промислової власності. - 1883. - березня.
3. Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" // ВВР України.-1991.-№29.
4. Закон України "Про міжнародний комерційний арбітраж" // ВВР України, 6. Закон України "Про правовий статус іноземців" // ВВР України. -1994. №25.
5. Закон України "Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон" // Підприємництво і ринок України.-1992.-№12.
6. Закон України "Про виключну (морську) економічну зону України" // Підприємництво і ринок України. - 1995. - № 6.
7. Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів): Затв. наказом Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України від 5 жовтня 1995 року. № 75 // Бізнес. - 1995. - № 40. - 17 жовтня.
8. Перелік видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України: Затв. постановою Верховної Ради України від 17 червня 1992р. // ВВР України.-1992.-№ 35.
- Про внесення доповнення до Переліку видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України: Постанова Верховної Ради України від 15 липня 1994 р. // Підприємництво і ринок України - 1994. - № 8. 2002.— 608 с.
9. Міжнародно-правові стандарти поведінки працівників охоронних органів при підтриманні правопорядку: Документально-джерелознавчий довідник // Упоряд. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, І. Г. Кириченко.- К.: Національні академія внутрішніх

- справ України; Інститут держави права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002.
10. Молодцов С. В. Международное морское право.— М.: Международные отношения, 1987.— 168 с.
  11. Молочков Ф. Ф. Дипломатический протокол и дипломатическая практика.— М.: Международные отношения, 1975. - 215с.
  12. Морозов Г. Й. Международные организации. – М.,1974.—298с.
  13. Морозов Г. Й. Международные организации: некоторые вопросы теории.— М.: Международные отношения, 1974.—
  14. Мюллерсон Р. А. Соотношение международного и национального права.— М.: Наука, 1982.— 196 с.
  15. Неліп М. І., Мережко О.О. Силовий захист прав людини: питання легітимності в сучасному міжнародному праві.—К.: Наукова думка, 1998.— 189 с.
  16. Нешатаева Т. Н. Международные организации и новые тенденции в международно-правовом регулировании.— М.: Международные отношения, 1998.—
  17. Основные сведения об Организации Объединенных Наций ООН. Департамент общественной информации.— М.: Международные отношения, 1995.— 221 с.
  18. Очерки международного морского права / Отв. ред. В. М. Корецкий, Г. Й. Тункин.— М.: Международные отношения. 1962.— 135с.
  19. Панов В. П. Международное уголовное право.— М.: Международные отношения, 1997.— 154 с.
  20. Полторака А. Й., Савинский Л. Й. Вооруженные конфликты и международное право.— М.: Международные отношения, 1976.— 167с.
  21. Признание в современном международном праве / Под. ред. Д. Й. Фельдмана.— М.: Наука, 1975.— 183 с.
  22. Прусаков Ю. М. Безъядерные зоны. Международно-правовые вопросы.— Ростов на Дону, 1982.— 149 с.
  23. Савицкий В. П. Уголовная юстиция: проблемы международного сотрудничества.— М.: Международные отношения, 1995.— 157с.
  24. Сандровский К. К. Право внешних сношений.— К.: Вища школа, 1986.—210с.
  25. Сандровский К. К. Специальные дипломатические миссии. Международно-правовые вопросы.— К.: Наукова думка, 1977.— 164с.
  26. Сатоу Я. Руководство по дипломатической практике.— М.: Международные отношения, 1961.— 198 с.
  27. Семенов В. С. Вооруженные силы ООН.—М.: Международные отношения, 1976.— 138 с.
  28. Словарь международного воздушного права / Отв. ред. Ю. Н. Малеев.— М.: Международные отношения, 1988.— 543 с.
  29. Словарь международного морского права / Отв. ред. Ю. Г. Барсегов.— М.: Международные отношения, 1985.— 469 с.
  30. Соколов В. А. Правовые формы прекращения состояния войны.— М.: Международные отношения, 1963.— 197 с.
  31. Сперанская Л. В. Международно-правовая ответственность государств за загрязнение Мирового океана.— М.: Международные отношения, 1984.— 163с.
  32. Суверенітет України і міжнародне право / Відп. ред. В. Н.Денисов, В. І. Євінтов— К.: Манускрипт, 1995.— 360 с.
  33. Талалаев А.Н. Право международных договоров. Договоры с участием международных организаций.— М.: Международные отношения, 1989.— 270с.
  34. Талалаев А. Н. Право международных договоров. Общие вопросы.— М.: Международные отношения, 1980.— 312 с.
  35. Тимченко Л.Д. Міжнародне право: Навч. посіб. для дистанційного навчання. – К.: Університет «Україна», 2007. – 224 с.
  36. Тимченко Л.Д. Правопреемство государств: опыт конца XX века.— Харьков: МВД

України. Ун-т внутр. дел, 1999.—116с.

Інформаційні ресурси

1. Сайт представництва ООН в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.un.org.ua/ua/>
2. Офіс Ради Європи в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.coe.kiev.ua/>
3. Міжнародне право - Тимченко Л.Д.
http://pidruchniki.ws/1186112449432/pravo/mizhнародne_pravo_-_timchenko_ld
4. Міжнародне приватне право - Довгерт А.С.
http://pidruchniki.ws/1999040547987/pravo/mizhнародne_privatne_pravo_-_dovgert_ac
5. Міжнародне приватне право - Фединяк Г.С.
http://pidruchniki.ws/1584072047166/pravo/mizhнародne_privatne_pravo_-_fedinyak_gs
6. Міжнародне публічне право - Репецький В. М.
http://pidruchniki.ws/1584072046657/pravo/mizhнародne_publichne_pravo_-_repetskiy_v_m

Теми контрольних робіт

Варіант №1

1. Державні кордони. Делімітація та демаркація
2. Міжнародні трудові відносини

Варіант №2

1. Територія і міжнародне право. Територіальні спори і претензії
2. Міжнародне спадкове право

Варіант №3

1. Реалізація норм міжнародного права. Імплементация
2. Міжнародне сімейне право

Варіант №4

1. ООН: створення, мета, принципи, структура та діяльність
2. Міжнародне авторське право. Міжнародне патентне право

Варіант №5

1. Колективні органи: класифікація, функції. Міжнародні колективні органи (історія створення, сутність).
2. Договори міжнародної купівлі-продажу

Варіант №6

1. Міжнародна відповідальність. Міжнародний делікт.
2. Право власності в міжнародному приватному праві.

Варіант №7

1. Односторонні міжнародні акти держав.
2. Юридичні факти в міжнародному приватному праві

Варіант №8

1. Дипломатичне право. Консульське право. Право спеціальних місій і дипломатичне право міжнародних організацій.
2. Держава як суб'єкт міжнародного приватного права

Варіант №9

1. Міжнародна боротьба зі злочинністю
2. Юридичні особи в міжнародному приватному праві.

Варіант №10

1. Внутрішні води, територіальні води, морські простори за межами територіального моря і їх правове регулювання.
2. Громадяни як суб'єкт міжнародного приватного права.

Варіант №11

1. Континентальний шельф, виключно економічна зона, міжнародний район морського дна і їх міжнародно-правове регулювання.
2. Тлумачення, кваліфікація та «конфлікт кваліфікацій» у міжнародному приватному праві.

Варіант №12

1. Міжнародні організації в галузі освоєння світового океану
2. Методи регулювання відносин у міжнародному приватному праві.

Варіант №13

1. Міжнародні економічні організації
2. Джерела міжнародного приватного права

Варіант №14

1. Право політичного притулку.
2. Принципи і функції міжнародного приватного права

Варіант №15

1. Міжнародно-правова регламентація положення населення
2. Поняття і предмет міжнародного приватного права.

ПОЛІТОЛОГІЯ

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу:

Метою вивчення курсу “Політологія” є виховання громадянина демократичного суспільства, який володіє певною сумою знань про політичні процеси і явища, функціонування політичних інститутів, здійснення політичної влади, який володіє методикою політичного дослідження, практичними навичками компетентного, конструктивного, відповідального аналізу, правильної поведінки в суспільно-політичній сфері, вміння у рамках Конституції та закону захистити свої інтереси, поважаючи інтереси і права інших людей свого суспільства. Вивчення політології сприяє залученню молодих фахівців до досягнень світової суспільно-політичної думки

Завдання курсу:

теоретичні:

- знати об'єкт та предмет політології, основні етапи розвитку політології;

- знати зміст, структуру і функції політичної влади, принципи її організації і функціонування;
- аналіз місця і ролі держави і політичних партій як інститутів політичної системи;
- визначення структури і елементів політичної культури, основних видів політичної поведінки;

практичні:

- сформувані такі якості, як політична толерантність, готовність до компромісу і партнерства, вміння слухати і розуміти іншого;
- закріпити почуття громадського обов'язку і відповідальності;
- сформувані вміння аналізувати суспільні явища й узагальнювати політичний досвід управління суспільством, прогнозувати політичні події;
- сформувані навички аргументації поглядів, думок, оцінок самостійного формування політичних пріоритетів;
- придбання навичок публічного виступу і спілкування.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- об'єкт, предмет і метод політології, володіти її понятійно-категоріальним апаратом;
- світові і українські політологічні школи, концепції і доктрини;
- політичні феномени і цінності: політична діяльність, політичний процес, політична влада, політична система і політичний режим, політичний конфлікт, політичні еліти і політичне лідерство, політична свідомість і політична культура, демократія, консенсус, громадянське суспільство, світовий політичний процес;
- суть і функції держави в політичній системі суспільства;
- основні політичні партії, громадські організації і рухи;

вміти:

- розпізнавати різні види владних відносин, специфіку політичної влади, її сутність, структуру, характерні ознаки, типи і функції;
- орієнтуватись в проблемах поділу влад, формах державного устрою і формах державного правління;
- розпізнавати прояви прямої і представницької демократії, сприяти їх утвердженню в сучасному українському суспільстві;
- формувати і відстоювати свою життєву (політичну позицію, чітко розуміти свої громадянські права, свободи і обов'язки, відстоювати принципи правової держави і громадянського суспільства);
- давати раціонально-критичну оцінку діям різних політичних партій і лідерів з позицій загальнонаціональних інтересів;
- орієнтуватися в міжнародному політичному житті, геополітичній обстановці, мати уявлення про місце і статус України в сучасному світі;
- об'єктивно і критично оцінювати життєво важливу соціальну інформацію;
- готувати повідомлення на політичну тематику, брати участь в політичних дискусіях, передвиборних компаніях, масових і групових опитуваннях громадської думки;
- жити в умовах політичного плюралізму, формувати культуру опозиції, робити посильний внесок в гармонізацію міжособистісних, міжнаціональних і міжпартійних відносин.

Міждисциплінарні зв'язки:

Зміст навчальної дисципліни «Політологія» ґрунтується на досягненнях таких навчальних дисциплін, як історія України, філософія, соціологія, конституційне право України. Політологічні знання спираються на принципи комплексного вивчення студентами суспільних наук, що передбачає оволодіння ними низки історичних, філософських, економічних та соціальних дисциплін.

Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ПОЛІТИЧНА НАУКА: ОБ'ЄКТ, ПРЕДМЕТ, СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК

Тема 1. Політологія як наука і навчальна дисципліна.

Політика як соціальне явище. Сутність, структура і функції політики. Політологія в системі суспільних наук. Предмет політології. Закономірності політології. Структура та функції політології. Методологія політології. Категорії політології.

Тема 2. Генезис і розвиток світової політичної думки.

Політичні уявлення Стародавнього Сходу. Політична думка античності: політична програма Платона і Аристотеля. Політична думка Європейського Середньовіччя (Аврелій Августин, Фома Аквінський). Політична думка епохи Відродження (Н. Макіавеллі). Формування раціоналістичних концепцій політики. (Дж. Локк, Вольтер, Монтеск'є, Руссо).

Тема 3. Політико-правові вчення в історії політичної думки України.

Зародження національної політико-правової ідеології. Ідеї формування періоду Української гетьманської державності. Політико-правові погляди П.Орлика та їх вплив на розвиток національної політичної і правової ідеології. Становлення ліберального і демократичного напрямків державно-правової думки. Програмні документи і погляди представників Кирило-Мефодіївського товариства. Політична діяльність та державно-правові вчинки М.Грушевського і В. Винниченка.

Тема 4. Основні напрямки сучасної зарубіжної політології.

Соціальний конфлікт: сутність і природа. Основні концепції соціального конфлікту у сучасній зарубіжній політології («конфліктна модель суспільства» Р. Дарендорфа, «загальна теорія конфлікту» К.Болдінга). Функції і типологія конфліктів. Політичний конфлікт і політична криза. Поведінкові концепції влади. Теорія еліт і політика концепції «політичного класу» Г. Моска. Меритократична модель розвитку суспільства. Політична еліта і політичне лідерство.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА – МЕХАНІЗМ ЗДІЙСНЕННЯ ВЛАДИ

Тема 1. Політична влада і політична система суспільства.

Влада як системоутворюючий чинник політичної системи. Основні концепції політичної влади. Форми та механізми політичної влади. Поняття легітимності влади та види легітимності. Принцип поділу влади: теорія і практика. Поняття і структура політичної системи. Держава в політичній системі суспільства. Проблеми становлення політичної системи України.

Тема 2. Політичні партії в політичній системі.

Поняття, ознаки і типологія політичних партій. Типологія партійної системи. Роль і функції партії у політичному житті. Політичні партії і пропорційні виборчі системи. Причини переходу до багатопартійності. Проблеми становлення багатопартійності в Україні. Політичні партії і громадські об'єднання і рухи. Головні напрями реформування політичної системи України.

Тема 3. Політична свідомість і політична культура.

Поняття «політична свідомість». Типи політичної свідомості. Поняття «політичної культура»: зміст і структура. Типологія політичних культур. Політична свідомість і політична поведінка в структурі політичної культури. Політична культура в сучасній Україні.

Тема 4. Політичний процес.

Зміст політичного процесу: політична діяльність, парламентська діяльність, політичні рішення. Стратегія і тактика в політиці. Політичний маркетинг. Політична стабільність і конфлікти. Дослідження політичного ринку. Вивчення громадської думки. Виборча інженерія. Імідж. Політична реклама.

Змістові модулі навчальної дисципліни

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

1. Політологія як наука і навчальна дисципліна. (1 год.)
2. Основні напрямки сучасної зарубіжної політології. (1 год.)
3. Політична влада і політична система суспільства. (1 год.)
4. Політичні партії в політичній системі(1 год.)

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

1. Генезис і розвиток світової політичної дум. (1 год.)
2. Влада як категорія політичної науки. (1 год.)
3. Політична свідомість і політична культура. (1 год.)
4. Майбутнє людства: можливі варіанти (1 год.)

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Політологія як наука і навчальна дисципліна. (7 год.)
2. Генезис і розвиток світової політичної думки (7 год.)
3. Політико-правові вчення в історії політичної думки України. (6 год.)
4. Основні напрямки сучасної зарубіжної політології. (9 год.)
5. Влада як категорія політичної науки. (5 год.)
6. Політична влада і політична система суспільства (7 год.)
7. Політичні партії в політичній системі(6 год.)
8. Політична свідомість і політична культура(5 год.)
9. Політичний процес(6 год.)
10. Людина та політика. (4 год.)
11. Майбутнє людства: можливі варіанти(3 год.)

Підсумкова тека: письмовий підсумковий тестовий контроль, екзамен.

Методи навчання

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця з правознавства з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного педагогічного процесу. Це, наприклад, робота в малих групах, ситуативне моделювання,

опрацювання дискусійних питань, кейс-метод, рольові та ділові ігри, метод «Займи позицію».

Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань та умінь студентів

Відмінно А 90-100 б.

Студент має глибокі і системні знання сутності і змісту політичних явищ і процесів, вільно володіє основними політологічними термінами і категоріями, знає основні проблеми політичних, партійних і виборчих систем, політичної культури, генезису політичних ідей. Вміє аналізувати як теоретичні, таку і практичні питання сучасної політичної науки і застосовувати здобуті знання у процесі моделювання практичних ситуацій.

Володіє умінням визначати актуальні проблеми сучасної політичної науки. Вміє порівнювати політичні процеси і явища, узагальнювати досвід сучасних держав і політичних лідерів як у сфері внутрішньої, так і зовнішньої політики.

Добре В82-89 б.

Студент має ґрунтовні і системні знання основних проблем усього курсу, але може допустити окремі помилки у формулюванні понятійно-категоріального апарату політології. Вміє аналізувати базову термінологію, володіє знаннями історико-теоретичного характеру, розуміє процеси трансформації сучасних політичних явищ і процесів, політичних і виборчих систем, форм сучасної держави.

Добре С74-81 б.

Студент достатньо повно знає основні програмний матеріал, має певні навички порівняльного аналізу політичних явищ і процесів, володіє базовою термінологією, але допускає порушення логіки відповіді, може допускати деякі неточності в оцінці сучасних політичних подій і процесів.

Задовільно D64-73 б.

Студент знає основні проблеми курсу, перебіг історико-політичних подій, але його знання мають загальний характер. Замість чіткого володіння понятійним апаратом політології пояснює теоретичні проблеми на побутовому рівні і прикладах. Має прогалини в знаннях першоджерел та вміннях аналізувати сучасні політичні процеси і явища.

Задовільно E60-63 б.

Студент має суттєві прогалини в знанні теоретичного змісту, основних політологічних термінів і понять, курс системно не засвоєно, навички аналізу обмежені.

Незадовільно FX35-59 б.

Студент має фрагментарні знання з теоретичного змісту курсу. Не вміє викласти програмний матеріал, понятійно-категоріальний апарат не сформований. Розкриває основні політичні явища і процеси на побутовому рівні.

Незадовільно F1-34 б.

Студент повністю не знає програмного матеріалу.

Рекомендована література

Базова

1. Актуальні питання сучасної політики: слов.-довід. для працівників органів внутр. справ України / Львів. держ. ун-т внутр. справ; за ред. проф. М. П. Гетьманчука ; упоряд.: Андрушко Л. М. [та ін.] / М. П. Гетьманчук (Заг. ред.), Л. М. Андрушко (Упоряд.), Г. С. Боровська (Упоряд.), В. С. Бліхар (Упоряд.), М. А. Бучин (Упоряд.), Н. В. Гайворонюк (Упоряд.). — Л. : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2010. — 188 с.
2. Бебик В.М. Політологія. Теорія, методологія, практика. Підручник.
3. Біляков Г. Ф., Димитрова Л. М., Дідковська Г. І., Іпатов Е. Ф., Калиновська Л. Д., Кисельов С. О., Крижанівська О. П. Політологія: підручник / Л. М. Димитрова [та ін.] ; за ред.: Л. М. Димитрової, С. О. Кисельової / Димитрова (ред.)Кисельов (Ред.). — К. : Знання, 2009. — 206 с.
4. История политических и правовых учений. Домарксистский период. М., Юридическая литература, 1991.К., 1997. К., Видавничий центр “Академія”, 1998.
5. Казарова Н.С. История политической мысли. Одесса. 1991.
6. Кремень В., Ткаченко В. Україна: шлях до себе. К., 1999.
7. Кулагін Юрій Ігорович, Полурез В. І. Політологія. Практикум: навч. посіб. / Ю. І. Кулагін, В. І. Полурез; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. — К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. — 231 с.
8. Лазаренко О.В., Лазаренко О.О. Теорія політології. К., “Вища
9. Логвина В.Л., Михайлик А.О. Політологія: навч. посіб. для студ. ВНЗ / Кам'янець-Подільський національний ун-т ім. Івана Огієнка; Подільський держ. аграрно-технічний ун-т. — 2-ге вид. — Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О.В.; Абетка, 2009. — [304]с.
10. Марчук М.П. Політологія. Тернопіль, 1998.
11. Мироненко Олександр Миколайович, Горбатенко В. П.. Історія вчень про державу і право: навч. посіб. / О. М. Мироненко, В. П. Горбатенко. — К. : Академія, 2010. — 454 с.
12. Панібудьласка В.Ф., Перегуда Є.В., Рижко Н.І., Стеценко С.В., Оксюковський Павло Павлович. Політологія. Політичні системи в умовах демократизації: тексти лекцій для студ. усіх спец. і форм навчання / Київський національний ун-т будівництва і архітектури. — К. : КНУБА, 2009. — 88с.
13. Піча В.М., Хома Н.М. Політологія. Конспект лекцій., К.,
14. Политология. Энциклопедический словарь. М.: Издательство Московского коммерческого университета. 1993.
15. Політологія / За ред. Дзюбка К.М., Левківського К., “Вища
16. Політологія. Львів. Світ. 2-е видання. 1994.
17. Політологія. Посібник для студентів вузів / За ред. Бабкіної О.В.,
18. Рудич Фелікс Михайлович. Політологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл.. — Вид. 3-тє, перероб., доп. — К. : Либідь, 2009. — 480с.
19. Рябов С.Р. Політологічна теорія держави. Для гуманітарних факультетів. К., “Тандем”, 1996.
20. Рябов С.Р., Томенко М.В. Основи теорії політики. К., “Тандем” 1996.
21. Цимбал Петро Володимирович, Тягло Олександр Володимирович, Сошников Андрій Олександрович, Шаповаленко М. В., Калиновський В. Політологія: навч. посіб. для вищ.

навч. закл.: у 2 ч. / Харківський національний ун-т внутрішніх справ / Петро Володимирович Цимбал (заг. ред.). — Х.: ХНУВС, 2009.

Допоміжна

1. Андреев С.С. Политика как социальное явление. – Социально-политические науки. 1991. № 4.
2. Андреев С.С. Политический авторитет и политическое лидерство. – Социально-политический журнал. 1993. №2-3.
3. Власть. Очерки современной политической философии Запада. М., 1989.
4. Глухова А.В. Политические конфликты и кризисы. Консенсус и политические методы его достижения. Государство и право. 1993, № 6.
5. Ильин М.В. Что есть политика и что наука о политике. Полис. 1991. №4.
6. Краснов Б.И. Политология как наука и учебная дисциплина. – Социально-политический журнал. 1995. № 1.
7. Козырев Т.И. Введение в конфликтологию. М., Владос, 1999.
8. Краснов Б.И. Конфликты в обществе. – Социально-политический журнал. 1992. № 6-7.
9. Комаров М.С. Социальная стратификация и социальная структура. – Социс. 1992. № 7.
10. Кривошея В. Еліти нації і еліта суспільства. // Розбудова держави. 1997 № 11, с. 48-56.
11. Краснов Б.И. Политическое прогнозирование. // Социально-политический журнал. 1994 № 11,12.
13. Міщенко М. Соціальна напруженість в українському суспільстві. // Розбудова держави, 1997 № 10, с. 42-52.
14. Мясников О.Г. Смена правящих элит: «консолидация» или «вечная схватка». // Полис., 1993 № 1.
15. Мясников О.Г. Субъекты политики. – Социально-политический журнал. 1993. № 5-6.
16. Нерсисянц В.С. Политические учения Древней Греции. М., 1978.
17. Україна багатопартійна: програмні документи нових партій. К. 1991.
18. Пушкарев Т.В. Власть как социальный институт. // Социально-политический журнал, 1995 № 2.
19. Політичні партії України. За ред. В.М. Якушика. – К., 1996.
20. Слюсаренко А.Г., Томенко М.В. Спроба класифікації політичних партій України. // Політологічні читання, 1992.
21. Шведа Ю. Партійна система України на шляху до поляризованого плюралізму. – Українські варіанти. – 1998 № 3,4.
22. Яблонський В. Сучасні політичні партії України. Довідник. – К., 1996.

Інформаційні ресурси

1. Політологія - Вегеш М.М. http://pidruchniki.ws/14001209/politologiya/politologiya_-_vegesh_mm
2. Політологія - Гелей С.Д. <http://pidruchniki.ws/19991130/politologiya/politologiya>
3. Основи сучасної політології - Цюрупа М.В. http://pidruchniki.ws/15840720/politologiya/osnovi_suchasnoyi_politologiyi_-_tsyurupa_mv

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ дисципліни «Політологія» для студентів заочної форми навчання

Модуль самостійної роботи

Мета самостійного опрацювання тем курсу:

1. Знаходити серед великої кількості джерел потрібну інформацію.

2. Працювати з декількома джерелами, аналізувати одне і те ж явище з точки зору різних авторів і підходів.
3. Аналізувати матеріал з метою виділити головне або суть питання, яке розглядається.

Завдання 1.

Підготувати тему «Демократія: сутність та історичні форми» за таким орієнтовним планом :

1. Поняття демократії.
2. Історичні форми демократії:
  - а) антична демократія;
  - б) демократія Нового Часу.
3. Класичні та сучасні моделі демократії.

Завдання 2.

Засвойте визначення наступних понять: «демократія», «політичний режим», «диктатура», «тиранія», «тоталітаризм», «політичний плюралізм», «громадянське суспільство», «поліархія», «опозиція».

Завдання 3.

Підготуйтеся до виконання тесту:

Варіант А.

1) Хто ввів поняття «охлократія»?

1. Платон;
2. Солон;
3. Полібій;
4. Аристотель.

2) Прибічник правління «аристократії духа, а не крові»:

1. Геракліт;
2. Солон;
3. Демокрит;
4. Полібій.

3) Прибічник зміни форм правління в межах замкнутого циклу:

1. Демокрит;
2. Платон;
3. Полібій;
4. Аристотель.

4) Який з принципів не є демократичним?

1. поділу влад;
2. вільні вибори;
3. однопартійність;
4. плюралізм.

5) Що відноситься до предмету політології?

1. суспільство загалом;
2. класи й соціальні групи;
3. держава;
4. політична влада.

6) Представник класичного елітаризму:

1. М. Вебер;
2. Р. Дарендорф;
3. В. Парето;
4. Г. Моска.

7) Автор «конфліктної моделі суспільства»:

1. Л. Козер;
  2. К. Боулдинг;
  3. Р. Дарендорф;
  4. М. Вебер.
- 8) **Хто ввів поняття «політія»?**
1. Платон;
  2. Геракліт;
  3. Аристотель;
  4. Солон.
- 9) **Як називається угода на основі взаємних поступань?**
1. консолідація;
  2. компроміс;
  3. плюралізм;
  4. конфронтація.
- 10) **Розподіл влад при демократії має на меті:**
1. запобігти концентрації влади в руках окремої особистості або групи осіб;
  2. спростити процес прийняття законів;
  3. покращити ефективність роботи уряду;
  4. зробити центральну владу більш сильною, ніж місцева.

Варіант В.

1) **Хто використовує поняття «тимократія»?**

1. Полібій;
2. Платон;
3. Солон;
4. Аристотель.

2) **Що є головною проблемою політології?**

1. політична влада;
2. політична система;
3. політичні відносини;
4. політична культура.

3) **Яка ознака не відноситься до демократичного політичного режиму?**

1. формування державної влади на виборній основі;
2. існування єдиної загальнообов'язкової ідеології;
3. реалізація принципу поділу влади;
4. наявність політичного плюралізму.

4) **Автор «загальної теорії конфлікту»:**

1. К. Боулдинг;
2. Л. Козер;
3. Р. Дарендорф;
4. В. Парето.

5) **Прибічник органічної теорії виникнення держави:**

1. Солон;
2. Аристотель;
3. Геракліт;
4. Полібій.

6) **Який спосіб вирішення політичного конфлікту можна вважати оптимальним?**

1. компромісна угода;
2. переговори;
3. подавлення супротивника;
4. примус до укладення угоди.

7) **До ознак правової держави не відноситься:**

1. поділ влади;
2. однопартійність;
3. взаємна відповідальність держави і громадянина;
4. верховенство права.

8) Як називається влада «заслуженого меншинства»?

1. меритократія;
2. демократія;
3. олігархія;
4. монархія.

Завдання 4.

Підготуйте реферати:

1. Основні критерії та ознаки демократичної організації суспільства.
2. Демократія: політичний ідеал і політична практика.
3. Особливості демократії.
4. Розвиток інститутів громадянського суспільства в Україні.

Завдання 5.

Підготувати тему «Типологія політичних систем» за таким орієнтовним планом:

1. Поняття та моделі політичних систем.
2. Держава як центральний елемент політичної системи.
3. Політичні партії та партійні системи сучасності.
4. Проблеми становлення політичної системи України.

Завдання 6.

Засвойте визначення понять: «політична система», «правова держава», «політична партія», «багатопартійність», «політична еліта», «політичний лідер».

Завдання 7.

Підготуйтеся до колоквіуму:

1. Що включає поняття «політична система»?
2. Перерахуйте основні типи партійної системи.
3. Назвіть основні ознаки політичних партій.
4. Які типи лідерства Ви знаєте?
5. Якими якостями має володіти політичний лідер?
6. Які види виборів ви знаєте?
7. Який з елементів політичної системи виступає головним?
8. Чим відрізняється політична партія від інших суспільних організацій.
9. Назвіть критерії типології політичних партій.
10. Які мотиви участі або неучасті в політичному житті Ви можете виділити?
11. Перерахуйте структурні елементи політичної системи.
12. Назвіть типи політичних партій.

Завдання 8.

Складіть у зошиті порівняльну таблицю класифікації політичних партій :

№	Критерії класифікації.	Типи класифікації.
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		

Рекомендована література

Базова

1. Актуальні питання сучасної політики: слов.-довід. для працівників органів внутр. справ України / Львів. держ. ун-т внутр. справ; за ред. проф. М. П. Гетьманчука ; упоряд.: Андрушко Л. М. [та ін.] / М. П. Гетьманчук (Заг. ред.), Л. М. Андрушко (Упоряд.), Г. С. Боровська (Упоряд.), В. С. Бліхар (Упоряд.), М. А. Бучин (Упоряд.), Н. В. Гайворонюк (Упоряд.). — Л. : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2010. — 188 с.
2. Бебик В.М. Політологія. Теорія, методологія, практика. Підручник.
3. Біляков Г. Ф., Димитрова Л. М., Дідковська Г. І., Іпатов Е. Ф., Калиновська Л. Д., Кисельов С. О., Крижанівська О. П. Політологія: підручник / Л. М. Димитрова [та ін.] ; за ред.: Л. М. Димитрової, С. О. Кисельової / Димитрова (ред.)Кисельов (Ред.). — К. : Знання, 2009. — 206 с.
4. История политических и правовых учений. Домарксистский период. М., Юридическая литература, 1991. К., 1997. К., Издательский центр “Академия”, 1998.
5. Казарова Н.С. История политической мысли. Одесса. 1991.
6. Кремень В., Ткаченко В. Україна: шлях до себе. К., 1999.
7. Кулагін Юрій Ігорович, Полурез В. І. Політологія. Практикум: навч. посіб. / Ю. І. Кулагін, В. І. Полурез; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. — К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. — 231 с.
8. Лазаренко О.В., Лазаренко О.О. Теорія політології. К., “Вища
9. Логвина В.Л., Михайлик А.О. Політологія: навч. посіб. для студ. ВНЗ / Кам'янець-Подільський національний ун-т ім. Івана Огієнка; Подільський держ. аграрно-технічний ун-т. — 2-ге вид. — Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О.В.; Абетка, 2009. — [304]с.
10. Марчук М.П. Політологія. Тернопіль, 1998.
11. Мироненко Олександр Миколайович, Горбатенко В. П.. Історія вчень про державу і право: навч. посіб. / О. М. Мироненко, В. П. Горбатенко. — К. : Академія, 2010. — 454 с.
12. Панібудьласка В.Ф., Перегуда Є.В., Рижко Н.І., Стеценко С.В., Оксюковський Павло Павлович. Політологія. Політичні системи в умовах демократизації: тексти лекцій для студ. усіх спец. і форм навчання / Київський національний ун-т будівництва і архітектури. — К. : КНУБА, 2009. — 88с.
13. Піча В.М., Хома Н.М. Політологія. Конспект лекцій., К.,
14. Политология. Энциклопедический словарь. М.: Издательство Московского коммерческого университета. 1993.
15. Політологія / За ред. Дзюбка К.М., Левківського К., “Вища
16. Політологія. Львів. Світ. 2-е видання. 1994.
17. Політологія. Посібник для студентів вузів / За ред. Бабкіної О.В.,
18. Рудич Фелікс Михайлович. Політологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл.. — Вид. 3-тє, перероб., доп. — К.: Либідь, 2009. — 480с.
19. Рябов С.Р. Політологічна теорія держави. Для гуманітарних факультетів. К., “Тандем”, 1996.
20. Рябов С.Р., Томенко М.В. Основи теорії політики. К., “Тандем” 1996.
21. Цимбал Петро Володимирович, Тягло Олександр Володимирович, Сошников Андрій Олександрович, Шаповаленко М. В., Калиновський В. Політологія: навч. посіб. для вищ. навч. закл.: у 2 ч. / Харківський національний ун-т внутрішніх справ / Петро Володимирович Цимбал (заг.ред.). — Х.:ХНУВС, 2009.

Допоміжна

1. Андреев С.С. Политика как социальное явление. – Социально-политические науки. 1991. № 4.

2. Андреев С.С. Политический авторитет и политическое лидерство. – Социально-политический журнал. 1993. №2-3.
3. Власть. Очерки современной политической философии Запада. М., 1989.
4. Глухова А.В. Политические конфликты и кризисы. Консенсус и политические методы его достижения. Государство и право. 1993, № 6.
5. Ильин М.В. Что есть политика и что наука о политике. Полис. 1991. №4.
6. Краснов Б.И. Политология как наука и учебная дисциплина. – Социально-политический журнал. 1995. № 1.
7. Козырев Т.И. Введение в конфликтологию. М., Владос, 1999.
8. Краснов Б.И. Конфликты в обществе. – Социально-политический журнал. 1992. № 6-7.
9. Комаров М.С. Социальная стратификация и социальная структура. – Социс. 1992. № 7.
10. Кривошея В. Еліти нації і еліта суспільства. // Розбудова держави. 1997 № 11, с. 48-56.
11. Краснов Б.И. Политическое прогнозирование. // Социально-политический журнал. 1994 № 11,12.
12. Міщенко М. Соціальна напруженість в українському суспільстві. // Розбудова держави, 1997 № 10, с. 42-52.
13. Мясников О.Г. Смена правящих элит: «консолидация» или «вечная схватка». // Полис., 1993 № 1.
14. Мясников О.Г. Субъекты политики. – Социально-политический журнал. 1993. № 5-6.
15. Нерсисянц В.С. Политические учения Древней Греции. М., 1978.
16. Україна багатопартійна: програмні документи нових партій. К. 1991.
17. Пушкарев Т.В. Власть как социальный институт. // Социально-политический журнал, 1995 № 2.
18. Політичні партії України. За ред. В.М. Якушика. – К., 1996.
19. Слюсаренко А.Г., Томенко М.В. Спроба класифікації політичних партій України. // Політологічні читання, 1992.
20. Шведа Ю. Партійна система України на шляху до поляризованого плюралізму. – Українські варіанти. – 1998 № 3,4.
21. Яблонський В. Сучасні політичні партії України. Довідник. – К., 1996.

Інформаційні ресурси

1. Політологія - Вегеш М.М. http://pidruchniki.ws/14001209/politologiya/politologiya_-_vegesh_mm
2. Політологія - Гелей С.Д. <http://pidruchniki.ws/19991130/politologiya/politologiya>
3. Основи сучасної політології - Цюрупа М.В. http://pidruchniki.ws/15840720/politologiya/osnovi_suchasnoyi_politologiyi_-_tsyurupa_mv

ЕТИКА БІЗНЕСУ ТА МІЖНАРОДНОГО СПІЛКУВАННЯ (для спеціальності 6.030601 «Менеджмент»)

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу:

Надати необхідні знання з курсу, що дасть змогу студентам успішно здійснювати професійну діяльність у будь-якій сфері юридичної практики. Передбачається засвоєння законодавства України, а також законів, які регулюють -правовідносини.

Завдання курсу:

теоретичні:

- вивчення правил ділової поведінки.

- розкриття цілей і засобів бізнесу та специфічно людських цінностей.
- окреслити межі етики бізнесу.

практичні:

- підготовка майбутніх фахівців до ринкового ділового спілкування
- сприяння процесу етичного виховання студентів, формуванню в них соціально-активної життєвої позиції.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- основні терміни та їх визначення,
- основні положення теорій етики бізнесу,
- загальні особливості бізнесу як соціокультурного інституту і як виду діяльності,
- основні вимоги ділового протоколу та дрескода,
- особливості спілкування з іноземними партнерами

вміти:

- застосовувати отримані знання в повсякденному житті;
- аналізувати конкретні розповсюджені типи неетичної поведінки особистостей і компаній з метою демонстрації їхніх несприятливих наслідків, передусім економічних.

Міждисциплінарні зв'язки

Дана програма має комплексний, міждисциплінарний характер, що досягається завдяки акцентуванню уваги на вузлових аспектах переплетіння культурологічних, історичних, філософських, соціологічних, психологічних, менеджерських і економічних знань.

Курс "Етика бізнесу" є самостійною дисципліною, яка виникає на стику таких наукових дисциплін, як "Етика", «Філософія», «Соціологія», "Історія", "Психологія", "Право", "Менеджмент", "Маркетинг", «Менеджмент персоналу».

Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЕТИКА ДІЛОВИХ СТОСУНКІВ

Тема 1. Етичні проблеми управління та бізнесу.

Поняття етики бізнесу та основні завдання курсу. Етичні установки, Розвиток суспільства й стилі управління. Формування етики підприємництва. Основні економічні та політичні підвалини. Соціальна відповідальність і економічна етика. Фірма: мета, суспільна природа, економічні зв'язки. Взаємостосунки представників держави і підприємництва. Поняття ієрархії цілей.

Тема 2. Організація ділового спілкування.

Функції ділового спілкування. Перепопи у спілкуванні, його рівні. Соціальні типи у діловому спілкуванні. Як уникнути неприємних ситуацій. Закономірності між особових стосунків. Сучасні теорії між особових стосунків. Принципи прийняття управлінських рішень. Конфліктогенні компоненти виробничого оточення.

Тема 3. Ставлення фірми до найманого працівника.

Влаштування на роботу. Як підготуватися до співбесіди. Резюме. Непотизм. Специфічні проблеми. Просування по службі. Деякі положення, що сприяють та заважають вашій кар'єрі. Обов'язки найманих працівників. Заробітна плата і доход. Участь у розподілі прибутку. Стабільність праці.

Тема 4. Ставлення найманого працівника до фірми.

Конфлікти інтересів та їх запобігання. Хабарництво, здирництво та подарунки. Робота за сумісництвом. Секрети фірми. Обов'язки колишніх працівників. Обов'язки роботодавців. Комерційний шпіонаж. Рекомендації для найму на роботу. Превентивна етика.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ДІЛОВИЙ ЕТИКЕТ ТА ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕС-ЕТИКЕТУ

Тема 1. Ваш діловий імідж.

Імідж. Ваш діловий імідж. Корпоративний імідж фірми. Нестандартні елементи вашого іміджу. Візуальна психодіагностика: пізнання людей за їх зовнішністю та поведінкою. Діловий та вечірній одяг. Бізнес-аксесуари. Атрибутика ділового відрядження. Ділові подарунки.

Тема 2. Комунікативний етикет.

Прийом відвідувачів та гостей фірми. Техніка ввічливої відмови. Як уникнути незручних ситуацій. Загальні правила ведення ділової бесіди. Правила гарного тону для ділових телефонних переговорів. Особливості правил етикету для мобільного зв'язку. Ділове листування. Формальні заходи поза межами офісу. Неформальні заходи в офісі та поза його межами. Комп'ютерний етикет.

Тема 3. Особливості етики міжнародного бізнесу.

Специфічні етичні проблеми міжнародного бізнесу. Проблеми, пов'язані з виходом на міжнародний ринок. Принципи недискримінації та невторчання у внутрішні справи. Особливості менталітету різних зарубіжних партнерів. Специфічні прийоми міжнародного бізнесу. Основні принципи сучасного ділового (дипломатичного) протоколу.

Тема 4. Мова ділових подарунків

Мета ділових подарунків. З яких приводів постає необхідність ділових подарунків. Бізнес -подарунки чоловіку, жінці, керівнику: відмінності та основні вимоги. Заборони у ділових подарунках. Бізнес-сувеніри. Вибираємо квіти. Подяка за подарунок. Відмова. Особливості ділових подарунків іноземним партнерам.

Змістові модулі навчальної дисципліни

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

1. Організація ділового спілкування (1 год.).
2. Ваш діловий імідж (1 год.).

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

1. Ставлення фірми до найманого працівника(1 год.)
2. Ставлення найманого працівника до фірми(1 год.).
3. Особливості етики міжнародного бізнесу (2 год.).

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Етичні проблеми управління та бізнесу. (4 год.).
2. Організація ділового спілкування(6 год.).
3. Ставлення фірми до найманого працівника (5 год.).
4. Ставлення найманого працівника до фірми (5 год.).

5. Ваш діловий імідж (2 год.).
6. Комунікативний етикет (2 год.).
7. Особливості етики міжнародного бізнесу (4 год.).
8. Мова ділових подарунків (2 год.).

Підсумкова тека: підсумковий тестовий контроль, диференційований залік.

Методи навчання

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця з правознавства з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного педагогічного процесу. Це, наприклад, робота в малих групах, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань, ілюстрація, демонстрація, творчі вправи.

Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному, практичному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань та умінь студентів

Відмінно (А) (90-100 б.) - Студент має глибокі міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, може чітко сформулювати дефініції, використовуючи відповідну термінологію, вільно володіє понятійним апаратом, знає основні проблеми загальних основ науки, її мету, структуру та завдання. Студент вільно володіє отриманими знаннями і використовує їх для вирішення поставленої проблеми., виявляє розуміння історичних процесів, будує аргументовані висновки, дає характеристику подій і процесів при використанні різних джерел інформації. Студент володіє глибокими та міцними знаннями, може вільно висловлювати власні судження і впевнено їх аргументує. Демонструє навички використання знань, здобутих при вивченні інших дисциплін. Чітко розуміє актуальність використання історичного досвіду минулого.

Добре (В) (82-89 б.) - Студент в достатній мірі оперує учбовим матеріалом, узагальнює окремі факти і формулює нескладні висновки, обґрунтовуючи їх конкретними фактами. Студент має міцні ґрунтовні знання, але може допустити неточності в формулюванні, незначні понятійні неточності у визначеннях, хронології та класифікації.

Добре (С) (74-81 б.) - Студент знає програмний матеріал повністю, в цілому послідовно і логічно, самостійно відтворює учбовий матеріал теми, демонструє розуміння термінології, надає загальну характеристику явища (причини, значення, наслідки), виділяє окремі ознаки подій і процесів. Студент може допустити незначні помилки.

Використовує наведені у літературі документи як джерело знань, в цілому правильно використовує поняття і може дослідити їх логіку у сучасному контексті.

Задовільно (D) (64-73 б.) - Студент знає основні проблеми курсу, перебіг історико-політичних подій, але його знання мають загальних характер. Замість чіткого володіння понятійним апаратом пояснює теоретичні проблеми на побутовому рівні і прикладах. Має прогалини в знаннях першоджерел та вміннях аналізувати сучасні процеси і явища.

Задовільно (E) (60-63 б.) - Студент знає основні теми курсу, але його знання мають фрагментарний характер, іноді непідкріплені прикладами. Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Має прогалини в теоретичному курсі.

Незадовільно (X) (35-59 б.) - Студент має фрагментарні знання з усього курсу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невизраза, обмежена, розкриття основних процесів та понять відбувається на побутовому рівні. Практичні навички на рівні розпізнавання.

Незадовільно (F) (1-34 б.) - Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно.

Рекомендована література.

Базова

1. Ділове спілкування. Підручник . – Львів. – ЛБІ НБУ. – 2000.
2. Карпов А.В. Психология менеджмента. – М.: академ.Проект, 2000.
3. Палеха Ю. Организация современной деловой коммуникации. – К., 2000.
4. Славинская О. – Значение корпоративного кодекса этики в бизнессфере. // Экономика розвитку. – Харк.НЕУ. – 2004. - №3. – С.38-48.
5. Чмут Т. та ін.. Етика ділового спілкування. – К. – 2000.

Допоміжна

1. Алексюк А. Коучинг как инструмент развития.// Менеджмент. Менеджер. -2003.-№8. – С. 51-55.
2. Баева О. Ораторское искусство и деловое общение. – Минск. – 2001.
3. Бевзь А., Ногин Г. – Эти грязные переговоры. // Менеджмент. Менеджер. – 2002.- №10. – С. 23-28.
4. Дороніна М. Ділова комунікація. – К. – 2000.
5. Каримова М. Семь шагов к успеху. // Менеджмент. Менеджер. – 2005. - №1.– С. 56-63.
6. Кендюхов О. – Корпоративна культура як складова інтелектуального потенціалу підприємства.// менеджер. – Вісник Дон ДАУ. – 2003. - №2. – С. 23-27.
7. Крали В. - По лезвию ножа. Стратегия бизнес-дипломатии Брюса Хендерсона. // Менеджмент. Менеджер. – 2002.- №10. – С. 19-22.
8. Латанский Н. – Убедить неубеждаемого. // Менеджмент. Менеджер. – 2004.- №3. – С. 54-59.
9. Мамрыкин М.. – Внутренний аудит: повышение уровня корпоративной культуры. // Менеджмент. Менеджер. – 2004.- №4. – С. 55-60.
10. Не повторить ошибок: практические советы руководителю. / Сост. Липсиц И.В. – М.: Экономика, 2000.
11. Ногин Г. Из грязи в князи.// Менеджмент. Менеджер. – 2002.- №10. – С. 29-32.

12. Савенко В. – Когда выговор идет на пользу.// Менеджмент. Менеджер. – 2003.- №4. – С. 60-65.
13. Савенко В. – Мотивация инновационной активности персонала. // Менеджмент. Менеджер. – 2003.- №2. – С. 35-40.
14. Сагач Г. Мистецтво ділової комунікації. – К. - 2000.
15. Сороченко В. – Семь мифов об эффективных переговорах. // Менеджмент. Менеджер. – 2004.- №2. – С. 55-60.
16. Стегнер Мори. – Менеджеры как хамелеоны. // Менеджмент. Менеджер. – 2005.- №1. – С. 56-63.

Інформаційні ресурси.

1. Баранівський В. Ф. Скворцова Т. Г. Етика бізнесу <http://do.gendocs.ru/docs/index-26043.html>
2. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділової комунікації. www.big-library.com.ua/...ta.../6527_Literatura

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ дисципліни «Етика бізнесу та міжнародного спілкування» для студентів заочної форми навчання

Модуль самостійної роботи

Мета самостійного опрацювання тем курсу:

1. Знаходити серед великої кількості джерел потрібну інформацію.
2. Працювати з декількома джерелами, аналізувати одне і те ж явище з точки зору різних авторів і підходів.
3. Аналізувати матеріал з метою виділити головне або суть питання, яке розглядається.

Завдання №1 Підготувати теми для доповідей та рефератів.

- 1.«Золоте правило» моральності – чого воно вимагає від людини.
- 2.Співвідношення матеріальних та духовних факторів у реалізації мети підприємницької діяльності.
- 3.Етична дилема.
- 4.Стилі керівництва: критерії вибору.
- 5.Конфлікти у колективі та шляхи їх вирішення.
- 6.Психологічна характеристика у резюме. Як вона впливає на рішення роботодавця.
- 7.Моральні засади етикету.
- 8.Види етикету та їх відмінності.
- 9.Історія ділового етикету.
10. Як уникнути неприємних ситуацій при знайомстві або у незнайомій компанії.
11. Квіти у ділових стосунках
12. Правила поведження у різних компаніях.
13. Технологія ділового спілкування.
14. Крос культурний підхід.
15. Підготовка до ділової міжнародної зустрічі.
16. Український стиль ведення переговорів.
17. Діловий тост.
18. Співвідношення особистого та колективного інтересів.
19. Дрескод у корпоративній культурі.

Завдання №2 Підготуйтеся до виконання тестових завдань.

Ваша фірма влаштовує прийом з нагоди підписання договору про співпрацю. Почесна особа, що представляє іншу сторону прибуде з іншого міста літаком.

1. *Хто поїде зустрічати почесну особу?*
  - А) керівник фірми,
  - Б) секретар глави фірми,
  - В) співробітник фірми,
  - Г) заступник глави фірми.
2. *Хто виходить першим з будинку аеропорту:*
  - А) почесний гість,
  - Б) зустрічаючий,
  - В) водій машини,
  - Г) не має значення.
3. *Хто несе валізу почесного гостя:*
  - А) сам почесний гість,
  - Б) зустрічаючий,
  - В) водій машини,
  - Г) не має значення.
4. *Водій відкриває двері авто. Куди посадити почесного гостя:*
  - А) поряд з водієм,
  - Б) на задньому сидінні справа по ходу машини,
  - В) на задньому сидінні зліва по ходу машини,
  - Г) на задньому сидінні посередині.
5. *Машина під'їхала до готелю. Хто входить у готель першим:*
  - А) почесний гість,
  - Б) зустрічаючий,
  - В) водій машини,
  - Г) не має значення.
6. *Після реєстрації. Поведінка зустрічаючого. Чи йде він у номер з гостями:*
  - А) повинен
  - Б) не повинен,
  - В) за бажанням,
  - Г) не має значення.
7. *Почесна особа приїжджає до ресторану на таксі. Хто його зустрічає при вході:*
  - А) керівник фірми з дружиною,
  - Б) секретар керівника фірми,
  - В) той, хто зустрічав його в аеропорту,
  - Г) будь-який співробітник фірми.
8. *Обід відбувається у великій залі з прямокутним столом посередині. Де буде сидіти почесна особа:*
  - А) спиною до вхідних дверей,
  - Б) біля стіни зліва від дверей,
  - В) біля стіни справа від дверей,
  - Г) навпроти вхідних дверей.
9. *Чи обов'язково у запрошенні на святкову вечерю вказувати форму одягу:*
  - А) так,
  - Б) ні,
  - В) за бажанням.
10. *Обід завершується. Першим встає з-за столу:*
  - А) господиня,
  - Б) господар,
  - В) почесний гість,

Г) інші гості.

Рекомендована література.

Базова

1. Ділове спілкування. Підручник . – Львів. – ЛБІ НБУ. – 2000.
2. Карпов А.В. Психология менеджмента. – М.: академ.Проект, 2000.
3. Палеха Ю. Организация современной деловой коммуникации. – К., 2000.
4. Славинская О. – Значение корпоративного кодекса этики в бизнессфере. // Экономика розвитку. – Харк.НЕУ. – 2004. - №3. – С.38-48.
5. Чмут Т. та ін.. Етика ділового спілкування. – К. – 2000.

Допоміжна

1. Алексюк А. Коучинг как инструмент развития.// Менеджмент. Менеджер. -2003.-№8. – С. 51-55.
2. Баева О. Ораторское искусство и деловое общение. – Минск. – 2001.
3. Бевзь А., Ногин Г. – Эти грязные переговоры. // Менеджмент. Менеджер. – 2002.- №10. – С. 23-28.
4. Дороніна М. Ділова комунікація. – К. – 2000.
5. Каримова М. Семь шагов к успеху. // Менеджмент. Менеджер. – 2005. - №1. – С. 56-63.
6. Кендюхов О. – Корпоративна культура як складова інтелектуального потенціалу підприємства.// менеджер. – Вісник Дон ДАУ. – 2003. - №2. – С. 23-27.
7. Крали В. - По лезвию ножа. Стратегия бизнес-дипломатии Брюса Хендерсона. // Менеджмент. Менеджер. – 2002.- №10. – С. 19-22.
8. Латанский Н. – Убедить неубеждаемого. // Менеджмент. Менеджер. – 2004.- №3. – С. 54-59.
9. Мамрыкин М.. – Внутренний аудит: повышение уровня корпоративной культуры. // Менеджмент. Менеджер. – 2004.- №4. – С. 55-60.
10. Не повторить ошибок: практические советы руководителю. / Сост. Липсиц И.В. – М.: Экономика, 2000.
11. Ногин Г. Из грязи в князи.// Менеджмент. Менеджер. – 2002.- №10. – С. 29-32.
12. Савенко В. – Когда выговор идет на пользу.// Менеджмент. Менеджер. – 2003.- №4. – С. 60-65.
13. Савенко В. – Мотивация инновационной активности персонала. // Менеджмент. Менеджер. – 2003.- №2. – С. 35-40.
14. Сагач Г. Мистецтво ділової комунікації. – К. - 2000.
15. Сороченко В. – Семь мифов об эффективных переговорах. // Менеджмент. Менеджер. – 2004.- №2. – С. 55-60.
16. Стегнер Мори. – Менеджеры как хамелеоны. // Менеджмент. Менеджер. – 2005.- №1. – С. 56-63.

Інформаційні ресурси.

1. Баранівський В. Ф. Скворцова Т. Г. Етика бізнесу <http://do.gendocs.ru/docs/index-26043.html>
2. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділової комунікації. www.big-library.com.ua/ta/6527_Literatura

ЕТИКА БІЗНЕСУ ТА МІЖНАРОДНОГО СПІЛКУВАННЯ

(для спеціальностей 6.030504 «Економіка підприємства», 6.030501 «Економічна теорія»)

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу:

Надати необхідні знання з курсу, що дасть змогу студентам успішно здійснювати професійну діяльність у будь-якій сфері юридичної практики. Передбачається засвоєння законодавства України, а також законів, які регулюють -правовідносини.

Завдання курсу:

теоретичні:

- вивчення правил ділової поведінки.
- розкриття цілей і засобів бізнесу та специфічно людських цінностей.
- окреслити межі етики бізнесу.

практичні:

- підготовка майбутніх фахівців до ринкового ділового спілкування
- сприяння процесу етичного виховання студентів, формуванню в них соціально-активної життєвої позиції.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- основні терміни та їх визначення,
- основні положення теорій етики бізнесу,
- загальні особливості бізнесу як соціокультурного інституту і як виду діяльності,
- основні вимоги ділового протоколу та дрескода,
- особливості спілкування з іноземними партнерами

вміти:

- застосовувати отримані знання в повсякденному житті;
- аналізувати конкретні розповсюджені типи неетичної поведінки особистостей і компаній з метою демонстрації їхніх несприятливих наслідків, передусім економічних.
- застосовувати вимоги професійної етики в своїй майбутній роботі;
- розрізняти етичну та неетичну поведінку;
- визначити коректні способи вирішення спірних питань і конфліктних ситуацій;
- провести аналіз механізмів підвищення етичного рівня організації ;
- застосовувати норми ділового протоколу під час ведення професійних переговорів і оформлення контрактів;

Міждисциплінарні зв'язки

Дана програма має комплексний, міждисциплінарний характер, що досягається завдяки акцентуванню уваги на вузлових аспектах переплетіння культурологічних, історичних, філософських, соціологічних, психологічних, менеджерських і економічних знань.

Курс "Етика бізнесу" є самостійною дисципліною, яка виникає на стику таких наукових дисциплін, як "Етика", «Філософія», «Соціологія», "Історія", "Психологія", "Право", "Менеджмент", "Маркетинг", «Менеджмент персоналу».

Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЕТИКА ДІЛОВИХ СТОСУНКІВ

Тема 1. Предмет і методи курсу.

Предмет та завдання курсу «Етика бізнесу та міжнародного спілкування». Етика бізнесу як різновид професійної етики. Методика вивчення курсу. Місце курсу у системі економічних дисциплін та його взаємозв'язок з іншими дисциплінами.

Тема 2. Етичні проблеми управління та бізнесу.

Поняття етики бізнесу та основні завдання курсу. Етичні установки, Розвиток суспільства й стилі управління. Формування етики підприємництва. Основні економічні та політичні підвалини. Соціальна відповідальність і економічна етика. Фірма: мета, суспільна природа, економічні зв'язки. Взаємостосунки представників держави і підприємництва. Поняття ієрархії цілей.

Тема 3. Організація ділового спілкування.

Функції ділового спілкування. Перепопи у спілкуванні, його рівні. Соціальні типи у діловому спілкуванні. Як уникнути неприємних ситуацій. Закономірності між особових стосунків. Сучасні теорії між особових стосунків. Принципи прийняття управлінських рішень. Конфліктогенні компоненти виробничого оточення.

Тема 4. Ставлення фірми до найманого працівника.

Влаштування на роботу. Як підготуватися до співбесіди. Резюме. Непотизм. Специфічні проблеми. Просування по службі. Деякі положення, що сприяють та заважають вашій кар'єрі. Обов'язки найманих працівників. Заробітна плата і доход. Участь у розподілі прибутку. Стабільність праці.

Тема 5. Ставлення найманого працівника до фірми.

Конфлікти інтересів та їх запобігання. Хабарництво, здирництво та подарунки. Робота за сумісництвом. Секрети фірми. Обов'язки колишніх працівників. Обов'язки роботодавців. Комерційний шпіонаж. Рекомендації для найму на роботу. Превентивна етика.

Тема 5. Приватне життя та компанія.

Розмежування між роботою та приватним життям. Зловживання службовим становищем. Робота за сумісництвом. Подарунки. Участь у корпоративних заходах. Поняття службової таємниці та її межі. Економічна розвідка та шпигунство.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ДІЛОВИЙ ЕТИКЕТ ТА ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕС-ЕТИКЕТУ

Тема 1. Ваш діловий імідж.

Імідж. Ваш діловий імідж. Корпоративний імідж фірми. Нестандартні елементи вашого іміджу. Візуальна психодіагностика: пізнання людей за їх зовнішністю та поведінкою. Діловий та вечірній одяг. Бізнес-аксесуари. Атрибутика ділового відрядження. Ділові подарунки.

Тема 2. Комунікативний етикет.

Прийом відвідувачів та гостей фірми. Техніка ввічливої відмови. Як уникнути незручних ситуацій. Загальні правила ведення ділової бесіди. Правила гарного тону для ділових телефонних переговорів. Особливості правил етикету для мобільного

зв'язку. Ділове листування. Формальні заходи поза межами офісу. Неформальні заходи в офісі та поза його межами. Комп'ютерний етикет.

Тема 3. Особливості етики міжнародного бізнесу.

Специфічні етичні проблеми міжнародного бізнесу. Проблеми, пов'язані з виходом на міжнародний ринок. Принципи недискримінації та невтручання у внутрішні справи. Особливості менталітету різних зарубіжних партнерів. Специфічні прийоми міжнародного бізнесу. Основні принципи сучасного ділового (дипломатичного) протоколу.

Тема 4. Мова ділових подарунків

Мета ділових подарунків. З яких приводів постає необхідність ділових подарунків. Бізнес - подарунки чоловіку, жінці, керівнику: відмінності та основні вимоги. Заборони у ділових подарунках. Бізнес-сувеніри. Вибираємо квіти. Подяка за подарунок. Відмова. Особливості ділових подарунків іноземним партнерам.

Змістові модулі навчальної дисципліни

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

1. Організація ділового спілкування(1 год.).
2. Особливості етики міжнародного бізнесу (1 год.).

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

1. Етичні проблеми управління та бізнесу(1 год.)
2. Ставлення фірми до найманого працівника(1 год.)
3. Ставлення найманого працівника до фірми(1 год.)
4. Комунікативний етикет (1 год.).

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Предмет і методи курсу(8 год.)
2. Етичні проблеми управління та бізнесу(10 год.)
3. Організація ділового спілкування(8 год.)
4. Ставлення фірми до найманого працівника(6 год.)
5. Ставлення найманого працівника до фірми(4 год.)
6. Приватне життя та компанія(6 год.)
7. Ваш діловий імідж(4 год.)
8. Комунікативний етикет(6 год.)
9. Особливості етики міжнародного бізнесу(8 год.)
10. Мова ділових подарунків(6 год.)

Підсумкова тека: підсумковий тестовий контроль, залік.

Методи навчання

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця з правознавства з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного

педагогічного процесу. Це, наприклад, робота в малих групах, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань, ілюстрація, демонстрація, творчі вправи.

Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному, практичному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань та умінь студентів

Зараховано

- Відповідь характеризується чіткою логікою і знанням матеріалу далеко за межами обов'язкового курсу. Точне розуміння меж кожного питання. Обґрунтована власна позиція з окремих проблем етики бізнесу та міжнародного спілкування. Відповідь відрізняє знання базової термінології.

- На всі питання дані достатньо правильні і точні відповіді. Питання розкриті достатньо повно і правильно. Активна участь у дискусії з даного питання. - - - - -
Стосовно знання базової термінології зауважень немає. Відповіді на питання в цілому дані правильно, однак неповно. Логіка відповідей побудована недостатньо чітко. Пропущено ряд важливих деталей або навпаки під час відповіді були затронуті сторонні питання. Базова термінологія в цілому засвоєна.

- Окремі фрагментарні правильні думки але в окремих питаннях студент не може правильно оцінити запропоновану конкретне ситуацію, що потребує визначення меж етичної поведінки. Курс в цілому системно не засвоєно.

Незараховано

Студент не знає до кінця жодного питання, плутається в основних базових питаннях етики бізнесу та особливостей спілкування з іноземними партнерами, не в змозі розкрити зміст основних загальнотеоретичних термінів. Жодна з запропонованих конкретних ситуацій не була правильно визначена і оцінена.

Рекомендована література.

Базова

1. Ділове спілкування. Підручник . – Львів. – ЛБІ НБУ. – 2000.
2. Карпов А.В. Психология менеджмента. – М.: академ.Проект, 2000.
3. Палеха Ю. Организация современной деловой коммуникации. – К., 2000.
4. Славинская О. – Значение корпоративного кодекса этики в бизнессфере. // Економіка розвитку. – Харк.НЕУ. – 2004. - №3. – С.38-48.
5. Чмут Т. та ін.. Етика ділового спілкування. – К. – 2000.

Допоміжна

17. Алексюк А. Коучинг как инструмент развития.// Менеджмент. Менеджер. -2003.-№8. – С. 51-55.
18. Баева О. Ораторское искусство и деловое общение. – Минск. – 2001.

19. Бевзь А., Ногин Г. – Эти грязные переговоры. // Менеджмент. Менеджер. – 2002.- №10. – С. 23-28.
20. Дороніна М. Ділова комунікація. – К. – 2000.
21. Каримова М. Семь шагов к успеху. // Менеджмент. Менеджер. – 2005. - №1. – С. 56-63.
22. Кендюхов О. – Корпоративна культура як складова інтелектуального потенціалу підприємства.// менеджер. – Вісник Дон ДАУ. – 2003. - №2. – С. 23-27.
23. Крали В. - По лезвию ножа. Стратегия бизнес-дипломатии Брюса Хендерсона. // Менеджмент. Менеджер. – 2002.- №10. – С. 19-22.
24. Латанский Н. – Убедить неубеждаемого. // Менеджмент. Менеджер. – 2004.- №3. – С. 54-59.
25. Мамрыкин М.. – Внутренний аудит: повышение уровня корпоративной культуры. // Менеджмент. Менеджер. – 2004.- №4. – С. 55-60.
26. Не повторить ошибок: практические советы руководителю. / Сост. Липсиц И.В. – М.: Экономика, 2000.
27. Ногин Г. Из грязи в князи.// Менеджмент. Менеджер. – 2002.- №10. – С. 29-32.
28. Савенко В. – Когда выговор идет на пользу.// Менеджмент. Менеджер. – 2003.- №4. – С. 60-65.
29. Савенко В. – Мотивация инновационной активности персонала. // Менеджмент. Менеджер. – 2003.- №2. – С. 35-40.
30. Сагач Г. Мистецтво ділової комунікації. – К. - 2000.
31. Сороченко В. – Семь мифов об эффективных переговорах. // Менеджмент. Менеджер. – 2004.- №2. – С. 55-60.
32. Стегнер Мори. – Менеджеры как хамелеоны. // Менеджмент. Менеджер. – 2005.- №1. – С. 56-63.

Інформаційні ресурси.

1. Баранівський В. Ф. Скворцова Т. Г. Етика бізнесу <http://do.gendocs.ru/docs/index-26043.html>
2. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділової комунікації. www.big-library.com.ua/...ta.../6527_Literatura

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ дисципліни «Етика бізнесу та міжнародного спілкування» для студентів заочної форми навчання

Модуль самостійної роботи

Мета самостійного опрацювання тем курсу:

1. Знаходити серед великої кількості джерел потрібну інформацію.
2. Працювати з декількома джерелами, аналізувати одне і те ж явище з точки зору різних авторів і підходів.
3. Аналізувати матеріал з метою виділити головне або суть питання, яке розглядається.

Завдання №1 Підготувати теми для доповідей та рефератів.

1. «Золоте правило» моральності – чого воно вимагає від людини.
2. Співвідношення матеріальних та духовних факторів у реалізації мети підприємницької діяльності.
3. Етична дилема.
4. Стилi керівництва: критерії вибору.
5. Конфлікти у колективі та шляхи їх вирішення.

6. Психологічна характеристика у резюме. Як вона впливає на рішення роботодавця.
7. Моральні засади етикету.
8. Види етикету та їх відмінності.
9. Історія ділового етикету.
10. Як уникнути неприємних ситуацій при знайомстві або у незнайомій компанії.
11. Квіти у ділових стосунках
12. Правила поведіння у різних компаніях.
13. Технологія ділового спілкування.
14. Крос культурний підхід.
15. Підготовка до ділової міжнародної зустрічі.
16. Український стиль ведення переговорів.
17. Діловий тост.
18. Співвідношення особистого та колективного інтересів.
19. Дрескод у корпоративній культурі.

Завдання №2 Підготуйтеся до виконання тестових завдань.

Ваша фірма влаштовує прийом з нагоди підписання договору про співпрацю. Почесна особа, що представляє іншу сторону прибуде з іншого міста літаком.

1. *Хто поїде зустрічати почесну особу?*
  - А) керівник фірми,
  - Б) секретар глави фірми,
  - В) співробітник фірми,
  - Г) заступник глави фірми.
2. *Хто виходить першим з будинку аеропорту:*
  - А) почесний гість,
  - Б) зустрічаючий,
  - В) водій машини,
  - Г) не має значення.
3. *Хто несе валізу почесного гостя:*
  - А) сам почесний гість,
  - Б) зустрічаючий,
  - В) водій машини,
  - Г) не має значення.
4. *Водій відкриває двері авто. Куди посадити почесного гостя:*
  - А) поряд з водієм,
  - Б) на задньому сидінні справа по ходу машини,
  - В) на задньому сидінні зліва по ходу машини,
  - Г) на задньому сидінні посередині.
5. *Машини під'їхала до готелю. Хто входить у готель першим:*
  - А) почесний гість,
  - Б) зустрічаючий,
  - В) водій машини,
  - Г) не має значення.
6. *Після реєстрації. Поведінка зустрічаючого. Чи йде він у номер з гостями:*
  - А) повинен
  - Б) не повинен,
  - В) за бажанням,
  - Г) не має значення.
7. *Почесна особа приїжджає до ресторану на таксі. Хто його зустрічає при вході:*
  - А) керівник фірми з дружиною,
  - Б) секретар керівника фірми,
  - В) той, хто зустрічав його в аеропорту,

- Г) будь-який співробітник фірми.
8. Обід відбувається у великій залі з прямокутним столом посередині. Де буде сидіти почесна особа:
- А) спиною до вхідних дверей,
  - Б) біля стіни зліва від дверей,
  - В) біля стіни справа від дверей,
  - Г) навпроти вхідних дверей.
9. Чи обов'язково у запрошенні на святкову вечерю вказувати форму одягу:
- А) так,
  - Б) ні,
  - В) за бажанням.
10. Обід завершується. Першим встає з-за столу:
- А) господиня,
  - Б) господар,
  - В) почесний гість,
  - Г) інші гості.

Рекомендована література.

Базова

1. Ділове спілкування. Підручник . – Львів. – ЛБІ НБУ. – 2000.
2. Карпов А.В. Психология менеджмента. – М.: академ.Проект, 2000.
3. Палеха Ю. Организация современной деловой коммуникации. – К., 2000.
4. Славинская О. – Значение корпоративного кодекса этики в бизнессфере. // Экономика розвитку. – Харк.НЕУ. – 2004. - №3. – С.38-48.
5. Чмут Т. та ін.. Етика ділового спілкування. – К. – 2000.

Допоміжна

1. Алексюк А. Коучинг как инструмент развития.// Менеджмент. Менеджер. -2003.-№8. – С. 51-55.
2. Баева О. Ораторское искусство и деловое общение. – Минск. – 2001.
3. Бевзь А., Ногин Г. – Эти грязные переговоры. // Менеджмент. Менеджер. – 2002.- №10. – С. 23-28.
4. Дороніна М. Ділова комунікація. – К. – 2000.
5. Каримова М. Семь шагов к успеху. // Менеджмент. Менеджер. – 2005. - №1. – С. 56-63.
6. Кендюхов О. – Корпоративна культура як складова інтелектуального потенціалу підприємства.// менеджер. – Вісник Дон ДАУ. – 2003. - №2. – С. 23-27.
7. Крали В. - По лезвию ножа. Стратегия бизнес-дипломатии Брюса Хендерсона. // Менеджмент. Менеджер. – 2002.- №10. – С. 19-22.
8. Латанский Н. – Убедить неубеждаемого. // Менеджмент. Менеджер. – 2004.- №3. – С. 54-59.
9. Мамрыкин М.. – Внутренний аудит: повышение уровня корпоративной культуры. // Менеджмент. Менеджер. – 2004.- №4. – С. 55-60.
10. Не повторить ошибок: практические советы руководителю. / Сост. Липсиц И.В. – М.: Экономика, 2000.
11. Ногин Г. Из грязи в князи.// Менеджмент. Менеджер. – 2002.- №10. – С. 29-32.
12. Савенко В. – Когда выговор идет на пользу.// Менеджмент. Менеджер. – 2003.- №4. – С. 60-65.
13. Савенко В. – Мотивация инновационной активности персонала. // Менеджмент. Менеджер. – 2003.- №2. – С. 35-40.

14. Сагач Г. Мистецтво ділової комунікації. – К. - 2000.
15. Сороченко В. – Семь мифов об эффективных переговорах. // Менеджмент. Менеджер. – 2004.- №2. – С. 55-60.
16. Стегнер Мори. – Менеджеры как хамелеоны. // Менеджмент. Менеджер. – 2005.- №1. – С. 56-63.

Інформаційні ресурси.

1. Баранівський В. Ф. Скворцова Т. Г. Етика бізнесу <http://do.gendocs.ru/docs/index-26043.html>
2. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділової комунікації. www.big-library.com.ua/ta/6527_Literatyr